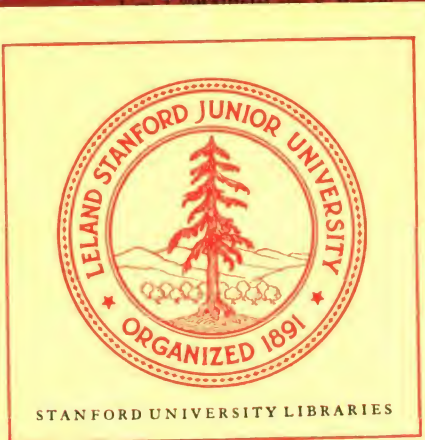

De beneficiis libri VII.

Lucius Annaeus
Seneca

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

	vol.	gr.		vol.	gr.
	1	2		1	2
Antiquus ad. <i>Diogenes</i> . 2 voll.	9	10 25	Horatius de consuetudine ad. <i>Peper-</i>	2	70
— varia historica	—	1 25	— eorum. In libr. Aristophila manu		
Aschbach ad. <i>Frontin</i>	—	1 25	— <i>Maestrius</i> ad. <i>Meiser</i> . 2 voll.	8	70 4 20
— ad. <i>Frontin</i>	2	40 2 50	Bassolis <i>Strabo</i> ad. <i>Strabo</i> . Ed. II	—	50 1 —
— Ed. anal. v. <i>Ind. Aschbach</i>	5	— 3 50	Caesar ad. <i>Meiser</i> . Vol. II min.	1	50 2 10
(—) <i>Ind. Aschbach</i> . comp. <i>Frontin</i>	6	40	— bell. Gall. Ed. II min.	—	10 1 10
Aschbach <i>Tragedias</i> ad. <i>Wol</i>	1	50 2 —	— bell. civis. Ed. II min.	—	50 — 20
— Singulas tragedias	—	70 — 50	— ad. <i>Kalder</i> . bell. Gall. Ed. min.	—	10 1 10
(—) <i>Schol.</i> in <i>Poet.</i> ad. <i>Waldarff</i>	8	40 4 50	— Ed. maior	1	10 1 10
Alexander <i>Lyop.</i> ad. <i>Bruckmann</i>	1	— 1 25	— bell. civ. Ed. min.	—	50 — 90
Alexander H. ad. <i>Guthmann</i> . 2 voll.	1	30 4 40	— Ed. maior	—	10 1 20
Alexander ad. <i>Nov.</i> Ed. II	1	— 1 40	— b. Alex. b. Afr. Ed. mod.	1	— 1 40
Ambrosius ad. <i>Blanc.</i> Ed. II	1	20 1 00	— Ed. min.	—	50 1 —
Ana. Comman ad. <i>Neufchâtel</i> . 2 voll.	1	50 4 50	— b. Hlyp. <i>Frang.</i> <i>Antoni</i>	1	50 1 30
Antimus ad. <i>Blanc.</i>	1	— 1 00			
Antologia Gr. ad.					
— II, 1					
— I, 1, 1 10					
— II ad. B.					
Antiphon ad. <i>Blanc.</i>					
Antonianus ad. <i>Blanc.</i>					
Apollonius Perg. a					
Apollonius Rhod.					
Appianus ad. <i>Blanc.</i>					
Apuleius metemorph.					
— Apologia, Flo.					
Archimedes ad. B.					
Archonius epist. ad.					
Artemidorus ad. B.					
— Sing.					
Aristoteles, de 1					
— ad. <i>Zonaras</i> .					
— de tactis poet.					
— physica ad. B.					
— ethica <i>Boisson</i>					
— Nicomach.					
— Ed. II var. 10					
— in <i>arist.</i> , ad. 1					
— in <i>notariis</i> .					
— politica ad. S.					
— de <i>arist.</i> <i>Boisson</i>					
— et <i>theologica</i>					
— metaphysica					
— fragmenta <i>Blanc.</i>					
— <i>metemorph.</i> ad. <i>Susemihl</i>	4	50 2 —	— 2 voll. Ed. IV. maior	1	20 2 —
— de <i>plantis</i> ad. <i>Boisson</i>	2	— 4 40	Didymi ad. <i>Blanc.</i>	1	50 1 —
— <i>meteor.</i> <i>Blanc.</i> ad. <i>Blanc.</i> Ed. III	1	50 2 40	Didymi ad. <i>Blanc.</i> <i>fragmenta</i>		
— <i>parva naturalia</i> ad. <i>Blanc.</i>	1	50 2 10	— <i>zoo. Didymi</i> ad. <i>Blanc.</i>	1	20 1 30
Arrianus <i>expeditio</i> Alex. ad. <i>Blanc.</i>	1	50 1 10	Dinarchus ad. <i>Blanc.</i>	1	— 1 20
— <i>scripta minora</i> ad. <i>Blanc.</i>	1	50 2 20	Dio Cassius ad. <i>Blanc.</i> 2 voll. Vol. I, II	8	30 9 20
Athenaeus ad. <i>Blanc.</i> 3 voll.	17	10 18 00	Dio Chrysost. ad. <i>Blanc.</i> Vol. III	2	70
Eugenerius Gr. <i>cy. del.</i> ad. <i>Blanc.</i>			Diodorus ad. <i>Blanc.</i> 2 voll. Vol. I—III	57	30 14 —
— Ed. II 2 voll.	9	— 1 50	— <i>Wionysius Halle.</i> ad. <i>Blanc.</i> Vol. I—III	2	50 11 40
— <i>metemorph.</i> II. III. Ed. <i>Blanc.</i>	2	10 3 20	— <i>opusc. poet. add. Blanc.</i> ad. <i>Blanc.</i>		
Aulogilia ad. <i>Blanc.</i>	1	50 1 —	— <i>notari.</i> Vol. I	6	— 6 00
Aurelius ad. <i>Blanc.</i>	8	50 7 20	— Vol. II, I	7	— 2 40
Aulianus ad. <i>Blanc.</i>	3	50 1 —	Diophantus ad. <i>Blanc.</i> 2 voll.	10	— 11 —
Averroes ad. <i>Blanc.</i>	7	— 1 10	— <i>notari.</i> Vol. I	10	— 10 50
Babrius ad. <i>Blanc.</i>	—	50 1 —	Epit. Gr. <i>Frang.</i> ad. <i>Blanc.</i> I.	2	— 3 20
— ad. <i>Blanc.</i> Ed. <i>Blanc.</i>	8	40 1 —	— <i>epic. puer.</i> Gr. <i>Blanc.</i> <i>Blanc.</i> I.		
— Ed. <i>Blanc.</i>	4	— 1 50	— <i>ed. Blanc.</i> ad. <i>Blanc.</i> 2 voll.	2	— 1 —
Basilides ad. <i>Blanc.</i> 2 voll. Vol. III	7	00 7 —	Epictetus ad. <i>Blanc.</i> Ed. <i>Blanc.</i>	5	— 4 00
Basilides <i>parva</i> ad. <i>Blanc.</i>	7	00 2 —	— Ed. <i>Blanc.</i>	10	— 10 50
Basilides ad. <i>Blanc.</i>	2	10 7 00	Euclidis <i>Elementa</i> ad. <i>Blanc.</i> 2 voll.	21	00 7 40
Basilides ad. <i>Blanc.</i> ad. <i>Blanc.</i>	2	10 7 00	— <i>data</i> ad. <i>Blanc.</i> <i>Optica</i> ad. <i>Blanc.</i>	10	— 11 20

geb. M. A. 9.70 1.- 2.10 1.10 1.10 1.60 1.90 1.40 1.- 1.90 3.40 1.80 3.40 1.40 75 3.20 90 7.40 29.- 2.20 2.50 7.20 3.40 4.20 3.20 3.50 90 60 1.60 2.80 1.40 6.- 9.- 2.- 1.50 1.40 9.20 13.- 11.40 6.60 7.60 11.- 10.80 3.50 7.- 6.60 0.80 7.40 1.20

Euclidis Suppl. ed. Curtze
Eudocia, Procl., Claud. ed. Ludwich
Eudociae violarium. ed. Flach
Euripides ed. Nauck. 3 voll. Ed. III
Singulae tragoediae
Eusebius ed. Dindorf. 4 voll.
Eutropius ed. Ruchl.
Febulae Aesopicae ed. Halm
— Roman. ed. Eberhard. Vol. I
Favoni Eulog. de somn. Scip. ed.
Holder
Firmicus Mat. edd. Kroll. Skutsch. I.
Florileg. Graec. Sing. fasc. 1/10 je
11/15 je
Florus ed. Rosbach.
— ed. Halm. Ampellius ed. Woelflin
Frontini strategem. ed. Gundermann
Fulgentii opera ed. Helm
Galenii scripta minora. 3 voll.
— inscit. logica ed. Kathreisch
— de victu atten. ed. Kathreisch
Gellius ed. Hosius. 2 voll. Ed. II
Geoponica ed. Beckh
Georgius Acropol. ed. Heisenberg. I.
II
Georgius Cyprius ed. Getzer
Hermippus dial. edd. Kroll et Viereck
Herodotus ed. Bekker
Herodotus edd. Dietsch-Kaltenberg.
2 voll. (= 5 fasc.). Ed. II
Herondae mim. ed. Crusius. Ed. II
Ed. III min.
Heronis Alex. op. I. Suppl. ed. Schmidt
II, 1 edd. Nix et Schmidt
III ed. Schöne
Hesiodus ed. Reach
Hieroclis Synecdemus ed. Burckhardt
Hieronimi de vir. ill. lib. ed. Herding
Hildegardis causae et curae ed.
Kaiser
Hipparchus Bith. ed. Manitius
Hippocrates edd. Kühlewein-Iberg. I
II
Histor. Apoll. reg. Tyr. ed. Riess. Ed. II
Historiae Augustae ser. ed. Peter.
2 voll. Ed. II
Histor. Gr. min. ed. Dindorf. 2 voll.
— Rom. fragm. ed. Peter
Homeri carm. ed. Dindorf. Ed. IV
cum Sengebuschii dissert. Ilias
Odyssea
— Ed. Vcur. Hentze. Ilias. 2 part.
Odyssea. 2 partes.
— ed. Ludwich. Odysse. 2 voll.
Ed. min. Utramque vol.
[—] Iliadis carmina ed. Koechly
Horatius ed. Müller. Ed. II maior
Ed. II minor
Hyginus gromaticus ed. Gemoll.
Hyperides ed. Blass. Ed. II maior
Iamblichi Protrepticus ed. Pistelli
— de mathematica scient. ed. Festa
— de Nicom. arithm. ed. Pistelli
Inscr. Gr. ad. industr. dial. ed. Sotnusen
Isaeus ed. Thalheim.
Isocrates edd. Benseler-Blass. 2 voll.

geb. M. A. 4.- 6.- 7.50 5.70 15.- 45.- 90 3.75 1.40 4.- 2.80 1.- 1.50 4.- 7.50 1.20 1.40 6.80 10.- 8.- 3.60 3.- 1.80 1.20 2.70 3.20 2.40 12.- 8.- 8.- 1.50 1.20 2.40 4.40 4.- 6.- 5.- 1.40 7.50 8.25 4.50 2.25 2.25 1.50 1.50 75 3.- 1.- 75 75 2.10 2.10 1.80 2.40 2.80 2.- 2.40 2.80 2.40 3.60

geb. M. A. 6.60 4.40 8.20 7.20 17.20 75 1.30 4.30 1.80 4.50 50 60 2.80 8.20 1.90 4.50 9.- 1.20 1.60 1.80 8.- 10.80 9.- 4.20 3.50 2.20 1.60 3.60 3.- 2.70 3.60 2.70 3.- 3.- 4.50 1.80 2.40 2.80 5.- 4.60 6.60 5.50 1.80 8.60 9.30 5.- 2.20 2.20 1.10 3.- 1.40 1.10 1.10 2.50 2.50 1.80 2.20 2.40 2.80 2.- 2.80 3.60

Iuliani opera ed. Hertlein. 2 voll.
Iurisprudentiae anteiustinianae re-
liquiae ed. Huschke. Ed. V.
— Indices ed. Fabricius
— Supplementum
— antehadranae rel. ed. Bremer. I
II, 1 M. 8.-, geb. M. 8.60. II, 2
Iustiniani institut. ed. Huschke.
— novellae ed. Zachariae. 2 voll.
— appendix I. II
Iustinus ed. Rühl
Iuvenalis ed. Hermann.
Iuvenii libb. evang. ed. Marold.
Libanii op. rec. Foerster. Vol. I.
Vol. II
Livius edd. Weissenborn-Müller. 6 voll.
Vol. I-IV = 8 fasc.; sing. fasc.
— lib. I et II
Lucaei de bello civ. libb. ed. Hosius
Lucianus ed. Jacobitz. 3 voll. (= 6 ppt.).
Lucretius ed. Brieger. Ed. II.
Lycophron ed. Kinkel
Lycurgus ed. Blass. Ed. minor
— Ed. maior
Lydus ed. Wachsmuth. Ed. II.
— de mensibus ed. Wünsch.
— de magistratibus ed. Wünsch.
Lyrice, Anthol., ed. Hiltel. Ed. IV
Lysias ed. Thalheim. Ed. minor.
— Ed. maior
Marcellus ed. Helmreich
Martialis ed. Gilbert. Ed. II
Martianus Capella ed. Eyssenhardt
Maximus et Ammon ed. Ludwich
Metriel ser. Gr. ed. Westphal. Vol. I
Metrologici ser. ed. Hultsch. 2 voll.
[Millit.] Inc. ser. Byz. de rem. ed. Vári
Minucii Felicii Octavius rec. Boenig
Mulomedicina Chronici ed. Oder.
Musici scriptores Graeci ed. Jan
— Suppl.: melod. reliquiae
Mythogr. Gr. I. Apollod., Pediae.
— II, 1. Parthen., Antonin. Lib.
— II, 1. Supplem.: Parthen.
— III, 1. Eratosthenis Catast.
— III, 2. Palaephati π. ἄξιον.
Natur. rer. ser. Graeci ed. Keller. I
Nleophori opusec. hist. ed. de Boor
Nlephorus Blemm. ed. Heisenberg
Nicomachus ed. Hoche
Nonni Dionys. ed. Koechly. 2 voll.
— paraphrasis ed. Scheindler
Odonis abb. Clun. occup. ed. Suoboda
Onosandros ed. Koechly.
Orosius ed. Zangemeister
Ovidius edd. Merkel-Ewald. 3 voll.
— Tristia
— Fasti.
— metamorphos. del. ed. Potte
Palladius ed. Schmitt.
Panaegyrici Lat. XII ed. Bachrens
Patr. Nicaen. nom. edd. Getzer, al.
Pausanis ed. Spiro. I/III
Pelagonii ars veterinaria ed. Den
Persius ed. Hermann.
Phaedrus ed. Müller
Philodemi de musica libri ed. Künze

geb. M. A. 6.75 6.75 1.80 75 5.- 5.- 8.- 1.- 10.50 1.80 1.50 45 1.80 9.- 6.- 60 45 3.60 6.30 2.10 1.80 60 90 6.- 5.20 5.- 3.- 3.- 3.60 2.70 4.50 1.80 2.70 5.10 2.40 1.60 12.- 9.- 1.20 3.60 2.40 2.40 2.80 3.70 3.30 4.- 1.80 9.- 4.50 4.- 1.20 3.- 45 60 50 5 6.- 6.- 7.60 2.40 2.30 30 1.50 2

	geb. M. 3	geb. M. 3	geb. M. 3	geb. M. 3
Philodemi voll. rhot. ed. <i>Sudhaus.</i>				
2 voll. Suppl.	11.	12.60		
Philoponi de opif. mundi ed. <i>Reichardt</i>	4.	4.60		
de aetern. mundi ed. <i>Rabe</i>	10.	10.80		
Philostrati opera ed. <i>Kayser</i> . 2 voll.	8.25	9.25		
minoris imagines et Callistrati descriptiones odd. <i>Schenk-Reich</i>	2.40	2.80		
Pindarus ed. <i>Christ</i> . Ed. II	1.80	2.30		
Plato edd. <i>Hermann-Wohlrab</i> . 6 voll.	10.50	13.60		
Plantus edd. <i>Goetz-Schoell</i> . Fasc. I.				
Amphitruo. <i>Asinaria</i> <i>Aulularia</i>	1.50	2.		
II. <i>Bacch.</i> <i>Capt.</i> <i>Casina</i>	1.20	1.60		
III. <i>Cist.</i> <i>Curc.</i> <i>Epidicium</i>	1.	1.40		
IV. *Men. <i>Merc.</i> *Mil. <i>gl.</i>	1.50	2.		
V. *Mos. <i>Persa.</i> *Poen.	1.50	2.		
VI. *Pseud. *Rud. <i>Stich.</i>	1.50	2.		
VII. *Trin. <i>Truc.</i> <i>Fragm.</i>	1.50	2.		
Suppl.: de Pl. test., metr.	—45	—75		
Sing. comed. (*not. <i>M.</i> —60, geb. <i>M.</i> —90; rel.)	—45	—75		
Plini epistulae rec. <i>Müller</i>	2.80	3.40		
libb. dub. serm. rel. ed. <i>Bock</i>	1.40	1.80		
nathist. ed. <i>Jan-Mayhoff</i> . II—VI	22.	24.70		
Plinius et Gargilius Mart. ed. <i>Rose</i>	2.70	3.10		
Plotinus ed. <i>Volkmann</i> . 2 voll.	9.	10.10		
Plutarchi vitae ed. <i>Sintenis</i> . 5 voll.	8.40	10.90		
— moralia ed. <i>Bernardakis</i> . 7 voll.	28.	32.20		
Poet. Lat. min. ed. <i>Baehrens</i> . 6 voll.	20.10	23.40		
— Rom. fragm. ed. <i>Baehrens</i>	4.20	4.80		
— Latin. eclogae ed. <i>Brandt</i>	1.	1.40		
— Graec. eclogae ed. <i>Stadtmüller</i>	2.70	3.20		
— Anth. a. röm. Dicht. v. <i>Mann</i>	—60	—90		
Polemon ed. <i>Hinck</i>	1.	1.40		
Polyaenus edd. <i>Wolfflin-Wolber</i> . Ed. II	7.50	8.		
Polybius edd. <i>Büttner-Wobst</i> . 5 voll.	18.20	21.		
Pomponius Mela ed. <i>Frick</i>	1.20	1.60		
Porphyrii opp. sel. ed. <i>Nauck</i> . Ed. II	3.	3.50		
Priscianus, Theod., ed. <i>Rose</i>	5.	5.60		
Proclus ed. <i>Friedlein</i>	6.75	7.30		
— ed. <i>Kroll</i> . Vol. I	5.	5.60		
— Vol. II	8.	8.60		
Propercius ed. <i>Müller</i>	—60	—90		
Pseudacronis scholia ed. <i>Keller</i> . I. II	21.	23.		
Ptolemaei opera. I. Syntaxis math. ed. <i>Heiberg</i> . Vol. I	8.	8.60		
— Vol. II	12.	13.		
Quintilianii Inst. ed. <i>Bonnett</i> . 2 voll.	2.40	3.25		
— declamationes ed. <i>Ritter</i>	4.80	5.40		
Remigii Autissiodorensis in artem Donati min. comm. ed. <i>Fox</i>	1.80	2.20		
Rhetores Graeci ed. <i>Spengel</i> . 3 voll.	9.60			
Rutilius Namatianus ed. <i>Müller</i>	—75	1.10		
Sallustius ed. <i>Fussner</i>	—45	—75		
Seaen. Rom. poes. fragm. ed. <i>Ribbeck</i> . Ed. III. 2 voll.	9.	10.20		
Scholia vetera in Pindari carmina rec. <i>Drachmann</i> . Vol. I	8.	8.60		
Scribonii Largi comp. ed. <i>Helmreich</i>	1.80	2.20		
Scriptores originum Constantino-politanarum ed. <i>Freger</i> . Fasc. I	4.	4.60		
— physiognom. ed. <i>Früger</i> . 2 voll.	14.	15.20		
— sacri et profani. Fasc. V	6.	6.60		
Senecae (phil.) opp. ed. <i>Haase</i> . 3 voll.	8.10	10.		
— Suppl.	1.80	2.40		
— de benef. de clem. ed. <i>Hosius</i>	2.40	2.80		
— epistulae ed. <i>Hense</i>	5.00	6.20		
Senecae trag. odd. <i>Peiper et Richter</i>	5.60	6.		
Serenus ed. <i>Heiberg</i>	5.	5.		
Sidonius Apollinaris ed. <i>Mohr</i>	4.	4.		
Sili Italici Punica ed. <i>Bauer</i> . 2 voll.	4.80	5.		
Sophocles edd. <i>Dind.-Mekler</i> . Ed. min.	1.35	1.		
— Ed. maior	1.65	2.		
— Singulae tragoediae	—30	—40		
[—] Scholia vetera ed. <i>Papageorgius</i>	4.80	5.		
Soranus ed. <i>Rose</i>	4.80	5.		
Statius edd. <i>Klotz, Kohlmann</i> . 2 voll.	7.55	9.		
— II, 1. <i>Achilleis</i> ed. <i>Klotz</i>	1.20	1.1		
— III. <i>Lactant. Plac.</i> ed. <i>Jahnke</i>	8.	8.		
Stobaei floril. ed. <i>Meineke</i> . Vol. IV	2.40			
— eclogae ed. <i>Meineke</i> . 2 voll.	6.	7.		
Strabo ed. <i>Meineke</i> . 3 voll.	7.80	9.		
Suetonius ed. <i>Roth</i>	1.50	2.		
Syrianus ed. <i>Rabe</i> . 2 voll.	3.20	4.		
Tacitus ed. <i>Halm</i> . 2 voll. Ed. IV	2.40	3.5		
Vol. I. <i>Annales</i> . <i>Uterque fasc.</i>	—75	1.		
Vol. II. <i>Fasc. I. Historiae</i>	—75	1.		
Vol. II. <i>Fasc. II. Germ. Agric. dial.</i>	—45	—7		
Terentius ed. <i>Fleckstein</i> . Ed. II	2.10	2.		
— Singulae comoediae	—45	—7		
— Ed. I	1.20			
[—] Scholia ed. <i>Schie</i>	2.	2.		
Testamentum novum Graece ed. <i>Buttmann</i> . Ed. V	2.25	2.		
Themistius ed. <i>Spengel</i> . 2 voll.	6.	7.2		
Theodoretus rec. <i>Raeder</i>	6.	6.6		
Theodorus Prodrromus ed. <i>Hercher</i>	—50	—7		
Theophrastus ed. <i>Winmer</i> . Vol. III	2.40			
Theophylacti historiae ed. <i>de Boor</i>	6.	6.6		
Thiofridi vita Willibr. ed. <i>Rosberg</i>	1.80	2.2		
Thucydides ed. <i>Hude</i> . 2 voll. Ed. min.	2.40	3.6		
— Ed. maior	4.80	6.		
Tibullus ed. <i>Müller</i>	—30	—6		
Tryphiod., Colluthus ed. <i>Weinberger</i>	1.40	1.8		
Ulpianus ed. <i>Huschke</i> . Ed. V	—75	1.1		
Valerius Flaccus ed. <i>Baehrens</i>	1.50	2.		
Valerius, Iulius, ed. <i>Kübler</i>	2.70	3.2		
Valerius Maximus ed. <i>Kenpf</i>	4.50	5.		
Varronis rer. rustic. libb. ed. <i>Kell</i>	1.80	2.		
Vegetius ed. <i>Lang</i> . Ed. II	3.90	4.4		
Velleius Paterculus ed. <i>Haase</i>	—60	—90		
— ed. <i>Halm</i>	1.	1.40		
Vergilius Maro ed. <i>Ribbeck</i> . Ed. II	1.50	2.		
— Bucolica et Georgica	—45	—75		
— Aeneis	—90	1.30		
— ed. <i>Güthling</i> . 2 voll. Vol. I.	—45	—75		
— Bucolica et Georgica	—45	—75		
— Vol. II. Aeneis	—90	1.30		
Vergilius gramm. ed. <i>Huemer</i>	2.40	2.80		
Vitae sanct. IX metr. ed. <i>Harster</i>	3.	3.50		
Vitrullii de architectura libri X. Iterum ed. <i>V. Rose</i>	5.	5.60		
Xenophonis expeditio Cyri ed. <i>Gemoll</i> . Ed. min.	—75	1.10		
— Ed. maior	1.20	1.60		
— hist. Graeca ed. <i>Keller</i> . Ed. min.	—90	1.30		
— institutio Cyri ed. <i>Hag</i> . Ed. min.	—90	1.30		
— Ed. maior	1.50	2.		
— commentarii ed. <i>Gilbert</i> . Ed. min.	—45	—75		
— Ed. maior	1.	1.40		
— scripta min. ed. <i>Dindorf</i> . 2 fasc.	1.35	2.10		
Zacharias Rhetor, Kirchengesch. v. <i>Ahrens u. Krüger</i>	10.	10.80		
Zonaras ed. <i>Dindorf</i> . 6 voll.	19.50	22.90		

Wissenschaftliche Ausgaben griechischer und lateinischer Schriftsteller

im Verlage von

B. G. Teubner in Leipzig.

Sammlung wissenschaftlicher Commentare zu griechischen und römischen Schriftstellern.

- Aetna. Von S. Sudhaus. geh. n. *M* 6.—, in Leinw. geb. n. *M* 7.—
Lucretz Buch III. Von R. Heinze. geh. n. *M* 4.—, in Leinw.
geb. n. *M* 5.—
Sophokles Elektra. Von G. Kaibel. geh. n. *M* 6.—, in Leinw.
geb. n. *M* 7.—

Kritische und kommentierte Ausgaben.

Neue Erscheinungen 1895—1898.

- Acta Apostolorum: s. Lucas.
Apollonius' von Kitium illustrierter Kommentar zu der Hippo-
kratetschen Schrift *περὶ ἀρθρων*. Herausgegeben von Her-
mann Schöne. Mit 31 Tafeln in Lichtdruck. 4. n. *M* 10.—
Aristophanis Equites rec. A. v. Velsen. Ed. II cur. K. Zacher.
n. *M* 8.—
Batrachomachia, die Homerische, des Karers Pigres nebst Scholien
und Paraphrase, hrg. von A. Ludwich. n. *M* 20.—
Caesaris, C. Iulii, belli civilis libri III rec. A. Holder. n. *M* 10.—
Euripidis fabulae edd. R. Prinz et N. Wecklein.
Vol. I. P. I: Medea. Ed. II. n. | Vol. I. P. VII: Cyclops. n. *M* 1.40.
 M 2.40. | " II. " I: Iphig. Taur. n. *M* 2.40.
" I. " II: Alcestis. Ed. II. n. | " II. " II: Supplic. n. *M* 2.—
 M 1.80. | " II. " III: Bacchae. n. *M* 2.—
" I. " IV: Electra. n. *M* 2.— | " II. " IV: Heraclidae. n. *M* 2.—
" I. " V: Ion. n. *M* 2.80. | " II. " V: Hercules. n. *M* 2.40.
" I. " VI: Helena. n. *M* 3.— | " II. " VI: Iphig. Aul. n. *M* 2.80.
Q. Horati Flacci opera rec. O. Keller et A. Holder. Vol. I.
Carminum libri IV, Epodon liber, Carmen saeculare. Iterum
rec. O. Keller. n. *M* 12.—
[Lucas.] Acta Apostolorum s. L. ad Theophilum lib. alter. Sec.
formam quae vid. Romanam rec. Fr. Blass. n. *M* 2.—
[—] Evangelium sec. Lucam s. L. ad Theoph. lib. prior. Sec.
formam quae vid. Romanam rec. Fr. Blass. n. *M* 4.—
Pindari carmina prolegg. et comm. instr. ed. W. Christ. n. *M* 14.—
Platonis Sophista ed. O. Apelt. n. *M* 5.60.
Statius' Silvae, herausg. u. erkl. v. Fr. Vollmer. n. *M* 16.—
Theophrasti Charaktere, hrg., übers. u. erkl. v. d. Philol. Gesellsch.
zu Leipzig. n. *M* 6.—
Thucydidis Historiae rec. C. Hude. Tom. I. n. *M* 10.—
Vergilii Maronis, P., opera iterum rec. O. Ribbeck. 4 voll. gr. 8.
Vol. I. Buc. et Georg. n. *M* 5.— | Vol. III. Aen. VII—XII. n. *M* 7.20.
— II. Aen. I—VI. n. *M* 7.20. | — IV. App. Verg. n. *M* 3.—

Unter der Presse und in Vorbereitung befinden sich:
Didascaliae Apostolorum Lat. redd. fragm. Veron. ed. E. Hauler.
Fabulae Aesopicae edd. Knöll et Haurath.
Itineraria Romana edd. O. Cuntz et W. Kubitschek.

Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.

Neue Erscheinungen.

- Anthologia Graeca epigrammatum Palatina cum Planudea.** Ed. H. Stadtmueller. Vol. II, 1; Palatinae librum VII, Planudeae l. III continens. n. M. 8.—
- Augustini, S. Aureli, Confessionum** ll. XIII rec. Knöll. M. 2.70.
- Babrii fabulae** rec. O. Crusius. Acc. fab. dact. et iamb. rell. Ignatii al. tetrast. rec. C. F. Müller. Ed. mai. n. M. 8.40.
— — — Ed. min. n. M. 4.—
- Bacchylidis carmina** ed. F. Blass. n. M. 2.40.
- Dionysii Halicarnasei opuscula** edd. H. Usener et L. Radermacher. Vol. I. n. M. 6.—
- Euclidis opera omnia** edd. J. L. Heiberg et H. Menge. Suppl.: Anarithi in X libros priores elementorum Euclidis commentarii. Ex interpretatione Gherardi Cremonensis in codice Cracoviensi 569 servata. Ed. M. Curtze, Prof. in Thorn. n. M. 6.—
- Firmicus Maternus** edd. W. Kroll et F. Skutsch. Fasc. I. n. M. 4.—
- Fulgentii, Fabii Planciadis, opera** rec. R. Helm. n. M. 4.—
- Galeni de victu attenuante liber.** Primum graece ed. C. Kalbfleisch. n. M. 1.40.
- Gemini elementa astronomiae** rec. Manitius. n. M. 8.—
- Germanici Caesaris Aratea iterum** ed. A. Breysig. Accedunt Epigrammata. n. M. 2.—
- Herondae Mimiami.** Accedunt Phoenicis Coronistae, Mattii mimiamborum fragm. Ed. O. Crusius. Ed. III minor. n. M. 2.40.
- Heronis Alexandrini opera** quae supers. omnia. Vol. I Heronis von Alexandria Druckwerke u. Automatentheater, griechisch und deutsch herausgegeben von W. Schmidt. n. M. 9.—
— — — Supplementheft: Geschichte der Textüberlieferung. Griech. Wortregister. n. M. 3.—
- Iurisprudentiae antehadrianae** quae supersunt ed. Bremer. P. I. n. M. 5.— P. II, 1. n. M. 8.—
- Lactantius Placidus: a. Statius.** Vol. III.
- Lydi, Laurentii, de mensibus** liber ed. R. Wünsch. n. M. 5.20.
- Musici scriptores Graeci** rec., prooemiis et indice instruxit C. Jan. Supplementum: melodiarum reliquiae. n. M. 1.20.
- Mythographi Graeci.** Vol. III. Fasc. I. Pseudo-Eratosthenis Catasterismi rec. A. Olivieri. n. M. 1.20.
- Palladii, Rutilii Tauri Aemiliani, opus agriculturae** rec. J. C. Schmitt. n. M. 5.20.
- Patrum Nicaenorum nomina** graece, latine, syriace, cooptice, arabice, armeniace edd. H. Gelzer, H. Hilgenfeld, O. Cuntz. n. M. 6.—
- Phileponi de officio mundi** ll. VII rec. W. Reichardt. n. M. 4.—
- Procli Diadochi in Platonis rem publicam** commentarii ed. W. Kroll. Vol. I. n. M. 5.— [Vol. II erscheint Anfang 1900.]
- Ptolemaei, Cl., opera.** Vol. I. Syntaxis ed. Heiberg. n. M. 8.—
- Senecae, L. Annaei, opera** quae supersunt. Vol. III. L. A. S. ad Lucilium epistul. moral. quae supers. ed. O. Hense. n. M. 5.60.
- Statius, P. Papinii.** Vol. III. Lactantii Placidii commentarios rec. R. Jahnke. n. M. 8.—
- Vitruvii de architectura libri X. Iterum** ed. Val. Rose. n. M. 5.—
- Zacharias Rhetor, des, die sogenannte Kirchengeschichte.** In deutscher Übersetzung herausgeg. v. K. Ahrens, Gymnasialoberl. in Ploen, u. G. Krüger, Prof. d. Theologie in Gießen. n. M. 10.— [Scriptores sacri et profani. Fasc. III.]

H. W. Præsent

E dono C. M. P. 20 sept 1871
R. W. Smith

L. ANNAEI SENECAE

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. I FASC. II

SENECA, LUCIUS ANNAEUS

L. ANNAEI SENECAE

DE BENEFICIIS LIBRI VII

DE CLEMENTIA LIBRI II

EDIDIT

CAROLVS HOSIVS

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MCM

RA

PA 6104

\$4

1905

v. 1:2

c. 3

IOANNI MATTHIAE STAHL

PER QVINQVE LVSTRA

PROFESSORI MONASTERIENSI

1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

PRAEFATIO

Codicum, qui Senecae de beneficiis et de clementia libros tradunt, longe primum tenet locum liber Laureshamensis S. Nazarii (N), nunc inter Vaticano-Palatinos numero 1547 insignitus saeculi ut voluit RKekulé, cuius collationem in usum MHauptii perfectam adhibere poterat MCGertz, IX/X, ut ORossbach¹), VIII. Cuius membranae quae sit condicio extera, optime descripsit Gertz in editionis suae Berolini anno 1876 emissae praefatione, unde pauca hic depromam. Liber moduli octavi continet 148 foliis versuum aut 29 aut 30 libros de beneficiis et de clementia; in primo folio legitur diversis manibus scriptum *Seneca de beneficiis | Et de Instituti. Artis oratorie (Et — oratorie postea deletum est) | Ad Aebutium Liberalē | Sci | Mathias palat | Codex Sci Nazarij in Laurissa*. Correctores complures textui corrupto aut quem putabant corruptum sanando operam navaverunt: ut manum ipsam ^{m. 1} primam pauca re vera depravata emendantem neglegamus, eodem fere tempore alter corrector, quem *primum cum* ^{pr. corr} Gertzio nominabimus, leviora quaedam recte restituit. Maiorem deinde neque inutilem operam scriptori impendit non ita multo post novus corrector (N²), qui sexcentis N²

1) *De Senecae philosophi librorum recensione et emendatione*. Vratislaviae 1888 p. 13; cfr. et Baehrens *Jenaer Litt.-Ztg.* 4 (1877) p. 62, Chatelain *Paléographie des class. latins* tab. 168 p. 22.

locis menda primitivi textus crebra sustulit novasque lectiones inseruit. Multo recentiores sunt correctorum duorum manus emendatrices saeculi XIII aut XIV, quae cum interdum vix dignosci possint, sicut et saepe difficilis est earum a N^s distinctio, littera communi N^s a me notatae sunt. Utraque pauca recte, plura perperam mutavit, altera praeterea glossas explicationesque verbis suprascibere amavit; sic ab hac addita leguntur super p. 7, 11 *uni: nomen* 27, 5 *esse: comedere* 29, 7 *in acta: in publicum* 32, 18 *dispicere: i. discernere* 22 *frigidam: aquam* 36, 22 *ille: s. est* 38, 23 *seruatoris: ut obsis* 50, 4 *alienis: aequiuocis* 64, 24 *ulla: femina* 89, 25 *interdiu: in die* 100, 28 *segregem: i. singularem* 111, 18 *trecenti: fabii*, cfr. quae Gertz annotavit ad editionis suae p. 41, 22; 47, 21; 52, 5; 57, 12; 66, 26; 81, 8; 11; 86, 20; eadem ad II 5, 2 in margine adscripsit *Terenti*, quippe cuius comici poetae nomen interpres ille noverit. Hae quid boni quid mali attulerint, nullo negotio ex apparatu critico intellegas. In prioribus vero manibus paulo diutius subsistendum est. De quibus quod Gertzio paulo melius iudicare possim, duorum virorum debeo liberalitati, qui Nazariani collationes novas mihi adesse voluerunt, Francisco Buecheler, qui cum numquam discipulorum laboribus desit, mihi quoque collationem illius libri a Friderico de Duhn perfectam benignissime transmisit, et Ottoni Rossbach, qui cum iam in libro supra laudato ad artem criticam in Senecae scripta factitandam praecellentissimo novae collationis fructum promulgavisset, postquam novam parari editionem legit, thesauros suos amplos humanissime mihi ultro obtulit. Horum igitur auxilio adiuti firmo in examinando Nazariano nitimur fundamento.

Scriptum esse librum N manu librarii socordis et exemplaris quod transscripsit verba festinanti calamo et linguae latinae scientia perexigua transferentis iam ex apparatu Gertzii, qui praecipue in primo libro omnes minutias afferre voluerat, satis apparuit. Nam menda merae oscitantiae aut stultitiae debita exstant fortasse

non ita gravia, certe tamen permulta.¹⁾ Quibus cum apparatus criticum paululum exonerare velim, hoc loco elenchum parvum dare liceat; nam omnes has ineptias afferre ut taedium fere peperit colligenti, sic nauseam certe moveret legenti.

Exemplaris sui, quod cohaerentibus litteris scriptum fuisse primus statim versus ostendit, librarius verba male dixit et aliis et his locis: 1, 1 *errorest emere* 7 *ingratia nimii deuenire* 17, 2 *feminea ut seni* 59, 4 *turbas electorum* 60, 4 *qui animis* 89, 19 *mediocrem unus* 100, 2 *agis ibi* 152, 5 *quia misit* 194, 26 *quid eorum* 195, 3 *conspectus iterum* 227, 6 *omissae ac certam* 252, 16 *marce terunt* 253, 16 *proponer& utius*; omittuntur litterae: 2, 16 *suspictus* 51, 4 *abhorren* 91, 25 *opus sum* 106, 30 *molantur* 113, 11 *poest* 15 *ecelsissimis* 116, 15 *dignu* 32 *habeba* 117, 2 *opera* 7 *trantulit* 27 *stimata* 118, 1 *litu* 4 *misericos* 15 *nafragio* 124, 12; 25 *fortuna* 132, 21 *secudam* 137, 3 *aque* 151, 5 *erita uperagi* 179, 27 *omna* 192, 23 *dorum* 201, 25 *credioris* 213, 21 *seques* 216, 9 *hautas* 221, 22 *spetant* 225, 15 *annum* 16 *ciubus* 24 *quata* 226, 23 *crebis* 227, 9 *uociferati* 234, 19 *exodem* 236, 13 *sape* 240, 6 *excitadas* 257, 11 *omibus* 258, 17 *no ueniae*; perverse geminantur aut non geminantur: 3, 10 *deffluent* 9, 18 *annilibus* 14, 4 *numarium* 16, 22 *utillius* 40, 21; 60, 8; 95, 18 *deffendere* 42, 28; 58, 2; 66, 6; 70, 7; 81, 17; 19 *al. refferre* 43, 11; 46, 5 *summus* 64, 15 *demmus* 68, 3 *utile* 82, 3 *redenda* 82, 15; 115, 7 *summere* 100, 26 *animal* 111, 15 *persiccum* 112, 8 *alis* 116, 32; 117, 20 *philipus* 120, 17 *ile* 126, 5 *anolo* 128, 29 *impera* 134, 4; 182, 5 *dificultas* 137, 23 *collite* 145. 25; 146, 25 *apellare* 148, 4 *uellis* 222, 25 *flamis* 206, 15; 233, 23; 25; 234, 1; 4; 5; 10; 21; 248, 21 *tyrrannus*; aspiratio perperam aut additur aut omittitur: 16, 23; 18, 3; (86, 9) *habundare*

1) Horum vero pars iam in fonte Nazariani exstitit, cum etiam in B inveniuntur. Ibi igitur pater peccavit, filius culpa absolvendus est.

18, 19; 19, 8; 33, 8; 82, 13 al. *hac* 20, 13 *adortatio* 57, 13 *machedonum* 62, 28 *herimus* 82, 14 *han* 108, 16 *haciem* 110, 7 *oste* 96, 22 *extraant* 105, 6 *traunt* 16 *de- traas* 114, 4 *ac* 127, 2 *hanimum* 134, 10 *nihilhominus* 191, 4 *auritur* 221, 1 *adibenda* 224, 8 *haput* 234, 10 *hauide* 251, 12 *cartham* 257, 16 *illaritatem*; confunduntur litterae *e* et *ae*: 17, 9 *precipuae* 27, 7 *aedere* 30, 18; 47, 21 *piaetas* 68, 22 *quaeat* 79, 8 *lucae* 20 *praementia* 83, 3 *utrimquae* 84, 2 *paraentibus* 141, 15 *diae* 163, 28 *diaem* 226, 16 *usquae* 245, 7 *aliaene*; *c* et *t*: 6, 16; 46, 3; 50, 9; 12; 56, 17 *stientia* 43, 11; 49, 13; 17; 54, 5 al. *constientia* 114, 21 *cerciora* 247, 22 *sacietur*; *u* et *b*: 1, 10 *deuitoris* 9, 19 *nobas* 12, 24; 19, 12; 73, 13 *liueralitas*, item *liuer*, *liuertas*, *liuertini*, 18, 15 *liuens* 19, 13 *liuet* 29, 17 *scruabi* 37, 10 *censeuit* 39, 5 *uestiariis* 45, 25 *cer- bos* 28 *corbi* 57, 12 *ueneficia* 59, 8 *admiraueris* 68, 27; 71, 22; 112, 5; 119, 10 al. *iuuere* 108, 8; 231, 9 *fauius* 118, 11; (126, 13;) 127, 21; 128, 1 *superue* 202, 27; 209, 6; 225, 13 *deueo* 245, 25 *uibant*; *c* et *g*: 3, 11; 122, 2; 125, 12; 133, 21; 204, 29 al. *oblicare* 3, 17; 194, 17; 20; 23 al. *sagrilegus* 16, 23 *deligatos* 30, 11; 92, 16 *agrigola* 45, 18 *uelligare* 68, 1 *dimigantem* 75, 21 *grassi- dudinem* 82, 22 *acmina* 87, 25 *neg* 157, 8 *larco* 177, 26; 178, 2; 5 *maegenas* 187, 11 *recollico* 226, 24 *migrant* 230, 10 *cauisus* 248, 13 *aecer*; *d* et *t*: 4, 26; 32, 13; 45, 24; 56, 20; 75, 28 *magnidudo* 6, 7; 44, 7; 143, 20; 215, 11 al. *at* (= *ad*) 44, 12; 64, 11; 69, 7; 113, 15; 131, 7; 143, 20; 223, 27; 227, 5; 248, 14; 18 al. *ad* (= *at*) 8, 1 *dadas* 11, 9 *habida* 11, 9; 13, 17; 40, 27; 65, 5 al. *sorditus* 12, 6 *gradius* 19, 5 *hospidem* 22, 9 *euidemus* 23, 13 *nosmed* 32, 12; 135, 16 *it* 35, 6 *talendum* 41, 5 *lutorum* 43, 18 *ingrados* 56, 18 *geomedriam* 63, 3 *pulchri- tudine* 73, 28 *splenditos* 75, 14 *gratu* 82, 22 *catentis* 94, 29 *dradamus* 236, 9 *retdidit* 241, 3 *moterate* 249, 5 *trepita*, *persaepe* *aput*, *illut*, *istut*, *aliquit*, *aliut*, *inquit*, *adque*, *adqui*, *desitero*; *i* et *e*: 1, 3 al. *beneficia* 3, 24 *pertinacis* 26 *decit* 6, 9 *sororis* 10 *uirginis* 13 *trea* 7, 4 *eret* 10, 7

haerit 12 *sustulet* 23 *uenet* 11, 1 *facet* 4 *dantes* 26
habuet 12, 8 *dedet* 13, 21 *recollegere* 17, 8 *accipientes* 11
acciperint 18, 10 *orientes* 24 *felix* 29 *ducerit* 22, 14 *retinuet*, *facet* 23, 11 *facerint* 24, 6 *corruptet* 10 *fuet* 14 *libuet*
17 *plures* 25, 7 *uolis* 27, 9 al. *essint* 31, 14 *detruderit*
32, 7 *descendetque* 33, 2 *accipisse* 34, 6 *mercis* 35, 2 *sustuleret* 9 *decerit* 47, 21; 63, 14; 64, 2; 13 al. *fedes*
36, 2 *ueneret* 14 *inputatoris* 28 *hominis* 37, 7; 103, 7;
118, 7; 129, 9 *debit* 39, 5 *fuissit* 24 *legis* 28 *uellit* 28
al. *essit* 40, 2 *parentes* 15 *similis* 17 *accipi* 41, 11 *misissit*,
iuberit 12 *accipi* 26 *acciperis* 43, 4 *dixet* 45, 2 *fauit* 46, 16
uirtutis 26 *immortalis* 48, 18 *exceperet* 54, 1 *accipesse* 56, 13
facet 57, 8 *urbis* 10 *maioris* 23 *rationis* 59, 1 *disputantis*
62, 15 *dedet* 21 *difficultatis* 64, 10 *uindicis* 19 *pluris* 66, 5
educatores 68, 13 *omnes* 31 *legis* 73, 5 *occurreret* 24 *imaginis*
74, 17 *habentes* 76, 7 *praeferis* 25 *quali* 81, 26
accipi 82, 9 *signioris* 12; 27 *iuenis* 86, 17 *partis* 87, 10
regis 90, 18 *uarietatis* 92, 11 *egit* 100, 12 *transeuntis*
107, 4 *arentis* 109, 27 *urbis* 113, 2 *regis* 121, 4 *finis*
147, 4 *agentis* 155, 20 *actionis* 156, 13 *prioris* 158, 27
consecute 169, 9 *utilitatis* 177, 27 *legionis* 188, 5; 194, 18
omnis 199, 1 *sapientes* 6 *communis* 202, 11 *fugientis* 213, 2
indignari 223, 18 *principis* 225, 5 *ignobiles* 226, 23 *ignis*
229, 9 *uellit* 254, 14 *caedis*; o et u: 3, 11; 63, 30; 106, 8;
123, 20; 186, 7 al. *costodire* 5, 21 *ingratos* 6, 16 *nus*
11, 12 *furma* 12, 17; 34, 3 *consolere* 20, 15; 32, 17;
43, 9; 76, 24 al. *uoluntas* 32, 21 *perniciosus* 49, 1 *lusuri*
56, 6 *nomeremus* 58, 10 *gloriosa* 60, 19 *tabulam* 64, 26
al. *consolum* 65, 22 *morbos* 79, 5 *putuisse* 82, 10 *stimulus*
89, 18 *culoribus* 92, 4; 104, 7; 122, 21 *furtuna* 97, 3
mercatur 102, 17 *conciaturos* 104, 23 *animus* 107, 19
auarus luxuriosus malignus 111, 25 *dignus* 27 *repercusso*
123, 15 *abiectos* 124, 3 *confusus* 131, 1 *conpositos* 135, 1
ingratos 138, 9 *conuento* 144, 18 *alterom* 146, 27 *ingratus*
149, 3 *oculos* 150, 15 *contextom* 151, 15 *morbos* 170, 7
minos 187, 15 *magnos* 199, 25 *amicos* 204, 18 *malom*
208, 17 *domom* 214, 20 *plurimom* 223, 12 *dio* 227, 24

gladios 236, 23 *uoltoū* 246, 7 *casticandoū* 251, 9 *quus* 254, 3 *ignotus* 258, 19 *formola*.

Talia menda raro manus prima, fere semper N² corripit. Quod scribam utcumque doctum facile suo ingenio facere potuisse quis assentietur. Attamen haec m. 2 etiam novas intrusit lectiones, quas ex eodem fonte oriundas esse non item concedas, cum aut verba omissa recte suppleantur, ut 27, 8; 28, 11; 103, 16; 108, 17; 113, 28; 130, 4; 7; 24; 133, 22; 145, 14; 148, 16 al., aut nimis magnae sint mutationes, ut 18, 15; 116, 5; 176, 9; 228, 10 al., aut sensu plane cassae et inanes, ut 4, 17; 13, 16; 35, 3; 43, 19; 51, 17; 76, 28; 114, 14; 116, 25; 161, 29; 170, 25; 201, 27; 205, 24; 208, 4, aut nulla omnino exstiterit immutandi causa, ut 41, 21; 49, 7; 58, 15; 60, 24; 63, 20; 71, 1; 72, 2; 100, 2; 147, 12 al. Quarum ad enucleandam originem ceteros arcessamus necesse est testes.

Nazarianum non modo optimum sed unicum criseos fundamentum esse Gertz professus in edendo philosopho hoc solo codice niti voluit neglectis aliis, quos 'ex ipso Nazariano aut ex codice plane gemino descriptos' nullius pretii putabat. Sed haec res male ei cessit. Nam ipse quoque non raro unici sui libri ope destitutus medicinam ex lectionibus in Fickerti indigesto apparatu coacervatis ascitam arripuit. Quas emendationes, ut suo staret loco, coniecturas esse virorum doctorum aevi quod dicitur medi cum pronuntiasset, neminem invenit partes ipsius sequentem. Nam quamquam non solis his temporibus homines sunt prudentes, id quod proclamare amant imprudentes et temporis acti nimii contemptores, tamen tantam molem correcturarum verarum tum repertam fuisse ut credat, quis sibi persuadebit? Accedit alterum. Sexcentis locis Gertz a libri sui verbis traditis descivit coniecturis veterum editorum receptis, quas siglo *vg.* (= vulgo) notavit. Sed has quoque magna ex parte quidem lectiones esse codicum cognoscere potuisset, nisi Nazariani amore abductus alios nimis contempsisset; sic ut pauca exempla depromam, in

solo capite ultimo in libris manuscriptis exstant 258, 1 *rationem* 5 *debet* 9 *ignoscit* 10 *se quod* 14 *dimittet* 19 *ex aequo* 20 *taxare* 21 *minus* 22 *ignoscere* 25 *dimittit* 259, 3 *seruabit* 5 *illis* 9 *caelum* 10 *rectum*, quae omnia ille editoribus prioribus attribuit. Itaque cum alii critici apparatu Fickerti inspecto tum Rossbach, qui ipse per multos codices evolverat, recte ei oblocuti sunt, ipseque illorum argumentis perpensis nova subsidia mihi conquirenda esse perspexi. Quod et bibliothecarum praefectorum liberalitate et aliorum meaque ipsius opera feliciter contigit. Novi igitur codices mihi accesserunt hi:

Codex Reginensis 1529 (R) saeculo IX/X scriptura R carolingica exaratus 107 moduli maximi versuum 28 foliis membranaceis, quibus assuta sunt 27 folia chartacea, libros de beneficiis et de clementia continet. Librum a me rogatus Jo Graeven diligenter contulerat, cum Rossbach codicis quem ipse detexerat lectiones cum reliquis mihi transmisit, ut in hoc quoque duabus collationibus uti mihi licuerit. Duo correctores (R²) non ita multo post paucis locis munere suo functi sunt.

Codex Guelferbytanus 274 (Gud. 8) (G) saec. XII G membr. 153 foliis versuum 22 solos libros de beneficiis continet. Contuli ipse.

Codex Monacensis lat. 2544 (M) saec. XII/XIII membr. M fol. 165 versuum 27. In fol. 1^a legitur *Laus tibi christe qui es creator et redemptor* eqs., in folii 1^a pagina altera: *Liber sc̄e Marię ī alderspach | Expositio Bede super EZDRĀ. Expositio eiusdem super Tobiam | Libri IIII Senece de officiis EP̄LE eidē ad LVCILIVM.* Incipit liber de beneficiis aut, ut hic dicitur, *de officiis* fol. 113, desinit fol. 155 in verbis *est uita* (IV 22, 3), deinde *Incipiunt epistulae Senece lucii cordubensis ad lucilium*. Libri sat pulchre usitatisque compendiis scripti lectiones publici iuris fecit A Weidner in gymnasii Friderici Guilelmi Coloniensis anni 1864 programme, quod inscriptum est *Criticarum scriptio-num specimen*; denuo excussi ipse.

Codex Parisinus bibliothecae regiae lat. 6382 (P) P

saec. XIII membr. formae octavae maioris foliis 115 versuum 28 libros de beneficiis et de clementia continet. Contuli ipse.

S Codex Parisinus lat. 16592 (= Sorb. 1586) (S) s. XII/XIII membr. 8 permultis compendiis scriptus foliis 108 binarum columnarum continet Senecae declamationes, prologum sancti Hieronymi, epitaphium Senecae, epistolarum ad Lucilium partem primam (ep. 1—88, 45), iterum idem epitaphium, deinde fol. 94^v *Incip̄ Seneca de bēficiis*, f. 102^v *de paupertate*, f. 103^v *Incip̄ seneca de clem̄tia ad neronē .f. cesarē*. Secuntur carmen christianum, excerpta ex Isidori orig. (V 27, 3—XI 1, 136), Pseudosenecae de rem. fort., scholastica quaedam. Ex libris de beneficiis et de clementia hic exstant soli flores, quorum ultimus est de clem. II 7, 1 *uenia est . . propositum est*. Sed altera manus in eodem versu, quo prior desinit, incipiens addidit illam de Augusti erga Cinnam clementia narrationem I 9; deficit subito nulla adiecta interpunctione aut subscriptione in verbis *quam quem contra Caesarem* (9, 10), quae exstant in ultimo folii versu. Contuli ipse.

F Codex Laurentianus plut. LXXVI 36 (F) saec. XII membr. praeter alia Senecae scripta libros de beneficiis et de clementia continet. In fine legitur: *Liber iste Colucii pyeri de stignano de Salutatis*. Contulit Rosbach. In libris de beneficiis plerumque cum G consentit, sic uterque omittit p. 55, 24 *totam* 56, 16 *satis* 58, 26 *lex* 69, 22 *debito* 77, 20 *ego — mori possem* 80, 28 *iam — proferre* 87, 14 *dandi*, 89, 8 *inmensa — beneficium* 94, 23 *numquam — torquemus* 106, 28 *forte* 107, 18 *est — malignos* 116, 7 *eadem* 137, 13 *pro bonis acceperit* 152, 28 *propter — deducitis* 157, 19 *utrum — interest* 166, 8 *singuli* 167, 19 *non potest — debet* 191, 29 *ergo — communia* 194, 8 *rerum* 209, 25 *adfirmat — credibilia* al. Itaque in hoc opere illius lectiones paucis exceptis neglecti, in libris de clementia totum excussi.

In libris de clementia codicibus, quos iam nominavi, **NRPSF** accedunt:

Codex Amplonianus bibliothecae Erfurtensis in 4to A n. 3 (A) saec. XII membr., cuius descriptio non satis accurata in catalogo typis expresso exstat. In tegumenti lignei parte interiore legitur manu saeculi XIV scriptum: *H. dei gr̄a Rex Anglie, Dñs Hyberñ, dux Normañ et Aquitañ Comes Andeg. Dil̄co in xp̄o fratri Ulrico.* Deinde complura verba erasa sunt; item in folii 2 summo margine rasura exstat, sub qua scriptum fuisse asseveratur *fratrum Predicatorum in Gulich.* In fol. 1 saeculo XVII adscriptum est *Sum Dominicanorum Herbipolensium*; fol. 1^v *INCIPIE EPLA BEATI Hieronymi ... SENECA PAVLO SALVTEM*, f. 6 *Epitafivm SENECE*, quod excipit nulla addita inscriptione *Omne peccatum actio est* eqs. (= Haase III p. 462—467, 141). Deinde f. 11 *SENECA LVCILIO SVO SALVTEM* eqs. (ep. 1—52), f. 95^v *INCIPIE SENECA DE CLEM̄TIA*, desinit I 18, 2 post *in homine*; duo folia abscisa esse quaternionis lacinae comprobant. Contuli ipse.

Codex Leidensis (XVIII Lips. 49) supplem. 459 (L) L saec. XII membr. continet praeter alia Senecae scripta libros de clementia. Contulit Rossbach (cfr. l. l. p. 48); alteram collationem, quam anonymus¹⁾ exemplari e bibliotheca G Curtii oriundo inscripserat, benigne mihi suppeditavit O Hense, qui ipse a Paulo de Winterfeld dono acceperat.

Hi sunt codices, in quibus acquiescendum esse putavi; alios, qui Rossbachii indefessa comitate mihi praesto erant, ut Laurentianum plut. LXXVI 38 saec. XIV, Parisinum 8542 saec. XII exeuntis, excerpta quaedam libri musei Britannici 11983 (f. 48: *INCIPIE EPITOMA LIBRORVM ANNEI SENECE DE BENEFICIIS VEL LIBERALITATE AD EBVRTIVM LIBERALEM AMICVM SVVM*) saec. XI praeter paucas in libris de clementia Parisini (T) T lectiones meo me iure abiecisse confido neque plus lucri ex reliquis, quos idem nominat l. l. p. 20, sperandum esse.

1) Baehrensium eum fuisse inde colligo, quod margini ab eadem manu plumbo adscriptae sunt coniecturae ab eo prolatae; codicem eius manibus a. 1883 volutatum fuisse benigne me certiore fecit v. cl. PC Molhuysen.

Examinanti iam, quae ratio intercedat inter novos hos libros et veterem illum **N**, hunc non fontem fuisse ceterorum primo obtutu patet. Nam nimis magna discrepantia exstat lectionum, quam ut interpolationi librarii cuiusdam consultae aut depravationi fortuitae assignari eam liceat; neque hoc modo explicari potest tot locis germanas lectiones illis codicibus inesse corrupto ibi **N**. Quae cum in hunc plurimae a m. 2 inductae sint, descriptos esse recentiores libros ex **N** correctoris manum iam passo si quis contendat¹⁾, is facili opera refutatur. Nam eius sententiae repugnant et loci, ubi hi codices aut omnes aut singuli cum **N** contra **N**² concinunt, ut 10, 1; 4; 13, 6; 16, 18; 17, 11; 19; 25; 26; 23, 21; 33, 17; 47, 26; 63, 27; 66, 27; 89, 26; 92, 22; 94, 18; 102, 22 al., praesertim si hoc in mendis calami factum est, ubi correctio alterius manus simplex luscoque paene oculo perspicua est, ut 3, 15; 4, 10; 19, 19; 30, 17; 34, 15; 38, 13; 44, 4; 53, 3; 57, 2; 13; 14; 58, 3; 74, 28; 76, 8; 91, 22; 92, 3; 27 al., et ubi rectum praebent contra **N** oppugnante correctore aut reticente, ut 5, 24; 49, 11; 15; 29; 50, 11; 51, 23; 59, 25; 61, 21; 62, 13; 70, 6; 81, 5; 13; 85, 9; 126, 8 al., inter quos gravissimi ponderis sunt lacunae Nazariani recte expletæ, de quibus vd. infra. Et quomodo factum est, ut 115, 19 in omnibus libris desit illud *expedit*, quod iam in **N** supplevit primus corrector, et contra 117, 2 nus-

1) Sic Gertz *Berl. philol. Woch.* IX (1889) p. 375 de Regnensi indicavit; neque deest, quomodo se tueatur. 174, 5 **N** praebet *quid* | *Quid*, ubi lineola ut in apparatu critico versus exitum designo, pro simplici *quid* (aeque in **N** 175, 6 *dum* | *dum* 177, 28 *et intra* | *et intra* 192, 4 *domum* | *domum* 227, 16 *et uir* | *et uirtutes*, in **R** 222, 26 *unius ani* | *us anima*), ceteri praeter **S** *quidquid* vel *Quid? Quid*. Sic 68, 29 ridicula lectio in **R** (**P**) *rem prae* pro *rem publicam* facile explicatur scriptura Nazariani *rem p*, idem factum est 31, 18; 39, 13; 71, 9; 113, 4; sed nihil obstat, quin hoc iam eodem modo in archetypo pictum fuisse arbitremur, quam opinionem fulcit idem error 138, 19 in **N** deprehensus.

quam desit ineptum illud *inde*, quod iam expunxit ibi m. 1?

Itaque interim duae classes ex eodem tamen archetypo derivatae, id quod lacunae vitiaque communia demonstrant, statuendae sunt, quarum altera solo **N** repraesentatur, altera fonte communi ceterorum codicum, quibus plerumque accedit **N**² ex hac classe corrigens.¹⁾ Huius, quam secundo loco posui, stirpis integerrimus testis est **R**, quem cum vinculo reliquis artiore cum **N** coniunctum esse consensu eorum in levibus²⁾ gravibusque lectionibus probetur, ut 3, 6; 6, 15; 17, 19; 25; 19, 4; 19; 26, 1; 47, 1; 3; 5; 61, 17; 21; 62, 13; 70, 4; 5; 21; 82, 16; 21; 83, 5; 11; 113, 28; 115, 15; 128, 23; 130, 1; 2; 4; 136, 11; 12; 20; 155, 4; 26; 27; 174, 14; 24; 175, 9; 10; 181, 3; 4; 8; 12; 24; 182, 6; 8; 27; 185, 7; 235, 1; 2; 4; 7; 15; 16; 17; 18; 19; 23; 24 al., ab archetypo non ita multum distare in propatulo est. In ceteris vero talis concrepantia magis magisque evanuit, sive suo ingenio librarii haec menda fere levia sustulerunt novasve lectiones intruserunt sive membranis usi sunt aliis. Nam cum Senecae scripta moralia in omnibus scholis monasteriisque magistrorum discipulorumque manibus volutarentur multique multis locis exstarent codices³⁾, locis depravatis aut obscuris medelam afferre conati illi, quod alibi rectius se legere opinabantur, suis quoque exemplaribus donaverunt. Ita factum est idem, quod in scriptoribus lectitatis semper fere accidisse videmus, ut textus plurimorum librorum mixtus sit ex lectionibus utriusque classis hique alii libri modo a Nazariani parte modo idque saepius a Reginensis stent. Itaque difficile est nec non supervacaneum examinari, qualis

1) Pauca etiam de suo dedit, ut luculenter ostendit 22, 14 *m liberalis*.

2) Sic etiam permultis locis in ratione orthographica; sed talibus nec has schedulas nec apparatus implere volui exceptis paucis exemplis gravioribus.

3) Vd. etiam Manutium in Musei Rhenani t. 47 (1892) supplemento p. 44 sq.

affinitas sit inter hos. Nam quamvis singuli a singulis propius absint, tamen de stemmate eorum eruendo in hac lectionum confusione desperandum est. Sic **P** et **G** sexcentis locis contra reliquos conspirant, ut 7, 12; 21; 39, 16; 17; 18; 40, 6; 11; 51, 10; 10; 18; 20; 21; 71, 9; 12; 22; 28; 73, 3; 9; 10; 19; 77, 16; 23; 25; 26; 110, 1; 11; 15; 17; 148, 13¹⁾; 160, 10; 11; 14; 19; 22; 26 al., sed concinunt **RP** contra **G** 11, 19; 14, 16; 23, 17; 44, 26; 47, 14; 51, 17; 55, 5; 79, 4; 8; 92, 10; 17; 95, 25; 97, 22; 98, 18; 19; 120, 13; 128, 19; 163, 5; 23; 26; 167, 6; 169, 16; 17; 170, 4; 25; 172, 16 al.

Neque vero his libris suum deest pondus. Nam quamquam plerumque cum **R**, rarius cum **N** concordare eos modo dixi, tamen aliis locis haud ita paucis factum est, ut illis meliorem textum praebeant vera lectione aut certe lectionis genuinae vestigiis servatis, quin etiam rimas illorum codicum recte refarciant ut 11, 24; 22, 11; 29, 5; 51, 7; 62, 13; 81, 5; 13; 124, 6; 130, 2; 162, 18; 171, 19; 182, 6; 216, 5; 220, 4; 221, 17; 229, 9; 241, 22. Itaque hi quoque sed alio alveo ex archetypo²⁾ fluxerunt neque quamvis auctoritate longe cedant Nazariano, prorsus removendi sunt ut melioris interdum memoriae testes integriores.³⁾ Quamquam hac in re nos lubrico solo in-

1) Illud 'p' esse abbreviaturam glossae *proprium nomen* indeque in verbum irrepsisse recte uidit Fickert; vd. eundem et Rossbach l. l. p. 18 adn. de *milicio* in v. 21.

2) Hic archetypus correctoris manibus pertractatus fuisse videtur indeque iam paululum explicari librorum derivatorum varietas. 10, 3 germana lectio est *incurrit*, quod praebent **GM** et solita confusione litterarum *i* et *e* **N**, *occurrit* exstat in **PS**, effigiem archetypi reddere videtur Reginensis *inoccurrit*; similiter 39, 17 illum codicem *nec institutione* exhibuisse inde colligere licet, quod *ex* omittunt **GP**, *in exstitutione* praebet **R**; 163, 15 verbo falso *potestates* (vd. **N**) suprascriptum ibi erat rectum *tempestates*, quod utrumque transsumpsit Reginensis, similiterque 216, 9 omnes *ponimus credimus*, 228, 10 **RS** sic *quia* legunt.

3) Idem valet, si hi nostri codices correcturis ex alio

sistere fatendum est. Nam si accuratius illos inspexerimus, haud paucas mutationes detegemus, quae cum merum interpolatorem redoleant, quin adulterinae sint, dubitari nequit. Sic 83, 24 *et ignobili* in **G****P** natum est ex absurda illa scriptura *acerboque*, sic 181, 8 *perseueravit* et 216, 11 *male ruentia iterum* in iisdem similem ortum sapiunt, item 13, 20 ex archetypi lectione inexplicabili *sparsa erat agri* sensum elicere voluit **M** mutando *quae sparsa erant acri*, sicque pro integris philosophi vocibus sua inventa venditavit 19, 12 *acrioribus* 26, 12 *de die in diem protrahens* 32, 5 *non exaltauit se supra* 33, 1 *non tantum dedisse* 35, 3 *incognita tua dona* 42, 8 *ingratorum culpam* 67, 14 *fecerint memores* 100, 6 *opinionem bonitatis* (ex 99, 28) al. Idem factum est in **P** aliisque, idem in **G**, cuius scriba multa sane sagacitatis specimina speciosa dedit, ut quodam bonitatis splendore animos quaerentium alliciat praestringatque. Sed quamquam multos locos aut integros in exemplari suo invenit aut recte sanavit, ut ibi cum prioribus editoribus eum sequi non dubitarim, velut 26, 1; 32, 19; 49, 11; 29; 50, 8; 51, 23; 70, 6; 76, 23; 114, 3; 122, 12; 124, 6; 135, 24; 137, 4; 150, 12; 162, 18; 193, 6; 7 al., aliis tamen procul dubio interpolator deprehenditur. Sic ut omittam, quae multa minus prospere ei cesserunt, 161, 29 iam coniecturam suam malam quidem, sed non plane absurdam, *uiolens* inseruerat, cum manu invita opinor et paene inscia etiam quod in fonte exstitisse ceterorum consensus demonstrat, *uides* adiecit statimque fraudis conscius delevit; sic 177,

libro depromptis pretium suum debeant. Meliores codices saeculo XII/XIII fuisse inde elucet, quod Vincentius Bellovacensis hic illic oppugnantibus libris aut omnibus aut plurimis verum tradit, ut 12, 1 et 51, 7, ibi a nullo codicum adiutus, hic a **G**. Etiam codices Pinciani non semel excellunt, cfr. Rossbach l. l. p. 18. Sed hanc praestantiam non ita multis locis scriptoris enituisse, pluribus vero corruptos ne illos quidem libros Nazariani auctoritatem premere ex lectionibus et Vincentii (vd. et infra p. XIX adn. 2) et Pinciani, cuius *castigatio-num* exemplari Gottingensi uti mihi licuit satis apparet.

26; 28; 29 recte emendavit *uixisset, fracta, natauit*, sed proditur falsarii manus novicia extemplo in *succurrerunt*; sic 111, 27 in communi fonte librorum **GP** (exstat enim etiam in **F**) pro *inertes* proclivi sed absona mutatione *merces* legebatur; quod cum intellegere non posset, interpolator ille verbo quod sequitur *maiorum* adductus *minores* satis confidenter civitate donavit. Itaque ne in 17, 19 *deleat* quidem Senecae manum agnoscemus nec in 23, 20 *uicturumque* 26, 24 *se dedisse* et quae alia nova intrusit 5, 3; 9, 23; 19, 21; 30, 9; 44, 4; 69, 16; 92, 10; 109, 29; 115, 23; 117, 24; 142, 10; 159, 24; 160, 12 aliisque multis locis. Itaque ubi illius lectionem amplectimur, utrum virum emunctae naris et interdum paene philologi nomine dignum sequamur an archetypi lectionem invenerimus, non semper facile erit diiudicatu.

Maximam vero corruptionem vel si mavis mutationem expertum est Parisini **S** florilegium. Nam non modo is qui excerpsit, ut sententias e conexu solutas per se redderet perspicuas, verba omisit, transposuit, disiuncta coniunxit, sed etiam non aequè excusatus audaciores mutationes inducere non veritus est, ut 4, 26 *solatur*. *Magnum est enim beneficia dare etiam si nullum positum est nichil aptius est. Illud enim est falsum* 6, 20 *Ideo ridentes quia promerentium uultus hilaris*¹⁾ *sunt et qui dant vel accipiunt* 8, 22 *dicenda est res et ord.* 8, 27 *accipere nec minus libenter* 14, 24 *plurimum meriti* (sic) *sumpsisse uirtus* 23, 3 *optimumque est ant. desiderium et sequi illud tamen melius est occupare* 23, 22 *interciden-da sunt. Sed ne uideamur rogati sed* 25, 16 *promissa, ut ne minor sit r. t. q. r. potentie potestatum ministri* 25, 21 *quare uerum est tamen te gratiae demere* 64, 25 *illustres mulieres annos maritorum computant* 81, 8 *beneficium accipit quo magis eo indiget maius accipit. Magis autem indiget* 116, 10 *comperi, quem prius bonum et //gratum putabam? Quod tam digno dabam* 116, 28 *Si magnum est munus, non tantum quod* 149, 28

1) Sic m. 1, *hilaris* m. 2.

Serpentibus (sic) quoque indicare bonum est quod rerum mearum status poscat 153, 5 iam ad alium dominum inde sunt spectancia¹⁾ 161, 6 sed si me in in cons. adm. . . ingratus et iniustus sum nisi 189, 7 se magis ueritus quam alios si tanquam in publico semper uiuit 191, 23 dices mihi. Quomodo ergo potest 193, 27 quomodo eiusdem rei uterque dominus est quia alter dominus est rei 237, 20 pot. patriamque ut cum membra sua abscideret etiam in abscidendo gerneret. Quae in apparatu critico inutilia hoc tamen loco attulisse non piget. Attamen hic quoque codex sic multifariam corruptus et interpolatus saepius sinceri textus indicia solus retinuit, nam illud *iuuenes* (6, 10), quod excidisse Gertz bene vidit, iam hic exstat; idem, ut leuiora praeteream, recte tradit 5, 8 *crediti transeunt* et 174, 5 *quid*; 216, 11 propius ad verum accedit eius *temptata temptare*, 161, 18 ex parte quidem lacunam explet, contra 129, 15 verba spuria *natura sibi dedit* solus omittit, quae certe non omnia, sicut etiam ceterorum codicum emendationes interpolatoris scientiae imputare ausim.²⁾ Itaque ne horum lectiones omnes aspernemur, res ratioque monent.³⁾ Quae iam codicum, quorum concordantia

1) sic m. 2, *spectanda* m. 1.

2) Codex S miro modo cum Vincentio Bellovacensi Sp. Doctr. IV 46 sqq. Sp. H. VIII 106 sqq., cuius sola editione typis impressa usus sum, concinit. Uterque praebet 2, 14 *cum damus* 19 *necessitates* om. 11, 8 *parua et sordida* 9 in om. 24 *oblitus est* 12, 4 *et specie* 23, 2 *facilia* om. 24, 28 *ubi inpetrastis* 32, 18 *noxia quaeque* (sic Vinc., \bar{q} = quae S) *concupiscimus* 22 *actores* al. Uterque ex eodem florilegio excerpta desumpsisse videtur.

3) In ipsa interpunctione hi non semel sequendi sunt; nam ut 74, 3 P distinxit, post Lipsium ediderunt et alii et Gertz: *fortuna. Sive . . homines, erigite*, non sicut antea *fortuna, sive . . homines. Erigite*. Similiter 80, 13 M interpunctione separavit *legem et patriam*, quod Madvig proposuit. 175, 11 ut interpunxi cum Gertzio *suum; dum . . nutant, ingentia*, interpungi voluit G; idem et P faciunt cum HStephano 185, 8 *quid ergo? si . . occasio, semper*. Itaque 23, 22 ubi ante *ne rogati videamur* grauiore usus sum signo, leuiore post *facti*, paululum me defendit S, cum tradat: *intercidenda sunt. Sed ne uideamur rogati* etc., quamvis non defore sciam, quibus ut Gertzio displiceat.

usque ad saeculum VIII revocamur, auctoritate corroborantur atque a criticorum censura vindicantur. Illis vero locis, ubi Nazariani fidei hi suam quoque substruunt, iam saeculo fere quinto vel quarto sic in archetypo lectum fuisse pro explorato ponere licet.

Haec fere sunt, quae de codicibus dicenda sunt; pauciora etiam verba, quam rationem in hac editione secutus sim, opus est faciam. Nazarianum fundamentum esse ut Gertzianae sic huius nemo erit, qui miretur; ubi illius lectio nec explicari nec excusari potuit, auxilium petii a reliquis libris; ubi hi quoque sensu idoneo carent aut opera falsarii clare apparet, textum ut par est coniecturis restituere conatus sum aut meo Marte aut aliorum usus inventis. Quorum quod nomina scriptaque praeter antiquiora et editores hic collecta proponam, commodo eorum, qui Senecae operibus his legendis tractandisque vacant, me inservire arbitror:

Aem Badstuebner *Coniectanea Annaeana in Genethliac. Gotting.*

Halis 1888 p. 80

Aem Baehrens *Lectiones Latinae* Bonnae 1870

— in *commentario Catulliano* p. 27 et 510 Lipsiae 1885

— (in recensenda Gertzii editione) *Jenaer Litt. Zeit.* 4 (1877) p. 62

H Bluemner *Zu Seneca in Wissenschaftl. Monatsblätter* 6 (1878) p. 157

J J Cornelissen *Coniectanea Latina* Daventriae 1870

H Deiter *Der Amsterdamer Codex 80 in Philol.* 51 (1892) p. 361

Dorison *Quid de clementia senserit L. A. Seneca* Cadomi 1892

J Feldmann *Observationes ad Senecam criticae* Ostrowo 1887

H N Fowler *The sources of Sen. de ben. in Proceedings of the American Phil. Association* 1886 p. IX

W Gemoll *Krit. Bemerkungen zu lat. Schriftstellern* Liegnitz 90

A Gercke *Senecastudien in Fleckeis. annal. suppl.* 22 (1895) 1

M C Gertz (praeter editionem) *Berl. philol. Wochenschr.* IX (1889) p. 372; 408

Feod Gloeckner *Quaestiones Annaeanae* Halis 1877

— *Zu Seneca in Mus. Rhen.* 35 (1880) p. 484

- H Goell *Zu Seneca in Fleckeis. annal.* 125 (1882) p. 865
 Fr Haase *vd. et editionis vol. III praef.* XXV
 CHaerberlin *Quaestiones criticae in L. A. Senecae de benef. libros in Mus. Rhen.* 45 (1890) p. 21
 HHammelrath *Grammatisch-stilistische Beiträge zu den prosaischen Schriften des L. A. Seneca* Emmerich 1895
 MHaupt *opuscula Lipsiae* 1875/6
 LHavet *Pararius substantif in Archiv für Lexikogr.* 10 (1898) p. 523
 EHedicke *Studia Bentleiana, II Seneca Bentleianus* Freienwaldiae 1899
 AemHermes *Quaestiones criticae in L. A. Senecae epist. moral. part. II* Meursae 1874
 — *Krit. Bemerkungen zu den Schriften des Philosophen L. A. Seneca in Festschrift des Gymn. zu Moers* 1896
 MHertz *Miscellen in Fleckeis. ann.* 93 (1866) p. 622
 AHoppe *Über die Sprache des Philosophen Seneca I II* Lauban 1873; 1877
 CHosius *Lucanus und Seneca in Fleckeis. ann.* 145 (1892) p. 337
 HIlgen *Animadversiones ad L. A. Senecae scripta* Homburg 1889
 JJoehring *De particularum ut, ne, quin, quominus apud Senecam vi atque usu in Prager Stud.* 1 (1894)
 HKlammer *Animadversiones Annaeanae grammaticae* Bonnae 1878
 — *Quaestiones Annaeanae in Festgabe für W. Creçelius* Elberfeld 1881 p. 54
 HAKoch *Zu Seneca de clementia in Fleckeis. ann.* 109 (1874) p. 560
 — *Zu Senecas Briefen. ibid.* 111 (1875) p. 715
 — *Observationes criticae in L. A. Senecam in Gratulationschrift von Pforta* 1874
 BKruczkiewicz (in recensenda Gertzii editione) *Zeitschr. f. d. österr. Gymn.* 28 (1877) p. 427
 ALudewig *Quomodo Plinius, Seneca etc. particula 'quidem' usi sint in Prager Stud.* 3 (1891)

- JN Madvig *Adversaria critica Hauniae* 1871—84
 — cfr. etiam ad Cic. de fin. p. 151; 834
- OMatthiae *Observationes criticae in L. A. Senecam* Berolini 1865
- ThMatthias *Emendationes ad L. A. Senecae opera in Commentat. philol., quibus ORibbeckio congratulantur discipuli Lips.* Lipsiae 1888 p. 173
- JEB Mayor *Seneca de beneficiis* VI 16, 2 in *Journal of philologie* 15 (1886) p. 177
- HCMichaelis *Nepotis locus et Senecae philosophi nonnulli loci considerantur* in *Mnemos.* 17 (1889) p. 171
- H Mueck *Observationes criticae et grammaticae in L. A. Senecae scripta philosophica* Marburgi 1890
- CFW Mueller *Zu beiden Seneca* in *Fleckeis. annal.* 93 (1866) p. 487
- HJ Mueller *Symbolae ad emendandos scriptores latinos part. II* in *Festschrift zu der 2. Saecularfeier des Friedr. Werd. Gymn. zu Berlin* 1881 p. 46
- Joh Mueller *Krit. Studien zu den kleinen Schriften des Philos. Seneca* in *Wiener Sitz. Ber.* 118 (1889), I
 — *Krit. Studien zu Seneca de ben. und de clem.* in *Wiener Sitz. Ber.* 127 (1892), III
- C Naegler *De particularum usu apud L. A. Senecam philosophum* I Halis 1873, II Nordhausen 1880
- Aem Opitz *De latinitate Senecae* Naumburg 1871
- RPetersen *Zu L. Seneca* in *Philol.* 46 (1887) p. 275
- RPfennig *De librorum, quos scripsit Seneca de ira, compositione et origine* Gryphiae 1887
- LRadermacher in thesibus dissertationis *Observationes in Euripidem miscellae* Bonnae 1891
- ORauschnig *De latinitate L. A. Senecae philosophi* Regimontii 1876
- FRech *Observationes grammaticae. De In praepositionis cum accusativo iunctae apud Senecam usu* Friburgi 1895
- GReinecke *De coniunctionum usu apud Senecam philosophum* Monasterii 1890

- O Rossbach *Disquisitionum de Senecae filii scriptis criticarum capita II* Vratislaviae 1882
- *De Senecae philosophi librorum recensione et emendatione* (= *Breslauer philol. Abhdl.* II 3) Vratislaviae 1888
- vd. et *Herm.* XVII (1892) 375 adn. 2; 3
- H. S. *Philol. Anzeiger* 3 (1871) p. 129
- FrSchultess *Ad Senecae libros de clementia* in *Mus. Rhen.* 33 (1878) p. 221
- *Annaeana studia, Gratulationsschrift des Hamburger Johanneums an das Strassburger Gymnasium* 1888
- vd. et eius de Gertzii et Klammeri scriptis *recensiones* in *Götting. gel. Anzeigen* 1874 p. 1446, *Philol. Anzeiger* 1887 p. 291, *Jenaer Litt. Zeit.* 1878 p. 512
- H Siedler *De L. A. Senecae philosophia morali* Gynaecopoli 1877
- O Siesbye *Småting in opuscul. philol. ad Madvigium a discipulis missa* Hauniae 1876 p. 253 et in editione Gertziana
- AemThomas *Miscellae quaestiones in L. A. Senecam* in *Herm.* 28 (1893) p. 287
- CThurot (in recensendis Madvigii adversariis) *Revue critique* 1874 p. 52
- O Waldaestel *De enuntiatorum temporalium structura apud L. A. Senecam* Halis 1888
- H Weber *De Senecae philosophi dicendi genere* Bioneo Marburgi 1895
- A Weidner *Criticarum scriptio specimen* Coloniae 1864
- O Weise *Zu Seneca* in *Fleckeis. annal.* 125 (1882) p. 640
- O Weissenfels *De Seneca Epicureo* Berolini 1886
- A Werth *De Ciceronis et Senecae locis aliquot* in *sched. philol. Usencro oblat.* Bonnae 1891 p. 35
- Wesenberg in editione Gertziana
- OR Wetzstein *L. A. Seneca quid de natura humana senserit* (diss. Lipsiens.) Strelitzae novae 1881.
- Quorum in numero Gertzio, cui in eis, quae antecedunt, paginis totiens obstrepere coactus sum, plurimum fere Senecam meque debere libero iam animo profiteor

et si quid hac editione me profecisse putaverim, hoc magis in textus memoria quam in ipsis verbis quaerendum esse. Itaque quare non ita multis locis haec nova ab illius discrepet, iam satis explanatum erit. Neque iam permultum omnino nos in hoc scriptore emendando progressuros esse crediderim, nisi forte ex bibliothecarum thesauris reconditis, velut in philosophi patria — nam ex sepulcerorum latebris ei lucrum sperare audacius est —, ut antiquiora ita meliora subsidia successerint. Quod fausta fortuna ut eveniat, valde optandum est. Nam ne Nazarianus quidem, quamvis sit optimus, bonus est testis et lacunis et corruptelis nimis scatens, in quibus sanandis frustra viri sagacissimi se torserunt torquebuntque.

In rebus orthographicis¹⁾ Nazarianum secutus sum ducem satis bonum, quamvis non stabilem; nam exhibet et *uoltus* et *uultus*, *uolgus*, *uolgaris* et *uulgus*, *uulgaris*, *pulcer* et *pulcher*, *beneuolus* et *beniuolus*, *incolumis* et *incolomis*, *adspicio* et *aspicio*, *adgnosco* et *agnosco*, *exoluo* et *exsoluo*, *conluceo*, *conlatus*, sed *colligo*, *necligo* et *neglego*, *obpono* et *oppono*, *nunquam* et *numquam*, *recido* et *reccido*, *di* et *dii* sim. In his normam certam fere retinui veterioribus formis in textum receptis aut primo certe loco annotatis.

Ceterum non omnes varias lectiones me in apparatus criticum ingessisse monuerim. Ex **N** et **R** libris optimis omnia adscripsi, quae ullius pretii videri possent, omisi in his quoque multa calami menda manifesta, qualia supra p. VII depinxi, nisi ex his aliqua lux ad codicum consanguinitatem definiendam effulgere poterat. In reliquis, praecipue in **S**, liberius me egi talesque corruptelas abiectantum non omnes; sic litteras, syllabas, verba, immo tota enuntiata, quae in uno alterove codice desunt, in apparatu quoque deesse volui²⁾ nec minus verba transposita, litterarum confusiones sollemnes, voces bis scriptas, commuta-

1) Cfr. quae de aliis et de formis contractis disputavit Rossbach l. l. p. 113.

2) Sic plurima, quae in **G** omitti supra p. XII dixi.

tiones particularum *et et ac, nec et neque, tum et tunc, quid et quod* etc. taliaque omnia praetermissi nec ad textum restituendum nec ad codicum stemma illustrandum ullius momenti. Neque timeo, ne quis hoc mihi crimini tribuat, immo ne talium nimis multa aequo cautior illuc intruserim, quae apparatus cum nimis impleant, nimis turbant. Sed in hac re paulo largiore manu copias meas effundere volui, praesertim cum editionem auctiorem et pleniorum proditura esse his temporibus plane sit desperandum.

Iam perlustratis, quae mihi proposui, licet vela contrahere. Sed ne prius meum *explicit feliciter* his verbis subscribam, quam quorum adminiculo in opere meo perficiendo sim adiutus memori mente pronuntiavi, et libri ipsius praecipuum argumentum monet et grati animi desiderium impellit. Itaque gratias hic quoque palam ago summas praefectis bibliothecarum Erfurtensis, Guelferbytanae, Monacensis, Monasteriensis, Parisinae, qui ut thesauris suis hac in academia uti possem, humanissime concesserunt, deinde viris clarissimis, qui suis opibus meas tantopere auxerunt, Francisco Buecheler, Ottoni Hense, Ottoni Rossbach, denique amicis Aemilio Hermes et Francisco Skutsch, qui cum opera purgandis plagulis impensa in locis dubiis et obscuris aurem mihi pervellere suisque ex scriniis utilia proferre non desisterent, optime de hac editione meriti sunt.

Scribebam Monasterii mense Octobri anni MDCCCIC.

CONSPECTVS SIGLORVM

I in libris de beneficiis

- N** = codex Nazarianus (Palatinus 1547) saec. VIII/IX
R = codex Reginensis 1529 saec. IX/X
G = codex Guelferbytanus 274 saec. XII
M = codex Monacensis lat. 2544 saec. XII/XIII, desinit IV 22, 3
P = codex Parisinus 6382 saec. XIII
O = consensus codicum **NRGMP** aut omnium aut ceterorum
S = excerpta codicis Parisini 16592 (Sorb. 1586) saec. XII/XIII
F = codex Laurentianus plut. LXXVI 36 saec. XII hic illic ascitus
N¹R¹G¹ etc. = lectio primitiva codicum **NRG** etc. postea correcta
pr. corr. = primus corrector in **N** eiusdem fere aevi, quo codex scriptus est
N² = manus altera codicis **N** paulo recentior, similiter **R²G²** etc.
N³ = correctores posteriores codicis **N**
ς = codicum deteriorum ex apparatu Fickerti notorum aut unus aut aliquot
ω = lectio vulgata editorum

II in libris de clementia

- NRPSFN¹N²N³ςω** ut supra
A = codex bibliothecae Erfurtensis Amplonianus in 4to n. 3 saec. XII, desinit I 18, 2
L = codex Leidensis suppl. 459 (Lips. 49)
O = consensus codicum **NRPFAL** aut omnium aut ceterorum
T = Parisinus 8542 saec. XII nonnullis locis adhibitus
Verba in textu cursivis quae dicuntur litteris impressa additamenta sunt virorum doctorum, item quae in apparatu critico uncis < > inclusa exstant
* lacunam, /// rasuram indicat
Bhr. = Baehrens, *Btl.* = Bentley, *Grut.* = Gruter, *Lps.* = Lipsius, *Mg.* = Madvig, *Mrt.* = Muret, *Pinc.* = Pincianus, *Wsg.* = Wesenberg
exp. = *expunxit*, *ss.* = *suprascriptit* vel *suprascriptum*,
om. = *omisit* vel *omissum* etc.

L. ANNAEI SENECAE

AD

AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER I

Inter multos ac varios errores temere inconsulte- 1 I
que viventium nihil propemodum, vir optime Liberalis,
dixerim, *quod beneficia nec dare scimus nec accipere.
Sequitur enim, ut male conlocata male debeantur; de
5 quibus non redditis sero querimur; ista enim perierunt,
cum darentur. Nec mirum est inter plurima maxima- 2
que vitia nullum esse frequentius quam ingrati animi.
Id evenire ex causis pluribus video. Prima illa est,
quod non eligimus dignos, quibus tribuamus. Sed no-
10 mina facturi diligenter in patrimonium et vitam debi-
toris inquirimus, semina in solum effatum et sterile

INCIPIT: LIB. (LIBER R) I. ANNEI SENECAE DE BENEFICIIS FELI-
CITER NR Incipit liber primus Senecae cordubensis ad ebutium
de officiis M INCIPIT LIBER PRIMVS ANNEI SENECAE DE BENEFICIIS
AD EBVTIVM LIBERALEM AMICVM SVVM P Incipit liber primus Annei
senecae de beneficiis ad liberalem G Incipit Seneca de beneficiis
S || 1 inculteque M uiu. incons. G || 3 duxeris S | quam quod
MG³ prop. <indignius> vir . . dix. quam quod ω (mallem prope
tam odiosum) <quod magis societatem humanam turbet, quam>
quod Gertz || 4 deleantur M || 8 de causis S | plur. causis M ||
10 in om. GPS || 11 effatum N effectum S

non spargimus: beneficia sine ullo dilectu magis proi-
 3 cimus quam damus. Nec facile dixerim, utrum turpius
 sit infitieri an repetere beneficium; id enim genus huius
 crediti est, ex quo tantum recipiendum sit, quantum
 ultro refertur; decoquere vero foedissimum ob hoc 5
 ipsum, quia non opus est ad liberandam fidem facultatibus
 sed animo; reddit enim beneficium, qui debet.
 4 Sed cum sit in ipsis crimen, qui ne confessione quidem
 grati sunt, in nobis quoque est. Multos experimur
 ingratos, plures facimus, quia alias graves exprobratores 10
 exactoresque sumus, alias leves et quos paulo post
 muneris sui paeniteat, alias queruli et minima momenta
 calumniantes; gratiam omnem corrumpimus non tantum
 5 postquam dedimus beneficia, sed dum damus. Quis
 nostrum contentus fuit aut leviter rogari aut semel? 15
 quis non, cum aliquid a se peti suspicatus est, frontem
 adduxit, voltum avertit, occupationes simulavit, longis
 sermonibus et de industria non inventientibus exitum
 occasionem petendi abstulit et variis artibus necessitates
 6 properantes elusit, in angusto vero comprehensus aut 20
 distulit, id est timide negavit, aut promisit, sed diffi-
 culter, sed subductis superciliis, sed malignis et vix
 7 exeuntibus verbis? Nemo autem libenter debet, quod
 non accepit, sed expressit. Gratus adversus eum esse
 quisquam potest, qui beneficium aut superbe abiecit 25

1 dilectu **NR** delectu (deiectu **G**) **N²O** || 2 Neque leviter dixe-
 rim **G** || 4 recipiendum quantum animo grato refertur **G** || 5 de-
 coque reuero **NR** dequoque reuera **N²** deeo querere uero **M** dec.
 uere **G** || 7 Reddidit **G** | qui <libenter> debet ω || 8 in istis *Gertz* |
 qui meriti tantum confessione q. ingrati **G** | confusione **M** ||
 10 qui alias **S** || 12 molimenta **S** || 14 cum **S** || 15 contemptus
N¹PS | fuit *om.* **G** | rogare **S** || 16 peti] rogari **S¹** || 17 abduxit **M** |
 auertit occupationis **N¹** || 19 petenti **N¹M** | necessitate/// **R**
 -ates /// **N** -ate sua **P** nec. *om.* **S** nec. tollere prop. **M** ||
 20 properantis **N²** | illisit **M** elisit **P¹** | compressus (u *ex o* **N²**)
NRPG comprehensus **MS** || 21 distulit .i. tim. **GS** || 22 super-
 ciliis **N¹** | magnis **S** || 24 accipit **N¹** | expresset **N¹** || 25 quisque **G** |
 superba diecet **N¹** -bae adiecit **M**

aut iratus inpegit aut fatigatus, ut molestia careret, dedit? Errat, si quis sperat responsurum sibi, quem dilatione lassavit, expectatione torsit. Eodem animo 8 beneficium debetur, quo datur, et ideo non est necl- 5 genter dandum — sibi enim quisque debet, quod a nesciente accepit —; ne tarde quidem, quia, cum omni in officio magni aestimetur dantis voluntas, qui tarde fecit, diu noluit; utique non contumeliose: nam cum ita natura comparatum sit, ut altius iniuriae quam 10 merita descendant et illa cito defluant, has tenax memoria custodiat, quid expectat, qui offendit, dum obligat? Satis adversus illum gratus est, si quis beneficio eius ignoscit. Non est autem, quod tardiores faciat 9 ad bene merendum turba ingratorum. Nam primum, 15 ut dixi, nos illam augemus; deinde ne deos quidem immortales ab hac tam effusa nec cessante benignitate sacrilegi neclegentesque eorum deterrent: utuntur natura sua et cuncta interque illa ipsos munerum suorum malos interpretes iuvant. Hos sequamur duces, quan- 20 tum humana inbecillitas patitur; demus beneficia, non feneremus. Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitavit, cum daret. „At male cessit.“ Et liberi et con- 10 iuges spem fefellerunt, tamen et educamus et ducimus, adeoque adversus experimenta pertinaces sumus, ut 25 bella victi et naufragi maria repetamus. Quanto magis permanere in dandis beneficiis decet! quae si quis

1 aut mol. N¹ || 3 torret N¹ || 6 accipit N¹ | nec s | omni et off. NR et om. O in omni off. N² corr. Gertz || 7 aestimetur N existimatur S (a)estimatur N²O | dantes uoluntas N¹ || 8 fecet N¹ || 10 descendant (e ex i) N || 11 quis S | cum M || 13 quod P quo O || 15 illam N²P illa O | augemus NP augeamus N²O || 16 immortalis N¹ | effusa necessitate O corr. Lps. eff. comitate Feldmann, bonitate aliaque alii || 17 deterrent interque utuntur G || 18 inter (que om.) M | ad cuncta N² || 19 quanto N¹ || 20 demus (e ex o) N || 21 feneremur S | quidem recip. N¹ || 22 Ac M | cessit ω cessavit M cesserit O unde Vt m. c. Koch | liberi /// coniungis (-nges N²) N || 23 et (ante educamus) om. N¹ | edocemus ex ducimus N² || 25 Quanta N¹

non dat, quia non recepit, dedit, ut reciperet, bonam-
 que ingratorum facit causam, quibus turpe est non
 11 reddere, si licet. Quam multi indigni luce sunt! tamen
 dies oritur. Quam multi, quod nati sunt, queruntur!
 tamen natura subolem novam gignit ipsosque, qui non 5
 12 fuisse mallent, esse patitur. Hoc et magni animi et
 boni proprium est, non fructum beneficiorum sequi,
 sed ipsa et post malos quoque bonum quaerere. Quid
 magnifici erat multis prodesse, si nemo deciperet?
 nunc est virtus dare beneficia non utique reditura, 10
 quorum a viro egregio statim fructus perceptus est.

13 Adeo quidem ista res fugare nos et pigriores ad rem
 pulcherrimam facere non debet, ut, si spes mihi prae-
 cidatur gratum hominem reperiendi, malim non recipere
 beneficia quam non dare, quia, qui non dat, vitium 15
 ingrati antecedit. Dicam, quod sentio: qui beneficium
 non reddit, magis peccat; qui non dat, citius.

II 1 Beneficia in vulgus cum largiri institueris,
 Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

In priore versu utrumque reprehendas; nam nec in 20
 vulgum effundenda sunt, et nullius rei, minime bene-
 ficiorum, honesta largitio est; quibus si detraxeris
 iudicium, desinunt esse beneficia, in aliud quodlibet
 2 incident nomen. Sequens sensus mirificus est, qui uno
 bene posito beneficio multorum amissorum damna so- 25
 latur. Vide, oro te, ne hoc et verius sit et magnitu-
 dini bene facientis aptius, ut illum hortemur ad danda,
 etiam si nullum bene positurus est. Illud enim falsum

18 *Palliat. fr. inc. 70 Ribb.*³

1 det **M** | recipit **GS** | receperit **N**¹ | bonaque — causa **N**¹ ||
 2 fecit **S** || 3 reddere scilicet **RGP** | sint **N**¹**R** | et tamen **GFS** ||
 5 sobolem **R**²**GMP** || 6 esse *om.* **R**¹ || 9 erit **GS** | deceperit **O**
corr. ω || 10 uel non nunc est **M** | reditura **N**¹**PS** || 14 reperiendi
NRP || 16 quo sentio **N**¹ quid **S** || 17 reddet **N**¹ | qui **N** quam
 qui **N**²**O** || 21 uulcus **MS** || 23 desinent ζ || 24 incidunt **MS** ||
 26 sit et ω sed et (et *ss. in M*) **O** || 27 facientes **N**¹

est „perdenda sunt multa“; nullum perit, quia, qui perdit, computaverat. Beneficiorum simplex ratio est: 3 tantum erogatur; si redit aliquid, lucrum est, si non redit, damnum non est. Ego illud dedi, ut darem.

5 Nemo beneficia in calendario scribit nec avarus exactor ad horam et diem appellat. Numquam illa vir bonus cogitat nisi admonitus a reddente; alioqui in formam crediti transeunt. Turpis feneratio est beneficium expensum ferre. Qualiscumque priorum eventus est, per- 4

10 severa in alios conferre; melius apud ingratos iacebunt, quos aut pudor aut occasio aut imitatio aliquando gratos poterit efficere. Ne cessaveris, opus tuum perage et partes boni viri exequere. Alium re, alium fide, alium gratia, alium consilio, alium praeceptis salubribus

15 adiuva. Officia etiam ferae sentiunt, nec ullum tam 5 inmansuetum animal est, quod non cura mitiget et in amorem sui vertat. Leonum ora a magistris inpune tractantur, elephantorum feritatem usque in servile obsequium demeretur cibus; adeo etiam, quae extra

20 intellectum atque aestimationem beneficii posita sunt, adsiduitas tamen meriti pertinacis evincit. Ingratus est adversus unum beneficium? adversus alterum non erit; duorum oblitus est? tertium etiam in eorum, quae exciderunt, memoriam reducet.

1 q;a N¹ | nullum perdit quia perdere comp. S | qui om. G¹ || 2 perdet N¹ | benef. — si non redit om. M || 3 aerogat /// /// rasa a pr. N eroga G (a)erogat O | si reddet — reddet O corr. Erasmus reddit — reddit Gertz, qui cum G aliquis || 4 ergo M || 5 kalend. N²GMP | nec ut au. M || 7 iam monitus M | alioquin (saepe) N²R²GPS -oquin formam M | forma N¹ || 8 crediti transeunt S credendi (ex -dedi N) transit O unde Lps. credentis || 9 euentus prior est S || 11 putor aut casio N | aut timiditas (timidit in ras.) S aut timidatio O corr. N³ || 15 beneficia S || 17 hora N¹ || 18 elephantorum O praeter S | ferocitatem G || 19 obs.] officium GS || 20 exstimationem N existimationem N³S inestimationem M || 21 adscuitas N¹ || 24 exciderint S excitetur N | memoriam GS memoria O | reducet ∞ reducet O quo servato tertio Gertz tertio etiam eorum q. e. memoria Feldmann

III 1 Is perdet beneficia, qui cito se perdisse credit; at qui instat et onerat priora sequentibus, etiam ex duro et inmemori pectore gratiam extundit. Non audebit adversus multa oculos adtollere; quocumque se convertit memoriam suam fugiens, ibi te videat: beneficiis illum tuis cinge. Quorum quae vis quaeve proprietas sit, dicam, si prius illa, quae ad rem non pertinent, transilire mihi permiseris, quare tres Gratiae et quare sorores sint, et quare manibus inplexis, et quare ridentes *et iuvenes* et virgines solutaque ac perlucida veste. Alii quidem videri volunt unam esse, quae det beneficium, alteram, quae accipiat, tertiam, quae reddat; alii tria beneficiorum esse genera, promerentium, reddentium, simul accipientium reddentiumque. Sed utrumlibet ex istis iudica verum: quid ista nos scientia iuvat? Quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus? Ob hoc, quia ordo beneficii per manus transeuntis nihilo minus ad dantem revertitur et totius speciem perdit, si usquam interruptus est, pulcherrimus, si cohaeret et vices servat. In eo est aliqua tamen maioris dignatio, sicut promerentium. Voltus hilari sunt, quales solent esse, qui dant vel accipiunt beneficia; iuvenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere; virgines, quia incorrupta sunt et sincera et omnibus sancta; in quibus nihil

1 His perdit **S** | perdisse /// credit **N**¹ || 2 honerat **N**¹ **PS** et nouis priora **M** || 3 peccatore **N**¹ | gratia **N**¹ **S** | extondit **N**¹ extendit **S** extu///derit (*sub ras. n*) **M** || 5 auertit **S**¹ | tuam **ε** || 6 tuis illum **GPS** tuis *om.* **M** tus **N**¹ | quae propr. **S** | pr. sed **N**¹ || 9 quare tres sorores **MS** | complexis **S** || 10 et iuvenes *add.* *Gertz* et quare iuvenes et uirgines et ridentes soluta **S** | hac **N**¹ || 11 videri *del. Haebelin* | una **N**¹ || 12 tertia **N**¹ || 13 beneficiorum **O corr. Mg.** || 14 simul et acc. **GPS** || 15 existes **N**¹ **E** existimes **R**² **S** || 16 iuuat scientia **RGPS** || 17 chorus (sororum) *Gertz* | beneficiis **P** || 19 usque **G** | peredit **R** || 20 cohaerit *ex* cohaerit herit **N** coheret (*ret in ras.*) **N**² coh(a)eserit **O** | In eo *Mg.* Ideo **O** Adeo **ω** || 21 maior his **N**³ || 22 hilari **N** hilares (*es in ras. R*) **S**² **O** hilaris **S** || 23 iuuenis **N**¹

esse adligati decet nec adstricti: solutis itaque tunicis
 utuntur; perlucidis autem, quia beneficia conspici volunt.
 Sit aliquis usque eo Graecis emancipatus, ut haec 6
 dicat necessaria; nemo tamen erit, qui etiam illud ad
 5 rem iudicet pertinere, quae nomina illis Hesiodus in-
 posuerit. Aglaïen maximam natu adpellavit, mediam
 Euphrosynen, tertiam Thaliā. Horum nominum inter-
 pretationem, prout cuique visum est, deflectit et ad
 rationem aliquam conatur perducere, cum Hesiodus
 10 puellis suis, quod voluit, nomen inposuerit. Itaque 7
 Homerus uni mutavit, Pasitheatē adpellavit et in matri-
 monium promisit, ut scias non esse illas virgines
 Vestales. Inveniam alium poetam, apud quem prae-
 cingantur et spissis aut Phryxianis prodeant. Ergo
 15 et Mercurius una stat, non quia beneficia ratio com-
 mendat vel oratio, sed quia pictori ita visum est.
 Chrysippus quoque, penes quem subtile illud acumen 8
 est et in imam penetrans veritatem, qui rei agenda
 causa loquitur et verbis non ultra, quam ad intellectum
 20 satis est, utitur, totum librum suum his ineptiis replet,
 ita ut de ipso officio dandi, accipiendi, reddendi bene-
 ficii pauca admodum dicat; nec his fabulas, sed haec
 fabulis inserit. Nam praeter ista, quae Hecaton tran- 9
 scribit, tres Chrysippus Gratias ait Iovis et Eurynomes
 25 filias esse, aetate autem minores quam Horas, sed

6 *Hes. theog.* 909 || 11 *Hom. Æ* 269 || 17 *Chrysipp.* § CXXX
Baguet || 23 *Hecaton fr. XI Fowler*

1 adstricti **MS** adscripti (asser. **G**) **O** || 3 gregis **N** || 4 istud
G || 5 illius **N**¹ || 6 aglaem **R** agle **N** Aegle **P** Aegle **G** Egle **MS** ||
 7 eufrosinam **G** | talium **S** | interpretationum **N**² -pretantum
 est **S** || 10 voluerit n. imposuit **M** || 12 produxit **GP** | illas uest.
 non esse uirg. **GP** uirginis uestalis **N**¹ || 13 procingentur **S** ||
 14 aut *om.* **M** auro *Mrt.* cum *Weidner* spissis anphrisianis **S**
 phrixionis **M** || 15 commendat **G** || 17 subtile (*super e ras.*) **N** sub-
 tilem *rasa m R* || 21 officio *Gertz* beneficio **O** | reddendique **GP** ||
 24 eorinomes (cor. **G**) **NRG** eurinomes **MN**² qui et euriones *in*
mg. eorionomes **P** || 25 sed] et *Gertz*

meliuscula facie et ideo Veneri datas comites. Matris
 quoque nomen ad rem iudicat pertinere: Eurynomen
 enim dictam, quia late patentis patrimonii sit beneficia
 dividere; tamquam matri post filias soleat nomen in-
 10 poni aut poetae vera nomina reddant. Quemadmodum 5
 nomenclatori memoriae loco audacia est et, cuicumque
 nomen non potest reddere, inponit, ita poetae non
 putant ad rem pertinere verum dicere, sed aut necessi-
 tate coacti aut decore corrupti id quemque vocari
 iubent, quod belle facit ad versum. Nec illis fraudi 10
 est, si aliud in censum detulerunt; proximus enim
 poeta suum illas ferre nomen iubet. Hoc ut scias ita
 esse, ecce Thalia, de qua cum maxime agitur, apud
 Hesiodum Charis est, apud Homerum Musa.
 IV 1 Sed ne faciam, quod reprehendo, omnia ista, quae 15
 ita extra rem sunt, ut ne circa rem quidem sint, relin-
 quam. Tu modo nos tuere, si quis mihi obiciet, quod
 Chrysippum in ordinem coegerim, magnum mehercules
 virum, sed tamen Graecum, cuius acumen nimis tenue
 retunditur et in se saepe replicatur; etiam cum agere 20
 2 aliquid videtur, pungit, non perforat. Hic vero quod
 acumen est? De beneficiis dicendum est et ordinanda
 res, quae maxime humanam societatem adligat; danda
 lex vitae, ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas
 placeat, ne liberalitatem, quam nec deesse oportet nec 25
 superfluere, haec ipsa observatio restringat, dum tem-
 3 perat; docendi sunt *libenter dare*, libenter accipere,
 libenter reddere et magnum ipsis certamen proponere,

1 melius culta G | das N¹ || 2 eorinomen NRP corio-
 nomen G eurinoñ M eurionem N³ || 3 late ex tale R | petentis
 RGP | matrimonii O corr. Erasmus | sed ben. N¹ || 5 poeta u.
 n. redda//t (sub ras. n) R || 6 nomenclatori N¹P clatori (nomen
 ss.) R || 7 imponi N¹ || 9 quemque om. M. || 10 uelle fecit N¹ ||
 11 aliquid (in ras. M) O corr. Mg. aliud quid ω | sensum N² ||
 12 sum N¹ || 16 ne] nec O nec quae M | sunt GP¹ || 18 crhysippum
 (m ex s) N | me hercules NRM -ule N²R²O (semper) || 19 gregus
 N¹ || 20 reconditur P || 21 nec perforat M | Hoc ω || 24 bonitatis
 S | facultas P¹S || 25 nec lib. GP || 27 libenter dare ε om. O

eos, quibus obligati sunt, re animoque non tantum
 aequare sed vincere, quia, qui referre gratiam debet,
 numquam consequitur, nisi praecessit; hi docendi sunt
 nihil inputare, illi plus debere. Ad hanc honestissimam
 5 contentionem beneficiis beneficia vincendi sic nos ad-
 hortatur Chrysippus, ut dicat verendum esse, ne, quia
 Charites Iovis filiae sunt, parum se grate gerere sacri-
 legium sit et tam bellis puellis fiat iniuria. Tu me
 10 aliquid eorum doce, per quae beneficentior gratiorque
 obligatorumque animi certent, ut, qui praestiterunt,
 obliviscantur, pertinax sit memoria debentium. Istae
 vero ineptiae poetis relinquuntur, quibus aures oblectare
 propositum est et dulcem fabulam nectere. At qui
 15 ingenia sanare et fidem in rebus humanis retinere,
 memoriam officiorum ingerere animis volunt, serio
 loquantur et magnis viribus agant; nisi forte existimas
 levi ac fabuloso sermone et anilibus argumentis pro-
 hiberi posse rem perniciosissimam, beneficiorum novas
 20 tabulas.

 / Sed quemadmodum supervacua transcurram, ita
 1 V exponam necesse est hoc primum nobis esse discendum,
 quid accepto beneficio debeamus. Debere enim se *ait*
 alius pecuniam, quam accepit, alius consulatum, alius
 25 sacerdotium, alius provinciam. Ista autem sunt meri-
 torum signa, non merita. Non potest beneficium manu
 tangi: res animo geritur. Multum interest inter mate-
 riam beneficii et beneficium; itaque nec aurum nec

1 sunt alligati S || 3 praecesserit M | hii N³M || 4 illis
 RGM | Ad h(a)ec N¹RG || 6 crhisippus NR || 7 charitis iobi N¹ |
 segrate N sacrat(a)e O || 8 sed et N¹ || 9 beneficentior O ||
 12 sit] sed N¹ || 14 nec terreat N | qui N³R²GP om. O || 16 in-
 cedere N¹ incidere Mg. | uolentes M || 18 perhibere M || 19 pre-
 ciosissimam M || 20 fabulas M || 23 quod M | se om. M | ait add.
 Mg. pecuniam putat G dicit enim se debere S || 24 alios N¹
 enim aliis sac. aliis cons. aliis prouintiam M || 27 tangiles N
 tangi sed (t. manu sed S) N²O corr. Gronov

argentum nec quicquam eorum, quae pro maximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. Inperiti autem id, quod oculis incurrit et quod traditur possideturque, solum notant, cum contra illud, quod
 3 in re carum atque pretiosum est, parvi pendunt. Haec, 5
 quae tenemus, quae aspiciamus, in quibus cupiditas nostra haeret, caduca sunt, auferre nobis et fortuna et iniuria potest; beneficium etiam amisso eo, per quod datum est, durat; est enim recte factum, quod inritum
 4 nulla vis efficit. Amicum a piratis redemi, hunc alius 10
 hostis excepit et in carcerem condidit: non beneficium, sed usum beneficii mei sustulit. Ex naufragio alicui raptos vel ex incendio liberos reddidi, hos vel morbus vel aliqua fortuita iniuria eripuit: manet etiam sine
 5 illis, quod in illis datum est. Omnia itaque, quae 15
 falsum beneficii nomen usurpant, ministeria sunt, per quae se voluntas amica explicat. Hoc in aliis quoque rebus evenit, ut aliubi sit species rei, aliubi ipsa res.
 6 Imperator aliquem torquibus, murali et civica donat: 20
 quid habet per se corona pretiosum? quid praetexta? 20
 quid fascis? quid tribunal et currus? Nihil horum honor est, sed honoris insigne. Sic non est beneficium id, quod sub oculos venit, sed beneficii vestigium et nota.

VI 1 Quid est ergo beneficium? Benevola actio tribuens 25

1 qu(a)e proximis NR quae a prox. N³R²GPS quae xeniiis *
 M et in mg. N² corr. Grut. quae pro eximiis Gronov ||
 2 tribuetis N¹ || 3 incurret N¹ occurrit PS incurrat R ||
 4 contra sit illud N³ || 5 est (hoc in S) p. p. aut est neglegunt
 add. 5 an pretiosum <praetereant>? || 7 nos traheret M |
 sunt auferre (Hec ss.) R | nobis ea et GP et ea auferre nobis
 fort. S || 8 potest (tes in ras.) N | ben. uero etiam GP | per
 om. S. || 9 duret N¹ || 10 efficit N¹ | exemi in mg. N³ || 11 hostes
 excipit N¹ | condedit N¹ condidit (didit in ras.) R || 13 raptus N¹ |
 morbos N¹ || 14 fortuna M | iniuriā G || 15 illis N illos N²O unde
 conlatum Weidner || 18 aliubi (bis) N alicubi O || 19 morali N¹R¹M
 uel militari ss. N³ | donatus M || 21 fascis N¹ faces S || 25 ergo
 om. S¹ igitur M | beniuola O praeter N

gaudium capiensque tribuendo in id, quod facit, prona et sponte sua parata. Itaque non, quid fiat aut quid detur, refert, sed qua mente, quia beneficium non in eo, quod fit aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut
 5 facientis animo. / Magnum autem esse inter ista dis- 2
 crimen vel ex hoc intellegas licet, quod beneficium utique bonum est, id autem, quod fit aut datur, nec bonum nec malum est. Animus est, qui parva extollit, sordida inlustrat, magna et in pretio habita dehonestat;
 10 ipsa, quae adpetuntur, neutram naturam habent, nec boni nec mali: refert, quo illa rector inpellat, a quo forma rebus datur. Non est beneficium ipsum, quod 3
 numeratur aut traditur, sicut ne in victimis quidem, licet opimae sint auroque praefulgeant, deorum est
 15 honor sed *in* recta ac pia voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ac fitilla religiosi sunt; mali rursus non effugiunt impietatem, quamvis aras sanguine multo cruentaverint.

Si beneficia in rebus, non in ipsa bene faciendi 1 VII
 20 voluntate consistere, eo maiora essent, quo maiora sunt, quae accipimus. Id autem falsum est; non nunquam enim magis nos obligat, qui dedit parva magnifice, qui „regum aequavit opes animo“, qui exiguum tribuit sed libenter, qui paupertatis suae oblitus est,
 25 dum meam respicit, qui non voluntatem tantum iuvandi habuit sed cupiditatem, qui accipere se putavit

23 Verg. g. IV 132

2 Itaque nichil nisi quid G quod (bis) M || 4 consistet N¹ || 8 extolli R¹ | parva (a *alt. ex us*) et sordida S || 9 in om. S || 10 neutrum N¹ || 11 refert] interest ss. N³ | ille Gronov ille ea Wsg. || 12 quo NRP quod muneratur (*sed mun. iterum del.*) N³ || 13 nec M¹P || 14 optime M || 15 sed] se N¹ | in *add. Haase* | pia ac recta GP (pia uol. ac r.) || 16 fitilla RP sitilla G fictilla N fritilla N² frictilla M || 18 cruentarent G¹ || 19 Sic M | in (*ante ipsa*) om. RMP || 21 accepimus S || 24 tri//buet N¹ | est GS om. O || 25 dum maxiã S¹ | respicit N¹ | tantum om. S || 26 que acc. N¹

beneficium, cum daret, qui dedit tamquam non recep-
 turus, recepit, tamquam non dedisset, qui occasionem,
 2 qua prodesset, et occupavit et quaesivit. Contra in-
 grata sunt, ut dixi, licet re ac specie magna videantur,
 quae danti aut extorquentur aut excidunt, multoque 5
 gratius venit, quod facili quam quod plena manu datur.
 3 Exiguum est, quod in me contulit, sed amplius non
 potuit; at hic quod dedit, magnum est, sed dubitavit,
 sed distulit, sed, cum daret, gemuit, sed superbe dedit,
 sed circumtulit et placere non ei, cui praestabat, voluit; 10
 ambitioni dedit, non mihi.

VIII 1 Socrati cum multa pro suis quisque facultatibus
 offerrent, Aeschines, pauper auditor: „Nihil“ inquit „dig-
 num te, quod dare tibi possim, invenio et hoc uno 15
 modo pauperem esse me sentio. Itaque dono tibi, quod
 unum habeo, me ipsum. Hoc munus rogo, quaecum-
 que est, boni consulas cogitesque alios, cum multum
 2 tibi darent, plus sibi reliquisse.“ Cui Socrates: „Quidni
 tu“ inquit „magnum munus mihi dederis, nisi forte te
 parvo aestimas? Habebo itaque curae, ut te meliorem 20
 tibi reddam, quam accepi.“ Vicit Aeschines hoc munere
 Alcibiadis parem divitiis animum et omnem iuvenum
 opulentorum munificentiam.

IX 1 Vides, quomodo animus inveniat liberalitatis ma-
 teriam etiam inter angustias? Videtur mihi dixisse: 25
 „Nihil egisti, fortuna, quod me pauperem esse voluisti;
 expediam dignum nihilo minus huic viro munus, et
 quia de tuo non possum, de meo dabo.“ Neque est,
 quod existimes illum vilem sibi fuisse: pretium se sui

1 non 5 *Vincent. Bellov. Sp. H. VIII(IX)106 Sp. D. V 46*
om. O | recepturos **N**¹ || 2 recipit **N**¹**S**² || 3 non occupavit sed **M** |
 quaesivit **MS** || 8 sed dub. — sup. dedit *om. G*¹ | si dub. **N**¹ ||
 10 praestavit **S** || 12 socrati (*saepe*) **N**¹ | multum **S** | quisque
rasa s N || 13 offertit **N**¹ || 14 unum **N**¹ || 15 me esse **G** me paup.
 sentio **S** || 17 est boni *om. M* boni hoī cons. **S** | multa **S** ||
 18 relinquisse **N**¹ || 20 estimes **S** | habeo **NR**²**P** habeo **O** || 21 hoc
 suo **S** || 22 alcibiades **N**¹ | diuitis **N**¹ || 26 me *om. G* || 27 et
 quod **S** || 29 si precium **S**

fecit. Ingeniosus adulescens invenit, quemadmodum Socraten sibi daret. Non quanta quaeque sint, sed a quali profecta, prospiciendum.*

Callidus non difficilem aditum praebeuit inmodica 2
5 cupientibus spesque improbas nihil re adiuturus verbis
fovit; at peior opinio, si lingua asper, vultu gravis
cum invidia fortunam suam explicuit. Colunt enim
detestanturque felicem et, si potuerint, eadem facturi
odere facientem.*

10 Coniugibus alienis ne clam quidem sed aperte 3
ludibrio habitis suas aliis permisere. Rusticus, in-
humanus ac mali moris et inter matronas abominandus
convicio est, si quis coniugem suam in sella prostare
vetuit et vulgo admissis inspectoribus vehi perspicuam
15 undique. Si quis nulla se amica fecit insignem nec 4
alienae uxori annum praestat, hunc matronae humilem
et sordidae libidinis et ancillariolum vocant. Inde de-
centissimum sponsaliorum genus est adulterium et in
consensu viduitas caelibatusque: nemo uxorem duxit,
20 nisi qui abduxit. Iam rapta spargere, sparsa fera et 5
acri avaritia recolligere certant, nihil pensi habere,

2 sibi obligaret Koch | quanti ω || 3 q. profecta, pro-
spiciendum *scripsi* quali proficiendum **NRP** q. prospiciendum **G**
q. vel proficiscenda call. **M** profecta *adscr.* **N^s** q. proficiscantur
animo, respiciendum *Gertz* | lacunam *statuit Agricola, item in*
v. 9, sed iam a F³R² in mg. hic additur: hic deē || 4 Ante calli-
dus *initium sententiae excidisse putat Gertz* | Call.] .s. aliquis ss. **N^s** |
difficile **NRG** | modic///a **G** || 5 re **N** se **O** || 6 fouet **O** *corr.* **N²** |
opinor qui ω | si vultu *rasa* si **M** || 8 si non pot. **P** | potu-
erunt **G** || 11 habitis **N³M** aditis **O** | permiserit **M** || 12 abhomi-
nanda conditio **N** ab(h)ominand(a)e condicionis **N²O** *corr. Haupt* ||
13 sellam **NRP** cella *Cornelissen* | prostrare **N¹RGP** || 14 amissis
N¹ | perspicuam **N²G** -cuum **O** || 15 nullam **G** || 16 annum **N**
anulum **N²O** || 17 Inde dec. **N²** In decertissimum **N** Indecen-
tissimum **O** || 18 sponsaliorum **N²** sponsaliorum (-iolum **N**) **O** |
in *eras.* **M** || 19 uidui (in diu **M**) c(a)elibatus quem (quam **N²M²**)
O *corr. Gertz* quem *del.* ω || 20 fera et acri *scripsi* erat agri **O**
rapaci vel acri *adscr.* **N^s** spargere; quae sparsa erant acri au.
colligere **M**

paupertatem alienam contemnere, suam *magis* quam ullum aliud vereri malum, pacem iniuriis perturbare, inbecilliores vi ac metu premere. Nam provincias spoliari et nummarium tribunal audita utrimque licitatione alteri addici non mirum, quoniam, quae emeris, vendere gentium ius est. 5

X 1 Sed longius nos inpetus evehit provocante materia; itaque sic finiamus, ne in nostro saeculo culpa subsidat. Hoc maiores nostri questi sunt, hoc nos querimur, hoc posterius nostri querentur, eversos mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas et omne nefas labi; at ista eodem stant loco stabuntque, paulum dumtaxat ultro aut citro mota, ut fluctus, quos aestus accedens longius extulit, recedens interiore litorum 2 vestigio tenuit. Nunc in adulteria magis quam in alia 15 peccabitur, abrumpetque frenos pudicitia; nunc conviviorum vigebit furor et foedissimum patrimoniorum exitium, culina; nunc cultus corporum nimius et formae cura prae se ferens animi deformitatem; nunc in petulantiam et audaciam erumpet male dispensata libertas; 20 nunc in crudelitatem privatam ac publicam ibitur bellorumque civilium insaniam, qua omne sanctum ac sacrum profanetur; habebitur aliquando ebrietati honor, et 3 plurimum meri cepisse virtus erit. Non expectant uno loco vitia, sed mobilia et inter se dissidentia tumultuantur, pellunt in vicem fuganturque; ceterum idem semper de nobis pronuntiare debebimus, malos esse nos, malos fuisse, — invitus adiciam, et futuros esse. 25

1 suam **N** suum **O** | *magis add. Gertz* suam tamquam ultimum ver. *Weidner* || 4 utrumque **M** || 7 Si **M** || 10 eversos (o ex u) **N** || 11 densius **S** | omne fas **N**¹ || 12 labi at **G** labi aut (labia ut **N**) **O** || 13 ultra aut citra **O** *corr. ω* || 14 extulit (u ex o) **N** || 16 peccauit **N**¹ peccabatur **G** peccauit (-bit **M**) **O** | inpudicitia **S** | con//iugorum (-iorum **G**²; *sub ras. g*) **G** || 17 foedissimus **M** | patrimoniorum **N**¹ || 18 exitium (-cium **S**) **N**³**G****S** exitum **NRP** exitus **M** || 19 ferent *Werth* | petulantia **R** || 20 erumpit **O** || 21 credulitatem priuata ac puplica **N**¹ || 26 item **O**

Erunt homicidae, tyranni, fures, adulteri, raptores, 4
 sacrilegi, proditores; infra omnia ista ingratus est, nisi
 quod omnia ista ab ingrato sunt, sine quo vix ullum
 magnum facinus adcrevit. Hoc tu cave tamquam maxi-
 5 mum crimen ne admittas, ignosce tamquam levissimo,
 si admissum est. Haec est enim iniuriae summa:
 beneficium perdidisti. Salvum est enim tibi ex illo,
 quod est optimum: dedisti. Quemadmodum autem cu- 5
 randum est, ut in eos potissimum beneficia conferamus,
 10 qui grate responsuri erunt, ita quaedam, etiam si male
 de illis sperabitur, faciemus tribuemusque, non solum
 si iudicabimus ingratos fore, sed si sciemus fuisse.
 Tamquam si filios alicui restituere potero magno peri-
 culo liberatos sine ullo meo, non dubitabo. Dignum
 15 etiam inpendio sanguinis mei tuebor et in partem
 discriminis veniam; indignum si eripere latronibus po-
 tero clamore sublato, salutarem vocem homini non
 pigebit emittere.

Sequitur, ut dicamus, quae beneficia danda sint 1 XI
 20 et quemadmodum. Primum demus necessaria, deinde
 utilia, deinde iocunda, utique mansura. Incipiendum
 est autem a necessariis; aliter enim ad animum per-
 venit, quod vitam continet, aliter, quod exornat aut
 instruit. Potest in eo aliquis fastidiosus esse aesti-
 25 mator, quo facile cariturus est, de quo dicere licet:
 „Recipe, non desidero; meo contentus sum.“ Interim
 non reddere tantum libet, quod acceperis, sed abicere.

1 tyranni N¹ (sic saepius) || 3 ingrato animo ω || 6 amissum
 N¹ || 6 Hoc M | haec deest e. i. summa „benef. perd.“ Mueck,
 malim deest . . . ben. perdidisse | perdedisti N¹ | summa: <bene-
 ficium materiam, non ipsum> ben. Gertz || 7 enim om. 5 || 10 quę
 (dā ss.) N | et si S || 11 tribuemus quem N¹ tr. quae R || 13 si
 om. N¹ fort. recte || 14 dubito M || 17 sublato salua salute homi-
 num non G || 18 emittere NM amittere RGP || 20 primum S
 primo M prima O || 21 atque mans. M | insipiendum N¹ || 22 ad
 quod N¹ || 24 esse aut est. M || 25 quod fac. rasa d N || 26 re-
 cipere GPR^s | desiderio R | contemptus P || 27 acciperis N¹R
 acceperit M

2 Ex his, quae necessaria sunt, quaedam primum optinent
 locum, sine quibus non possumus vivere, quaedam
 secundum, sine quibus non debemus, quaedam tertium,
 3 sine quibus nolumus. Prima huius notae sunt: hostium
 manibus eripi et tyrannicae irae et proscriptioni et 5
 aliis periculis, quae varia et incerta humanam vitam
 obsident. Quidquid horum discussimus, quo maius
 ac terribilius erit, hoc maiorem inibimus gratiam;
 subit enim cogitatio, quantis sint liberati malis, et
 lenocinium est muneris antecedens metus. Nec tamen 10
 ideo debemus tardius quemquam servare, quam possu-
 4 mus, ut muneri nostro timor inponat pondus. Proxima
 ab his sunt, sine quibus possumus quidem vivere, sed
 ut mors potior sit, tamquam libertas et pudicitia et
 mens bona. Post haec habebimus coniunctione ac 15
 sanguine usuque et consuetudine longa cara, ut liberos,
 coniuges, penates, cetera, quae usque eo animus sibi
 adplicuit, ut ab illis quam vita divelli gravius existimet.
 5 Subsecuntur utilia, quorum varia et lata materia est;
 hic erit pecunia non superfluens sed ad sanum modum 20
 habendi parata; hic erit honor et processus ad altiora
 tendentium; nec enim utilius quicquam est quam sibi
 utilem fieri. Iam cetera ex abundanti veniunt delicatos
 factura; in his sequemur, ut opportunitate grata sint,
 ut non volgaria, quaeque aut pauci habuerint aut pauci 25
 intra hanc aetatem aut hoc modo, quae, etiam si natura
 6 pretiosa non sunt, tempore aut loco fiant. Videamus,
 quid oblatum maxime voluptati futurum sit, quid fre-
 quenter occurrurum habenti, ut totiens nobiscum quo-

1 ex iis *Wsg.* (*sic fere semper mutat*) | quandam **N**¹ || 5 pro-
 scriptione **M** || 7 excusserimus **M** || 10 nec tamen neq̄ **N** || 11 quem-
 quam **M** quemque **O** || 14 patior **G**¹ potior (or *ex us m. 3*) **R** ||
 15 coniunctionem hac **N**¹ || 16 ei et **N** | ut libertas **G**¹ || 17 cetera
N ceteraque **N**²**O** || 18 a uita **N**²**GP** || 21 processio **M** || 23 iam
om. **S** Nam **M** | cetera **N** caetera **N**²**R** | //abundanti **N** habun-
 dantia (-datia **S**) **MS** || 24 facturi **N**¹ | his uideamus **S** || 25 qu(a)
 aut **ε** || 26 aetate **N**¹ || 27 loca **R**¹ || 29 occasurum **M** | totiens
 ille nob. **G**

tiens cum illo sit; utique cavebimus, ne munera super-
vacua mittamus, ut feminae aut seni arma venatoria,
ut rustico libros, ut studiis ac litteris dedito retia.
Aequae ex contrario circumspiciemus, ne, dum grata
mittere volumus, suum cuique morbum exprobratura
mittamus, sicut ebrioso vina et valetudinario medica-
menta. Maledictum enim incipit esse, non munus, in
quo vitium accipientis agnoscitur.

Si arbitrium dandi penes nos est, praecipue man- 1 XII
sura quaeremus, ut quam minime mortale munus sit.
Pauci enim sunt tam grati, ut, quid acceperint, etiam
si non vident, cogitent. Ingratos quoque memoria cum
ipso munere incurrit, ubi ante oculos est et oblivisci
sui non sinit, sed auctorem suum ingerit et inculcat.
Eo quidem magis duratura quaeramus, quia numquam
admonere debemus; ipsa res evanescentem memoriam
excitet. Libentius donabo argentum factum quam signa- 2
tum; libentius statuas quam vestem et quod usus bre-
vis deterat. Apud paucos post rem manet gratia; plu-
res sunt, apud quos non diutius in animo sunt donata,
quam in usu. Ego, si fieri potest, consumi munus
meum nolo; extet, haereat amico meo, convivat. Nemo 3
tam stultus est, ut monendus sit, ne cui gladiatores
aut venationem iam munere edito mittat et vestimenta
aestiva bruma, hiberna solstitio. Sit in beneficio sen-
sus communis; tempus, locum observet, personas, quia

1 si//t N sint O || 3 aut rustico O corr. Weidner | aut
studiis GP | deditor etiam NR¹ dedito. Etiam M || 5 expro-
fratura N¹ exprobatam S || 6 et om. S | valetudinario N ualit.
N²O || 7 non om. P²S || 11 sunt N²G sumus O | quod M ||
12 <In> ingr. Gertz Ingratis ω || 13 incurret N¹ || 14 inculcet
(a ss.) R || 15 quaeremus G inquiramus M || 17 excitet] facit M |
dabo M || 19 deterat ω deletat G dederat O | rem manet (e alt.
ex i N³) N remanet N²O || 21 Ergo ω || 22 amico suo G ||
23 ne//cui (sub ras. c) N || 25 hui. solistitio N¹R || 26 obseruet
et pers. N² personas obseruet S | q. m. quaedam grata quae-
dam ingr. S quibus momentis, quae damus, Gertz quia mom.
<quibusdam> quaedam grata aut malim

momentis quaedam grata et ingrata sunt. Quanto acceptius est, si id damus, quod quis non habet, quam cuius copia abundat? quod diu quaerit nec invenit, 4 quam quod ubique visurus est? Munera non tam pretiosa quam rara et exquisita sint, quae etiam apud 5 divitem sibi locum faciant, sicut gregalia quoque poma et post paucos dies itura in fastidium delectant, si provenere maturius. Illa quoque non erunt sine honore, quae aut nemo illis alius dedit aut nos nulli alii.

XIII 1 Alexandro Macedoni, cum victor Orientis animos 10 supra humana tolleret, Corinthii per legatos gratulati sunt et civitate illum sua donaverunt. Cum risisset hoc Alexander officii genus, unus ex legatis: „Nulli“ inquit „civitatem umquam dedimus alii quam tibi et 2 Herculi.“ Libens accepit non dilutum honorem et legatos 15 invitatione aliaque humanitate prosecutus cogitavit, non qui sibi civitatem darent, sed cui dedissent; et homo gloriae deditus, cuius nec naturam nec modum noverat, Herculis Liberique vestigia sequens ac ne ibi quidem resistens, ubi illa defecerant, ad socium honoris 20 sui respexit a dantibus, tamquam caelum, quod mente vanissima complectebatur, teneret, quia Herculi aequa- 3 batur. Quid enim illi simile habebat vesanus adulescens, cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil sibi vicit; orbem terrarum transivit non concupiscendo, 25 sed iudicando, quid vinceret, malorum hostis, bonorum vindex, terrarum marisque pacator; at hic a pueritia latro gentiumque vastator, tam hostium perniciēs quam amicorum, qui summum bonum duceret terrori esse

3 nec] non et M || 4 quam om. M || 5 sunt MS || 6 sibi s sui O || 7 fastidio N¹ || 10 animo N¹ || 11 corinthi N¹R¹ || 12 civitatem *rasa* m N || 13 hoc. al. N al. hoc N²O | unus om. N¹ || 15 accipit non dilutum honore N accepit delatum honorem N²O || 16 pros. est s || 18 qui nec M | modo E || 19 hac (*sic saepe*) N¹ || 20 illi s || 23 ille similem *rasa* m *alt.* N | habebat om. M || 26 vindicando. Quid . . pac.? ω vind. quidquid Mg. quod M || 27 uacator N¹

cunctis mortalibus, oblitus non ferocissima tantum, sed ignavissima quoque animalia timeri ob malum virus.

Ad propositum nunc revertamur. Beneficium qui ¹ XIV
 quibuslibet dat, nulli gratum dat; nemo se stabularii
⁵ aut cauponis hospitem iudicat nec convivam dantis
 epulum, ubi dici potest: „Quid enim in me contulit?
 Nempe hoc, quod et in illum vix bene notum sibi et in
 illum etiam inimicum ac turpissimum hominem. Num-
 quid enim me dignum iudicavit? morbo suo morem
¹⁰ gessit.“ Quod voles gratum esse, rarum effice: quis
 patitur sibi inputari *volgaria*? Nemo haec ita inter- ²
 pretetur, tamquam reducam liberalitatem et frenis artio-
 ribus reprimam; illa vero, in quantum libet, exeat, sed
 eat, non erret. Licet ita largiri, ut unusquisque, etiam
¹⁵ si cum multis accepit, in populo se esse non putet.
 Nemo non habeat aliquam familiarem notam, per quam ³
 speret se propius admissum; dicat: „Accepi idem, quod
 ille, sed ultro. Accepi, quod ille, sed ego intra breve
 tempus, cum ille diu meruisset. Sunt, qui idem habeant,
²⁰ sed non eisdem verbis datum, non eadem comitate tri-
 buentis. Ille accepit, cum rogasset; ego non rogaram.
 Ille accepit, sed facile redditurus, sed cuius senectus
 et libera orbitas magna promittebat; mihi plus dedit,
 quamvis idem dederit, quia sine spe recipiendi dedit.“
²⁵ Quemadmodum meretrix ita inter multos se dividet, ⁴

2 viros N¹ || 3 quod q. datur M || 4 gr. dat Gertz gr. est O
 praestat J. Mueller qui *deleto* datum *scr. Skutsch* | se] enim M |
 stabulari aut (-aria ut N) coponis N¹R || 7 et in illum N in illum
 et O || 11 *volgaria add. ω* effice, <quod> quis . . inputari Haase |
 hoc M || 12 libertatem G¹ | artioribus ω acrioribus M altioribus O ||
 13 exeat, redeat, non M || 15 se om. N¹ | potet N¹ || 16 habet O
 corr. ω || 17 proprius N¹ | idem G² item O || 19 sunt quietem
 (qui item N²) NR sunt qui et GP sed qui et idem M || 20 sed
 om. M | comitare N¹P cōmitas (-ttas M²) retribuentis M || 21 ille
 — rogaram om. M | accipit N¹ | sed cum G | rogaram Haase
 rogarem NRP et cum ss. N³ ego cum non rogarem (ego cum
 non *in ras.*) G || 22 accipit N¹ | sed prius om. M || 24 dederet N¹ ||
 25 diuidit N³

ut nemo non aliquod signum familiaris animi ferat, ita, qui beneficia sua amabilia esse vult, excogitet, quomodo et multi obligentur et tamen singuli habeant aliquid, quo se ceteris praeferant.

XV 1 Ego vero beneficii non obicio moras; quo plura 5
maioraque fuerint, plus adferent laudis. At sit iudicium; neque enim cordi esse cuiquam possunt forte ac
2 temere data. Quare si quis existimat nos, cum ista praecipimus, benignitatis fines introrsus referre et illi minus laxum limitem aperire, ne perperam monitiones 10
nostras exaudit. Quam enim virtutem magis veneramur? cui magis stimulos addimus? quibusve tam convenit haec adhortatio quam nobis societatem generis humani
3 sancientibus? Quid ergo est? Cum sit nulla honesta vis animi, etiam si a recta voluntate inceptit, nisi quam 15
virtutem modus fecit, veto liberalitatem nepotari. Tunc iuvat acceperisse beneficium et supinis quidem manibus, ubi illud ratio ad dignos perducit, non quolibet casus et consilii indigens inpetus defert; quod ostentare libet
4 et inscribere sibi. Beneficia tu vocas, quorum auctorem 20
fateri pudet? At illa quanto gratiora sunt quantoque in partem interioriorem animi numquam exitura descendunt, cum delectant cogitantem magis a quo, quam
5 quid acceperis? Crispus Passienus solebat dicere quorundam se iudicium malle quam beneficium, quorundam 25
beneficium malle quam iudicium, et subiciebat exempla: „Malo“ aiebat „divi Augusti iudicium, malo Claudii
6 beneficium.“ Ego vero nullius puto expetendum esse

2 vult esse GP | excogitet S -ita M -itat O || 3 et prius om. GP etiam quomodo m. S | adeant N¹ || 5 moras non obicio GP || 6 Atsit N adsit N²O absit S At adsit Gertz || 8 quis (s in ras. m. 2) N | existimet nos cum incipimus ben. M || 10 latum Bhr. | ne <ille> Gertz | admonitiones N³ || 11 exaudiat O corr. ω || 12 uel adiciamus adscr. N³ || 13 hum. generis GP || 16 uirtutem modus N¹ uirtutum motus N²O || 17 ut supinis M || 18 quilibet P uel quod liber ss. N³ || 19 de//fert (sub ras. f) N differt G || 21 putet N¹ || 23 cum] quae Gertz || 24 acceperit M || 27 claudi N¹ || 28 peto N¹

beneficium, cuius vile iudicium est. Quid ergo? non erat accipiendum a Claudio, quod dabatur? Erat, sed sicut a fortuna, quam scires posse statim malam fieri. Quid ista inter se mixta dividimus? Non est beneficium, cui deest pars optima, datum esse iudicio; alioqui pecunia ingens, si non ratione nec recta voluntate donata est, non magis beneficium est quam thesaurus. Multa sunt autem, quae oportet accipere nec debere.

1 uite **NGP** uitae **N³RM** uel uile ss. **G³** uitandum **N³** ||
 2 dabatur? accipiendum erat. Sed tale fuit beneficium a claudio accipiendum quale est munus fortunae, quod raro permanet stabile sed semper est periculosum ac mutabile, sicut a fortuna etc. **M** sed quasi a **G** || 3 statim posse **GP** | mala **N¹** ||
 4 Quod **M** | est eras. **N²** || 5 alioquin **N³MP** aliquo **G om. S** ||
 6 reta **N¹** || 7 data **S** | non est ben., sed thesaurus **S** || 8 que optet **N** oportit ss. **N³**

L. ANNEI · SENICAE · INSTITVTIONIS · ORATORIAE (DE BENEFICIIS SS.
 m. 2) LIBER I · EXPLICIT · INCIPIT · LIB · II · FELICITER **N** Explicit
 liber primus Incipit liber secundus sic fere **O** similiterque in
 reliquorum librorum fine.

L. ANNAEI SENECAE
AD
AEBUTIUM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER II

1 1 Inspiciamus, Liberalis virorum optime, id quod ex
priori parte adhuc superest, quemadmodum dandum sit
beneficium; cuius rei expeditissimam videor monstra-
turus viam: sic demus, quomodo vellemus accipere.
2 Ante omnia libenter, cito, sine ulla dubitatione; in- 5
gratum est beneficium, quod diu inter dantis manus
haesit, quod quis aegre dimittere visus est et sic
dare, tamquam sibi eriperet. Etiam si quid intervenit
morae, evitemus omni modo, ne deliberasse videamur;
proximus est a negante, qui dubitavit, nullamque iniit 10
gratiam. Nam cum in beneficio iucundissima sit tri-
buentis voluntas, quia nolentem se tribuisse ipsa cunc-
tatione testatus est, non dedit sed adversus ducentem
male retinuit; multi autem sunt, quos liberales facit

2 p///riori (*sub ras. e*) N priore RMS | /// // superest (*sub ras. se*) N || 3 monstraturos (*munstr. N*) N¹R monstrare S || 6 quam diu S¹ | manus dantis GPS || 8 eriperetur N³GMS | more intervenit GP || 9 vitemus *Siesbye* || 10 et nullam quaerit (*vel init ss.*) S | iniet O *fort. recte* || 11 gratiã (*lineolam. ss. m. 2*) N | in GS *om.* O | sid (*i ex e*) N sit N²O || 12 qui et nol. M qui ω | si trib. N¹ || 13 adv. eluctantem *Gemoll* || 14 liberalis (*liu. N*) O m̄ liberalis N² | facit N¹

frontis infirmitas. Gratissima sunt beneficia parata, 3
 facilia, occurrentia, ubi nulla mora fuit nisi in acci-
 pientis verecundia. Optimum est antecedere desiderium
 cuiusque, proximum sequi; illud melius, occupare ante
 5 quam rogemur, quia, cum homini probo ad rogandum
 os concurrat et subfundatur rubor, qui hoc tormentum
 remittit, multiplicat munus suum. Non tulit gratis, 4
 qui, cum rogasset, accepit, quoniam quidem, ut maio-
 ribus nostris gravissimis viris visum est, nulla res
 10 carius constat, quam quae precibus empta est. Vota
 homines parcius facerent, si palam facienda essent;
 adeo etiam deos, quibus honestissime supplicamus, tacite
 malumus et intra nosmet ipsos precari.

Molestum verbum est, onerosum, demisso voltu 1 II
 15 dicendum, rogo. Huius facienda est gratia amico et
 quemcumque amicum sis promerendo facturus; pro-
 peret licet, sero beneficium dedit, qui roganti dedit.
 Ideo divinanda cuiusque voluntas et, cum intellecta est,
 necessitate gravissima rogandi liberanda est; illud bene-
 20 ficium iucundum victurum in animo scias, quod obviam
 venit. Si non contigit praevenire, plura rogantis verba 2
 intercidamus; ne rogati videamur sed certiores facti,
 statim promittamus facturosque nos, etiam ante quam
 interpellemur, ipsa festinatione adprobemus. Quemad-
 25 modum in aegris opportunitas cibi salutaris est et
 aqua tempestive data remedii locum optinuit, ita, quam-
 vis leve et vulgare beneficium est, si praesto fuit, si
 proximam quamque horam non perdidit, multum sibi

1 frontis ω fortes (-tis N) O fors et inf. *Radermacher* ||
 2 nisi incipientis M || 5 rogetur G || 6 rubore S || 7 remittat N¹ ||
 9 res om. N¹ || 11 hominis O corr. G² | faciendā N¹ || 12 suppli-
 catur M || 13 maluimus MP || 14 est et S | honerosum N¹RGPS |
 dimisso GP | uultu (uul in ras.; ex est?) N || 15 et cuicumque
 quem O corr. *Siesbye* || 17 libet RP liberet G || 18 uo luptas N¹ ||
 20 uicturum (u prima in ras.) N uicturumque G | iocundum est
 incertum (scias om.) S | obuium S || 21 contingit N² || 22 inter
 cetamus N¹ | Sed ne S | intercedamus, ne . . facti. Statim *interp.*
Gertz || 25 cui N¹ || 27 est N sit N²O || 28 quoque M

adicit gratiamque pretiosi sed lenti et diu cogitati muneris vincit. Qui tam parate facit, non est dubium, quin libenter faciat; itaque laetus facit et induit sibi animi sui voltum.

- III 1 Ingentia quorundam beneficia silentium aut lo- 5
quendi tarditas imitata gravitatem et tristitiam corrumpit,
cum promitterent voltu negantium; quanto melius ad-
icere bona verba rebus bonis et praedicatione humana
2 benignaque commendare, quae praestes! Ut ille se
castiget, quod tardior in rogando fuit, adicias licet 10
familiarem querellam: „Irascor tibi, quod, cum aliquid
desiderasses, non olim scire me voluisti, quod tam
diligenter rogasti, quod quemquam adhibuisti. Ego
vero gratulor mihi, quod experiri animum meum libuit;
postea, quidquid desiderabis, tuo iure exiges; semel 15
3 rusticitati tuae ignoscitur.“ Sic efficies, ut animum
tuum plaris aestimet quam illud, quidquid est, ad quod
petendum venerat. Tunc est summa virtus tribuentis,
tunc benignitas, ubi ille, qui discessit, dicet sibi:
„Magnum hodie lucrum feci; malo, quod illum talem 20
inveni, quam si multiplicatum hoc ad me, de quo
loquebar, alia via pervenisset; huic eius animo num-
quam parem gratiam referam.“
- IV 1 At plerique sunt, qui beneficia asperitate verborum
et supercilio in odium adducunt eo sermone usi, ea 25
superbia, ut inpetrasse paeniteat. Aliae deinde post
rem promissam secuntur morae; nihil autem est acer-
bius, quam ubi quoque, *quod* inpetrastis, rogandum est.

1 preciosi /// silentii et M | lenti diuque expectati S || 2 qui temperate S | fecit GP || 3 qui in N¹ | lentus S | et om. M¹ unde nam qui l. Weidner | induit (uel a *super* i *priorem* m. 3) N an itaque qui l. facit, et induat? || 6 corrumpit c. promitteret S || 10 qui S || 14 <tibi> libuit Gertz || 16 tuae om. MS | efficit M || 17 at quod N¹ || 19 discessit S | dicit S || 20 odiae N¹ || 21 a me N¹ || 23 ref. gr. GP || 26 inpetrasse se R || 27 praemissam S || 28 quod add. ω om. NRGP quoque quod om. MS ubi quaeque et ubi quod s ubi id q. q. Mg.

Repraesentanda sunt beneficia, quae a quibusdam acci- 2
pere difficilius est quam inpetrare. Hic rogandus est,
ut admoneat, ille, ut consummet; sic unum munus per
multorum manus teritur, ex quo gratiae minimum apud
5 promittentem remanet, quia auctori detrahit, quisquis
post illum rogandus est. Hoc itaque curae habebis, 3
si grate aestimari, quae praestabis, voles, ut beneficia
tua inlibata, ut integra ad eos, quibus promissa sunt,
perveniant, sine ulla, quod aiunt, deductione. Nemo
10 illa intercipiat, nemo detineat; nemo in eo, quod datu-
rus es, gratiam suam facere potest, ut non tuam
minuat.

Nihil aequae amarum quam diu pendere; aequiore 1 V
quidam animo ferunt praecidi spem suam quam trahi.
15 Plerisque autem hoc vitium est ambitione prava diffe-
rendi promissa, ne minor sit rogantium turba, quales
regiae potentiae ministri sunt, quos delectat superbiae
suae longum spectaculum, minusque se iudicant posse,
nisi diu multumque singulis, quid possint, ostenderint.
20 Nihil confestim, nihil semel faciunt; iniuriae illorum
praecipites, lenta beneficia sunt. Quare verissimum 2
existima, quod ille comicus dixit:

Quid? tu non intellegis

tantum te gratiae demere, quantum morae adicis?

25 Inde illae voces, quas ingenuus dolor exprimit: „Fac,
si quid facis“ et: „Nihil tanti est; malo mihi iam
neges.“ Ubi in taedium adductus animus incipit bene-

23 *Palliat. fr. inc. 71 (85) p. 149 Ribb.*³

3 et c. N¹ | consumet N¹P (sic saepius codd.) consumeret
S | in unum N¹ ita unum Gertz | unius M || 4 teritur manus GP |
trahitur S || 5 remaneat M || 6 post om. N p ss. ead. manus,
corr. N² | rogatus N corr. m. 1 || 11 es G es/// NR est O ||
13 aequi N¹ || 14 quidem F¹ || 15 pl. enim M tamen Stephanus
17 sup.] potentiae G || 18 que om. G | possent sidium N¹ ||
21 uerissima quod M || 24 te om. P¹ | addis M dem. tant. te
gr. Gertz; alia vd. apud Ribbeck || 26 tanto N¹ est tanti GP

ficium odisse, dum expectat, potest ob id gratus esse?

- 3 Quemadmodum acerbissima crudelitas est, quae trahit poenam, et misericordiae genus est cito occidere, quia tormentum ultimum finem sui secum adfert, quod antecedit tempus, maxima venturi supplicii pars est, ita maior est muneris gratia, quo minus diu pependit. Est enim etiam bonarum rerum sollicita expectatio, et cum plurima beneficia remedium alicuius rei adferant, qui aut diutius torqueri patitur, quem protinus potest liberare, aut tardius gaudere, beneficio suo manus adfert. 10
- 4 Omnis benignitas properat, et proprium est libenter facientis cito facere; qui tarde et diem de die extrahens profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, et tempus et argumentum amicae voluntatis; tarde velle nolentis est. 15

- VI 1 In omni negotio, Liberalis, non minima portio est, quomodo quidque aut dicatur aut fiat. Multum celeritas adiecit, multum abstulit mora. Sicut in telis eadem ferri vis est, sed infinitum interest, utrum excusso lacerto torqueantur an remissa manu effluant, 20 gladius idem et stringit et transforat, quam presso articulo venerit, refert, *ita* idem est, quod datur, sed 2 interest, quomodo detur. Quam dulce, quam pretiosum est, si gratias sibi agi non est passus, qui dedit, si dedisse, dum dat, oblitus est! Nam corripere eum, cui 25 cum maxime aliquid praestes, dementia est et inserere contumeliam meritis. Itaque non sunt exasperanda beneficia nec quicquam illis triste miscendum. Etiam

1 gr. esse G gr. ei iam esse P ei grauissimum esse M gratus e ua (gratu seua R) est (esse ss. N³) NR || 2 trahet N¹ || 5 uentura N¹ || 7 sollicita N³ M sollicitis O || 8 qui ω quo G ut O uel dum ss. N³ || 9 qui N¹ || 12 ex die S de die in diem protrahens M || 18 celeritatis S | adiecit *Grut.* fecit (i ex e N) O || 19 excussa *Haase* || 21 stringet N¹ | quam (am in ras.) M Quem GP sed quam N³ at quam *Pfennig* || 22 ita *add. Haase* || 23 quo//modo (sub ras. d) N || 24 si se dedisse G ded. <se> *Gertz* || 25 Nam N³ N G Num O || 26 cum om. M

si quid erit, de quo velis admonere, aliud tempus eligit.

Fabius Verrucosus beneficium ab homine duro 1 VII
aspere datum panem lapidosum vocabat, quem esurienti
5 accipere necessarium sit, esse acerbum. Ti. Caesar 2
rogatus a Nepote Mario praetorio, ut aeri alieno eius
succurreret, edere illum sibi nomina creditorum iussit;
hoc non est donare sed creditores convocare. Cum
edita essent, scripsit Nepoti iussisse se pecuniam solvi
10 adiecta contumeliosa admonitione; effecit, ut Nepos
nec aes alienum haberet nec beneficium: liberavit illum
a creditoribus, sibi non obligavit. Aliquid Tiberius 3
secutus est; puto, noluit plures esse, qui idem rogaturi
concurrerent. Ista fortasse efficax ratio fuerit ad ho-
15 minum improbas cupiditates pudore reprimendas, bene-
ficiam vero danti tota alia sequenda est via. Omni
genere, quod des, quo sit acceptatius, adornandum est;
hoc vero non est beneficium dare, deprehendere est.

Et ut in transitu de hac quoque parte dicam, quid 1 VIII
20 sentiam, ne principi quidem satis decorum est donare
ignominiae causa. „Tamen“ inquit „effugere Tiberius
ne hoc quidem modo, quod vitabat, potuit; nam ali-
quot postea, qui idem rogarent, inventi sunt, quos
omnes iussit reddere in senatu aeris alieni causas, et
25 ita illis certas summas dedit.“ Non est illud liberalitas, 2
censura est; auxilium est, principale tributum est:
beneficium non est, cuius sine rubore meminisse non

3 Fabulis G || 5 sit. sed esse G | Ti NR Tiberius (Tyb. M)
N³R³O || 6 Mario *Freinsheim* m̄ (m. N³M) aelio N²O nepotem
aelio N || 8 hoc om. N¹ | creditoris NR¹ || 10 efficit N¹ || 11 ben.
<deberet> *Vliet*; an officium? || 12 liberius O corr. ω || 13 asse-
cutus *Hermes* || 14 Ita N¹ || 15 premendas M || 16 dandi ω ||
17 acceptabilius B | ornandum G || 18 uel re(prehendere)
ss. N³ || 21 inquis N² inquam M | tiberios N¹ TibR̄. P tybr. G
tyb. M || 22 nec G | aliquod N¹R¹ aliqui M || 24 senatum N¹ ||
25 certa N¹ || 26 est? pr. interp. ω, corr. *Gertz* <Non> auxi-
lium *Grut.*

possum. Ad iudicem missus sum; ut inpetrarem, causam dixi.

IX 1 Praecipiant itaque omnes auctores sapientiae quaedam beneficia palam danda, quaedam secreto: palam, quae consequi gloriosum, ut militaria dona, ut honores 5
2 et quidquid aliud notitia pulchrius fit; rursus, quae non producant nec honestiorem faciunt, sed succurrunt infirmitati, egestati, ignominiae, tacite danda sunt, ut nota sint solis, quibus prosunt.

X 1 Interdum etiam ipse, qui iuvatur, fallendus est, 10
ut habeat nec, a quo acceperit, sciat. Arcesilan aiunt amico pauperi et paupertatem suam dissimulanti, aegro autem et ne hoc quidem confitenti deesse sibi in sumptum ad necessarios usus, clam succurrendum iudicasse; pulvino eius ignorantis sacculum subiecit, ut 15
2 homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inveniret potius quam acciperet. „Quid ergo? ille nesciet, a quo acceperit?“ Primum nesciat, si hoc ipsum beneficii pars est; deinde multa alia faciam, multa tribuam, per quae intellegat et illius auctorem; denique ille nesciet 20
acepisse se, ego sciam me dedisse. „Parum est“ inquis. Parum, si fenerare cogitas; sed si dare, quo genere accipienti maxime profuturum erit, dabis. Contentus eris te teste; alioqui non bene facere delectat 3
3 sed videri bene fecisse. „Volo utique sciat.“ Debi- 25

1 missum ut N¹ || 3 actores S || 5 gl. est ut S | ut prius om. N
add. N³ | aut hon. M || 6 sit MPS | pursus N¹ || 8 ignominiae N¹ ||
10 ille M | iubatur fauellendus N¹ || 11 acciperit N¹ | sciat
om. N¹ | Archesila M Arcesilaus ut aiunt Vinc. Bell. Sp. D.
IV 50 || 12 simulanti N¹ | ergo et (autem om.) M || 13 ne tunc
Kruczkiewicz | confidenti N¹ | in eras. N² || 14 usus. cum clam P
Vinc. | iudicasse M iudicasset (-ssit N) O Vinc. iudicavit et N²
iudicasse itaque Kruczk. || 15 ignorantia O corr. ω (Vinc.) || 16 inute
iliter N¹ || 17 nesciat P | n. et a quo acciperet N¹ || 18 sed hoc
M || 20 et qui ill. auctor ē M | nesciat P¹ || 21 accepisse
(ss ex &) N | scio M || 22 si/////fenerare (sub ras. ne, fi ex fe) N
fenerari N³ | quoque gen. M || 23 prof. enim erit M || 24 alioquin
bene N alioquin non b. N² O

torem quaeris. „Volo utique sciat.“ Quid? si illi utilius est nescire, si honestius, si gratius, non in aliam partem abibis? „Volo sciat.“ Ita tu hominem non servabis in tenebris? Non nego, quotiens patitur 4
5 res, respiciendum gaudium ex accipientis voluntate; sin adiuvari illum et oportet et pudet, si, quod praestamus, offendit, nisi absconditur, beneficium in acta non mitto. Quidni? ego illi non sum indicaturus me
10 saria sit, ne umquam exprobrem, immo ne admoneam quidem. Haec enim beneficii inter duos lex est: alter statim oblivisci debet dati, alter accepti numquam.

Lacerat animum et premit frequens meritorum 1 XI
conmemoratio. Libet exclamare, quod ille triumvirali
15 proscriptione servatus a quodam Caesaris amico exclamavit, cum superbiam eius ferre non posset: „Redde me Caesari!“ Quousque dices: „Ego te servavi, ego eripui morti“? istud, si meo arbitrio memini, vita est, si tuo, mors est; nihil tibi debeo, si me servasti, ut
20 haberes, quem ostenderes. Quousque me circumducis? quousque oblivisci fortunae meae non sinis? semel in triumpho ductus essem. Non est dicendum, quid tri- 2
buerimus: qui admonet, repetit; non est instandum, non est memoria renovanda, nisi ut aliud dando prioris admoneas. Ne aliis quidem narrare debemus; qui
25 dedit beneficium, taceat, narret, qui accepit. Dicitur enim, quod illi ubique iactanti beneficium suum: „Non negabis“ inquit „te recepisse“; et cum respondisset: „Quando?“ „Saepe quidem“ inquit „et multis locis,
30 id est, quotiens et ubicumque narrasti.“ Quid opus 3

1 Quod si M || 4 non prius om. M | petitur N³ || 5 res G om. O | percipiendum ω | uoluptate Cornelissen || 6 adiuuari N -are O || 8 non sum N sum O | sum illi ind. (n ex u) M Quidni ego illi non sim . . quidem? Mg. || 16 possit N¹ || 17 ego te er. morte M || 21 q. me R | fortuite N¹ | sinesemel N¹ circumduces et sines Gertz || 22 tribueremus N¹ tribuemus R¹ || 23 repetet N¹ || 24 reuocanda G¹ || 25 Nec GS || 26 accipet N¹ || 27 ille N¹ || 28 //et N

est eloqui, quid alienum occupare officium? est, qui istud
 facere honestius possit, quo narrante et hoc laudabitur,
 quod ipse non narras. Ingratum me iudicas, si istud
 te tacente nemo sciturus est. Quod adeo non est
 committendum, ut etiam, si quis coram nobis narrabit, 5
 respondendum sit: „Dignissimus quidem ille est maio-
 ribus beneficiis, sed ego magis velle me scio omnia
 illi praestare quam adhuc praestitisse“; et haec ipsa
 non verniliter nec ea figura, qua quidam reiciunt, quae
 4 magis ad se volunt adtrahere. Deinde adicienda omnis 10
 humanitas. Perdet agricola, quod sparsit, si labores
 suos destituit in semine; multa cura sata perducuntur
 ad segetem; nihil in fructum pervenit, quod non a
 primo usque ad extremum aequalis cultura prosequitur.
 5 Eadem beneficiorum condicio est. Numquid ulla maiora 15
 possunt esse, quam quae in liberos patres conferunt?
 haec tamen inrita sunt, si in infantia deserantur, nisi
 longa pietas munus suum nutrit. Eadem ceterorum
 beneficiorum condicio est: nisi illa adiuveris, perdes;
 parum est dedisse, fovenda sunt. Si gratos vis habere, 20
 quos obligas, non tantum des oportet beneficia, sed
 6 ames. Praecipue, ut dixi, parcamus auribus; admonitio
 taedium facit, exprobratio odium. Nihil aequae in
 beneficio dando vitandum est quam superbia. Quid
 opus adrogantia voltus, quid tumore verborum? ipsa 25
 res te extollit. Detrahenda est inanis iactatio; res
 loquentur nobis tacentibus. Non tantum ingratum,
 sed invisum est beneficium superbe datum.

1 est om. M¹ est te loqui *Mrt.* || 2 hoc narrabitur M ||
 4 sciturus sit M || 5 narravit N¹ || 7 sed ego NM sed et ego N²O ||
 8 hoc ipsa M || 9 uernaliter M pueriliter G | quam P | quidem
 N¹ | quo magis N² || 11 perdit G¹M | spargit GMP || 12 destituet
 ω || 13 ad primum M || 15 Numquam M | illa R¹P¹ || 16 liberos
 conferuntur M || 17 in om. N¹RM | deseruntur *Gertz* || 18 nutrit
 (i ex e m. 2) N nutritat N³ || 24 dando om. GP || 26 extollet s ||
 27 loquantur N³ loqu//ntur (*super ras. e*) M || 28 sed etiam
 inu. N³

C. Caesar dedit vitam Pompeio Penno, si dat, qui 1 XII
 non aufert; deinde absoluto et agenti gratias porrexit
 osculandum sinistrum pedem. Qui excusant et negant
 id insolentiae causa factum, aiunt socculum auratum,
 5 immo aureum, margaritis distinctum ostendere eum
 voluisse. Ita prorsus: quid hic contumeliosum est, si
 vir consularis aurum et margaritas osculatus est alio-
 quin nullam partem in corpore eius electurus, quam
 purius oscularetur? Homo natus in hoc, ut mores 2
 10 liberae civitatis Persica servitute mutaret, parum iudi-
 cavit, si senator, senex, summis usus honoribus in
 conspectu principum supplex sibi eo more iacuisset, quo
 hostes victi hostibus iacuerunt; invenit aliquid infra
 genua, quo libertatem detruderet. Non hoc est rem
 15 publicam calcare, et quidem, licet id aliquis non putet
 ad rem pertinere, sinistro pede? Parum enim foede
 furioseque insolens fuerat, qui de capite consularis viri
 soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset im-
 perator epigros suos.

20 O superbia, magnae fortunae stultissimum malum! 1 XIII
 ut a te nihil accipere iuvat! ut omne beneficium in
 iniuriam convertis! ut te omnia dedecent! quoque altius
 te sublevasti, hoc depressior es ostendisque tibi non
 datum agnoscere ista bona, quibus tantum inflaris;

1 C. om. G G. M Ĝ. P | peno P peno MG poeno NR |
 4 aiuncto culum N¹ || 6 prosus N¹ || 7 est et O et del. Koch ||
 8 partem corporis GP || 9 purus R¹ || 11 summis suis hon. ut
 vid. NM summis (subm. G) hon. N²M²O corr. Pinc. || 14 Nonne
 hoc N³ | rem p̄ (p. R) NR r. p. O (sic saepius pro omnibus casi-
 bus) || 15 licitet (licite P litiget M et v. l. in N⁵ licet et in
 mg. R²) aliquis non potest O corr. Lps. || 16 peruenire P¹ | enim
 foedere fur. P || 18 imp̄s N imp̄ RM in partem G || 19 epigros Scaliger
 pigros (pirgos M) O epiuros Weise pictos soccos Pinc.; expecto
 crepidas suas || 20 fortunae o stult. GP || 22 conuertas M | <ut
 te omnia nimia delectant> ut te o. d. ω | te om. G | quo
 altius M || 23 ostendesque N¹ || 24 datum agn. Haase adagnoscere
 NRP agnoscere N²GM adaugescere Gertz tibi non adesse agn.
 Kruczkiewicz; an te non satis agnoscere?

2 quidquid das, corrumpis. Libet itaque interrogare, quid se tanto opere resupinet, quid voltum habitumque oris pervertat, ut malit personam habere quam faciem? Iucunda sunt, quae humana fronte, certe leni placidaque tribuuntur, quae cum daret mihi superior, non exultavit supra me, sed quam potuit benignissimus fuit descenditque in aequum et detraxit muneri suo pompam, si observavit idoneum tempus, ut in occasione 3 potius quam in necessitate succurreret. Uno modo istis persuadebimus, ne beneficia sua insolentia perdant, 10 si ostenderimus non ideo videri maiora, quod tumultuosius data sunt; ne ipsos quidem ob id cuiquam posse maiores videri; vanam esse superbiae magnitudinem et quae in odium etiam amanda perducatur.

XIV 1 Sunt quaedam nocitura inpetrantibus, quae non 15 dare sed negare beneficium est; aestimabimus itaque utilitatem potius quam voluntatem petentium. Saepe enim noxia concupiscimus, nec dispicere, quam pernicioiosa sint, licet, quia iudicium interpellat adfectus; sed cum subsedit cupiditas, cum inpetus ille flagrantis 20 animi, qui consilium fugat, cecidit, detestamur perniciosos malorum munerum auctores. Ut frigidam aegris negamus et lugentibus ac sibi iratis ferrum, ut amantibus, quidquid contra se usus ardor petit, sic omnium, quae nocitura sunt, inpense ac submisse, non numquam 25 etiam miserabiliter rogantibus perseverabimus non dare. Cum initia beneficiorum suorum spectare tum etiam

2 tanto op. N tantopere O || 3 malunt ut vid. M¹ | habere pers. GP || 4 placitaque N¹ || 6 exaltauit se supra M || 7 aecum N¹ || 8 si om. ω || 11 ostenderemus N¹ | uid. m. ideo M | quod Gertz quo O quia ω an non eo vid. ? | tum uitiosius N¹ || 14 et quae] cum M || 18 dispicere GMPs || 19 sint G sunt O | interpellat (polat ss. m. 3) N || 20 subsedet N¹ sedit M || 22 actores S¹ | frigida M frigus uel aquam egris S aquam ss. N⁸ et P³, sed hic iterum eras. || 23 aut sibi S | iratus R¹ | ut N aut O | amantibus O corr. Haupt || 24 usus M usuros O | omnia ω omnino Gertz omnibus Skutsch || 26 perseuerauimus ex -rantibus N || 27 Tum S | initium G | sp. tamen exitus S

exitus decet et ea dare, quae non tantum accipere, sed
 etiam accepisse delectet. Multi sunt, qui dicant: „Scio 3
 hoc illi non profuturum, sed quid faciam? rogat, 3
 resistere precibus eius non possum; viderit: de se, non
 5 de me queretur.“ Falsum est: immo de te et merito
 quidem; cum ad mentem bonam redierit, cum accessio
 illa, quae animum inflammabat, remiserit, quidni eum
 oderit, a quo in damnum ac periculum suum adiutus
 est? Exorari in perniciem rogantium saeva bonitas 4
 10 est. Quemadmodum pulcherrimum opus est etiam in-
 vitos nolentesque servare, ita rogantibus pestifera largiri
 blandum et adfabile odium est. Beneficium demus,
 quod in usu magis ac magis placeat, quod numquam
 in malum vertat. Pecuniam non dabo, quam numera-
 15 turum adulterae sciam, nec in societate turpis facti
 aut consilii inveniar; si potero, revocabo, si minus,
 non adiuvabo scelus. Sive illum ira, quo non debet, 5
 inpellet, sive ambitionis calor abducat a tutis, in nullum
 malum vires a me sumere ipsas patiar nec committam,
 20 ut possit quandoque dicere: „Ille amando me occidit.“
 Saepe nihil interest inter amicorum munera et hostium
 vota; quidquid illi accidere optant, in id horum intem-
 pestiva indulgentia inpellit atque instruit. Quid autem
 turpius quam quod evenit frequentissime, ut nihil
 25 intersit inter odium et beneficium?

1 tantum dedisse iuvat sed e. a. (delectet om.) M || 3 pro-
 fecturum G | faciã/// (sub ras. t) N || 5 queratur N³ || 7 remiserit
 N se rem. N²O | quidem, cum . . remiserit. Quidni ante Gertzium
 interp. || 9 exorare M Exhortari P | scaeva Colvius || 14 uertatur
 G¹M | numeratum iri Cornelissen; malle (ei) quem || 15 nec N
 ne N²O | sociaetatem rasa m N || 17 debet NM debeat S
 debebat N²O || 18 inpellet N inpellit (imp.) N²O | abducat O |
 in n. m. vires a me sumere ipsas patiar tentavi sin nullum m.
 uires (uir ē M) a semet (t ex d N) ipsa (ipso M) patiar O si
 nullo modo potero ad se ipsum reuocare patiar (patiar hoc add.
 a priore corr. aut alio tempore) ss. N³ in n. m. v. nisi a semet
 ipso peti patiar Mg. i. n. m. vires adsumet nisi a semet ipso
 Gertz || 19 nec NRM ne P non GS || 20 posset N¹ | quando N¹ |
 occidet N¹ || 22 accedere N¹ accipere GP || 23 instruet N¹

XV 1 Numquam in turpitudinem nostram reditura tribuamus. Cum summa amicitiae sit amicum sibi aequare, utrique simul consulendum est: dabo egenti, sed ut ipse non egeam; succurram perituro, sed ut ipse non peream, nisi si futurus ero magni hominis aut magnae 5
 2 rei merces. Nullum beneficium dabo, quod turpiter peterem. Nec exiguum dilatabo nec magna pro parvis accipi patiar; nam ut qui, quod *dedit*, inputat, gratiam destruit, ita qui, quantum det, ostendit, munus suum
 3 commendat, non exprobrat. Respiciendae sunt cuique 10 facultates suae viresque, ne aut plus praestemus, quam possumus, aut minus. Aestimanda est eius persona, cui damus; quaedam enim minora sunt, quam ut exire a magnis viris debeant, quaedam accipiente maiora sunt. Utriusque itaque personam confer et ipsum inter 15
 illas, quod donabis, examina, numquid aut danti grave sit aut parum, numquid rursus, qui accepturus est, aut fastidiat aut non capiat.

XVI 1 Urbem cuidam Alexander donabat, vesanus et qui nihil animo nisi grande conciperet. Cum ille, cui dona- 20
 batur, se ipse mensus tanti muneris invidiam refugisset dicens non convenire fortunae suae: „Non quaero“ inquit, „quid te accipere deceat, sed quid me dare.“ Animosa vox videtur et regia, cum sit stultissima. Nihil enim per se quemquam decet; refert, qui det, 25
 cui, quando, quare, ubi, et cetera, sine quibus facti
 2 ratio non constabit. Tumidissimum animal! si illum accipere hoc non decet, nec te dare; habetur personarum ac dignitatum portio et, cum sit ubique virtus

2 sume amicie (ci ss.) S || 5 futuro sero R¹ | nominis N³ | et M || 7 ne ex. P || 8 dedit *add.* ω dat 5 om. O quod dedit om. G || 9 destruet N¹ || 12 est et eius Gertz || 15 confert G et rasa t N om. M | it N¹ et id ipsum Gertz || 16 et 17 ne quid M N̄ quo// (sub ras. d, o in ras.) G || 18 fastiziat N¹ || 19 cuidem N¹ || 20 conceperat M || 24 et cum regia tum (t ex c N) sit (t eras. N) O *corr.* Mrt. || 25 enim quod per M | qui det cui Gertz quid et cui NRMS quid cui GP || 27 non om. N¹ || 29 dignitatum GMP | proportio N³M | uirtutis N³MGP

modus, aequè peccat, quod excedit, quam quod deficit. Liceat istud sane tibi et te in tantum fortuna sustulerit, ut congiaria tua urbes sint (quas quanto maioris animi fuit non capere quam spargere!): est tamen aliquis
 5 minor, quam *ut* in sinu eius condenda sit civitas.

Ab Antigono Cynicus petit talentum: respondit 1 XVII plus esse, quam quod Cynicus petere deberet; repulsus petit denarium: respondit minus esse, quam quod regem deceret dare. „Turpissima eiusmodi cavillatio est:
 10 invenit, quomodo neutrum daret. In denario regem, in talento Cynicum respexit, cum posset et denarium tamquam Cynico dare et talentum tamquam rex. Ut sit aliquid maius, quam quod Cynicus accipiat, nihil tam exiguum est, quod non honeste regis humanitas
 15 tribuat.“ Si me interrogas, probo; est enim intolerabilis res poscere nummos et contemnere. Indixisti pecuniae odium; hoc professus es, hanc personam induisti: agenda est. Iniquissimum est te pecuniam sub gloria egestatis acquirere. Adspicienda ergo non minus
 20 sua cuique persona est quam eius, de quo iuvando quis cogitat. Volo Chrysippi nostri uti similitudine 3 de pilae lusu, quam cadere non est dubium aut mittentis vitio aut excipientis; tum cursum suum servat, ubi inter manus utriusque apte ab utroque et iactata et
 25 excepta versatur. Necessè est autem lusor bonus aliter illam conlusori longo, aliter brevi mittat. Eadem beneficii ratio est: nisi utrique personae, dantis et accipientis, aptatur, nec ab hoc exhibit nec ad illum perveniet, ut debet. Si cum exercitato et docto nego- 4

3 conga /// /// (sub ras. ria, super g ss. i) N congia N² RG coniugia P /// /// cognita tua dona urbes (sub ras. in) M | urbis N¹ || 5 ut add. ω an quam cuius in s. cond. ? | sit N³ est O || 6 et 8 petiit N² || 7 debet P || 11 possit N¹ || 14 humilitas (il ex an) G || 16 Induxisti G || 22 usu N | mittentis (ntis in ras. a m. 2) R mittendis N¹ || 23 vitio Mrt. dubio O defectu Vinc. Bell. Sp. D. IV 48 <visu> dubio Weidner || 27 utrique danti et accipienti M || 28 aptetur N² | exhibuit rasis h et u N || 29 Sicut ex. R¹ | exercitat///o (sub ras. i) N

tium est, audacius pilam mitemus; utcumque enim venerit, manus illam expedita et agilis repercutiet; si cum tirone et indocto, non tam rigide nec tam excusse sed languidius et in ipsam eius derigentes manum remisse occurremus. Idem faciendum est in beneficiis: quosdam doceamus et satis iudicemus, si conantur, si 5
5 audent, si volunt. Facimus autem plerumque ingratos et, ut sint, favemus, tamquam ita demum magna sint beneficia nostra, si gratia illis referri non potuit; ut malignis lusoribus propositum est conlusorem traducere, 10
6 cum damno scilicet ipsius lusus, qui non potest, nisi consentitur, extendi. Multi sunt tam pravae naturae, ut malint perdere, quae praestiterunt, quam videri recepisse, superbi et inputatores; quanto melius quantoque humanius id agere, ut illis quoque partes suae 15
constant, et favere, ut gratia sibi referri possit, benigne omnia interpretari, gratias agentem non aliter, quam si referat, audire, praebere se facilem ad hoc, ut, quem 7
obligavit, etiam exolvi velit! Male audire solet fenestrator, si acerbe exigit, aequae, si in recipiendo tardus 20
ac difficilis moras quaerit. Beneficium tam recipiendum est quam non exigendum. Optimus ille, qui facile dedit, numquam exegit, reddi gavisus est, bona fide, quid praestitisset, oblitus, qui accipientis animo recipit.

XVIII 1 Quidam non tantum dant beneficia superbe, sed 25
etiam accipiunt, quod non est committendum; iam enim transeamus ad alteram partem tractaturi, quomodo se gerere homines in accipiendis beneficiis debeant. Quodcumque ex duobus constat officium, tantundem ab utroque exigit: qualis pater esse debeat, cum inspexeris, 30

3 non tamen exc. G || 4 languidium (s ss. m. 3) R | der. N dir. N²O || 5 <mittemus>, remissae Gertz || 8 sunt N¹ || 9 grati illi referre ut potuerunt M || 10 cursoribus O corr. ω || 12 ita prae M || 13 praestiterint G || 18 facile M || 19 audiri N² || 22 dedit facile GP || 23 exegit ω exigit N²M exiget O | fede qui/// (sub ras. d) presteti///set (sub ras s) N quod GM¹ || 24 recipit M recipit (ex -pet N²) O || 30 exigit N¹ exit P

scies non minus operis illic superesse, ut dispicias, qualem esse oporteat filium; sunt aliquae partes mariti, sed non minores uxoris. In vicem ista, quantum ex-
 2 igunt, praestant et parem desiderant regulam, quae, ut
 5 ait Hecaton, difficilis est; omne enim honestum in arduo est, etiam quod vicinum honesto est; non enim tantum fieri debet, sed ratione fieri. Hac duce per totam vitam eundem est, minima maximaque ex huius consilio gerenda; quomodo haec suaserit, dandum. Haec
 10 autem hoc primum censebit non ab omnibus accipiendum. A quibus ergo accipiemus? Ut breviter tibi 3 respondeam: ab his, quibus dedissemus. Videamus, num etiam maiore dilectu quaerendus sit, cui debeamus, quam cui praestemus. Nam ut non sequantur ulla
 15 incommoda (secuntur autem plurima), grave tamen tormentum est debere, cui nolis; contra iucundissimum ab eo accepisse beneficium, quem amare etiam post iniuriam possis, ubi amicitiam alioqui iucundam causa fecit et iustam. Illud vero homini verecundo et probro
 20 miserrimum est, si eum amare oportet, quem non iuvat. Totiens admoneam necesse est non loqui me de sapien- 4 tibus, quos, quidquid oportet, et iuvat, qui animum in potestate habent et legem sibi, quam volunt, dicunt, quam dixerunt, servant, sed de imperfectis hominibus
 25 honestam viam sequi volentibus, quorum adfectus saepe contumaciter parent. Itaque eligendum est, a quo 5 beneficium accipiam; et quidem diligentius quaerendus

5 Hecaton fr. XII Fowler

1 illic ω illi O uel tibi ss. N³ | despicias O corr. N³ ||
 2 esse se M || 3 minoris M | uxores N¹P¹ | quae tu ex. G ||
 5 difficile N¹ || 8 huius conquirenda q. M || 9 haec suaret N¹ |
 suaserit ad dandum M | dandum /// N d. <est et accipiendum>
 Gertz || 10 nec ab G ne ab P || 11 ergo hoc acc. M || 12 dedisse
 uideamur GMP uel debuissimus ss. N³ || 13 delectu N²P |
 querendum MP | sit Mg. est O || 17 quam P || 18 alicui O corr.
 Lps. | iucundum N¹ | causam GM¹P || 19 et iniusta M || 24 dixerint
 N³GP || 27 quaerendam P om. G

beneficii quam pecuniae creditor. Huic enim reddendum est, quantum accepi, et, si reddidi, solutus sum ac liber; at illi et plus solvendum est, et nihilo minus etiam relata gratia cohaeremus; debeo enim, cum reddidi, rursus incipere, manetque amicitia; *et ut in amicitiam* non recipere indignum, sic ne in beneficiorum 5 quidem sacratissimum ius, ex quo amicitia oritur. „Non semper“ inquit „mihi licet dicere: nolo; aliquando beneficium accipiendum est et invito. Dat tyrannus crudelis et iracundus, qui munus suum fastidire te 10 iniuriam iudicaturus est: non accipiam? eodem loco latronem pone, piratam, regem animum latronis ac piratae habentem. Quid faciam? parum dignus est, 7 cui debeam?“ Cum eligendum dico, cui debeas, vim maiorem et metum excipio, quibus adhibitis electio 15 perit. Si liberum est tibi, si arbitrii tui est, utrum velis an non, id apud te ipse perpendes; si necessitas tollit arbitrium, scies te non accipere, sed parere. Nemo id accipiendo obligatur, quod illi repudiare non licuit; 8 si vis scire, an velim, effice, ut possim nolle. „Vitam 20 tamen tibi dedit.“ Non refert, quid sit, quod datur, nisi a volente, nisi volenti datur; si servasti me, non ideo servator es. Venenum aliquando pro remedio fuit; non ideo numeratur inter salubria. Quaedam prosunt nec obligant: tuber quidam tyranni gladio divisit, qui 25 ad occidendum eum venerat; non ideo illi tyrannus gratias egit, quod rem, quam medicorum manus reformidaverant, nocendo sanavit.

2 accipiet si N¹ | credidi M || 3 illi/// plus P et om. G ||
 5 accipere Koch | et (itaque Gertz) ut in am. add. Haase ||
 6 receperem N recipere N²O receperim ante Gertzium || 9 <vitam>
 dat Hermes || 13 dignus N²G dignum O || 14 cui iubeam M ||
 15 excipit N¹ accipio P¹ || 16 arbitri R -trius M¹ || 17 ipsum M ||
 18 tollet N¹ || 19 in id O in del. Mrt. enim id Agricola || 20 ac
 uelim N¹ || 22 uolente uolenti GP || 23 seruatoris O corr. N² ||
 24 numerator N¹ seruatur M | Quidam pr. sed non obl. M ||
 25 tuder N¹ || 26 nonne ideo R

Vides non esse magnum in ipsa re momentum, ¹ XIX
 quoniam non videtur dedisse beneficium, qui a malo
 animo profuit; casus enim beneficium est, hominis in-
 iuria. Leonem in amphitheatro spectavimus, qui unum
⁵ e bestiariis agnitum, cum quondam eius fuisset magister,
 protexit ab inpetu bestiarum; num ergo beneficium est
 ferae auxilium? minime, quia nec voluit facere nec
 faciendi animo fecit. Quo loco feram posui, tyrannum ²
 pone: et hic vitam dedit et illa, nec hic nec illa bene-
¹⁰ ficium. Quia non est beneficium accipere cogi, non
 est beneficium debere, cui nolis. Ante des oportet
 mihi arbitrium mei, deinde beneficium.

Disputari de M. Bruto solet, an debuerit accipere ¹ XX
 ab divo Iulio vitam, cum occidendum eum iudicaret.
¹⁵ Quam rationem in occidendo secutus sit, alias tracta- ²
 bimus; mihi enim, cum vir magnus in aliis fuerit, in
 hac re videtur vehementer errasse nec ex institutione
 Stoica se egisse; qui aut regis nomen extimuit, cum
 optimus civitatis status sub rege iusto sit, aut ibi
²⁰ speravit libertatem futuram, ubi tam magnum prae-
 mium erat et imperandi et serviendi, aut existimavit
 civitatem in priorem formam posse revocari amissis
 pristinis moribus futuramque ibi aequalitatem civilis
 iuris et staturas suo loco leges, ubi viderat tot milia
²⁵ hominum pugnantia, non an servirent, sed utri. Quanta
 vero illum aut rerum naturae aut urbis suae tenuit
 oblivio, qui uno interempto defuturum credidit alium,
 qui idem vellet, cum Tarquinius esset inventus post

1 in om. N¹ || 2 quia O divisit G² qui ω || 3 beneficii M ||
 5 cum quando R¹ || 7 ferre M ferre G || 8 faciendā R¹ bene
 faciendi ω | posuit rasa t N || 11 debere <cogi>, cui J. Mueller qui
 beneficium, quia dist. || 13 disputa idem bruto N¹ | m. RGP
 magistro M | acciperit R¹ || 14 iudicavit N² || 15 tractavimus N¹ ||
 16 fuerit in aliis GP || 17 re om. GP | ex om. GP in exstitutione R ||
 18 stoicas egisse (corr. ead. m.) N | quia ut NGMP || 20 futurā//
 (sub ras. s) N || 22 uocari M | amissi R¹ || 25 sed uiri M servire
 servituri P || 26 natura P | turbis rasa t N

3 tot reges ferro ac fulminibus occisos! Sed vitam accipere debuit, ob hoc tamen *non* habere illum parentis loco, quia in ius dandi beneficii iniuria venerat; non enim servavit is, qui non interfecit, nec beneficium dedit, sed missionem.

XXI 1 Illud magis venire in aliquam disputationem potest, quid faciendum sit captivo, cui redemptionis pretium homo prostituti corporis et infamis ore promittit. Patiar me ab impuro servari? servatus deinde quam illi gratiam referam? vivam cum obsceno? non vivam cum 10
2 redemptore? Quid ergo placeat, dicam: etiam a tali accipiam pecuniam, quam pro capite dependam, accipiam autem tamquam creditum, non tamquam beneficium; solvam illi pecuniam et, si occasio fuerit servandi periclitantem, servabo; in amicitiam, quae similes iungit, 15
non descendam, nec servatoris illum loco numerabo sed feneratoris, cui sciam reddendum, quod accepi.

3 Est aliquis dignus, a quo beneficium accipiam, sed danti nociturum est; ideo non accipiam, quia ille paratus est mihi cum incommodo aut etiam periculo suo 20
prodesse. Defensurus est me reum, sed illo patrocinio regem sibi facturum inimicum; inimicus sum, si, cum ille pro me periclitari velit, ego, quod facilius est, non
4 facio, ut sine illo periclitem. Ineptum et frivolum hoc Hecaton ponit exemplum Arcesilai, quem ait a filio 25
familiae adlatam pecuniam non accepisse, ne ille patrem sordidum offenderet; quid fecit laude dignum, quod furtum non recipit, quod maluit non accipere quam reddere? Quae est enim alienam rem non accipere

25 Hecaton fr. XIII Fowler

1 fluminibus G | Si u. M || 2 non ξ om. O || 3 qui ξ | quia intus O corr. N^s || 6 in disp. potest al. GP || 7 qui M || 8 pr(a)estituti RP || 10 Num vivam P || 11 redemptore/// (sub ras. m) N | a tali M at ali NR^s ut alia R ab (ab ab P) aliquo GP || 14 solvi cum illi R solvo cum illi M | illu N¹ || 18 aliqui N¹R | dignis N¹ || 22 iniquus Gertz || 25 arches. N²RGMP || 28 recipit N¹

moderatio? Si exemplo magni animi opus est, utamur 5
 Graecini Iulii, viri egregii, quem C. Caesar occidit ob
 hoc unum, quod melior vir erat, quam esse quemquam
 tyranno expedit. Is cum ab amicis conferentibus ad
 5 inpensam ludorum pecunias acciperet, magnam pecu-
 niam a Fabio Persico missam non accepit et obiurgan-
 tibus iis, qui non aestimant mittentes, sed missa, quod
 repudiasset: „Ego“ inquit „ab eo beneficium accipiam,
 a quo propinationem accepturus non sum?“ Cum illi 6
 10 Rebilus consularis, homo eiusdem infamiae, maiorem
 summam misisset instaretque, ut accipi iuberet: „Rogo“
 inquit „ignoscas; et a Persico non accepi.“ Utrum
 hoc munera accipere est an senatum legere?

Cum accipiendum iudicaverimus, hilares accipiamus 1 XXII
 15 profitentes gaudium, et id danti manifestum sit, ut
 fructum praesentem capiat; iusta enim causa laetitiae
 est laetum amicum videre, iustior fecisse; quam grate
 ad nos pervenisse indicemus effusis adfectibus, quos
 non ipso tantum audiente sed ubique testemur. Qui
 20 grate beneficium accipit, primam eius pensionem solvit.

Sunt quidam, qui nolint nisi secreto accipere; 1 XXIII
 testem beneficii et conscium vitant; quos scias licet
 male cogitare. Quomodo danti in tantum producenda
 notitia est muneris sui, in quantum delectatura est,
 25 cui datur, ita accipienti adhibenda contio est; quod
 pudet debere, ne acceperis. Quidam furtive gratias 2
 agunt et in angulo et ad aurem; non est ista vere-
 cundia, sed infitiandi genus; ingratus est, qui remotis
 arbitris agit gratias. Quidam nolunt nomina secum

1 uamur R¹ || 2 iuli (inli M) MR iuli //// N¹ | c̄ caes. N
 c̄. cenf M c̄. cēf. O | occiderit M || 5 lutorum N² || 6 a om. N
 add. N³ | accipit N¹ || 7 hiis N² eis P his MG | (a)estimabant
 R²GP || 8 inquit habeo N¹ || 9 ille R¹ || 10 rebilos N rebillus
 (reu. N²) N²O || 12 accipi N¹M || 14 hilaris N¹ || 16 laetitiaest N¹ ||
 17 quam om. ω Quare Gertz || 18 iudicemus RGMP | quos ut
 vid. N quo O quod ω || 19 ipsa M || 20 accipet N¹ accepit
 ω || 21 nolint N nolunt N²O || 23 Commoda G || 25 eum cui
 ω | conditio M || 27 agunt gr. GP || 28 inficiendi MP¹

fieri nec interponi pararios nec signatores advocari, *vix* chirographum dare; idem faciunt, qui dant operam, ut beneficium in ipsos conlatum quam ignotissimum
 3 sit. Verentur palam ferre, ut sua potius virtute quam alieno adiutorio consecuti dicantur; rariores in eorum 5 officiiis sunt, quibus vitam aut dignitatem debent, et, dum opinionem clientium timent, graviores subeunt ingratorum.

XXIV 1 Alii pessime locuntur de optime meritis. Tutius est quosdam offendere quam demeruisse; argumentum 10 enim nihil debentium odio quaerunt; atqui nihil magis praestandum est, quam ut memoria nobis meritorum haereat, quae subinde reficienda est, quia nec referre potest gratiam, nisi qui meminit, *et, qui meminit*, eam
 2 refert. Nec delicate accipiendum est nec submisse et 15 humiliter; nam qui neclegens est in accipiendo, cum omne beneficium recens pateat, quid faciat, cum prima eius voluptas refrixit? Alius accipit fastidiose, tam
 3 quam qui dicat: „Non quidem mihi opus est, sed quia tam valde vis, faciam tibi mei potestatem“; alius supine, 20 ut dubium praestanti relinquat, an senserit; alius *vix* labra diduxit et ingrator, quam si tacuisset, fuit.
 4 Loquendum est pro magnitudine rei impensius et illa adicienda: „Plures, quam putas, obligasti“ (nemo enim non gaudet beneficium suum latius patere); „nescis, 25 quid mihi praestiteris, sed scire te oportet, quanto plus sit, quam existimas“ (statim gratus est, qui se onerat); „numquam tibi referre gratiam potero; illud certe non desinam ubique confiteri me referre non posse.“

30

1 aduexari **M** || 2 *vix add.* *Havet nec ω* volunt *Rossbach* sed *Mg.* ch. <tantum> *Gertz* || 3 collocatum **G** || 6 uitam *ω* iam **O** || 8. ingratorum culpam **M** || 12 memoriam **N**¹ || 14 et q. m. *add. ω* ex *codice Pinciani* | iam ref. *Mrt.* || 15 delicata **R** || 17 placeat *ω* | faciet **GP** || 18 uoluntas **M** | refrixet **N**¹ refrixerit **F** | accepit **GMP** || 19 qui] si *Grut.* | mi **NR** michi **N**²**M** || 22 deduxit **GM** || 24 pluris **N**²**GP**

Nullo magis Caesarem Augustum demeruit et ad 1 XXV
 alia inpetranda facilem sibi reddidit Furnius, quam
 quod, cum patri Antonianas partes secuto veniam in-
 petrasset, dixit: „Hanc unam, Caesar, habeo iniuriam
 5 tuam: effecisti, ut et viverem et morerer ingratus.“
 Quid est tam grati animi, quam nullo modo sibi satis
 facere, quam ne ad spem quidem exaequandi umquam
 beneficii accedere? His atque eiusmodi vocibus id 2
 agamus, ut voluntas nostra non lateat, sed aperiat
 10 et luceat. Verba cessent licet: si, quemadmodum debe-
 mus, adfecti sumus, conscientia eminebit in voltu. Qui 3
 gratus futurus est, statim, dum accipit, de reddendo
 cogitet. Chrysippus quidem ait illum velut in certamen
 cursus compositum et carceribus inclusum opperiri debere
 15 tempus suum, ad quod velut dato signo prosiliat; et
 quidem magna illi contentione opus est, magna celeritate,
 ut consequatur antecedentem.

Videndum est nunc, quid maxime faciat ingratos. 1 XXVI
 Facit aut nimius sui suspectus et insitum mortalitati
 20 vitium se suaque mirandi aut aviditas aut invidia.

Incipiamus a primo. Nemo non benignus est sui 2
 iudex; inde est, ut omnia meruisse se existimet et in
 solutum accipiat nec satis suo pretio se aestimatum
 putet. „Hoc mihi dedit, sed quam sero, sed post quot
 25 labores? quanto consequi plura potuissem, si illum
 aut illum ita me colere maluissem? non hoc spera-
 veram; in turbam coniectus sum; tam exiguo dignum
 me iudicavit? honestius praeteriri fuit.“ Cn. Lentulus 1 XXVII

1 aūg O || 2 firnius G² || 5 ut uiu. (et om.) GP | morer G ||
 7 quam NM quem O | ne om. N add. ead. m. | ad pequidem N¹ |
 exequendi G | exaequantium quam beneficii//N¹ || 10 et luceat N
 ut luceat RGP et licet M | si om. N¹ || 11 summus N¹ || 13 quidem
 ait in illum uelut certamen G quidem illum (in ss. R²) uelut cert.
 N²R quidem in ill. uel. cert. NR²MP || 14 operire (opp. N) O corr.
 ω || 18 quod M | max. faciat (ia ex i) R || 19 facit om. GMP |
 nimium O corr. ω | suspectus N -ctos N²O || 24 Haec M | quam
 om. G | quod R quod post N¹ || 26 ita Feldmann aut O quod del.
 Gertz aequae c. Hermes a me coli Mg. | potuissem N¹ || 28 Gñ. P

augur, divitiarum maximum exemplum, ante quam illum libertini pauperem facerent, hic, qui quater miliens sestertium suum vidit (proprie dixi; nihil enim amplius quam vidit), ingenii fuit sterilis, tam pusilli quam animi. Cum esset avarissimus, nummos citius emitte-
 2 bat quam verba: tanta illi inopia erat sermonis. Hic cum omnia incrementa sua divo Augusto deberet, ad quem adtulerat paupertatem sub onere nobilitatis laborantem, princeps iam civitatis et pecunia et gratia subinde de Augusto solebat queri dicens a studiis se ab-
 ductum; nihil tantum in se congestum esse, quantum perdidisset relicta eloquentia. At illi inter alia hoc quoque divus Augustus praestiterat, quod illum derisu et labore inrito liberaverat.

3 Non patitur aviditas quemquam esse gratum; num-
 quam enim improbae spei, quod datur, satis est, et maiora cupimus, quo maiora venerunt, multoque concitator est avaritia in magnarum opum congestu conlocata, ut flammae infinito acrior vis est, quo ex maiore
 4 incendio emicuit. Aequè ambitio non patitur quem-
 quam in ea mensura honorum conquiescere, quae quondam eius fuit inpudens votum: nemo agit de tribunatu gratias, sed queritur, quod non est ad praeturam usque perductus; nec haec grata est, si deest consulatus; ne hic quidem satiat, si unus est. Ultra se cupiditas
 25 porrigit et felicitatem suam non intellegit, quia non, unde venerit, respicit, sed quo tendat.

XXVIII 1 Omnibus his vehementius et inportunius malum est invidia, quae nos inquietat, dum comparat: „Hoc

2 qui *om.* GP || 3 prope M | propriae dixit N¹ || 4 sterilis (-elis N) tempus illi NRMP *corr.* N² st. tam pusilli oris quam G sterilis *del. Mg.* <et> tam Stephanus || 7 augo NRM || 8 sub amore M || 10 de *add.* ω || 12 perdedisse N || 13 aug NRGP || 16 est; eo m. ω || 19 agrior N¹ || 21 quae N²M q N qua RGP || 24 est idest N¹ | Nec G || 25 hic ω hoc O satiatur Gertz || 26 facil(1)itatem (*in falic. corr. R²*) RG²P facultatem G || 28 vehementibus (et *om.*) M

mihi praestitit, sed illi plus, sed illi maturius“; et
 deinde nullius causam agit, contra omnes sibi favet.
 Quanto est simplicius, quanto prudentius beneficium
 acceptum augere, scire neminem tanti ab alio, quanti
 5 a se ipso aestimari! „Plus accipere debui, sed illi 2
 facile non fuit plus dare; in multos dividenda liberalitas
 erat; hoc initium est, boni consulamus et animum eius
 grate excipiendo evocemus; parum fecit, sed saepius
 faciet; illum mihi praetulit, et me multis; ille non
 10 est mihi par virtutibus nec officiis, sed habuit suam
 Venerem; querendo non efficiam, ut maioribus dignus
 sim, sed ut datis indignus. Plura illis hominibus tur-
 pissimis data sunt; quid ad rem? quam raro fortuna
 iudicat? Cottidie querimur malos esse felices; saepe, 3
 15 quae agellos pessimi cuiusque transierat, optimorum
 virorum segetem grandio percussit; fert sortem suam
 quisque ut in ceteris rebus ita in amicitias.“ Nullum 4
 est tam plenum beneficium, quod non vellicare mali-
 gnitas possit, nullum tam angustum, quod non bonus
 20 interpres extendat. Numquam deerunt causae querendi,
 si beneficia a deteriore parte spectaveris.

Vide, quam iniqui sint divinorum munerum aesti- 1 XXIX
 matores et quidem professi sapientiam: queruntur, quod
 non magnitudine corporum aequemus elephantos, velo-
 25 citate cervos, levitate aves, inpetu tauros, quod solida
 sit cutis beluis, decentior dammis, densior ursis, mollior
 fibris, quod sagacitate nos narium canes vincant, quod
 acie luminum aquilae, spatio aetatis corvi, multa ani-
 malia nandi facilitate. Et cum quaedam ne coire qui- 2
 30 dem in idem natura patiat, ut velocitatem corporum
 et vires, ex diversis ac dissidentibus bonis hominem

1 et inde R¹ || 3 pudentius *Pinc.* || 5 a G ab O || 7 boni///
 GM || 9 sed me *Gertz* || 11 efficiat N¹ || 12 indignus (s ex m) N
 non indignus N² || 15 optimi uiri M || 19 non tam bonus N tam
 del. N² || 22 sint ω sunt O || 23 quidam *Pinc.* || 24 elefantēs M ||
 25 solidior ω || 29 felicitate (*super e ult. ras.* G) GP || 30 idem
Erasmus id O

non esse compositum iniuriam vocant et neclegentes
 nostri deos, quod non bona valetudo etiam vitiis in-
 expugnabilis data sit, quod non futuri scientia. Vix
 sibi temperant, quin eo usque inpudentiae provehantur,
 ut naturam oderint, quod infra deos sumus, quod non 5
 3 in aequo illis stetimus. Quanto satius est ad con-
 templationem tot tantorumque beneficiorum reverti et
 agere gratias, quod nos in hoc pulcherrimo domicilio
 voluerunt secundas sortiri, quod terrenis praefecerunt!
 Aliquis ea animalia comparat nobis, quorum potestas 10
 penes nos est? Quidquid nobis negatum est, dari non
 4 potuit. Proinde, quisquis es iniquus aestimator sortis
 humanae, cogita, quanta nobis tribuerit parens noster,
 quanto valentiora animalia sub iugum miserimus, quanto
 velociora consequamur, quam nihil sit mortale non 15
 5 sub ictu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot
 artes, animum denique, cui nihil non eodem, quo in-
 tendit, momento pervium est, sideribus velociorem,
 quorum post multa saecula futuros cursus antecedit;
 tantum deinde frugum, tantum opum, tantum rerum 20
 aliarum super alias acervatarum. Circumeas licet cuncta
 et, quia nihil totum invenies, quod esse te malles, ex
 omnibus singula excerptas, quae tibi dari velles: bene
 aestimata naturae indulgentia confitearis necesse est in
 6 deliciis te illi fuisse. Ita est: carissimos nos habuerunt 25
 di immortales habentque, et, qui maximus tribui honos
 potuit, ab ipsis proximos conlocaverunt. Magna acce-
 pimur, maiora non cepimus.

XXX 1 Haec, mi Liberalis, necessaria credidi, et quia
 loquendum aliquid de maximis beneficiis erat, cum de 30

2 valetudo (*semper*) N²RGMP || 5 summus (*saepe*) N¹ ||
 9 secunda O corr. *Pinc.* || 11 negatus N¹ || 12 inimicus N¹ iniquus
 (*ex -quis* R) N²R || 16 icto N¹ iectu M || 17 nihili N¹ || 21 circueas
 GM || 23 dare R¹ || 24 indulgentiam N¹ || 26 dii (*sic fere semper*) O ||
 27 ipsos R¹ | accipimus N¹ || 28 coepimus N²R acceipimus *rasa* a
 G uel cupiamus N³ an capimus? || 29 mi ω mi(c)hi O ||
 30 magnis GP

minutis loqueremur, et quia inde manat etiam in cetera huius detestabilis vitii audacia. Cui enim respondebit grate, quod munus existimabit aut magnum aut reddendum, qui summa beneficia spernit? cui salutem, cui spiritum debet, qui vitam accepisse se a dis negat, quam cottidie ab illis petit? Quicumque ergo gratos esse docet, et hominum causam agit et deorum, quibus nullius rei indigentibus, positis extra desiderium, referre nihilo minus gratiam possumus. Non est, quod quam excusationem mentis ingratae ab infirmitate atque inopia petat et dicat: „Quid enim faciam et quomodo? quando superioribus dominisque rerum omnium gratiam referam?“ Referre facile est, si avarus es, sine impendio, si iners, *sine* opera. Eodem quidem momento, quo obligatus es, si vis, cum quolibet paria fecisti, quoniam, qui libenter beneficium accipit, reddidit.

Hoc ex paradoxis Stoicae sectae minime mirabile, ¹ XXXI ut mea fert opinio, aut incredibile est eum, qui libenter accipit, beneficium reddidisse. Nam cum omnia ad ²⁰ animum referamus, fecit quisque, quantum voluit; et cum pietas, fides, iustitia, omnis denique virtus intra se perfecta sit, etiam si illi manum exerere non licuit, gratus quoque homo esse potest voluntate. Quotiens, ² quod proposuit, quisque consequitur, capit operis sui fructum. Qui beneficium dat, quid proponit? prodesse ²⁵ ei, cui dat, et voluptati esse. Si, quod voluit, effecit pervenitque ad me animus eius ac mutuo gaudio adfecit, tulit, quod petit. Non enim in vicem aliquid sibi reddi voluit; aut non fuit beneficium, sed negotiatio.

1 loqueremur N³GP loquemur NRM || 2 respondebat R -deat M || 3 existimavit NR -timat M | aut prius om. GP || 5 cui vitam N¹R || 8 nullus N¹ || 12 quanto N¹ | omniumque P || 13 au. non es M || 14 si in eas (ex ines G) operam (opera RPS) O corr. Mrt. || 15 quod R | patria M¹ || 16 accepit MS || 17 Haec M || 19 accepit M || 20 fecitque G || 22 illi animum M | exercere PS || 23 esse homo GP || 24 quit proponit P || 26 esse N sibi esse N²O | effecit N²M efficit (-cet N) O || 28 petiit RGP | aliquid N¹ | sibi ante inuicem GP || 29 Annon M

3 Bene navigavit, qui quem destinavit portum tenuit; teli iactus certae manus peregit officium, si petita percussit; beneficium qui dat, vult excipi grate: habet, quod voluit, si bene acceptum est. Sed speravit emolumentum aliquid: non fuit hoc beneficium, cuius pro- 5
4 prium est nihil de reditu cogitare. Quod accipiebam, eo animo accepi, quo dabatur: reddidi. Alioqui pessima optimae rei condicio est: ut gratus sim, ad fortunam mitto. Si illa invita respondere non possum, sufficit 5
5 animus animo. „Quid ergo? non, quidquid potuero, 10 et faciam, ut reddam, et temporum rerumque occasionem sequar et implere eius sinum cupiam, a quo aliquid accepi?“ Sed malo loco beneficium est, nisi et excussis manibus esse grato licet.

XXXII 1 „Qui accepit“ inquit „beneficium, licet animo beni- 15
gnissimo acceperit, nondum consummavit officium suum; restat enim pars reddendi; sicut in lusu est aliquid pilam scite ac diligenter excipere, sed non dicitur bonus lusor, nisi qui apte et expedite remisit, quam acceperat.“
2 Exemplum hoc dissimile est; quare? quia huius rei 20
laus in corporis motu est et in agilitate, non in animo; explicari itaque totum debet, de quo oculis iudicatur. Nec tamen ideo non bonum lusorem dicam, qui pilam, ut oportebat, excipit, si per ipsum mora, quo minus
3 remitteret, non fuit. „Sed quamvis“ inquit „arti ludentis 25
nihil desit, quia partem quidem fecit, sed partem, quam non fecit, potest facere, lusus ipse imperfectus est, qui
4 consummatur vicibus mittendi ac remittendi.“ Nolo diutius hoc refellere; existimemus ita esse, desit aliquid

1 destinavit N¹R || 2 teli M et e corr. N tali O | iactu GP | certe O || 3 accipi S || 4 acceptus S | /// emol. (sub ras. et s. ex) N || 6 accipiebatur M || 7 reddi N¹ || 8 est, si, ut . . mitto, si . . possum. Sufficit Mg. || 9 nitor S || 10 non] num MP || 11 ut Pinc. et O || 12 cupio G || 13 est om. R¹ | nisi/// et N || 14 gratum s || 15 accipit N¹ || 16 acciperet O corr. ω | officium (offi ex benefi m. 1) N || 19 exceperat Pinc. || 24 oportebit P¹ | excipit N²M excipit O || 25 remitteretur G | non del. Skutsch | ardi ludentes N¹ || 26 sed et GP || 28 consummatur (saepius) NP

lusui, non lusori; sic et in hoc, de quo disputamus, deest aliquid rei datae, cui par alia debetur, non animo, qui animum parem sibi nactus est et, quantum in illo est, quod voluit, effecit.

5 Beneficium mihi dedit, accepi non aliter, quam 1 XXXIII ipse accipi voluit: iam habet, quod petit, et quod unum petit, ergo gratus sum. Post hoc usus mei restat et aliquod ex homine grato commodum; hoc non imperfecti officii reliqua pars est, sed perfecti accessio. Facit 2
10 Phidias statuam; alius est fructus artis, alius artificii: artis est fecisse, quod voluit, artificii fecisse cum fructu; perfecit opus suum Phidias, etiam si non vendidit. Triplex illi fructus est operis sui: unus conscientiae; hunc absoluto opere percipit; alter famae; tertius utili-
15 litatis, quem adlatura est aut gratia aut venditio aut aliqua commoditas. Sic beneficii fructus primus ille 3 est conscientiae: hunc percipit, qui, quo voluit, munus suum pertulit; secundus *et tertius* est et famae et eorum, quae praestari in vicem possunt. Itaque cum benigne
20 acceptum est beneficium, qui dedit, gratiam quidem iam recepit, mercedem nondum; debeo itaque, quod extra beneficium est, ipsum quidem bene accipiendo persolvi.

„Quid ergo?“ inquit „rettulit gratiam, qui nihil 1 XXXIV
25 fecit?“ Primum fecit: bono animo bonum optulit et, quod est amicitiae, ex aequo. Post deinde aliter beneficium, aliter creditum solvitur; non est, quod expectes, ut solutionem tibi ostendam; res inter animos geritur. Quod dico, non videbitur durum, quamvis primo contra 2

2 par *Mrt.* pars 0 || 3 nactus N²GMP | et om. GP || 4 est om. N¹G | efficit (it *ex* et N²) NR || 7 gratis N¹ | hoc N h(a)ec N²O || 8 non om. R¹ || 11 artificii G artifex O || 15 quem GP quam NRM || 18 perfecit M | et tertius *add. Haase* om. O *post* famae ss. tertius N³ *malim* est et tertius | et (*ante* famae) om. M || 20 est ben. est O est *alt. om.* 5 is qui *Pinc.* || 21 recipit G || 26 aequo posuit. Deinde *Mg.* || 27 est ut exp. G || 29 durum GP² aurum O uerum uel auarum ss. N³ | primum G

opinionem tuam pugnet, si te commodaveris mihi et cogitaveris plures esse res quam verba. Ingens copia est rerum sine nomine, quas non propriis adpellationibus notamus, sed alienis commodatisque: pedem et nostrum dicimus et lecti et veli et carminis, canem et venaticum et marinum et sidus; quia non sufficimus, ut singulis singula adsignemus, quotiens opus est, mutamur. Fortitudo est virtus pericula iusta contemnens aut scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, provocandorum; dicimus tamen et gladiatorem fortem virum et servum nequam, quem in contemptum mortis temeritas inpulit. Parsimonia est scientia vitandi sumptus supervacuos aut ars re familiari moderate utendi; parcissimum tamen hominem vocamus pusilli animi et contracti, cum infinitum intersit inter modum et angustias. Haec alia sunt natura, sed efficit inopia sermonis, ut et hunc et illum parcum vocemus, ut et ille fortis dicatur cum ratione fortuita despiciens et hic sine ratione in pericula excurrens. Sic beneficium est et actio, ut diximus, benefica et ipsum, quod datur per illam actionem, ut pecunia, ut domus, ut praetexta; unum utrique nomen est, vis quidem ac potestas longe alia.

XXXV 1 Itaque adtende, iam intellegis nihil me, quod opinio tua refugiat, dicere: illi beneficio, quod actio perficit, relata gratia est, si illud benevole excipimus; illud alterum, quod re continetur, nondum reddidimus, sed volumus reddere. Voluntati voluntate satis fecimus,

1 pugnat **M** | commonueris **M** commendaueris **O** corr. ω ||
 3 rerum si **G** || 5 nostrorum **M** || 7 et sing. **N**¹ || 8 uirtus **G**
 om. **O** mens *Thomas et post cont. Hermes* | iuste *Mg.* instantia
Kruczkiewicz; an vi sua? || 9 replendorum **N**¹ || 11 contemptum
M -mptu **O** || 14 Parsimonium tamen **M** | pusillanimitas **M** || 17 ut
 hunc **M** || 18 fortunam **M** | dispiciens **N**¹ dispiciens **R** || 20 benefi-
 cicia **N**¹ **P** beneficium **M** || 21 pecunia domus praetexta **GP** ||
 24 intelleges ω || 25 refugiat **N**¹ || 28 sed \leq et **O** | uolumus
GP | facimus **M** faciemus **G**

rei rem debemus. Itaque, quamvis rettulisse illum gratiam dicamus, qui beneficium libenter accipit, iubemus tamen et simile aliquid ei, quod accepit, reddere. A consuetudine quaedam, quae dicimus, abhorrent, deinde alia via ad consuetudinem redeunt: negamus iniuriam accipere sapientem, tamen, qui illum pugno percusserit, iniuriarum damnabitur; negamus stulti quidquam esse, et tamen eum, qui rem aliquam stulto subripuit, furti condemnabimus; insanire omnes dicimus, nec omnes curamus elleboro; his ipsis, quos vocamus insanos, et suffragium et iuris dictionem committimus. Sic dicimus eum, qui beneficium bono animo accipit, gratiam rettulisse, nihilo minus illum in aere alieno relinquimus gratiam relaturum, etiam cum rettulit. Exhortatio est illa, non infitiatio *beneficii*, ne beneficia timeamus, ne ut intolerabili sarcina pressi deficiamus animo. „Bona mihi donata sunt et fama defensa, detractae sordes, spiritus *servatus* et libertas spiritu potior: et quomodo referre gratiam potero? quando ille veniet dies, quo illi animum meum ostendam?“ Hic ipse est, quo ille suum ostendit. Excipe beneficium, amplexare, gaude, non quod accipias, sed quod reddas debiturusque sis; non adibis tam magnae rei periculum, ut casus ingratum facere te possit. Nullas tibi proponam difficultates, ne despondeas animum, ne laborum ac longae servitutis expectatione deficias; non differo te, de praesentibus fiat. Numquam eris gratus, nisi

2 accipit NG accepit N²O || 3 et simile om. G | accipit N¹ || 6 sapientiam G¹ || 7 percussus //// erit (sub ras. it) G | quicquam G Vinc. Bell. Sp. H. V 28 om. O aliquid add. N³ || 8 subripuerit ω || 10 nec tamen omnes GP Vinc. | quod N¹ || 12 Si dicimus RGP || 15 iustificatio G | beneficii ne add. Gertz | beneficii (ii ex ia m. 2 in N) O || 16 ne ut Reinecke neuel O ne velut Haase neve ut Gertz, sed cfr. Joehring Prag. Stud. 1894 p. 51 || 16 depressi GP || 17 bona N (animo) bono N²O | fame RMP fame G || 18 servatus add. Haase | pot. spiritu GP || 19 et] est N¹ || 20 ille GP || 21 illi N¹ ipse GP || 23 tam G iam O || 24 posse N¹ || 25 animo O corr. edd. ant.

statim es. Quid ergo facies? non arma sumenda sunt: fortasse erunt; non maria emetienda: fortasse etiam ventis minantibus solves. Vis reddere beneficium? benigne accipe; rettulisti gratiam, non ut solvisse te putes, sed ut securior debeas.

5

2 et fortasse 0 et *del. Wsg.* | eme///t///enda (*sub ras. n et i*) **N** e micienda **P**

L · ANNEI · SENECAE INSTITVTIO^{NIS} ORATORIAE LIB II EXPB; INCP.
LIB · III · FELICITER **N**

L. ANNAEI SENECAE

AD

AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER III

Non referre beneficiis gratiam et est turpe et 11
apud omnes habetur, Aebuti Liberalis; ideo de in-
gratis etiam ingrati queruntur, cum interim hoc omni-
bus haeret, quod omnibus displicet, adeoque in con-
5 trarium itur, ut quosdam habeamus infestissimos non
post beneficia tantum sed propter beneficia. Hoc pra- 2
vitate naturae accidere quibusdam non negaverim, plu-
ribus, quia memoriam tempus interpositum subducit.
Nam quae recentia apud illos viguerunt, ea interiecto
10 spatio obsolescunt; de quibus fuisse mihi tecum dispu-
tationem scio, cum tu illos non ingratos vocares sed
oblitos, tamquam ea res ingratum excuset, quae facit,
aut, quia hoc accidit alicui, non sit ingratus, cum hoc
non accidat nisi ingrato. Multa sunt genera ingrato- 8
15 rum, ut furum, ut homicidarum, quorum una culpa
est, ceterum in partibus varietas magna; ingratus est,

3 hoc **N²GM** h(a'ec **NRP** || 7 accedere **N¹** || 9 nam que-
rentia **N¹** | inter iact//o (*sub ras. i*) **N¹** interiecto **G¹** interiacto
R || 10 obsolescunt **N¹** || 13 accedit **N¹** || 15 furtum **S** | ut **NR**
et **M om.** **GPS** || 16 paribus *Koch* | est *om.* **O add.** **N³**

qui beneficium accepisse se negat, quod accepit, ingratus est, qui dissimulat, ingratus, qui non reddit, 4 ingratus omnium, qui oblitus est. Illi enim si non solvunt, tamen debent, et extat apud illos vestigium certe meritorum intra malam conscientiam inclusorum; 5 aliquando ad referendam gratiam converti ex aliqua causa possunt, si illos pudor admonuerit, si subita honestae rei cupiditas, qualis solet ad tempus etiam in malis pectoribus exurgere, si invitaverit facilis 10 occasio; hic numquam fieri gratus potest, cui beneficium totum elapsum est. Et utrum tu peiorem vocas, apud quem gratia beneficii intercidit, an apud quem etiam 5 memoria? Vitiosi oculi sunt, qui lucem reformidant, caeci, qui non vident; et parentes suos non amare impietas est, non adgnoscere insania. 15

II 1 Quis tam ingratus est, quam qui, quod in prima parte animi positum esse debuit et semper occurrere, ita seposuit et abiecit, ut in ignorantiam verteret? adparet illum non saepe de reddendo cogitasse, cui 2 obrepsit oblivio. Denique ad reddendam gratiam et 20 virtute opus est et tempore et facultate et aspirante fortuna; qui meminit, sine impendio gratus est. Hoc, quod non operam exigit, non opes, non felicitatem, qui non praestat, nullum habet, quo lateat, patrocinium; numquam enim voluit gratus esse, qui beneficium tam 25 longe proiecit, ut extra conspectum suum poneret. 3 Quemadmodum, quae in usu sunt et manum cottidie tactumque patiuntur, numquam periculum situs adeunt, illa, quae ad oculos non revocantur, sed extra conversationem ut supervacua iacuerunt, sordes ipsa colligunt 30

2 ingr. est qui non S | reddet N¹ || 4 deb&t N¹ || 6 feren-
dam RG || 7 putor N¹ | admouerit M¹ || 8 cupid. <inpulerit> Wsg. ||
12 intercedit N¹ || 16 prima re an. ut vid. G¹ || 18 se potuit N¹ |
in om. N¹ | uerteretur M¹ || 19 cogitare M || 20 oppresset N¹ |
reddendum N¹ unde gratia Gertz || 21 uirtutem N¹ || 22 /// sine
(sub ras. is?) N et s. Gertz || 23 exigit N¹ || 25 qui om. N¹ ||
27 Quemadm. (ādm. m. 2) saepe R || 29 quae om. M

vetustate, ita, quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriae numquam subducitur, quae nihil perdit, nisi ad quod non saepe respexit.

Praeter hanc causam aliae quoque sunt, quae I III
 5 nobis merita non numquam maxima evellant. Prima omnium ac potentissima, quod novis semper cupiditatibus occupati non, quid habeamus, sed quid petamus, *spectamus*; in id, quod adpetitur, intentis, quidquid est domi, vile est. Sequitur autem, ut, ubi quod acceperis 2
 10 leve novorum cupiditas fecit, auctor quoque eorum non sit in pretio. Amavimus aliquem et suspeximus et fundatum ab illo statum nostrum professi sumus, quamdiu nobis placebant ea, quae consecuti sumus; deinde inrumpit animum aliorum admiratio, et ad ea inpetus
 15 factus est, uti mortalibus mos est ex magnis maiora cupiendi: protinus excidit, quidquid ante apud nos beneficium vocabatur, nec ea intuemur, quae nos aliis praeposuerunt, sed ea sola, quae fortunam praecedentium ostentat. Non potest autem quisquam et invidere et 3
 20 gratias agere, quia invidere querentis et maesti est, gratias agere gaudentis. Deinde quia nemo nostrum 4
 novit nisi id tempus, quod cum maxime transit, ad praeterita rari animum retorquent; sic fit, ut praecipitores eorumque beneficia intercidant, quia totam
 25 pueritiam reliquimus; sic fit, ut in adulescentiam nostram conlata pereant, quia ipsa numquam retractatur. Nemo, quod fuit, tamquam in praeterito sed tamquam

1 ac om. N¹ et Gertz || 3 perdidit M | a quod N¹ ||
 4 Praeter /// h. (sub ras. ea) N || 5 maxime bellant N -ima
 evellant N² -ima uellant RMP -ima uelant G || 6 nobis N¹ ||
 7 occupatis M | num P | quod M¹ || 8 spectamus add. Mg. in-
 spicimus ω | in id quidem quod app. G in id quod est quod
 (quicquid ss. N³) app. (adpetitur N appetit M) O quod est del.
 Grut. non in id q. est sed quod ε | intenti GP || 13 placebunt
 M || 14 irrupit ε || 17 ea om. N¹ || 18 proposuerunt M | preditionum
 R || 21 gaudentes N¹M | nostrorum M || 22 id NR² ad O |
 cum N eum O || 24 eorum qui b. intercedant N¹ || 25 relinqui-
 mus GM¹ | adolescentia nostra M || 26 collatam N¹ collocata G

in perditio ponit, ideoque caduca memoria est futuro imminentium.

- IV 1 Hoc loco reddendum est Epicuro testimonium, qui adsidue queritur, quod adversus praeterita simus ingrati, quod, quaecumque percipimus bona, non reducimus nec inter voluptates numeremus, cum certior nulla sit voluptas, quam quae iam eripi non potest.
- 2 Praesentia bona nondum tota in solido sunt, potest illa casus aliquis incidere; futura pendent et incerta sunt; quod praeteriit, inter tuta sepositum est. Quomodo gratus esse quisquam adversus beneficia potest, qui omnem vitam suam transilit praesentium totus ac futurorum? Memoria gratum facit; memoriae minimum tribuit, quisquis spei plurimum.
- V 1 Quemadmodum, mi Liberalis, quaedam res semel perceptae haerent, quaedam, ut scias, non est satis didicisse (intercidit enim eorum scientia, nisi continuetur), geometriam dico et sublimium cursum et si qua alia propter suptilitatem lubrica sunt, ita beneficia quaedam magnitudo non patitur excidere, quaedam minora sed numero plurima et temporibus diversa effluunt, quia, ut dixi, non subinde illa tractamus nec libenter, quid cuique debeamus, recognoscimus. Audi voces penitentium: nemo non victuram semper in animo suo memoriam dixit, nemo non deditum se et devotum professus est, et si quod aliud humiliter verbum, quo se obpigneraret, invenit. Post exiguum tempus idem illi verba priora quasi sordida et parum libera evitant;

3 *Epic. fr. 435 Us.*

5 percipimus ω || 7 voluntas P || 9 aliquid incedere N¹ || 10 inter tua G || 12 transilit N transtulit O | totus *Salmasius* tutor N²M tutos O || 13 minime M || 15 mi o lib. M || 16 scis M || 17 dedicisse intercedit N¹ | intercidit (cid *in ras.*) R | scientiam N¹R | continetur NG contineatur N²O *corr.* ω || 18 geometricam M || 20 excedere N¹ || 24 penitentium M || 26 aliud (d *ex s*) N || 27 obpigneret (e *alt. ex i* N²) O *corr.* 5

perveniunt deinde eo, quo, ut ego existimo, pessimus quisque atque ingrattissimus pervenit, ut obliviscantur. Adeo enim ingratus est, qui oblitus est, ut ingratus sit, cui beneficium in mentem venit.

5 Hoc tam invisum vitium an inpunium esse debeat, 1 VI quaeritur, et an haec lex, quae in scholis exercetur, etiam in civitate ponenda sit, qua ingrati datur actio; quae videtur aequa omnibus. „Quidni? cum urbes quoque urbibus, quae praestitere, exprobrent et in
10 maiores conlata a posteris exigant.“ Nostri maiores, 2 maximi scilicet viri, ab hostibus tantum res repetierunt, beneficia magno animo dabant, magno perdebant; excepta Macedonum gente non est in ulla data adversus ingratum actio. Magnumque hoc argumentum est dan-
15 dam non fuisse, quia adversus maleficium omne consensimus, et homicidii, veneficii, parricidii, violatarum religionum aliubi atque aliubi diversa poena est, sed ubique aliqua, hoc frequentissimum crimen nusquam punitur, ubique improbatur; neque absolvimus illud,
20 sed cum difficilis esset incertae rei aestimatio, tantum odio damnavimus et inter ea reliquimus, quae ad iudices deos mittimus.

Rationes autem multae mihi occurrunt, propter 1 VII quas crimen hoc in legem cadere non debeat. Primum
25 omnium pars optima beneficii perit, si actio sicut certae pecuniae aut ex conducto et locato datur. Hoc enim in illo speciosissimum est, quod dedimus vel perdituri, quod totum permisimus accipientium arbitrio; si adpello, si ad iudicem voco, incipit non beneficium

2 ut *om.* N¹MG || 3 ut *om.* G | ut non ingratus N² || 4 fit G || 5 tam *Mrt.* tamen O || 6 vel solis *ss.* N² || 7 ingratis M || 9 in *add. Grut.* || 10 maioris N¹ maioribus *Pinc.* || 11 res rep. *Mrt.* aes (es GP) petierunt O || 13 Medorum *Mrt.* | in ulla N² in illa M in nulla O || 14 dandam N² dandum O || 15 maleficium omnem M | omnes *Gertz* || 16 beneficii N¹ || 17 regionum GP | alicubi (*bis*) MP || 25 perit *Gertz* || 26 certe N¹MP creditae *Erasmus* certae creditae *Gertz* || 29 non *om.* N¹

2 esse, sed creditum. Deinde cum res honestissima sit
 referre gratiam, desinit esse honesta, si necessaria est;
 non magis enim laudabit quisquam gratum hominem,
 quam eum, qui depositum reddidit aut, quod debebat,
 3 citra iudicem solvit. Ita duas res, quibus in vita hu- 5
 mana nihil pulchrius est, corrumpimus, gratum homi-
 nem et beneficium; quid enim aut in hoc magnificum
 est, si beneficium non dat, sed commodat, aut in illo,
 qui reddit, non quia vult, sed quia necesse est? Non
 est gloriosa res gratum esse, nisi tutum est ingratum 10
 4 fuisse. Adice nunc, quod huic uni legi omnia fora
 vix sufficient. Quis erit, qui non agat? quis, cum quo
 non agatur? omnes sua extollunt, omnes etiam minima,
 5 quae in alios contulere, dilatant. Praeterea, quaecum-
 que in cognitionem cadunt, comprehendi possunt et non 15
 dare infinitam licentiam iudici; ideo melior videtur con-
 dicio causae bonae, si ad iudicem quam si ad arbitrum
 mittitur, quia illum formula includit et certos, quos
 non excedat, terminos ponit, huius libera et nullis ad-
 stricta vinculis religio et detrahere aliquid potest et 20
 adicere et sententiam suam, non prout lex aut iustitia
 suadet, sed prout humanitas aut misericordia impulit,
 6 regere. Ingrati actio non erat iudicem adligatura sed
in regno liberrimo positura. Quid sit enim beneficium,
 non constat, deinde, quantum sit; refert, quam benigne 25
 illud interpretetur iudex. Quid sit ingratus, nulla lex
 monstrat; saepe et qui reddidit, quod accepit, ingratus
 7 est, et qui non reddidit, gratus. De quibusdam et in-
 peritus iudex demittere tabellam potest, ubi fecisse aut
 non fecisse pronuntiandum est, ubi prolatis cautionibus 30

3 laudabit N²G -aut O || 5 iud. solum M || 7 beneficium
Pinc. || 9 non ideo quia G || 14 quicumque M || 15 comprehendi
 N²MP || 16 licentiam G | iudicii O *corr.* ε || 17 quasi O *corr.*
 ω | arbitrium GM¹ || 18 inclusit P || 19 excedet M || 20 aliquid
 NR || 23 alligatura M allegatura O || 24 in *add. Mg.* || 28 qui
 reddit S || 29 demittere N dim. N²O

controversia tollitur, ubi inter disputantes ratio ius dicit; ubi vero animi coniectura capienda est, ubi id, de quo sola sapientia decernit, in controversiam incidit, non potest sumi ad haec iudex ex turba selectorum, quem census in album et equestris hereditas misit.

Itaque non haec parum idonea res visa est, quae ¹ VIII deduceretur ad iudicem, sed nemo huic rei satis idoneus iudex inventus est; quod non admiraberis, si excusseris, quid habiturus fuerit difficultatis, quisquis in eiusmodi reum exisset. Donavit aliquis magnam pecuniam, sed ² dives, sed non sensurus impendium; donavit alius, sed toto patrimonio cessurus; summa eadem est, beneficium idem non est. Etiamnunc adice: hic pecuniam pro addicto dependit, sed cum illam domo protulisset; ille ¹⁵ dedit eandem, sed mutuam sumpsit aut rogavit et se obligari ingenti merito passus est; eodem existimas loco esse illum, qui beneficium ex facili largitus est, et hunc, qui accepit, ut daret? Tempore quaedam ³ magna fiunt, non summa: beneficium est donata possessio, cuius fertilitas laxare possit annonam, beneficium est unus in fame panis; beneficium est donare regiones, per quas magna flumina et navigabilia decurrant, beneficium est arentibus siti et vix spiritum per siccas fauces ducentibus monstrare fontem. Quis ²⁵ inter se ista comparabit? quis expendet? Difficilis est sententia, quae non rem, sed vim rei quaerit; eadem licet sint, aliter data non idem pendent. Dedit hic ⁴ mihi beneficium, sed non libenter, sed dedisse se questus est, sed superbius me, quam solebat, adspexit, ³⁰ sed tam tarde dedit, ut plus praestaturus fuerit, si cito

1 tolletur **M** | tollitur. Ubi vero inter . . dicit, ubi animi *cdd. ant.* || 4 ad h. sumi **GP** | electorum **P** || 7 deduceretur **P** || 8 sed exc. **G** || 9 quod **N**¹ || 10 aliquam **M** || 13 hic *om.* **N** *add. m. I* || 14 adducto **G**¹ || 18 accepit **M** accipit **O** || 21 ponis **N**¹ || 23 arentibus **N**¹ ardentibus **G**¹**M**¹ || 25 comparavit **N**¹ | expendet **GP** -dit **NMB** || 26 quem non **N**¹ || 27 pendunt **N**³ || 29 me *om.* **M** || 30 ut praestitum f. **M**

negasset: horum quomodo iudex inibit aestimationem, cum sermo et dubitatio et voltus meriti gratiam destruant?

IX 1 Quid, quod quaedam beneficia vocantur, quia nimis concupiscuntur, quaedam non sunt ex hac vulgari nota 5
2 sed maiora, etiam si minus adparent? Beneficium vocas dedisse potentis populi civitatem, in quatuordecim deduxisse et defendisse capitis reum; quid utilia suasisse? quid retinuisse, ne in scelus rueret? quid gladium excussisse morituro? quid efficacibus remediis 10
ludentem et, quos desiderabat, volentem sequi ad vitae consilium reduxisse? quid adsedissee aegro et, cum valetudo eius ac salus momentis constaret, excepisse idonea cibo tempora et cadentes venas vino refecisse
3 et medicum adduxisse morienti? Haec quis aestimabit? 15
quis dissimilibus beneficiis iubebit beneficia pensari? „Donavi tibi domum“; sed ego tuam supra te ruere praedixi. „Dedi tibi patrimonium“; sed ego naufrago tabulam. „Pugnaui pro te et volnera excepi“; at ego vitam tibi silentio dedi. Cum aliter beneficium detur, 20
aliter reddatur, paria facere difficile est.

X 1 Dies praeterea beneficio reddendo non dicitur, sicut pecuniae creditae; itaque potest, qui nondum reddidit, reddere. Dic enim, intra quod tempus deprendatur
2 ingratus. Maxima beneficia probationem non habent, 25
saepe intra tacitam duorum conscientiam latent; an hoc inducimus, ut non demus beneficia sine teste?
3 Quam deinde poenam ingratiss constituimus? unam omnibus, cum disparia sint? inaequalem et pro cuiusque beneficio maiorem, minorem? Age, intra pecuniam 30

1 inibita N¹ || 7 petentis G || 9 reueret N¹ || 11 quos N quod M quo N²O || 13 momenti N¹ || 16 uidebit M || 17 donauit et 18 dedit O corr. Haase || 19 tabellam M | pugnabi N pugnaui N²O | excipiat N excepi at N²-pit at O || 24 deprehendatur N²RGMP || 28 constituemus Matthias | una N¹ || 29 disparia <beneficia> ω | an equalem M an in equalem GP || 30 maiorem nun N m. aut min. O

versabitur taxatio: quid, quod quaedam vitae beneficia sunt et maiora vita? His quae pronuntiabitur poena? minor beneficio? iniqua est; par et capitalis? quid inhumanius quam cruentos esse beneficiorum exitus?

5 „Quaedam“ inquit „privilegia parentibus data sunt; 1 XI
quomodo horum extra ordinem habita ratio est, sic aliorum quoque beneficiorum haberi debet.“ Parentium condicionem sacravimus, quia expediebat liberos tolli; sollicitandi ad hunc laborem erant incertam adituri
10 fortunam. Non poterat illis dici, quod beneficia dantibus dicitur: „Cui des, elige; ipse tecum, si deceptus es, querere; dignum adiuva.“ In liberis tollendis nihil iudicio tollentium licet, tota res voti est; itaque, ut aequiore animo adirent aleam, danda aliqua illis potestas
15 fuit. Deinde alia condicio parentum est, qui beneficia, 2
quibus dederunt, dant nihilo minus daturique sunt, nec est periculum, ne dedisse ipsos mentiantur; in ceteris quaeri debet, non tantum an receperint, sed an dederint, horum in confesso merita sunt, et, quia utile
20 est iuventuti regi, inposuimus illi quasi domesticos magistratus, sub quorum custodia contineretur. Deinde 3
omnium parentum unum erat beneficium, itaque aestimari semel potuit; alia diversa sunt, dissimilia, infinitis inter se intervallis distantia; itaque sub nullam regulam
25 cadere potuerunt, cum aequius esset omnia relinquere quam omnia aequari.

Quaedam magno dantibus constant, quaedam accipi- 1 XII
entibus magna sunt, sed gratuita tribuentibus. Quae-

1 versabatur *Gertz* | taxatio *G* | vitae <paria> ben. *Badstuebner* || 4 qua *N*¹ || 7 beneficiorum *O corr. Koch* | parentum *N*²*M* || 8 conditio *n* ē. *Sacr. M* || 9 solliciti *M* || 12 es *om. R*¹ || 14 adirent adirent *R* | aliam *RP* alia *M* eā///// danda *G* | illis aliqua *GP* || 15 parentum *N*²*M* | est parentum *GP* | q; ben. *N*¹ | 16 danti *N*¹ dan//t *G* Dant et nichilo *M* || 17 ne (ded.) *N*²*GP* nec *NRM* | illos *GP* || 19 confessio *G*¹*M* | metae sunt *M* | et quia — contineretur *post* pot. fuit (*v. 15*) *transp. Gertz* || 20 est | esse *ss. N*² || 21 sub *GMF* sed *NR* et *Gertz* || 22 parentum *N*²*M*

dam amicis data sunt, quaedam ignotis; plus est, quam-
vis idem detur, si ei datur, quem nosse a beneficio
tuo incipis. Hic auxilia tribuit, ille ornamenta, ille
2 solacia. Invenies, qui nihil putet esse iocundius, nihil
maius quam habere, in quo calamitas adquiescat; in- 5
venies rursus, qui dignitati suae, quam securitati con-
suli malit; est, qui plus ei debere se iudicet, per quem
tutior est, quam ei, per quem honestior. Proinde ista
maiora aut minora erunt, prout fuerit iudex aut huc
3 aut illo inclinatus animo. Praeterea creditorem mihi 10
ipse eligo, beneficium saepe ab eo accipio, a quo nolo,
et aliquando ignorans obligor: quid facies? ingratum
vocabis eum, cui beneficium inscio et, si scisset, non
accepturo inpositum est? non vocabis eum, qui utcum- 15
4 que acceptum non reddidit? Aliquis dedit mihi bene-
ficio, sed idem postea fecit iniuriam: utrum uno
munere ad patientiam iniuriarum omnium adstringor,
an proinde erit, ac si gratiam rettulerim, quia benefi-
cium suum ipse insequenti iniuria rescidit? Quomodo
deinde aestimabis, utrum plus sit, quod accepit, an 20
quo laesus est? Dies me deficiet omnes difficultates
persequi temptantem.

XIII 1 „Tardiores“ inquit „ad beneficia danda facimus non
vindicando data nec infitiatore eorum adficiendo poena.“
Sed illud quoque tibi e contrario occurrat multo tar- 25
diores futuros ad accipienda beneficia, si periculum
causae dicundae adituri erunt et innocentiam sollicitiore
2 habituri loco. Deinde erimus per hoc ipsi quoque ad

3 aux. imbuat M | ormenta N¹ || 5 inuenies rursus . . malit
post honestior (v. 8) ponit G Mg. | inueniet N¹ || 7 est Haase
et O (Mg.) || 9 aut huc (hoc) aut illo scripsi aut ad hec aut ad
illa G aut haec (//ec N) aut illa O aut in h. aut in illa N³ ||
11 ipso N¹ || 13 cui om. NR | nescio M | scisses N¹ || 14 acceptum
M | est, omnino voc. J. Mueller est? quomodo voc. ego est si
utcumque (non — qui om.) Gertz || 15 dedet N¹ || 18 uel perinde
ss. N³ || 19 inscidit M || 20 estimabit M | accipit P¹ | an Gertz
in N aut in N²O an id Pinc. || 21 difficiet N¹ || 24 iudicandae
GP || 27 dicendae N³MP | aditure R¹ | ad. sunt G

danda tardiores; nemo enim libenter dat invitis, sed quicumque ad bene faciendum bonitate invitatus est et ipsa pulchritudine rei, etiam libentius dabit nihil debituris nisi quod volent. Minuitur enim gloria eius
5 officii, cui diligenter cautum est.

Deinde pauciora erunt beneficia, sed veriora; quid 1 XIV
autem mali est inhiberi beneficiorum temeritatem? Hoc enim ipsum secuti sunt, qui nullam legem huic constituerunt, ut circumspectius donaremus, circumspectius
10 eligeremus eos, in quos merita conferuntur. Etiam 2
atque etiam, cui des, considera: nulla actio erit, nulla repetitio. Erras, si existimas succursurum tibi iudicem; nulla lex te in integrum restituet, solam accipientis fidem specta. Hoc modo beneficia auctoritatem suam
15 tenent et magnifica sunt; pollues illa, si materiam litium feceris. Aequissima vox est et ius gentium prae 3
se ferens: „Redde, quod debes“; haec turpissima est in beneficio: „Redde!“ Quid? reddet vitam, quam debet? dignitatem? securitatem? sanitatem? Reddi maxima 4
20 quaeque non possunt. „At pro iis“ inquit „aliquid, quod tanti sit.“ Hoc est, quod dicebam, interituram tantae rei dignitatem, si beneficium mercem facimus. Non est inritandus animus ad avaritiam, ad querellas, ad discordiam; sua sponte in ista fertur. Quantum
25 possumus, resistamus et quaerenti occasiones amputemus.

Utinam quidem persuadere possemus, ut pecunias 1 XV
creditas tantum a volentibus acciperent! utinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret nec pacta con-
30 ventaque inpressis signis custodirentur, fides potius illa

1 inuitus M || 2 beneficiendum N || 4 uolunt G || 10 delig. G
///elig. R || 12 tibi N²G sibi O || 13 restituat P | accipientes
N¹R¹ || 15 materia m///litium N || 18 Quid reddit (reddidit M)? O
corr. ω | qui debet S qui eam Wsg. || 20 at N aut O | iis N
hiis N² his O | al. quod quod R || 24 discordium R¹ || 25 querendi
Pinc. | occasionem M || 27 Vt. — acciperent om. M | possumus O
corr. N² || 28 ut nulla GS

- 2 servaret et aecum colens animus! Sed necessaria optimis praetulerunt et cogere fidem quam expectare malunt. Adhibentur ab utraque parte testes; ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit; ille non est interrogatione contentus, nisi reum manu sua 5
 3 tenuit. O turpem humani generis fraudis ac nequitiae publicae confessionem! anulis nostris plus quam animis creditur. In quid isti ornati viri adhibiti sunt? in quid inprimunt signa? nempe ne ille neget accepisse se, quod accepit. Hos incorruptos viros et vindices 10 veritatis existimas? at his ipsis non aliter statim pecuniae committentur. Ita non honestius erat a quibusdam fidem falli, quam ab omnibus perfidiam timeri?
 4 Hoc unum deest avaritiae, ut beneficia sine sponsore non demus. Generosi animi est et magnifici iuvare, 15 prodesse; qui dat beneficia, deos imitatur, qui repetit, feneratorum. Quid illos, dum vindicamus, in turbam sordidissimam redigimus?

XVI 1 „Plures“ inquit „ingrati erunt, si nulla adversus ingratum datur actio.“ Immo pauciores, quia maiore 20 dilectu dabuntur beneficia. Deinde non expedit notum omnibus fieri, quam multi ingrati sint; pudorem enim rei tollet multitudo peccantium, et desinet esse probri
 2 loco commune maledictum. Numquid iam ulla repudio erubescit, postquam inlustres quaedam ac nobiles femi- 25 nae non consulum numero sed maritorum annos suos computant et exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tamdiu istuc timebatur, quamdiu rarum erat; quia

1 et] ut P | aecum (aequum N³) collens N || 2 spectare O corr. Koch || 3 maluerunt Lps. || 4 plurium <suas firmat, ille> Havet | pararis N¹RG pararari P || 5 rerum G | manus tua M | 6 g. et fraudis O et del. Erasmus istam fr. Schultess inhumani fenoris et Klammer || 7 confusionem G || 8 credatur NR | inquit (bis) GP || 10 se om. M || 14 sponso rede///// mus (non ss.) N || 15 est om. M | et om. N¹ || 17 illos (super o ss. a m. 3) N || 18 redigimus N²GP -emus NRM || 19 Pluris N¹ || 21 delectu N²GP delicta G² || 22 sunt G¹MS || 23 tollit N² || 24 // ulla R || 25 erubiscet N¹ | ill. quidem Faber || 27 matrimoniis M || 28 his tunc S

nulla sine divortio acta sunt, quod saepe audiebant, 3
 facere didicerunt. Numquid iam ullus adulterii pudor
 est, postquam eo ventum est, ut nulla virum habeat,
 nisi ut adulterum inritet? Argumentum est deformitatis
 5 pudicitia. Quam invenies tam miseram, tam sordidam,
 ut illi satis sit unum adulterorum par, nisi singulis
 divisit horas? et non sufficit dies omnibus, nisi apud
 alium gestata est, apud alium mansit. Infrunita et
 antiqua est, quae nesciat matrimonium vocari unum
 10 adulterium. Quemadmodum horum delictorum iam 4
 evanuit pudor, postquam res latius evagata est, ita
 ingratos plures efficies et avidiores, si numerare se
 coeperint.

„Quid ergo? inpunitus erit ingratus?“ Quid ergo, 1 XVII
 15 inpunitus erit inpius? quid malignus? quid avarus?
 quid inpotens? quid crudelis? Inpunita tu credis esse,
 quae invisata sunt, aut ullum supplicium gravius existi-
 mas publico odio? Poena est, quod non audet ab ullo 2
 beneficium accipere, quod non audet ulli dare, quod
 20 omnium designatur oculis aut designari se iudicat, quod
 intellectum rei optimae ac dulcissimae amisit. An tu
 infelicem vocas, qui caruit acie, cuius aures morbus
 obstruxit, non vocas miserum eum, qui sensum bene-
 ficiorum amisit? Testes ingratorum omnium deos 3
 25 metuit, urit illum et angit intercepti beneficii con-
 scientia; denique satis haec ipsa poena magna est, quod
 rei, ut dicebam, iocundissimae fructum non percipit.
 At quem iuvat accepisse, aequali perpetuaque voluptate
 fruitur et animum eius, a quo accepit, non rem intuens

2 nullus **M** || 4 adulterium **MS** || 6 <singulas> singulis *Wsg.* ||
 8 aliud **N¹R** | gustata **M** || 12 avidiores *Haase* auctores **N** altiores
S auctiores **O** et **N** ex corr. audaciores ω | numerari **N¹RP** | se
om. **S** || 14 inp. exit **S¹** || 16 impudens **M** || 17 an nullum **S** |
 //ullum **M** illum **G¹** | estimas **S** || 19 illi **G¹** || 20 iudicari se iud.
S || 21 opt. rei **GP** || 22 aciae **N** acie oculorum **O** et *pr. corr.* in
N || 24 deos non metuit **P** || 27 pepercit **S** || 28 uoluntate **S** ||
 29 accepit **MS** accipit **M²O**

gaudet. Gratum hominem semper beneficium delectat,
 4 ingratum semel. Comparari autem potest utriusque
 vita, cum alter tristis sit et sollicitus, qualis esse in-
 fitiator ac fraudulentus solet, apud quem non paren-
 tium, qui debet, honor est, non educatoris, non prae- 5
 ceptorum, alter laetus, hilaris, occasionem referendae
 gratiae expectans et ex hoc ipso adfectu gaudium
 grande percipiens nec quaerens, quomodo decoquat, sed
 quemadmodum plenius uberiusque respondeat non solum
 parentibus et amicis, sed humilioribus quoque personis? 10
 Nam etiam si a servo suo beneficium accepit, aestimat,
 non a quo, sed quid acceperit.

XVIII 1 Quamquam quaeritur a quibusdam, sicut ab Heca-
 tone, an beneficium dare servus domino possit. Sunt
 enim, qui ita distinguant, quaedam beneficia esse, quae 15
 dam officia, quaedam ministeria; beneficium esse, quod
 alienus det (alienus est, qui potuit sine reprehensione
 cessare); officium esse filii, uxoris, earum personarum,
 quas necessitudo suscitatur et ferre opem iubet; mini-
 sterium esse servi, quem condicio sua eo loco posuit, 20
 ut nihil eorum, quae praestat, inputet superiori.*

2 Praeterea servum qui negat dare aliquando domino
 beneficium, ignarus est iuris humani; refert enim, cuius
 animi sit, qui praestat, non cuius status. Nulli prae-
 clusa virtus est; omnibus patet, omnes admittit, omnes 25
 invitat, et ingenuos et libertinos et servos et reges et
 exules; non eligit domum nec censum, nudo homine
 contenta est. Quid enim erat tuti adversus repentina,

13 *Hecaton fr. XIV Fowler*

4 parentum N²M || 8 non querens M || 10 et om. N¹ || 11 Non
 etiam P | accipit O corr. ω || 12 sed quod M | accipit N¹ ||
 16 mysteria M¹ || 18 filii N¹ | earumque N³ || 19 et referre G¹ ||
 21 Hiatus statuit Lps. || 22 servum N servus O || 25 admittit N¹ ||
 26 inuitat ing. lib. servos reg. ex. (et exules P) GP et ing. et
 lib. seru. reges exules S || 27 eligit N²GPS elegit NRM | domi-
 num G | sensum S || 28 contempta PS | repentinam O corr. N²

quid animus magnum promitteret sibi, si certam virtutem fortuna amitteret? Si non dat beneficium servus domino, nec regi quisquam suo nec duci suo miles; quid enim interest, quali quis teneatur imperio, si summo tenetur? Nam si servo, quo minus in nomen meriti perveniat, necessitas obstat et patiendi ultima timor, idem istuc obstat et ei, qui regem habet, et ei, qui ducem, quoniam sub dispari titulo paria in illos licent. Atqui dant regibus suis, dant imperatoribus beneficia: ergo et dominis. Potest servus iustus esse, potest fortis, potest magni animi: ergo et beneficium dare potest; nam et hoc virtutis est. Adeo quidem dominis servi beneficia possunt dare, ut ipsos saepe beneficii sui fecerint.

15 Non est dubium, quin servus beneficium dare possit 1 XIX
cuilibet; quare ergo non et domino suo possit? „Quia non potest“ inquit „creditor domini sui fieri, si pecuniam illi dederit. Alioqui cottidie dominum suum obligat: peregrinantem sequitur, aegro ministrat, rus
20 eius labore summo colit; omnia tamen ista, quae alio praestante beneficia dicerentur, praestante servo ministeria sunt. Beneficium enim id est, quod quis dedit, cum illi liceret et non dare; servus autem non habet negandi potestatem; ita non praestat, sed paret, nec
25 id se fecisse iactat, quod non facere non potuit.“ Iam 2
sub ista ipsa lege vincam et eo perducam servum, ut in multa liber sit; interim dic mihi, si tibi ostendero

1 promittere N¹ || 2 mitteret (et ex it N) O an. magnus pr. sibi certum, si v. f. amitteret Gertz mutaret ω || 3 rei R | quisque M || 4 quo aliquis N² || 6 obest GP || 7 istud P || 8 ducem quando P | illis GP || 12 in hoc M | Adeo quidem ε Ad. qui NRP Ad. quia M Adeoque qui G Adeoque (N²?) P²F || 13 dominis (o ex e m. 1) N || 14 beneficiis P | fecerint memores M || 18 dederet N¹ || 19 ministrat (-atur N -atur R) eius laborem O corr. Mg. eum ε m. e. laborem suo tollit Pinc. || 21 servo) domino M || 24 itaque non N²M || 25 id fecit (se ss.) N¹ id si f. Gertz || 26 ipsa (a ex e) N om. GP | et ego R¹ || 27 mihi sibi ost. R¹

aliquem pro salute domini sui sine respectu sui dimi-
 cantem et confossum vulneribus reliquias tamen sangui-
 nis ab ipsis vitalibus fundentem et, ut ille effugiendi
 tempus habeat, moram sua morte quaerentem, hunc tu
 3 negabis beneficium dedisse, quia servus est? Si tibi 5
 ostendero aliquem, ut secreta domini prodat, nulla
 tyranni pollicitatione corruptum, nullis territum minis,
 nullis cruciatibus victum avertisse, quantum potuerit,
 suspiciones quaerentis et inpendisse spiritum fidei, hunc
 tu negabis beneficium domino dedisse, quia servus est? 10
 4 Vide, ne eo maius sit, quo rarius est exemplum vir-
 tutis in servis, eoque gratius, quod, cum fere invisae
 imperia sint et omnis necessitas gravis, commune ser-
 vitutis odium in aliquo domini caritas vicit. Ita non
 ideo beneficium non est, quia a servo profectum est, 15
 sed ideo maius, quia deterrere ab illo ne servitus qui-
 dem potuit.

XX 1 Errat, si quis existimat servitutem in totum ho-
 minem descendere. Pars melior eius excepta est: cor-
 pora obnoxia sunt et adscripta dominis, mens quidem 20
 sui iuris, quae adeo libera et vaga est, ut ne ab hoc
 quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minus
 inpetu suo utatur et ingentia agat et in infinitum
 2 comes caelestibus exeat. Corpus itaque est, quod do-
 mino fortuna tradidit; hoc emit, hoc vendit; interior 25
 illa pars mancipio dari non potest. Ab hac quidquid
 venit, liberum est; nec enim aut nos omnia iubere
 possumus aut in omnia servi parere coguntur: contra
 rem publicam imperata non facient, nulli sceleri manus
 commodabunt. 30

XXI 1 Quaedam sunt, quae leges nec iubent nec vetant

1 aliquem seruum GP || 4 tu] tune P || 5 seruos N¹ || 10 tu
 om. M tune NP || 11 Vnde ne M | sit quo om. M || 13 sunt M ||
 14 uincit M || 16 nec G || 22 cui om. N add. m. 1 || 23 ager N¹ ||
 25 uendidit M || 26 non om. N¹ || 27 uenit] est G || 28 in] non
 M | par//ere M ponere G || 29 rēmp. (ut solet) inp. N rem p'
 imp. G rem praeimp. R rem piaie imp. P publicam om. M

facere; in iis servus materiam beneficii habet. Quam diu praestatur, quod a servo exigi solet, ministerium est; ubi plus, quam quod servo necesse est, beneficium est; ubi in adfectum amici transit, desinit vocari ministerium. Est aliquid, quod dominus praestare servo 2 debeat, ut cibaria, ut vestiarium; nemo hoc dixit beneficium; at indulset, liberalius educavit, artes, quibus erudiuntur ingenui, tradidit: beneficium est. Idem e contrario fit in persona servi: quidquid est, quod ser- 10 vilis officii formulam excedit, quod non ex imperio, sed ex voluntate praestatur, beneficium est, si modo tantum est, ut hoc vocari potuerit quolibet alio praestante.

Servus, ut placet Chrysippo, perpetuus mercen- 1 XXII
15 narius est. Quemadmodum ille beneficium dat, ubi plus praestat, quam *in* quod operas locavit, sic servus, ubi benevolentia erga dominum fortunae suae modum transit et altius aliquid ausus, quod etiam feliciter natis decori esset, spem domini antecessit, beneficium 20 est intra domum inventum. An aecum videtur tibi, 2 quibus, si minus debito faciant, irascimur, non haberi gratiam, si plus debito solitoque fecerint? Vis scire, quando non sit beneficium? ubi dici potest: „Quid, si nollet?“ Ubi vero id praestitit, quod nolle licuit, 25 voluisse laudandum est. Inter se contraria sunt bene- 3 ficium et iniuria; potest dare beneficium domino, si a domino iniuriam accipere. Atqui de iniuriis dominorum in servos qui audiatur positus est, qui et saevitiam et libidinem et in praebendis ad victum necessariis

1 his N³GMG | beneficium G || 4 minister *Gertz* || 6 ciuaria
N¹ cibarium GP | ut] et M *om.* GPS || 8 eruuntur N¹ | ingenui///
R -nii S || 10 excidit N¹ | ex *bis om.* S || 16 quam . . locavit
om. M | in *add.* ω | quot N³ | operans G || 18 alius N¹ | ausus
est quam etiam G || 19 et spem O et *del. Haase* || 20 dominum
M | tibi videtur GP || 22 gratia plus N¹ | fecerint GP fecerunt
O || 25 noluisse R¹ || 26 dño sicut a (nō sicut *in ras.*) M ||
29 necessaria M

avaritiam conpescat. Quid ergo? beneficium dominus
 4 a servo accipit? immo homo ab homine. Denique,
 quod in illius potestate fuit, fecit: beneficium domino
 dedit; ne a servo acceperis, in tua potestate est. Quis
 autem tantus est, quem non fortuna indigere etiam 5
 infimis cogat?

XXIII 1 Multa iam beneficiorum exempla referam et dissi-
 milia et quaedam inter se contraria. Dedit aliquis
 domino suo vitam, dedit mortem, servavit periturum
 et, hoc si parum est, pereundo servavit; alius mortem 10
 2 domini adiuvit, alius decepit. Claudius Quadrigarius in
 duodevicesimo annalium tradit, cum obsideretur Gru-
 mentum et iam ad summam desperationem ventum
 esset, duos servos ad hostem transfugisse et operae
 pretium fecisse. Deinde urbe capta passim discurrente 15
 Victore illos per nota itinera ad domum, in qua ser-
 vierant, praecucurrisse et dominam suam ante egisse;
 quaerentibus, quaenam esset, dominam et quidem cru-
 delissimam ad supplicium ab ipsis duci professos esse.
 Eductam deinde extra muros summa cura celasse, donec 20
 hostilis ira consideret; deinde, ut satiatus miles cito
 ad Romanos mores rediit, illos quoque ad suos redisse
 3 et dominam sibi ipsos dedisse. Manu misit utrumque
 e vestigio illa nec indignata est ab his se vitam acce-
 pisse, in quos vitae necisque potestatem habuisset. 25
 Potuit sibi hoc vel magis gratulari; aliter enim servata
 munus notae et vulgaris clementiae habuisset, sic ser-
 vata nobilis fabula et exemplum duarum urbium fuit.
 4 In tanta confusione captae civitatis cum sibi quisque
 consuleret, omnes ab illa praeter transfugas fugerunt; 30

11 *Claudius fr. 80 Pet.*

4 acciperis (-is ex es N) NR || 5 indicere NRP corr. N³ ||
 6 infimis G infirmis O || 7 Multa etiam M | ben. genera G ||
 16 serui erant GMP || 17 ante NM ante se N²O || 18 domina M ||
 21 satiatum N¹R || 24 e om. N (add. n. 1) M | iis 5 || 25 pot.
 suscepisset M || 27 minus (i in ras. N) O

at hi, ut ostenderent, quo animo facta esset prior illa transitio, a victoribus ad captivam transfugerunt personam parricidarum ferentes; quod in illo beneficio maximum fuit, tanti iudicaverunt, ne domina occideretur, videri dominam occidisse. Non est, mihi crede, condicio servilis animi egregium factum fama sceleris emisse.

Vettius, praetor Marsorum, ducebatur ad Romanum imperatorem; servus eius gladium militi illi ipsi, a quo trahebatur, eduxit et primum dominum occidit, deinde: „Tempus est“ inquit „me et mihi consulere! iam dominum manu misi“, atque ita traiecit se uno ictu. Da mihi quemquam, qui magnificentius dominum servaverit.

Corfinium Caesar obsidebat, tenebatur inclusus Domitius; imperavit medico eidemque servo suo, ut sibi venenum daret. Cum tergiversantem videret: „Quid cunctaris“ inquit, „tamquam in tua potestate totum istud sit? mortem rogo armatus.“ Tum ille promisit et medicamentum innoxium bibendum illi dedit; quo cum sopitus esset, accessit ad filium eius et: „Iube“ inquit „me adservari, dum ex eventu intellegas, an venenum patri tuo dederim.“ Vixit Domitius et servatus a Caesare est; prior tamen illum servus servaverat.

Bello civili proscriptum dominum servus abscondit et, cum anulos eius sibi aptasset ac vestem induisset, speculatoribus occurrit nihilque se deprecari, quo minus imperata peragerent, dixit et deinde cervicem

1 hii N²R¹ in ras. M² || 2 fugerunt G || 6 condicio scripsi non dico O indicium Mueck || 7 emississae N¹ || 8 Vettius ω Uettenus NR²P Uetenus RGM || 9 imperatorem N³M imp N iūpm N²R imperium GP | illi om. GP | ipsi om. M¹ || 12 ita se uno ictu (iactu G) tr. GP || 17 uiderit N¹ || 21 quod G || 22 et om. GP | obseruari R¹ adseruari (i ex e) aduersari G adseruari (seruari in ras. a m. 3) M | intellegas N -igis (-egis R) O || 27 apt. uestemque M || 28 spicul. GMP

porrexit. Quanti viri est pro domino eo tempore mori velle, quo rara erat fides dominum mori nolle! in publica crudelitate mitem inveniri, in publica perfidia fidelem! cum praemia prodicionis ingentia ostendantur, praemium fidei mortem concupiscere!

XXVI 1 Nostri saeculi exempla non praeteribo. Sub Tib. Caesare fuit accusandi frequens et paene publica rabies, quae omni civili bello gravius togatam civitatem confecit; excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas iocantium; nihil erat tutum; omnis saeviendi placebat occasio, nec iam reorum expectabantur eventus, cum esset unus. Cenabat Paulus praetorius in convivio quodam imaginem Tib. Caesaris habens ectypa et eminente 2 gemma. Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quaesiero, quemadmodum dicam illum matellam sumpsisse; 10 quod factum simul et Maro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit et servus eius, quoi nectebantur insidiae, ei ebrio anulum extraxit. Et cum Maro convivas testaretur admotam esse imaginem obscenis et iam subscriptionem conponeret, ostendit in manu sua 20 servus anulum. Si quis hunc servum vocat, et illum convivam vocabit.

XXVII 1 Sub divo Augusto nondum hominibus verba sua periculosa erant, iam molesta. Rufus, vir ordinis senatorii, inter cenam optaverat, ne Caesar salvus rediret 25 ex ea peregrinatione, quam parabat; et adiecerat idem omnes et tauros et vitulos optare. Fuerunt, qui illa

2 erat rara GP mira F || 3 crudelitatem item N -itate item N²O || 6 \bar{u} b N tiber B tiberio (tyb. M) N³R²O || 10 totum N¹ placebat (at a m. 2) M placuit G || 11 expectantur M exceptabantur R¹ || 13 \bar{u} b. NR \bar{t} ib GP tyberii M | \bar{c} aes. NR | exstipa G habens ex anulo et em M ectypam em. Gertz | gemmam G¹ || 16 maris M Macro Gloeckner || 17 quoi Grut. quo NRP cui M quando (a ex o, ndo in ras.) G | nectebantur MP || 18 insidias N¹ | ebrio /// (sub ras. ex) N | extrahit R¹M | maro (o in ras.) M || 19 amotam P || 22 conuiuum R¹ | uocabit N²M uocauit NRP uocauerit G || 23 augo NR || 24 iam om. M || 25 in cenam M | ne \bar{c} es /// N corr. N²

diligenter audirent. Ut primum diluxit, servus, qui cenanti ad pedes steterat, narrat, quae inter cenam ebrius dixisset, et hortatur, ut Caesarem occupet atque ipse se deferat. Usus consilio descendenti Caesari ² occurrit et, cum malam mentem habuisse se pridie iurasset, id ut in se et in filios suos recideret, optavit et Caesarem, ut ignosceret sibi rediretque in gratiam secum, rogavit. Cum dixisset se Caesar facere: „Nemo“ ³ inquit „credet te mecum in gratiam redisse, nisi aliquid mihi donaveris“, petitque non fastidiendam etiam a propitio summam et inpetravit. Caesar ait: „Mea causa dabo operam, ne umquam tibi irascar.“ ⁴ Honestè fecit Caesar, quod ignovit, quod liberalitatem clementiae adiecit; quicumque hoc audierit exemplum, necesse est ¹⁵ Caesarem laudet, sed cum servum ante laudaverit. Non expectas, ut tibi narrem manu missum, qui hoc fecerat; nec tamen gratis: pecuniam pro libertate eius Caesar numeraverat.

Post tot exempla num dubium est, quin bene- ¹ XXVIII
²⁰ ficium aliquando a servo dominus accipiat? Quare potius persona rem minuat, quam personam res ipsa cohonestet? Eadem omnibus principia eademque origo; nemo altero nobilior, nisi cui rectius ingenium et artibus bonis aptius. Qui imagines in atrio exponunt et ²
²⁵ nomina familiae suae longo ordine ac multis stemmatum inligata flexuris in parte prima aedium conlocant, non noti magis quam nobiles sunt? Unus omnium parens mundus est, sive per splendidos sive per sordidos gradus ad hunc prima cuiusque origo perducitur. Non est, quod te isti decipiant, qui, cum maiores suos

2 steterat et audierat, quae . . dixisset, hortatur (et ss. m. 1)
 M || 3 et om. GP(M) | caesar N¹ || 5 mala (i super a alt. ss.) R ||
 6 recideret (e tert. ex i) N || 9 credet GP credit NRM || 10 fasti-
 diendum R¹ | etiam om. GP || 15 caesar N¹ | conlaudaverit
 rasis con G | Non (o ex a) G Num Lps. || 16 manum N¹ ||
 17 tamen ingratus p. M | ces N¹ || 19 num] non GP | qui N¹ ||
 25 hac N¹R || 28 gratos N¹

recensent, ubicumque nomen inlustre *defecit*, illo deum
 3 *infulciunt*. Neminem despexeris, etiam si circa illum
 obsoleta sunt nomina et parum indulgente adiuta for-
 tuna. Sive libertini ante vos habentur sive servi sive
 exterarum gentium homines, erigite audacter animos 5
 et, quidquid in medio sordidi iacet, transilite; expectat
 4 vos in summo magna nobilitas. Quid superbia in
 tantam vanitatem adtollimur, ut beneficia a servis in-
 dignemur accipere et sortem eorum spectemus obli-
 meritorum? Servum tu quemquam vocas, libidinis et 10
 gulae servus et adulterae, immo adulterarum commune
 5 mancipium? Servum vocas quemquam tu? Quo tan-
 dem ab istis gerulis raperis cubile istud tuum circum-
 ferentibus? quo te penulati in militum quidem non
 volgarem cultum subornati, quo, inquam, te isti effe- 15
 runt? ad ostium alicuius ostiarii, ad hortos alicuius
 ne ordinarium quidem habentis officium; et deinde
 negas tibi a servo tuo beneficium dari posse, cui oscu-
 6 lum alieni servi beneficium est? Quae est tanta animi
 discordia? eodem tempore servos despicias et colis, im-
 periosus intra limen atque inpotens, humilis foris et
 tam contemptus quam contemnens; neque enim ulli
 magis abiciunt animos, quam qui inprobe tollunt, nulli-
 que ad calcandos alios paratiores, quam qui contumelias
 facere accipiendo didicerunt. 25

XXIX 1 Dicenda haec fuerunt ad contundendam insolentiam
 hominum ex fortuna pendentium vindicandumque ius
 beneficii dandi servis, ut filiis quoque vindicaretur.

1 repensent N¹ | ill. (inl. NR illustrare M) fecit i. d. fulgiunt
 (fugiunt GMP) O corr. *Salmasius* demum fugiunt *adscr.* N²
 fingunt ε || 2 disp. R || 3 indulgenter (r ex s) G | adiutam P ||
 4 habent O corr. ω || 9 ex(s)pectemus O corr. ω despectemus
Grut. || 12 quempiam M quemque P || 13 circumfurentibus M ||
 15 te teste eff. M || 16 hostium N¹GMP | hostiarii N¹ -arii G ||
 19 est <ista> t. *Wsg.* || 22 contentus N¹ | contempnis (-mnis N²RG)
 O corr. ω | illi G || 23 multiquae N¹ || 26 insolentium R¹ ||
 27 iudicandumque G || 28 ut ω aut a G ut a O | filis N¹ | vindi-
 caretur N²M -arentur O

Quaeritur enim, an aliquando liberi maiora beneficia dare parentibus suis possint, quam acceperint.

Illud conceditur multos filios maiores potentiores- 2
 que exitisse quam parentes suos; aequae et illud
 5 meliores fuisse. Quod si constat, potest fieri, ut meliora tribuerint, cum et fortuna illis maior esset et melior voluntas. „Quidquid“ inquit „est, quod det 3
 patri filius, utique minus est, quia hanc ipsam dandi facultatem patri debet. Ita numquam beneficio vincitur,
 10 cuius beneficium est ipsum, quod vincitur.“ Primum quaedam initium ab aliis trahunt et tamen initiis suis maiora sunt; nec ideo aliquid non est maius eo, quo coepit, quia non potuisset in tantum procedere, nisi coepisset. Nulla non res principia sua magno gradu 4
 15 transit. Semina omnium rerum causae sunt et tamen minimae partes sunt eorum, quae gignunt. Adspice Rhenum, adspice Euphraten, omnes denique inclutos amnes: quid sunt, si illos illic, unde effluunt, aestimes? quidquid est, quo timentur, quo nominantur, in processu paraverunt. Adspice trabes, sive proceritatem 5
 aestimes, altissimas, sive crassitudinem spatiumque ramorum, latissime fusas: quantum est his comparatum illud, quod radix tenui fibra complectitur? Tolle radicem: nemora non surgent, nec tanti montes vestien-
 25 tur. Innituntur fundamentis suis templa excelsa urbis; tamen, quae in firmamentum totius operis iacta sunt, latent. Idem in ceteris evenit: principia sua semper 6
 sequens magnitudo obruet. Non potuissem quicquam

3 concedetur N¹ || 4 illos G || 7 dat ω || 10 quo Mg. ||
 12 <a> quo Pinc. <ex> quo Gertz || 14 non nulla ss. N³ || 17 rhenum
 (r in ras.) G hyenum P | inclutos N inclitos (inditos G) N²O ||
 18 Quod si illos esse illic M | illinc CFWMueller || 19 quod
 t. quod M | censentur Mueller | nominentur G¹ || 22 romanorum
 l. fusum M | quantum G || 23 Tolle — uestientur post parauerunt
 (v. 20) O huc transp. Haase || 25 excelsa scripsi et illa O et tecta
 Thomas et culmina J. Mueller | urbis menia GP || 27 latet R¹ |
 pr(a)ecipua O corr. ω || 28 frequens G | obruit ω

consequi, nisi parentum beneficium antecessisset; sed non ideo, quidquid consecutus sum, minus est eo, sine
 7 quo consecutus non essem. Nisi me nutrix aluisset infantem, nihil eorum, quae consilio ac manu gero, facere potuissem nec in hanc emergere nominis claritatem, quam civili ac militari industria merui; numquid tamen ideo maximis operibus praeferes nutricis officium? Atqui quid interest, cum aequae sine patris beneficio quam sine nutricis non potuerim ad ulteriora
 8 procedere? Quod si initio meo, quidquid iam possum, 10 debeo, cogita non esse initium mei patrem, ne avum quidem; semper enim erit ulterius aliquid, ex quo originis proximae origo descendat. Atqui nemo dicit me plus debere ignotis et ultra memoriam positis maioribus quam patri; plus autem debeo, si hoc ipsum, 15 quod genuit me pater meus, maioribus debet.

XXX 1 „Quidquid praestiti patri, etiam si magnum est, infra aestimationem paterni muneris est, quia non esset, si non genuisset.“ Isto modo etiam, si quis patrem meum aegrum ac moriturum sanaverit, nihil praestare 20 ei potero, quod non beneficio eius minus sit; non enim genuisset me pater, nisi sanatus esset. Sed vide, ne illud verius sit aestimari, an id, quod potui, et id, quod feci, meum sit, mearum virium, meae voluntatis.
 2 Illud, quod natus sum, per se intueri, quale sit: animadvertis exiguum et incertum et boni malique communem materiam, sine dubio primum ad omnia gradum,
 3 sed non ideo maiorem omnibus, quia primus est. Ser-

5 in *om.* N¹ | emergere (er *prius in ras.*) N || 8 at quidquid (quicq. P) int. NRP at quid int. N²M aut quicquam int. G *corr.* Gertz || 9 potuerit O *corr.* N³ | adulteria ora N¹ || 10 possum *om.* N¹ | 11 inicitii mei non esse M | nec G || 12 enim *om.* MP¹ | erit *om.* G || 13 discindat N¹ | dicit N²P dicit (*sed ici in ras.* N) O || 15 ipsud N¹ || 16 debeo *Pinc.* debetur Gertz || 17 praesti G prestiti *in* prestat *corr.* N² || 18 essit N essem N²O || 22 sanatus (sa *in ras.*) G natus (sa *ss.* P³) O || 23 potui — feci G potuit — fecit O || 25 animadvertes *Lps.* || 27 gratum O *corr.* ω || 28 primus N primum (est pr. G) N²O

vavi patrem meum et ad summam provexi dignitatem et principem urbis suae feci nec tantum rebus a me gestis nobilitavi, sed ipsi quoque gerendarum ingentem ac facilem nec tutam minus quam gloriosam dedi
 5 materiam; honores, opes, quidquid humanos ad se animos rapit, congessi, et cum supra omnes starem, infra illum steti. Dic nunc: „Hoc ipsum, quod ista potuisti, 4 patris munus est“; respondebo tibi: „Est prorsus, si ad ista facienda nasci satis est; sed si ad bene viven-
 10 dum minima portio est vivere et id tribuisti, quod cum feris mihi et animalibus quibusdam minimis, quibusdam etiam foedissimis commune est, noli tibi adserere, quod non ex tuis beneficiis, etiam *si non* sine tuis, oritur.“

15 Puta me vitam pro vita reddidisse: sic quoque 1 XXXI munus tuum vici, cum ego dederim sentienti, cum sentiens me dare, cum vitam tibi non voluptatis meae causa aut certe per voluptatem dederim, cum tanto maius sit retinere spiritum quam accipere, quanto
 20 levius mori ante mortis metum. Ego vitam dedi statim illa usuro, tu nescituro, an viveret; ego vitam dedi mortem timenti, tu vitam dedisti, ut mori possem; ego tibi vitam dedi consummatam, perfectam, tu me expertem rationis genuisti, onus alienum. Vis scire, quam
 25 non sit magnum beneficium vitam sic dare? exposuisses; nempe iniuria erat genuisse. Quo quid colligo? minimum esse beneficium patris matrisque concubitum, nisi accesserunt alia, quae prosequerentur hoc initium muneris et aliis officiis ratum facerent. Non est bonum
 30 vivere, sed bene vivere. At bene vivo. Sed potui et male;

5 animo N¹ humanus a. s. animus M || 6 cong. ei; cum Gertz || 12 fidissimis N¹ | nollit tibi N¹ || 13 si non add. 5 || 16 cum alterum om. M consentiens GP || 18 pro uoluptate M || 21 tu om. N¹ | viverem Erasmus || 23 uitam tibi d. GP dedi tibi u. M || 25 <deformem> exposuisses J. Mueller exposuisse est GP || 26 Quo quidem M quicquid coll. GP || 28 accesserint GP | alta P | persequerentur G || 30 potuit male R¹

ita hoc tantum est tuum, quod vivo. Si vitam inputas mihi per se, nudam, egentem consilii, et id ut magnum bonum iactas, cogita te mihi inputare muscarum ac
 5 vermium bonum. Deinde, ut nihil aliud dicam, quam bonis artibus me studuisse et cursum ad rectum iter
 vitae derexisse, in ipso beneficio tuo maius, quam quod dederas, recepisti; tu enim me mihi rudem, inperitum dedisti, ego tibi filium, qualem genuisse gauderes.

XXXII 1 Aluit me pater. Si idem praesto, plus reddo, quia non tantum ali se, sed a filio ali gaudet et
 maiorem ex animo meo quam ex ipsa re percipit voluptatem, illius alimenta ad corpus tantum meum
 2 pervenerunt. Quid? si quis in tantum processit, ut aut eloquentia per gentes notesceret aut iustitia aut bellicis rebus et patri quoque ingentem circumfunderet
 famam tenebrasque natalium suorum clara luce discuteret, non inaestimabile in parentes suos beneficium
 3 contulit? An quisquam Aristonem et Gryllum nisi propter Xenophontem ac Platonem filios nosset? Sophroniscum Socrates expirare non patitur. Ceteros enumerare longum est, qui durant ob nullam aliam causam, quam quod illos liberorum eximia virtus tradidit poste-
 4 ris. Utrum maius beneficium dedit M. Agrippae pater ne post Agrippam quidem notus, an patri dedit Agrippa navali corona insignis, unicum adeptus inter dona militaria
 decus, qui tot in urbe maxima opera excitavit, quae et priorem magnificentiam vincerent et nulla
 5 postea vincerentur? Utrum Octavius maius beneficium

2 ut *om.* **M** || 5 et . . derexisse *Gertz* ut . . direxissem **NRM**
 ut . . dirigerem **GP** || 9 Aliud **P** || 10 alisse **N** aluisse (tanto maluisse; u *super* o **R**) **N²O** *corr.* 5 || 12 uoluntatem **M** || 13 Quod **G** et *in ras.* **M** || 14 loquentia p. gente notescerit **N** *corr.* **N²** innotesceret **N²F** || 16 discuterat **N¹** || 18 an /// /// /// quisquam (*sub ras.* est) **N** | crillum **O** cirillum **N³** || 19 xenofonte aut **G** | pla /// /// tonem **N** || 23 magis **N¹** | *m.* **NRGP** || 27 magnitudinem **G** | uinceret **R¹** | et a nulla **N³** || 28 maius (*in ras.* **P**) ullum (illum **R**) beneficium **RGMP**

dedit filio an patri divus Augustus, quamvis illum umbra adoptivi patris abscondit? Quantam cepisset voluptatem, si illum post debellata arma civilia vidisset securae paci praesidentem, non agnoscens bonum suum
 5 nec satis credens, quotiens ad se respexisset, potuisse illum virum in domo sua nasci! Quid nunc ceteros persequar, quos iam consumpsisset oblivio, nisi illos filiorum gloria e tenebris eruisset et adhuc in luce
 10 patri maiora beneficia reddiderit, quam a patre acceperat, sed an aliquis possit maiora reddere, etiam si, quae rettuli, exempla nondum satis faciunt nec beneficia parentum suorum superiaciunt: capit tamen hoc natura, quod nondum ulla aetas tulit. Si singula
 15 paternorum meritorum magnitudinem exuperare non possunt, plura in unum congesta superabunt.

Servavit in proelio patrem Scipio et prae- 1 XXXIII
 textatus in hostes eum concitavit. Parum est, quod, ut perveniret ad patrem, tot pericula maximos duces
 20 cum maxime prementia contempsit, tot obpositas difficultates, quod ad primam pugnam exiturus tiro per veteranorum corpora cucurrit, quod annos suos transiit? Adice, ut idem patrem reum defendat et con- 2
 spirationi inimicorum potentium eripiat, ut alterum
 25 illi consulatum ac tertium aliosque honores etiam consularibus concupiscendos congerat, ut pauperi raptas belli iure opes tradat et, quod est militaribus viris speciosissimum, divitem illum spoliis etiam hostilibus faciat. Si adhuc parum est, adice, ut provincias et 3

1 filiū N¹ | ac M | illam umbram M || 2 adoptavi N¹ adoptivi M | abscondat S || 4 adagnoscens RMP || 5 resp. ad se GP || 7 prosequar O corr. ω || 8 e NM a G et RP | eripuisset G || 9 quaeremus N | num G non quaeramus, num *Waldael* || 10 acceperit N² || 13 parentum N²GM | superiniiciunt O corr. *Salmasius* || 14 illa M | singuli M || 17 Serna N¹ || 18 hoste/// secum N | concitat O corr. ω; an et *deleto* equo concitato ? || 20 quam max. N³ || 22 animos M | transilit (lit in *ras*). M -iuit GP || 23 conspiratione N¹R¹ || 28 etiam] om. M et N

extraordinaria imperia continuet, adice, ut dirutis maximis urbibus Romani imperii sine aemulo ad ortus occasusque venturi defensor et conditor maiorem nobilitatem nobili viro adiciat, dici Scipionis patrem: dubium est, quin generandi volgare beneficium vicerit eximia pietas et virtus ipsi urbi nescio utrum maius praesidium adferens an decus? Deinde, si hoc parum est, finge aliquem tormenta patris discussisse, finge in se transtulisse. Licet tibi, in quantum velis, extendere beneficia filii, cum paternum munus et simplex sit et facile et danti voluptarium, quod necesse est ille multis dederit, etiam quibus dedisse se nescit, in quo consortem habet, in quo spectavit legem, patriam, praemia patrum, domus ac familiae perpetuitatem, omnia potius quam eum, quoi dabat. Quid? si quis sapientiam consecutus hanc patri tradiderit, etiamnunc disputabimus, an maius aliquid iam dederit, quam acceperat, cum vitam beatam patri reddiderit, acceperit tantum vitam?

XXXIV „Sed patris“ inquit „beneficium est, quidquid facis, quidquid praestare illi potes.“ Et praeceptoris mei, quod institutis liberalibus profeci; ipsos tamen, qui tradiderunt illa, transcendimus, utique eos, qui prima elementa docuerunt, et quamvis sine illis nemo quicquam adsequi posset, non tamen, quantumcumque quis adsecutus est, infra illos est. Multum inter prima ac maxima interest, nec ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.

XXXV Iam tempus est quaedam ex nostra, ut ita dicam, moneta proferre. Qui id beneficium dedit, quo est

1 continet G¹ || 4 nobili /// (sub ras. um) N | dici N
 dic O || 5 uicerat O corr. ω || 10 fili N¹ || 11 et Haase sed O sed
 et Pinc. | dandi N¹ | uoluntarium O corr. Pinc. | illi N¹ ||
 12 noscit M || 14 patrum N¹ || 15 quoi Gertz quod O cui N³ ||
 16 reddiderit G¹ | dispotauimus N¹ || 17 iam N² tam (dam
 suprascripta t N) NR delet R² om. GMP m. illi quiddam Gertz |
 acceperit N² || 18 accepit G || 19 et p. 81, 8 benefici//um (sub
 ras. o) N || 20 potest M || 21 instituis N¹ || 25 intra GP || 29 pro-
 ferri ω | Quid b. G Qui b. M

aliquid melius, potest vinci. Pater dedit filio vitam, est autem aliquid vita melius: ita pater vinci potest, quia dedit beneficium, quo est aliquid melius. Etiam-² nunc, qui dedit alicui vitam, si et semel et iterum
⁵ liberatus est mortis periculo, maius accepit beneficium quam dedit; pater autem vitam dedit: potest ergo, si saepius periculo mortis liberatus a filio fuerit, maius beneficium accipere quam dedit. Qui beneficium accipit,³ maius accipit, quo magis eo indiget; magis autem
¹⁰ indiget vita, qui vivit, quam qui natus non est, ut qui ne indigere quidem omnino possit: maius ergo beneficium accipit pater, si vitam a filio accipit, quam filius a patre, quod natus est. „Patris beneficia vinci⁴ a filii beneficiis non possunt. Quare? Quia vitam accepit a patre, quam nisi accepisset, nulla dare beneficia potuisset.“ Hoc commune est patri cum omnibus, qui vitam alicui dederunt; non potuissent enim referre gratiam, nisi vitam accepissent. Ergo nec medico gratia in maius referri potest (solet enim et medicus
²⁰ vitam dare), nec nautae, si naufragum sustulit. Atqui et horum et aliorum, qui aliquo modo nobis vitam dederunt, beneficia vinci possunt: ergo et patrum possunt. Si quis mihi beneficium dedit, quod multorum⁵ beneficiis adiuvandum esset, ego autem illi beneficium
²⁵ dedi id, quod nullius egeret adiutorio, maius dedi quam accipi; pater filio vitam dedit perituram, nisi multa accessissent, quae illam tuerentur; filius patri si dedit vitam, dedit eam, quae nullius desideraret auxilium in hoc, ut permaneret: ergo maius beneficium accepit a
³⁰ filio pater, qui vitam accepit, quam ipse illi dedit.

Haec non destruunt parentium venerationem 1 XXXVI

4 quid N¹ || 5 periculo GP om. NRM a morte ut vid. N² a per. mortis N³ || 9 quo maius RGP || 13 uinci om. N unde non p. aequari, quia Pfennig || 14 filiis M || 19 gratiam N¹ | in maius gratia GP || 20 naufragium M || 22 ben. uincit (del. m. 2) uinci N | et ergo et R || 25 dedi// (sub ras. t) bis N || 26 peritura N¹ | multam P || 27 accessisset q. illa N¹ || 28 desiterarit N¹

nec deteriores illis liberos faciunt, immo etiam meliores; natura enim gloriosa virtus est et anteire priores cupit. Alacrior erit pietas, si ad reddenda beneficia cum vincendi spe venerit. Ipsis patribus id volentibus laetisque contigerit, quoniam pleraque sunt, in quibus
 2 nostro bono vincimur. Unde certamen tam optabile? unde tantam felicitatem parentibus, ut fateantur ipsos liberorum beneficiis in pares? Nisi hoc ita iudicamus, excusationem damus liberis et illos segniores ad referendam gratiam facimus, quibus stimulos adicere debe-
 10 mus et dicere:

„Hoc agite, optimi iuvenes! Proposita est inter parentes ac liberos honesta contentio, dederint maiora
 3 an receperint. Non ideo vicerunt, quia occupaverunt; sumite modo animum, qualem decet, et deficere nolite: 15 vincetis optantes. Nec desunt tam pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur ac per vestigia sua ire ad victoriam saepe iam partam ex parentibus iubeant.

XXXVII 1 Vicit Aeneas patrem, ipse eius in infantia leve 20 tutumque gestamen, gravem senio per media hostium agmina et per cadentis circa se urbis ruinas ferens, cum complexus sacra ac penates deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina premeret; tulit illum per ignes et (quid non pietas potest?) pertulit colen-
 2 dumque inter conditores Romani imperii posuit. Vicere Siculi iuvenes: cum Aetna maiore vi peragitata in

1 illi N¹ || 2 et] ut M || 3 pietas filiorum ad M | cum (con
adscr. N³) uicendis//euerit (uinc. N²) N uicendis se (-disse
 R) uenerit RGP uicendis se uenerari ipsis M corr. ω || 4 ipsis M
 ipsi O | laetisque (let. M) N³M legisque O || 6 optuile N¹ ||
 7 ipso N¹ se ipsos M || 8 et 12 haec M || 9 referendam N ||
 13 honoste N¹ honesti contento G¹ | dederintne N³ || 15 nolite
 ut uincatis GP || 16 optates N¹R | certaminis N¹ || 17 uos om. P ||
 18 partam Erasmus paratam O an patratam ? || 20 in *add. Pinc.* |
 infantiae N² || 21 ostium NR || 22 cadentes M | ruinas//// f. N ||
 26 que om. M || 27 iuvenes, qui cum Gertz

urbes, in agros, in magnam insulae partem effudisset incendium, vexerunt parentes suos; discessisse creditum est ignes et utrimque flamma recedente limitem ad-
 apertum, per quem transcurrerent iuvenes dignissimi,
 5 qui magna tuto auderent. Vicit Antigonus, qui, cum 3
 ingenti proelio superasset hostem, praemium belli ad
 patrem transtulit et imperium illi Cypri tradidit; hoc
 est regnum nolle regnare, cum possis. Vicit patrem 4
 imperiosum quidem Manlius, qui, cum ante ad tempus
 10 relegatus esset a patre ob adulescentiam brutam et
 hebetem, ad tribunum plebis, qui patri suo diem dixerat,
 venit petitoque tempore, quod ille dederat sperans fore
 proditorem parentis inuisi, (et bene meruisse se de
 iuvene credebat, cuius exilium pro gravissimo crimine
 15 inter alia Manlio obieciat) nactus adulescens secre-
 tum stringit occultatum sinu ferrum et: „Nisi iuras“
 inquit „te diem patri remissurum, hoc te gladio trans-
 fodiam. In tua potestate est, utro modo pater meus
 accusatorem non habeat.“ Iuravit tribunus nec fefellit
 20 et causam actionis omissae contioni reddidit. Nulli alii
 licuit inpune tribunum in ordinem redigere. Alia 1 XXXVIII
 ex aliis exempla sunt eorum, qui parentes suos peri-
 culis eripuerint, qui ex infimo ad summum protulerint
 et e plebe acervoque ignobili numquam tacendos sae-
 25 culis dederint. Nulla vi verborum, nulla ingenii facul-
 tate exprimi potest, quantum opus sit, quam laudabile

1 orbes in agro i. m. insulame N¹ | effu // // // // disset
 N¹ || 2 patres suos N¹ || 3 recedentem N¹ || 4 transcurrerent N¹ ||
 5 audirent N¹R || 11 tr̄s pls NR corr. N³ adiens pleb̄ M | dix. diem
 GP || 12 petitoque GP petito O quare Gertz infra obieciat <at> ||
 13 inuiti (u ex b N) O corr. Pinc. immitis Opsopoeus || 16 occul-
 tum M || 17 re // // // missurum N possis reo rem. || 18 potestatem
 N¹ | utrum N³G | modo om. G || 19 an non N³ || 20 (a)emiss(a)e
 O corr. Fickert || 21 ordine N¹ || 22 suos om. M || 23 eripuerint N
 -erunt N²O | summum N³ sumum S summam (-ma G) O | pro-
 tulerent N protulerunt (o ex e R)N²O || 24 acerboque (accerbo-
 quae N) O praeter MS | et ignob. GP | innubili N¹ || 25 dederint
 N -erunt N²O | ueborum N¹ | ingenti N¹ || 26 quantus N¹

quamque numquam memoria hominum exiturum, posse hoc dicere: „Parentibus meis parui, cessi imperio eorum, sive aecum sive inicum ac durum fuit, obsequentem submissumque me praebui; ad hoc unum contumax 3 fui, ne beneficiis vincerer.“ Certate, obsecro vos, et fessi quoque restituite aciem. Felices, qui vincent, felices, qui vincentur! Quid eo adulescente praeclarius, qui sibi ipsi dicere poterit (neque enim est fas alteri dicere): „Patrem meum beneficiis vici“? Quid eo fortunatius sene, qui omnibus ubique praedicabit a filio 10 se suo beneficiis victum? Quid autem est felicius quam ibi cedere?“

1 numquam a mem. GP || 3 siue siue inimicum N siue iniquum N²R | fuit ac durum GP || 6 restui N restituite N² restituti P | vincent Mg. uincunt S uincerent N uicerint N²O || 7 uincuntur S | Quid — uici om. GF || 8 potuerit M | fas est MS || 9 dicat S || 10 praedicauit N¹ || 11 suo se GPS || 12 cadere N² (e supra a m. 2) R cedere N²

L · ANNEI SENECAE INSTITVTIONIS : ORATORIAE : LIBER. III ĒXPL.
IN̄C̄PT · LIBER · IIII · FELICITER. N

L. ANNAEI SENECAE

AD

AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER IV

Ex omnibus, quae tractavimus, Aebuti Liberalis, 1 I
potest videri nihil tam necessarium aut magis, ut ait
Sallustius, cum cura dicendum, quam quod in manibus
est: an beneficium dare et in vicem gratiam referre
5 per se res expetendae sint. Inveniuntur, qui honesta 2
in mercedem colant quibusque non placeat virtus
gratuita; quae nihil habet in se magnificum, si quic-
quam venale. Quid enim est turpius, quam aliquem
computare, quanti vir bonus sit, cum virtus nec lucro
10 invitet nec absterreat damno adeoque neminem spe ac
pollicitatione corrumpat, ut contra inpendere in se
iubeat et saepius in ultro tributis sit? Calcatis ad
illam utilitatibus eundem est; quocumque vocavit, quo-
cumque misit, sine respectu rei familiaris, interdum
15 etiam sine ulla sanguinis sui parsimonia vadendum

3 *Sall. Jug. 54, 1*

5 sunt **M** || 6 placeant *rasa* n **N** || 9 lucro **P** lucrum **NRG**
et in ras. **M** ad lucrum **N**^s || 12 util. ad illam **GP** || 13 eundem
N || 15 ullam . . parsimoniam **N**¹

3 nec umquam inperium eius detractandum. „Quid con-
sequar“ inquit, „si hoc fortiter, si hoc grate fecero?“
Quod feceris; nihil tibi extra promittitur. Si quid
commodi forte obvenerit, inter accessiones numerabis.
Rerum honestarum pretium in ipsis est. Si honestum 5
per se expetendum est, beneficium autem honestum
est, non potest alia eius condicio esse, cum eadem
natura sit. Per se autem expetendum esse honestum
saepe et abunde probatum est.

II 1 In hac parte nobis pugna est cum Epicureis, de-
licata et umbratica turba in convivio suo philosophan-
tium, apud quos virtus voluptatum ministra est, illis
paret, illis deservit, illas supra se videt. „Non est“
2 inquis „voluptas sine virtute.“ Sed quare ante virtutem
est? De ordine putas disputationem esse? de re tota 15
et de potestate eius ambigitur. Non est virtus, si
sequi potest; primae partes eius sunt, ducere debet,
imperare, summo loco stare; tu illam iubes signum
3 petere. „Quid“ inquit „tua refert? et ego sine virtute
nego beatam vitam posse constare. Ipsam voluptatem, 20
quam sequor, cui me emancipavi, remota illa inprobo
et damno. De hoc uno disputatur, utrum virtus summi
boni causa sit an ipsa summum bonum.“ Ut hoc unum
quaeratur, ordinis tantum existimas mutationem? Ista
vero confusio est et manifesta caecitas primis po- 25
4 strema praeferre. Non indignor, quod post voluptatem
ponitur virtus, sed quod omnino cum voluptate, con-
temprix eius et hostis et longissime ab illa resiliens,
labori ac dolori familiarior, virilibus incommodis, quam
isti effeminato bono.

1 detractandam **M** || 2 fort. si hoc *om.* **MP**¹ || 3 quid
forte obu. comm. **GP** || 7 potes **R**¹ || 10 deligata **N**¹ || 12 illas
paret (et *ex a m.* 2) **N** || 13 uidit **N**¹ || 14 iniquis **NR** inquit ω ||
15 ordinem **N**¹ | putas **G** disputas (u *ex o N*) **O** in his putas
Gertz | disputatio enim est **N**³ | derotata **N**¹ || 16 sed sequi **M** ||
17 sumus **P** || 18 tu *in ras.* **N** || 19 inquis **R**¹ | tu tua **G** || 20 uolun-
tatem **P** || 21 secor **N**¹ sequar **M** | mancipavi ω || 25 confessio **N** ||
27 uoluptate **N** uol. conferatur **O unde** confertur *Erasmus*

Inserenda haec, mi Liberalis, fuerunt, quia bene- 1 III
 ficiū, de quo nunc agitur, dare virtutis est et tur-
 pissimum id causa ullius alterius rei dare, quam ut
 datum sit. Nam si recipiendi spe tribueremus, locu-
 5 pletissimo cuique, non dignissimo daremus; nunc vero
 diviti inopportuno pauperem praeferimus. Non est bene-
 ficiū, quod ad fortunam spectat. Praeterea, si, ut
 prodessemus, sola nos invitaret utilitas, minime bene-
 ficia distribuere deberent, qui facillime possent, locu-
 10 pletes et potentes et reges aliena ope non indigentes;
 di vero tot munera, quae sine intermissione diebus ac
 noctibus fundunt, non darent; in omnia enim illis
 natura sua sufficit plenosque et tutos et inviolabiles
 praestat; nulli ergo beneficiū dabunt, si una dandi
 15 causa est se intueri ac suum commodum. Istud non 3
 beneficiū, sed fenus est circumspicere, non ubi optime
 ponas, sed ubi quaestuosissime habeas, unde facillime
 tollas. Quod cum longe a dis remotum sit, sequitur,
 ut inliberales sint; nam si una beneficii dandi causa
 20 sit dantis utilitas, nulla autem ex nobis utilitas deo
 speranda est, nulla deo dandi beneficii causa est.

Scio, quid hoc loco respondeatur: „Itaque non dat 1 IV
 deus beneficia, sed securus et neclegens nostri, aversus
 a mundo aliud agit aut, quae maxima Epicuro felicitas
 25 videtur, nihil agit, nec magis illum beneficia quam
 iniuriae tangunt.“ Hoc qui dicit, non exaudit pre- 2
 cantium voces et undique sublatis in caelum manibus

24 *Epic. fr. 364 Us.*

1 mi o lib. M mihi lib. N¹ || 3 illius N¹P¹ | ull. alt. rei
 causa Siesbye || 4 spe //// trib. N || 6 <bonum> pauperem
 Gertz | praeferamus O corr. ω praeferam Grut. || 9 possunt
 Koch || 13 inuiolauile N s add. N² || 14 danda P om. G || 16 fenum
 N¹ || 19 utin liberales (es ex is) N uti liberales P | beneficia R¹
 beneficiū M | c. est Mg. || 20 dantis G datis N dati N²O ||
 22 ita non M || 23 aduersus N¹ || 24 maxim N¹ || 26 Hoc dicit:
 non Gronov | peccantium G

vota facientium privata ac publica; quod profecto non fieret, nec in hunc furorem omnes profecto mortales consensissent adloquendi surda numina et inefficaces deos, nisi nossemus illorum beneficia nunc oblata ultro, nunc orantibus data, magna, tempestiva, ingentes minas
 3 interventu suo solventia. Quis est autem tam miser, tam neglectus, quis tam duro fato et in poenam genitus, ut non tantam deorum munificentiam senserit? Ipsos illos conplorantes sortem suam et querulos circumspice: inuenies non ex toto beneficiorum caelestium
 10 expertes, neminem esse, ad quem non aliquid ex illo benignissimo fonte manaverit. Parum est autem id, quod nascentibus ex aequo distribuitur? ut quae secuntur inaequali dispensata mensura transeamus, parum dedit natura, cum se dedit? 15

V 1 „Non dat deus beneficia.“ Unde ergo ista, quae possides, quae das, quae negas, quae servas, quae rapis? unde haec innumerabilia oculos, aures, animum multentia? unde illa luxuriam quoque instruens copia (neque enim necessitatibus tantummodo nostris pro-
 20 visum est; usque in delicias amamur)? tot arbusta non uno modo frugifera, tot herbae salutare, tot varietates ciborum per totum annum digestae, ut inertibus quoque fortuita terrae alimenta praeberent? iam animalia omnis generis, alia in sicco solidoque, alia in umido nas-
 25 centia, alia per sublime demissa, ut omnis rerum naturae pars tributum aliquod nobis conferret? flumina haec amoenissimis flexibus campos cingentia, illa praebitura commercio viam vasto et navigabili cursu vadentia, ex quibus quaedam aestatis diebus mirabile in-
 30

1 facientibus O corr. ω | quod] non adtendit adscr. N^s ||
 2 profecto del. ω || 3 ad alloq. G || 4 ablata M || 8 tantam N^s GP
 tam NRM || 9 querulus N¹ || 15 cum sedit G¹ || 17 rapis] queris
 M || 19 illa quoque lux. G || 23 ut meriti M¹ || 26 dimissa ω ||
 29 commercia uia O corr. Rossbach ad (in Haase) c. viam
 Gertz; an pr. commercia alveo vasto? cfr. VI 7, 3 dial. XII 9, 1 |
 uato N¹ uasta M || 30 statis ω

crementum trahunt, ut arida et ferventi subiecta caelo
loca subita vis aestivi torrentis inriget? Quid medi-
catorum torrentium venae? quid in ipsis litoribus aqua-
rum calentium exundatio?

5 te, Lari maxime, teque,
Fluctibus et fremitu adsurgens, Benace, marino?

Si pauca quis tibi donasset iugera, accepisse te 1 VI
diceres beneficium: immensa terrarum late patentium
spatia negas esse beneficium? Si pecuniam tibi ali-
10 quis donaverit et arcam tuam, quoniam tibi id magnum
videtur, inpleverit, beneficium vocabis; tot metalla *deus*
defodit, tot flumina emisit terra, super quae decurrunt
sola, aurum vehentia; argenti, aeris, ferri inmane pon-
dus omnibus locis obrutum, cuius investigandi tibi
15 facultatem dedit, ac latentium divitiarum in summa
terra signa disposuit: negas te accepisse beneficium?
Si domus tibi donetur, in qua marmoris aliquid re- 2
splendeat et tectum nitidius auro aut coloribus spar-
sum, non mediocre munus vocabis; ingens tibi domi-
20 cilium sine ullo incendii aut ruinae metu struxit, in
quo vides non tenues crustas et ipsa, qua secantur,
lamna graciliores, sed integras lapidis pretiosissimi
moles, sed totas variae distinctaeque materiae, cuius
tu parvula frusta miraris, tectum vero aliter nocte,
25 aliter interdiu fulgens: negas te ullum munus accepisse?
Et cum ista, quae habes, magno aestimes, quod est 3
ingrati hominis, nulli debere te iudicas? Unde tibi

5 Verg. g. II 159

3 qui in pissis N¹ || 5 versus ex Verg. 158 (an mare eqs.)
supplet Gertz || 9 negasse se N¹ || 10 id om. M in ras. P ||
11 dé addidi || 12 flumine misit N¹ | terra s era N aera O per ea
Mg. | quae dec. super Skutsch || 13 sola a. GPMg. solum a. M
solaurum NR uel solum N³ quam d. solidum a. Haase || 14 obruit
Gertz || 15 latetium N¹ || 21 qua (a ex e m. 1) N quae G² |
secantur (c ex qu ?) N || 22 lamina N²G²MP || 23 molles N¹ ||
24 frust//a NP || 25 flugens G fugiens M¹ | tu M || 26 magni N²

istum, quem trahis, spiritum? unde istam, per quam actus vitae tuae disponis atque ordinas, lucem? unde sanguinem, cuius cursu vitalis continetur calor? unde ista palatum tuum saporibus exquisitis ultra satietatem lacessentia? unde haec inritamenta iam lassae voluptatis? unde ista quies, in qua putrescis ac marces? 5
4 Nonne, si gratus es, dices:

Deus nobis haec otia fecit.

Namque erit ille mihi semper deus, illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus inbuet agnus. 10
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
Ludere, quae vellem, calamo permisit agresti.

5 Ille deus est, non qui paucas boves, sed qui per totum orbem armenta dimisit, qui gregibus ubique passim vagantibus pabulum praestat, qui pascua hibernis aestivalia 15 substituit, qui non calamo tantum cantare et agreste atque inconditum carmen ad aliquam tamen observationem modulari docuit, sed tot artes, tot vocum varietates, tot sonos alios spiritu nostro, alios externo cantus edituros commentus est. Neque enim nostra ista, 20 quae invenimus, dixeris, non magis, quam quod crescimus, quam quod ad constitutum temporum sua corpori officia respondent: nunc puerilium dentium lapsus, nunc ad surgentem iam aetatem et in robustiorem gradum transeuntem pubertas et ultimus ille dens surgenti 25 iuventae terminum ponens. Insita sunt nobis omnium aetatum, omnium artium semina, magisterque ex occulto deus producit ingenia.

8 *Verg. ecl. I 6*

1 quae N¹ | trais R | ista R || 5 lassa RGP || 7 est dicis N¹ || 10 semper M || 11 et 13 uobes N¹ | illum P || 12 quem G || 13 paucas N¹ | pauas P || 14 diuisit N³ || 15 uacantibus N¹ || 16 non cum cal. M | calamos N¹ || 17 aliquam (am ex a) N || 19 sonus N¹R || 20 nostro N¹ || 21 iuimus M || 22 a const. N¹ | stitutum R¹ | tempus s || 23 respondit N¹ | nunc in ads. N³ || 25 transeunte N¹ || 26 iubente N¹ || 27 omniumque GP || 28 deos N¹ | ingenita Cornelissen

„Natura“ inquit „haec mihi praestat.“ Non intel- 1 VII
 legis te, cum hoc dicis, mutare nomen deo? quid enim
 aliud est natura quam deus et divina ratio toti mundo
 partibusque eius inserta? Quotiens voles, tibi licet
 5 aliter hunc auctorem rerum nostrarum compellare; et
 Iovem illum Optimum ac Maximum rite dices et To-
 nantem et Statorem, qui non, ut historici tradiderunt,
 ex eo, quod post votum susceptum acies Romanorum
 fugientium stetit, sed quod stant beneficio eius omnia,
 10 stator stabilitorque est. Hunc eundem et Fatum si 2
 dixeris, non mentieris; nam quom fatum nihil aliud
 sit, quam series inplexa causarum, ille est prima om-
 nium causa, ex qua ceterae pendent. Quaecumque
 voles, illi nomina proprie aptabis vim aliquam effe-
 15 ctumque caelestium rerum continentia: tot adpellatio-
 nes eius possunt esse, quot munera.

Hunc et Liberum patrem et Herculem ac Mercu- 1 VIII
 rium nostri putant: Liberum patrem, quia omnium
 parens sit, quoi primum inventa seminum vis est con-
 20 sultura per voluptatem; Herculem, quia vis eius invicta
 sit quandoque lassata fuerit operibus editis, in ignem
 recessura; Mercurium, quia ratio penes illum est nume-
 rusque et ordo et scientia. Quocumque te flexeris, 2
 ibi illum videbis occurrentem tibi; nihil ab illo vacat,
 25 opus suum ipse inplet. Ergo nihil agis, ingrattissime
 mortalium, qui te negas deo debere, sed naturae, quia
 nec natura sine deo est nec deus sine natura, sed idem
 est utrumque, distat officio. Si, quod a Seneca acce- 3

3 tota M || 8 pos N¹ | acie N¹ aciem Gertz || 9 stitit Grut. ||
 10 et 11 factum N¹ || 11 cum ω quod O || 14 effectuum cael.
 M || 16 quod N¹ || 17 et herc. — lib. patrem om. GM | ac om. N¹
 et 5 || 19 et 21 sit] est Mg. | quoi pr. Grut. quod pr. O quod
 per eum Lps. | est et consitura Gertz vitis consitura peperit
 vol. Mg. || 20 herc. quis e. G h. quamquam uis e. M || 21 fuerat
 N¹ fuerit in ras. P || 22 mercurius O corr. N² || 23 quo//cunque
 N || 24 occ. ubi M || 25 ipse] in illo M || 26 debere om. M ||
 27 Sct (= scilicet) nat. G || 28 utrum R¹ | nec distat GP

pisses, Annaeo te debere diceres vel Lucio, non creditorem mutares, sed nomen, quoniam, sive praenomen eius sive nomen dixisses sive cognomen, idem tamen ille esset; sic nunc naturam voca, fatum, fortunam: omnia eiusdem dei nomina sunt varie utentis sua potestate. Et iustitia, probitas, prudentia, fortitudo, frugalitas unius animi bona sunt; quidquid horum tibi placuit, animus placet.

IX 1 Sed ne aliam disputationem ex obliquo habeam, plurima beneficia ac maxima in nos deus defert sine spe recipiendi, quoniam nec ille conlato eget nec nos ei quidquam conferre possumus; ergo beneficium per se expetenda res est. Una spectatur in eo accipientis utilitas; ad hanc accedamus sepositis commodis nostris. 2 „Dicitis“ inquit „diligenter eligendos, quibus beneficia demus, quia ne agricolae quidem semina harenis committant; quod si verum est, nostram utilitatem in beneficiis dandis sequimur, quemadmodum in arando serendoque; neque enim serere per se res expetenda est. Praeterea quaeritis, *ubi et quomodo detis* beneficium, quod non esset faciendum, si per se beneficium dare expetenda res esset, quoniam, quocumque loco et quocumque modo daretur, beneficium erat.“ 3 Honestum propter nullam aliam causam quam propter ipsum sequimur; tamen, etiam si nihil aliud sequendum est, quaerimus, cui faciamus et quando et quemadmodum; per haec enim constat. Itaque, cum eligo, cui dem

3 dixisse N¹RP || 4 hunc *Agricola* | uoco M || 5 die n. R¹ de /// noma N¹ || 6 iustitia N || 9 oblico N¹ | adeam *Gru.* in (ad *Mg.*) al. . . abeam *Pinc.* || 10 (ad nos d.) defert *Gertz* refert O confert ω | sine N² si in N in RP non in M nulla in G || 12 ei om. N¹ || 13 expenda N | expectatur O corr. ω || 16 demus ω debemus N debeamus N²O | quidam N¹ || 17 humilitatem RP || 19 enim secreta M || 20 quaeritis N¹ | ubi et q. d. *add. Gertz an* beneficio <locum>? || 22 quoniam *Gertz* qu(a)e (quod N²) enim NRM quae GP quia enim *Gru.* || 24 nulla G || 25 Tam P || 26 cui (cui id) *Gertz* quid O || 27 hec N²G hanc O

beneficium, id* ago, ut quandoque beneficium sit, quia, si turpi datur, nec honestum esse potest nec beneficium.

Depositum reddere per se res expetenda est; non 1 X
tamen semper reddam nec quolibet loco nec quolibet
5 tempore. Aliquando nihil interest, utrum infitier an
palam reddam. Intuebor utilitatem eius, cui redditurus
sum, et nociturum illi depositum negabo. Idem in 2
beneficio faciam: videbo, quando dem, cui dem, quem-
admodum, quare. Nihil enim sine ratione faciendum
10 est; non est autem beneficium, nisi quod ratione datur,
quoniam ratio omnis honesti comes est. Quam saepe 3
hominum donationem suam inconsultam obiurgantium
hanc exaudimus vocem: „Mallet perdidisse quam illi
dedisse“! Turpissimum genus damni est inconsulta
15 donatio multoque gravius male dedisse beneficium, quam
non recepisse; aliena enim culpa est, quod non reci-
pimus; quod, cui daremus, non elegimus, nostra. In 4
electione nihil minus quam hoc, quod tu existimas,
spectabo, a quo recepturus sim; eligo enim eum, qui
20 gratus, non qui redditurus sit, saepe autem et non
redditurus gratus est et ingratus, qui reddidit. Ad 5
animum tendit aestimatio mea; ideo locupletem sed
indignum praeteribo, pauperi viro bono dabo; erit enim
in summa inopia gratus et, cum omnia illi deerunt,
25 supererit animus.

Non lucrum ex beneficio capto, non voluptatem, 1 XI
non gloriam; uni placere contentus in hoc dabo, ut
quod oportet faciam. Quod oportet autem non est
sine electione: quae qualis futura sit, interrogas? Eli-
30 gam virum integrum, simplicem, memorem, gratum,

1 quandoque ante id transp. Gertz || 5 At aliq. M | palam an Ips. || 8 quemadmodum N¹ || 10 reddatur M || 11 est (es in ras.) N || 14 turpissimi M | damni/// N dandi GP || 16 recepimus P || 17 eligimus GMP || 18 nihilominus N¹ || 19 expectabo M | receptus M | sum M¹ || 21 est et ingr. add. ω et ingratus iam N⁸(5) || 27 contemptus P | in hoc laudabor M || 28 Quid G || 29 aequalis N¹ ea qualis Gertz

alieni abstinentem, sui non avare tenaceſſi, benevolum;
 hunc ego cum elegero, licet nihil illi fortuna tribuat,
 ex quo referre gratiam poſſit, ex ſententia geſta res
 2 erit. Si utilitas me et ſordida computatio liberalem
 facit, ſi nulli proſum, niſi ut in vicem ille mihi proſit, 5
 non dabo beneficium proficiſcenti in diverſas longin-
 quasque regiones, a futuro ſemper; non dabo ſic ad-
 3fecto, ut ſpes ei nulla ſit convaleſcendi; non dabo ipſe
 ut ſcias rem per ſe expetendam eſſe bene facere, ad- 10
 venis modo in noſtrum delatis portum, ſtatim abituris,
 ſuccurrimus; ignoto naufrago navem, qua revehatur,
 et damus et ſtruimus. Diſcedit ille vix ſatis noto
 ſalutis auctore et numquam amplius in conſpectum
 noſtrum reverſurus debitores nobis deos delegat pre- 15
 caturque, illi pro ſe gratiam referant; interim nos
 4 iuvat ſterilis beneficii conſcientia. Quid? cum in ipſo
 vitae fine conſtitimus, cum teſtamentum ordinamus,
 non beneficia nihil nobis profutura dividimus? Quan-
 tum temporis conſumitur, quam diu ſecreto agitur, 20
 quantum et quibus demus! Quid enim intereſt, quibus
 5 demus a nullo recepturi? Atqui numquam diligentius
 damus, numquam magis iudicia noſtra torquemus, quam
 ubi remotis utilitatibus ſolum ante oculos honeſtum
 ſtetit, tam diu officiorum mali iudices, quam diu illa 25
 depravat ſpes ac metus et inertiffimum vitium, volup-
 tas; ubi mors intercluſit omnia et ad ferendam ſen-
 tentiam incorruptum iudicem miſit, quaerimus digniſ-
 ſimos, quibus noſtra tradamus, nec quicquam cura

2 ergo 5 || 3 ferre S | geſta res N res g. O || 7 ab futuro
 N²M | ſic] ipſe G || 8 ſpes/// e nulla (*ſub ras. s*) N || 9 tempus
 rec. GP || 10 uſcias N¹ || 11 ſtatim N et ſtatim N²O | habituris
 N¹ abiturus G || 13 inſtruimus 5 || 14 actore N¹ || 16 gr. reddant
 GP || 17 conſcientiam N¹ | in po N¹ in om. M *poſt uitae* GP ||
 18 finem N¹ | conſiſtimus N²M conſtituimus G || 19 num ben.
 N³M || 21 demus P³ debemus O debeamus N² || 25 illam M ||
 26 deprabat N¹ depravabat Gertz || 29 curatiores comp. M

sanctiore componimus, quam quod ad nos non pertinet. At mehercules tunc magna voluptas subit cogitantem: „Hunc ego locupletiores faciam, et huius dignitati adiectis opibus aliquid splendoris adfundam.“

5 Si non damus beneficia nisi recepturi, intestatis moriendum sit.

„Dicitis“ inquit „beneficium creditum insolubile 1 XII esse, creditum autem non est res per se expetenda.“ Cum creditum dicimus, imagine et translatione utimur; 10 sic enim et legem dicimus iusti iniustique regulam esse, et regula non est res per se expetenda. Ad haec verba demonstrandae rei causa descendimus; cum dico creditum, intellegitur tamquam creditum. Vis scire? adicio insolubile, cum creditum nullum non solvi aut 15 possit aut debeat. Adeo beneficium utilitatis causa 2 dandum non est, ut saepe, quemadmodum dixi, cum damno ac periculo dandum sit. Sic latronibus circumventum defendo, ut tuto transire permittatur; reum gratia laborantem tueor et hominum potentium factionem in me converto, quas illi detraxero sordes, sub 20 accusatoribus isdem fortasse sumpturus, cum abire in partem alteram possim et securus spectare aliena certamina; spondeo pro iudicato et suspensis amici bonis libellum deicio creditoribus eius me obligaturus; ut 25 possim servare proscriptum, ipse proscriptionis periculum adeo. Nemo Tusculanum aut Tiburtinum paraturus salubritatis causa et aestivi secessus, quoto anno

1 ad om. M an N¹ || 2 Ad N¹ | subet N¹ || 3 ergo N¹ | et /// (sub ras. in) N || 5 benefica P | intestati N¹ | m. est ε || 7 ins. esse cr. om. N¹ || 10 dicimus Mrt. scimus O || 11 et om. M | recula /// (sub ras. m) N || 17 sit. Sic ω si N sit si N²O sit. A Mg. || 18 ut] cum Koch | toto N¹ | permittitur N¹ || 19 gratiam N¹ | tueret h. N¹ || 20 subtraxero GP || 21 subiturus G² || 23 suspensum ω | boni N¹ || 25 proscribt. (bis) NE | ipse] om. sed sepe ante per. add. M in se RP || 26 atque O corr. ω | paratus O paratum G² corr. Gronov uel pratum uel portus adscr. N² || 27 salubritatis N¹ | annuo Fickert

4 empturus sit, disputat; cui e re sit, tuendum est. Eadem
 in beneficio ratio est; nam quom interrogaveris, quid
 reddat, respondebo: bonam conscientiam. Quid reddat
 beneficium? dic tu mihi, quid reddat iustitia, quid in-
 nocentia, quid magnitudo animi, quid pudicitia, quid 5
 temperantia; si quicquam praeter ipsas, *ipsas* non petis.
 5 In quid mundus vices suas solvit? in quid sol diem
 extendit et contrahit? omnia ista beneficia sunt, fiunt
 enim nobis profutura. Quomodo mundi officium est
 circumagere rerum ordinem, quomodo solis loca mutare, 10
 ex quibus oriatur, in quae cadat, et haec salutaria
 nobis facere sine praemio, ita viri officium est inter
 alia et beneficium dare. Quare ergo dat? ne non det,
 ne occasionem bene faciendi perdat.

XIII 1 Vobis voluptas est inertis otii facere corpusculum 15
 et securitatem sopitis simillimam adpetere et sub densa
 umbra latitare tenerrimisque cogitationibus, quas tran-
 quillitatem vocatis, animi marcentis oblectare torporem
 et cibus potionibusque intra hortorum latebram corpora
 2 ignavia pallentia saginare; nobis voluptas est dare 20
 beneficia vel laboriosa, dum aliorum labores levent,
 vel periculosa, dum alios periculis extrahant, vel ratio-
 nes nostras adgravatura, dum aliorum necessitates et
 3 angustias laxent. Quid mea interest, an recipiam bene-
 ficia? etiam cum recepero, danda sunt. Beneficium 25
 eius commodum spectat, cui praestatur, non nostrum;

1 cui (s. cur) e re sit *tentavi* cum erit O uel emerit uten-
 dum est N³ cum venierit aptum, emendum est J. *Mueller* cur
 emat, intuendum est *Klammer* || 2 Namque M num N² | quum
 N²R || 3 quid r. — mihi *om.* RGF *add. in mg.* R³ | reddit ben. ω
 Queris q. r. N³ || 4 dic tum (dictum P) O *corr.* N³ | quod *quin-*
quies G | reddit G || 6 ipsas *add. Modius* ipsas <petis, ipsas> Mg. ||
 7 inquit N²RGM¹P | sicut N¹ mundus incessu absoluit M volvit
Gertz subit *Kruczkiewicz*; an servat? | inquit N²RGP || 11 caedat
 NR cedat O *corr.* *Erasmus* || 13 beneficia G¹ || 14 nec N¹M || 15 inertis
 otio *Burmam* | uel farcire *ss.* N³ *malim* fovere; otii f. opuscu-
 lum Mg. f. <compos> corp. *Koch* || 16 soporis *Agricola* || 17 liti-
 tare R¹ || 22 alios G *et v. l.* N³ aliorum O || 26 expectat O *corr.* ω

alioquin nobis illud damus. Itaque multa, quae summam utilitatem aliis adferunt, pretio gratiam perdunt. Mercator urbibus prodest, medicus aegris, mango venalibus; sed omnes isti, quia ad alienum commodum pro suo veniunt, non obligant eos, quibus prosunt. Non est beneficium, quod in quaestum mittitur. „Hoc dabo et hoc recipiam“ auctio est.

Non dicam pudicam, quae amatorem ut incenderet 1 XIV reppulit, quae aut legem aut virum timuit; ut ait Ovidius:

10 Quae, quia non licuit, non dedit, illa dedit.

Non inmerito in numerum peccantium refertur, quae pudicitiam timori praestitit, non sibi. Eodem modo, qui beneficium ut reciperet dedit, non dedit. Ergo et 2 nos beneficium damus animalibus, quae aut usui aut alimento futura nutrimus? beneficium damus arbustis, 15 quae colimus, ne siccitate aut inmoti et neglecti soli duritia laborent? Nemo ad agrum colendum ex aequo 3 et bono venit nec ad ullam rem, cuius extra ipsam fructus est; ad beneficium dandum non adducit cogitatio avara nec sordida, sed humana, liberalis, cupiens 20 dare, etiam cum dederit, et augere novis ac recentibus vetera, unum habens propositum, quanto ei, cui praestat, bono futura sit; alioqui humile est, sine laude, sine gloria, prodesse, quia expedit. Quid magnifici est 4 25 se amare, sibi parcere, sibi adquirere? ab omnibus istis vera beneficii dandi cupido avocatur, ad detrimentum iniecta manu trahit et utilitates relinquit ipso bene faciendi opere laetissima.

10 *Ov. am. III 14, 4*

2 precii P || 6 gestum S questu M || 7 ut hoc Gertz |
 actio GS || 9 uerum N¹ || 11 innumero MPS | qui S || 13 ego N¹ |
 14 uisui G¹ || 15 futuro N¹ || 16 nec P | aut negl. M || 18 illam M
 19 non ducit M || 21 nobis N¹ | acrescentibus (accr. G) N³G
 22 ueteranum N uetera non N²O corr. Grut. | prepositum RP
 23 bona sit fut. M | futuro R¹ | laudes in gl. N¹ || 25 parce R¹ |
 27 ipsos N¹

- XV 1 Numquid dubium est, quin contraria sit beneficio iniuria? Quomodo iniuriam facere per se vitanda ac fugienda res est, sic beneficium dare per se expetenda. Illic turpitude contra omnia praemia in scelus hortantia valet; ad hoc invitat honesti per se efficax species. Non mentiar, si dixerō neminem non amare beneficia sua, neminem non ita compositum animo, ut libentius eum videat, in quem multa congescit, cui non causa sit iterum dandi beneficii semel dedisse. Quod non accideret, nisi ipsa nos delectarent beneficia. Quam saepe dicentem audias: „Non sustineo illum deserere, cui dedi vitam, quem e periculo eripui. Rogat me, ut causam suam contra homines gratiosos agam; nolo, sed quid faciam? iam illi semel, iterum adfui.“ Non vides inesse isti rei propriam quandam vim, quae nos dare beneficia cogit, primum quia oportet, deinde quia dedimus? Cui initio ratio non fuisset praestandi aliquid, ei praestamus ob hoc, quia praestitimus; adeoque ad beneficia nos non impellit utilitas, ut inutilia tueri ac fovere perseveremus sola beneficii caritate, cui etiam infeliciter dato indulgere tam naturale est, quam liberis pravis.
- XVI 1 Idem isti gratiam referre ipsos fatentur, non quia honestum est, sed quia utile; quod non esse ita minore opera probandum est, quia, quibus argumentis collegimus beneficium dare per se rem expetendam esse, isdem etiam hoc colligimus. Fixum illud est, a quo in cetera probationes nostrae exeunt, honestum ob nullam aliam causam, quam quia honestum sit, coli.

2 vitandam N¹ | aut P || 4 Illic cupido M || 8 congescit. Cui n. c. est . . dedisse? Gertz || 10 acciderit M || 12 que me N¹ e om., add. m. 1 in G || 14 iterum NM iterumque (utrumque G) N²M²O || 15 propriam ω proximam (ex -ma N²) O maximam Haase || 18 adeoque ad N³GM adeoque quod ad RP ad. quod N || 19 non om. RMP non nos G | ut et inut. ω || 21 indigere M || 22 pravis ω paruis O || 27 idem N¹ | collegimus O corr. N² colligemus ω | est illud GP | esto Lps. || 28 probatione N¹

Quis ergo controversiam facere audebit, an gratum esse honestum sit? quis non ingratum detestetur, hominem sibi ipsum inutilem? Quid autem, cum tibi narratur „adversus summa beneficia amici sui ingratus
 5 est“, quomodo adficeris? utrum tamquam rem turpem fecerit, an tamquam rem utilem sibi et profuturam omiserit? puto, nequam hominem existimas, cui poena, non cui curatore opus sit; quod non accideret, nisi gratum esse per se expetendum honestumque esset.
 10 Alia fortasse minus dignitatem suam praeferunt et, 3 an sint honesta, interprete egent; hoc expositum est pulchriusque, quam ut splendor eius dubie ac parum luceat. Quid tam laudabile, quid tam aequaliter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis
 15 gratiam?

Ad hoc, dic mihi, quae causa nos perducit? 1 XVII
 Lucrum? quod qui non contemnit, ingratus est. Ambitio? et quae iactatio est solvisse, quod debeas? Metus? nullus ingrato; huic enim uni rei non posuimus
 20 legem, tamquam satis natura cavisset. Quomodo nulla 2 lex amare parentes, indulgere liberis iubet (super- vacuum est enim, in quod imus, impelli), quemadmodum nemo in amorem sui cohortandus est, quem adeo, dum nascitur, trahit, ita ne ad hoc quidem, ut honesta
 25 per se petat; placent suapte natura, adeoque gratiosa virtus est, ut insitum sit etiam malis probare meliora. Quis est, qui non beneficus videri velit, qui non inter scelera et iniurias opinionem bonitatis adfectet, qui non ipsis, quae inpotentissime fecit, speciem aliquam

3 ipsi G | inutile//// Aduersus (quid . . narratur om., sed supplet et corr. inutilem m. ead.) N || 4 ingr. esse G || 5 adficeris Hertz id feceris N -rit N^o || 12 que om. M | ac partim G || 14 animas M || 16 perducet N¹ uel pellicit N³ || 17 quod om. M quo R¹ || 18 eaeque Gertz | debebas ω || 19 Menis? nullus G || 20 caruisset O claruisset N² corr. ω || 21 iubeat M || 22 enim est M || 23 adeo dum Modius admodum (d prior ss. in N) O || 27 ben. esse uelit G || 28 opinione N¹ || 29 impudentissime M

induat recti velitque etiam his videri beneficium de-
 3 disse, quos laesit? Gratias itaque agi sibi ab iis, quos
 afflixere, patiuntur bonosque se ac liberales fingunt,
 quia praestare non possunt; quod non facerent, nisi
 illos honesti et per se expetendi amor cogeret moribus 5
 suis opinionem contrariam quaerere et nequitiam ab-
 dere, cuius fructus concupiscitur, ipsa vero odio pudori-
 que est; nec quisquam tantum a naturae lege descivit
 4 et hominem exuit, ut animi causa malus sit. Dic enim
 cuilibet ex istis, qui raptō vivunt, an ad illa, quae 10
 latrocinii et furtis consecuntur, malint ratione bona
 pervenire: optabit ille, cui grassari et transeuntes per-
 cutere quaestus est, potius illa invenire quam eripere;
 neminem reperies, qui non nequitiae praemiis sine
 nequitia frui malit. Maximum hoc habemus naturae 15
 meritum, quod virtus lumen suum in omnium animos
 permittit; etiam, qui non secuntur illam, vident.

XVIII 1 Ut scias per se expetendam esse grati animi ad-
 fectionem, per se fugienda res est ingratum esse, quo-
 niam nihil aequae concordiam humani generis dissociat 20
 ac distrahit quam hoc vitium. Nam quo alio tuti
 sumus, quam quod mutuis iuvamur officiis? hoc uno
 instructor vita contraque incursiones subitas munitior
 2 est, beneficiorum commercio. Fac nos singulos, quid
 sumus? praeda animalium et victimae ac bellissimus 25
 et facillimus sanguis; quoniam ceteris animalibus in
 tutelam sui satis virium est, quaecumque vaga nasce-
 bantur et actura vitam segregem, armata sunt, hominem
 inbecilla *cutis* cingit, non unguium vis, non dentium

1 uelique N uelit quoque N^o | hiis M iis ω || 2 iis NR
 his N^o | quod N¹R || 4 possint M || 6 op. bonitatis contr. M ||
 8 naturali GP | desinit M || 9 dicit G¹ || 11 mallint (t in ras.) N
 maluit P || 12 optauit N¹P | ill& R || 16 in omn. an. lumen
 suum GP || 17 sequuntur (u alt. ex e) N | illam om. M || 21 tuto
 N¹ || 22 nam quod N¹ | quod om. M || 25 uictimae delectabilis
 (i alt. ex e) ac G | uel lenissimus N^s vilissimus Mrt. || 26 facil-
 lissimus N¹ || 27 est et quaec. Pfennig | nascuntur N^s || 28 ho-
 mine N¹ || 29 inbecillitas N^s cutis add. Mg.; malim tutela

terribilem ceteris fecit, nudum et infirmum societas munit. Duas *deus* res dedit, quae illum obnoxium validissimum facerent, rationem et societatem; itaque, qui par esse nulli posset, si seduceretur, rerum potitur.

5 Societas illi dominium omnium animalium dedit; societas terris genitum in alienae naturae transmisit imperium et dominari etiam in mari iussit; haec morborum inpetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solacia contra dolores dedit; haec fortes nos facit, quod licet

10 contra fortunam advocare. Hanc societatem tolle, et unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes; tolletur autem, si efficis, ut ingratus animus non per se vitandus sit, sed quia aliquid illi timendum est; quam multi enim sunt, quibus ingratis esse tuto licet!

15 Denique ingratum voco, quisquis metu gratus est.

Deos nemo sanus timet; furor est enim metuere 1 XIX salutaria, nec quisquam amat, quos timet. Tu denique, Epicure, deum inermem facis, omnia illi tela, omnem detraxisti potentiam et, ne cuiquam metuendus

20 esset, proiecisti illum extra metum. Hunc igitur insaeptum ingenti quidem et inexplicabili muro divisumque a contactu et a conspectu mortalium non habes quare verearis; nulla illi nec tribuendi nec nocendi materia est; in medio intervallo huius et alterius caeli

25 desertus sine animali, sine homine, sine re ruinas mundorum supra se circaque se cadentium evitat non exaudiens vota nec nostri curiosus. Atqui hunc vis 3

18 *Epic. fr. 364 Us.*

1 terribile N¹ | facit F || 2 deus *add.* Haase deus illi post res Gertz natura ante dedit *add.* N³ | obnoxio (o tert. ex um) N ex obnoxio Lps. || 4 si per se duceretur N² || 5 dnm (pro dominum) N | anim. fecit G || 6 gentium O *corr.* § || 7 maria Haase | haec M hoc O || 8 arguit N³GM arguis (-uisse nectuti N) NRP || 9 haec M hoc O | libet M || 12 autes R aũ es P || 13 uitandum R | aliquod M || 14 ingrati N -tis N² -tos O || 17 cos N¹ || 19 necumquam metuens N¹ || 20 mundum Mrt. | intersaeptum Mg. || 21 quodam Mrt. || 22 contractu N¹ || 23 nulla ibi GP

videri colere non aliter quam parentem grato, ut opinor, animo; aut, si non vis gratus videri, quia nullum habes illius beneficium, sed te atomi et istae micae
 4 tuae forte ac temere conglobaverunt, cur colis? „Propter maiestatem“ inquis „eius eximiam ac singularem naturam.“ Ut concedam tibi, nempe hoc facis nullo pretio
 5 inductus, nulla spe; est ergo aliquid per se expetendum, cuius te ipsa dignitas ducit, id est honestum. Quid est autem honestius, quam gratum esse? huius virtutis materia tam late patet quam vita. 10

XX 1 „Sed inest“ inquit „huic bono etiam utilitas aliqua.“ Cui enim virtuti non inest? sed id propter se expeti dicitur, quod, quamvis habeat aliqua extra comoda, sepositis quoque illis ac remotis placet. Prodest
 2 gratum esse; ero tamen gratus, etiam si nocet. Gratus 15 quid sequitur? ut haec res illi alios amicos, alia beneficia conciliet? Quid ergo? si quis sibi offensas concitaturus est, si quis intellegit adeo per hoc se nihil consecuturum, ut multa etiam ex reposito adquisitoque perdenda sint, non libens in detrimenta descendit? 20
 3 Ingratus est, qui in referenda gratia secundum datum videt, qui sperat, cum reddit; ingratum voco, qui aegro adsedit, quia testamentum facturus est, cui de hereditate aut de legato vacat cogitare. Faciat licet omnia, quae
 4 facere bonus amicus et memor officii debet: si animo 25 eius obversatur spes lucri, captator est et hamum iacit; ut aves, quae laceratione corporum aluntur, lassa morbo pecora et casura ex proximo speculantur, ita hic imminet morti et circa cadaver volat.

1 colore N¹M | gato et N¹ || 2 uideri grat. GP || 4 cum colis N¹ || 5 ex. singularemque GP || 8 cum iuste ipsa N¹ | ipsa et est om. M || 9 essemus uirtutis N¹ || 15 Gratus quid N Gratus est quid (Qui id G) O gratum esse N³ || 16 et alia G | beneficia R || 17 qui terso si N corr. N³ || 18 si quid P || 20 descendet Mrt. || 21 sec. actum Mg. fecunditatem Koch || 22 quid N¹ | qui N²G quia O || 23 assidet M adsedit G | quia N || 24 ut de N¹ vel de Gertz || 26 obseruatur GM¹S | si lucri O si del. Grut. | amum N¹R¹ || 28 e prox. GP

Gratus animus ipsa virtute propositi sui capitur. 1 XXI
 Vis scire hoc ita esse nec illum utilitate corrumpi?
 Duo genera sunt grati hominis: dicitur gratus, qui
 aliquid pro eo, quod acceperat, reddit; hic fortasse
 5 ostentare se potest, habet, quod iacet, quod proferat;
 dicitur gratus, qui bono animo accepit beneficium, bono
 debet; hic intra conscientiam clusus est. Quae illi 2
 contingere potest utilitas ex adfectu latenti? atqui hic,
 etiam si ultra facere nil potest, gratus est: amat, debet,
 10 referre gratiam cupit; quidquid ultra desideras, non
 ipse deest. Artifex est etiam, cui ad exercendam artem 3
 instrumenta non suppetunt, nec minus canendi peritus,
 cuius vocem exaudiri fremitus obstrepentium non sinit.
 Volo referre gratiam: post hoc aliquid superest mihi,
 15 non ut gratus, sed ut solutus sim; saepe enim et qui
 gratiam rettulit, ingratus est, et qui non rettulit, gra-
 tus. Nam ut omnium aliarum virtutum, ita huius ad
 animum tota aestimatio redit; hic si in officio est,
 quidquid defuit, fortuna peccat. Quomodo est disertus 4
 20 etiam qui tacet, fortis etiam qui compressis manibus
 vel etiam adligatis, quomodo gubernator etiam, qui in
 siccio est, quia consummatae scientiae nihil deest, etiam
 si quid obstat, quo minus se utatur, ita gratus est
 etiam, qui vult tantum nec habet huius voluntatis suae
 25 ullum alium quam se testem. Immo amplius adiciam: 5
 est aliquando gratus etiam, qui ingratus videtur, quem
 mala interpret opinio contrarium tradidit. Hic quid
 aliud sequitur quam ipsam conscientiam? quae etiam
 obruta delectat, quae contioni ac famae reclamatur et in

1 propiti N¹ || 2 ullum G || 3 quia al. N¹ || 4 reddidit N
 reddit O sicque corr. m. 1 et 2 in N || 6 accipit N²M || 7 clau-
 sus N²MP || 8 latente O | atque O corr. Pinc. || 9 nichil M ||
 11 ipse Gertz ipsi (i alt. in ras. N) O || 14 hec G || 16 retulit
 /// /// gratus. Nam (sub ras. in; ingratus . . retulit om., supplet
 m. 2) N | et om. GP || 19 desertus R || 20 fortes M | qui del. Mg. ||
 21 all. <est> Wsg. all. <iacet> J. Mueller || 23 si qui N¹ | quid /// ///
 (sub ras. est) G || 26 quō (= quoniam) M || 27 contr. N in contr.
 N²O unde trahit Mg. trudit Koch || 28 ipsa N¹ || 29 contione R¹

se omnia reponit et, cum ingentem ex altera parte turbam contra sentientium adspexit, non numerat suffragia, sed una sententia vincit. Si vero bonam fidem perfidiae suppliciis adfici videt, non descendit e fastigio et supra poenam suam consistit: „Habeo“ inquit, „quod volui, quod petii; nec paenitet nec paenitebit nec ulla iniquitate me eo fortuna perducet, ut hanc vocem audiat: quid mihi volui? quid nunc mihi prodest bona voluntas?“ Prodest et in eculeo, prodest et in igne; qui si singulis membris admoveatur et paulatim vivum corpus circumeat, licet ipsum cor plenum bona conscientia stillet: placebit illi ignis, per quem bona fides conlucebit.

XXII 1 Nunc illud quoque argumentum quamvis dictum iam reducatur: quid est, quare grati velimus esse, cum morimur, quare singulorum perpendamus officia, quare id agamus in omnem vitam nostram memoria decurren-
 2 te, ne cuius officii videamur obliti? Nihil iam superest, quo spes porrigatur; in illo tamen cardine positi abire e rebus humanis quam gratissimi volumus.
 3 Est videlicet magna in ipso opere merces rei et ad adliciendas mentes hominum ingens honesti potentia, cuius pulchritudo animos circumfundit et delenitos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit. At multa hoc commoda oriuntur, et tutior est vita melioribus amore
 4 que et secundum bonorum iudicium aetasque securior, quam innocentia, quam grata mens prosequitur. Fuisset enim iniquissima rerum natura, si hoc tantum bonum miserum et anceps et sterile fecisset. Sed illud in-

4 supplicis N¹RP || 5 sed supra GP | ponam R¹ || 7 audiam O corr. Lps. || 8 quid // // // // mihi vol. N mihi pr. om. M || 10 si om. N¹M¹ qui singulis . . circumeat licet, ipsum interp. Gertz || 11 cor 5 corpus O || 12 ustilet Cornelissen || 14 ductum NRP in luctum M || 15 grate M || 17 decorrente N decernente O || 18 nec M || 20 ab. eremus hum. N¹ || 21 ipsos N¹ || 23 admiratio (amm. G) O corr. ω || 24 fulguris G | sui NM ui O | Ad multa hec et haec comm. M hinc ω || 25 tutior N¹ | vita] desinit M || 29 illu R¹

tuere, an ad istam virtutem, quae saepe tuta ac facili
aditur via, etiam per saxa et rupes et feris ac serpen-
tibus obsessum iter fueris iturus. Non ideo per se 4
non est expetendum, cui aliquid extra quoque emolu-
5 menti adhaeret; fere enim pulcherrima quaeque multis
et adventiciis comitata sunt dotibus, sed illas trahunt,
ipsa praecedunt.

Num dubium est, quin hoc humani generis domi- 1 XXIII
cilium circumitus solis ac lunae vicibus suis temperet?
10 quin alterius calore alantur corpora, terrae relaxentur,
inmodici umores comprimantur, adligantis omnia hiemis
tristitia frangatur, alterius tepore efficaci et penetrabili
regatur maturitas frugum? quin ad huius cursum fecun-
ditas humana respondeat? quin ille annum observabilem
15 fecerit circumactu suo, haec mensem minoribus se
spatiis flectens? Ut tamen detrahas ista, non erat ipse 2
sol idoneum oculis spectaculum dignusque adorari, si
tantum praeteriret? non erat digna suspectu luna, etiam
si otiosus sidus transcurreret? Ipse mundus, quotiens
20 per noctem ignes suos fudit et tantum stellarum in-
numerabilium refulsit, quem non intentum in se tenet?
quis sibi illa tunc, cum miratur, prodesse cogitat?
Adspice ista tanto superne coetu labentia, quemadmo- 3
dum velocitatem suam sub specie stantis atque inmoti
25 operis abscondant. Quantum ista nocte, quam tu in
numerum ac discrimen dierum observas, agitur! quanta
rerum turba sub hoc silentio evolvitur! quantam fato-
rum seriem certus limes educit! Ista, quae tu non 4
aliter, quam in decorem sparsa consideras, singula in

1 tuto N³G | facile (?) N || 2 aditur via *Gertz* datura uiã G
daturus O aditur N³ || 4 quia al. *Wsg.* || 5 multas R¹ || 7 ipse R¹ |
procedunt GP || 8 Non GP || 9 circuitus N²GP || 12 tep. (*super*
e ras.) N tempore O | et N om. O || 16 istam non erit G ||
17 idoneus N² || 18 tantum (m *in ras.*) N || 19 transcurreret G ||
22 commiratur P || 23 ista] uel astra N² || 25 Quantum ω quantus
O | quam tu ω quantum O || 26 igitur G | quantum P¹ || 28 educet
O corr. N² || 29 indecore O corr. ω

opere sunt. Nec enim est, quod existimes septem sola discurrere, cetera haerere; paucorum motus comprehendimus, innumerabiles vero longiusque a conspectu seducti di eunt redeuntque, et ex his, qui oculos nostros patiuntur, plerique obscuro gradu pergunt et per oculum aguntur.

XXIV 1 Quid ergo? non caperis tantae molis adspectu, etiam si te non tegat, non custodiat, non foveat generetque ac spiritu suo riget? Quemadmodum haec cum primum usum habeant et necessaria vitaliaque sint, 10 maiestas tamen eorum totam mentem occupat, ita omnis illa virtus et in primis grati animi multum quidem praestat, sed non vult ob hoc diligi; amplius quiddam in se habet nec satis ab eo intellegitur, a quo inter 2 utilia numeratur. Gratus est, quia expedit? ergo et 15 quantum expedit? Non recipit sordidum virtus amatorem; soluto ad illam sinu veniendum est. Ingratus hoc cogitat: „Volebam gratiam referre, sed timeo inpensam, timeo periculum, vereor offensam; faciam potius, quod expedit.“ Non potest eadem ratio et gratum 20 facere et ingratum; ut diversa illorum opera, ita diversa inter se proposita sunt; ille ingratus est, quamvis non oporteat, quia expedit; hic gratus est, quamvis non expediatur, quia oportet.

XXV 1 Propositum est nobis secundum rerum naturam 25 vivere et deorum exemplum sequi; di autem, quodcumque faciunt, in eo quid praeter ipsam faciendi rationem secuntur? nisi forte illos existimas fructum operum suorum ex fumo extorum et turis odore percipere. 2 Vide, quanta cottidie moliantur, quanta distribuunt, 30

2 discutere N¹ | habere R¹ || 3 seducit N¹ || 4 et om. G || 9 spū uorigit N¹ ut vid. || 11 eorum sint totam N¹ || 12 illa del. Grut. post primis transp. Pinc. || 15 es Gertz | ergo et quantum expedit om. N suppl. pr. corr. (d ex t) || 16 recepit O corr. ω || 18 uolebam (m ex t) N || 22 es N¹ || 23 uis superscripto quam N || 23 opu//team N¹ || 24 qui R¹ q. op. om. P¹ || 27 quod RGP || 29 percipe G

- quantis terras fructibus impleant, quam oportunitatis et in omnes oras ferentibus ventis maria permoveant, quantis imbribus repente deiectis solum molliant venasque fontium arentes redintegrent et infuso per occulta nutrimento novent. Omnia ista sine mercede, sine ullo ad ipsos perveniente commodo faciunt. Hoc nostra quoque ratio, si ab exemplari suo non aberrat, servet, ne ad res honestas conducta veniat. Pudeat ullum venale esse beneficium: gratuitos habemus deos.
- 10 „Si deos“ inquit „imitaris, da et ingratis beneficia; nam et sceleratis sol oritur, et piratis patent maria.“ Hoc loco interrogant, an vir bonus daturus sit beneficium ingrato sciens ingratum esse. Permite mihi aliquid interloqui, ne interrogatione insidiosa 15 capiamur. Duos ex constitutione Stoica accipe ingratos. Alter est ingratus, quia stultus est; stultus etiam malus est; quia malus est, nullo vitio caret: ergo et ingratus est. Sic omnes malos intemperantes dicimus, avaros, luxuriosos, malignos, non quia omnia 20 ista singulis magna et nota vitia sunt, sed quia esse possunt; et sunt, etiam si latent. Alter est ingratus, qui volgo dicitur, in hoc vitium natura propensus. Illi ingrato, qui sic hac culpa non caret, quomodo nulla caret, dabit beneficium vir bonus; nulli enim dare 25 poterit, si tales homines submoverit. Huic ingrato, qui beneficiorum fraudator est et in hanc partem probucubuit animo, non magis dabit beneficium, quam deceptorum pecuniam credet aut depositum committet ei, qui iam pluribus abnegavit.
- 30 Timidus dicitur aliquis, quia stultus est: et hoc

1 fluctibus N¹ || 2 horas N³ || 3 moliant N¹ || 5 nutrimenta G || 6 commodum R quodo N¹ || 7 servat P || 9 habeamus GP || 10 benef. . . sceleratis om. N *suppl. pr. corr.* || 13 beneficia G || 16 quia (*del. m. I*) quia stultus // etiam (*st. est om., supplet pr. corr.*) N || 17 qui autem malus N³ qui malus s || 22 quia vulgo s | nature propensus s || 23 comodo N¹ || 27 qui P | coctori O *corr. Pinc.* || 28 credit O || 30 Timidus R¹

malos sequitur, quos indiscreta et universa vitia circumstant; dicitur timidus proprie natura etiam ad inanes sonos pavidus. Stultus omnia vitia habet, sed non in omnia natura pronus est: alius in avaritiam, 5 alius in luxuriam, alius in petulantiam inclinatur. Itaque errant illi, qui interrogant Stoicos: „Quid ergo? Achilles timidus est? quid ergo? Aristides, cui iustitia nomen dedit, iniustus est? quid ergo? et Fabius, qui „cunctando restituit rem“, temerarius est? quid ergo? Decius mortem timet? Mucius proditor est? Camillus 10 desertor?“ Non hoc dicimus sic omnia vitia esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent, sed malum ac stultum nullo vitio vacare; ne audacem quidem timoris absolvimus, ne prodigum quidem avaritia 3 liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet, nec 15 ideo tamen omnes homines aciem habent Lynceo similem, sic, qui stultus est, non tam acria et concitata habet omnia, quam quidam quaedam. Omnia in omnibus vitia sunt, sed non omnia in singulis extant: hunc natura ad avaritiam inpellit; hic vino, hic libidini 20 deditus est aut, si nondum deditus, ita formatus, ut in hoc illum mores sui ferant. Itaque, ut ad propositum revertar, nemo non ingratus est, qui malus: habet enim omnia nequitiae semina; tamen proprie ingratus appellatur, qui ad hoc vitium vergit: huic ergo bene- 25 ficiam non dabo. Quomodo male filiae suae consulat, qui illam contumelioso et saepe repudiato collocavit,

8 *Enn. fr. 286 M. (Verg. A. VI 846)*

1 malos 5 malus 0 || 2 dicimus N¹ quo retento timidos et pavidos Gertz || 3 somnus N¹ | habet. non quod in G || 8 et om. 5 || 10 milcius G | protor N¹ || 14 nec G | prodignum N¹R¹ || 16 uel linci N³ || 17 qui om. N¹ | non 5 om. 0 post concit. add. G² || 18 omnia <vitia>, q. q. q., <omnia tamen habet>. Gertz | quidem G | quaedam om. N add. pr. corr. || 20 naturam N¹ || 21 non deditus G || 24 nequitia N¹ || 26 consulat N -ulit N²O || 27 illum N¹ | collocaverit Gertz

malus pater familiae habebitur, qui negotiorum gestorum damnato patrimonii sui curam mandaverit, quomodo dementissime testabitur, qui tutorem filio reliquerit pupillorum spoliatores, sic pessime beneficia dare dicetur, quicumque ingratos eligit, in quos peritura conferat.

„Di quoque“ inquit „multa ingratis tribuunt.“ ¹ XXVIII
Sed illa bonis paraverunt; contingunt autem etiam malis, quia separari non possunt. Satius est autem
¹⁰ prodesse etiam malis propter bonos, quam bonis deesse propter malos. Ita, quae refers, diem, solem, hiemis aestatisque cursus et media veris autumnique temperamenta, imbres et fontium haustus, ventorum status flatus pro universis invenerunt; excerpere singulos non potuerunt. Rex honores dignis dat, congrarium et indignis; frumentum publicum tam fur quam periurus et adulter accipiunt et sine dilectu morum, quisquis incisis est; quidquid aliud est, quod tamquam civi, non tamquam bono datur, ex aequo boni ac mali
²⁰ ferunt. Deus quoque quaedam munera universo humano generi dedit, a quibus excluditur nemo. Nec enim poterat fieri, ut ventus bonis viris secundus esset, contrarius malis, communi autem bono erat patere commercium maris et regnum humani generis relaxari;
²⁵ nec poterat lex casuris imbris dici, ne in malorum improborumque rura defluerent. Quaedam in medio ponuntur: tam bonis quam malis conduntur urbes; monumenta ingeniorum et ad indignos perventura publicavit editio; medicina etiam sceleratis opem monstrat;
³⁰ compositiones remediorum salutarium nemo subpressit,

1 <quomodo> malus ω <et> m. Gertz || 2 damnato N¹ | mandauerat N¹ || 12 aetatisque G || 13 hausitus R ausitus N¹ || 14 stato N¹ || 17 periturus G¹P | delectu N³GP delictu G² || 18 in censu Pinc. | illud est N¹ | tamquam cibo N¹ || 20 fuerunt N¹ | munere /// (ant super ras. ss. sed e et nt del. m. 2) N | humani R || 23 commune O corr. Fickert | uel bonum ss. N³ || 24 regnum] uel rebus N³ || 25 nec in R || 29 ministrat G

5 ne sanarentur indigni. In iis exige censuram et personarum aestimationem, quae separatim tamquam digno dantur, non in his, quae promiscue turbam admittunt. Multum enim refert, utrum aliquem non excludas an eligas. Ius et furi dicitur; pace et homicidae fruuntur; 5 sua repetunt etiam, qui aliena rapuerunt; percussores et domi ferrum exercentes murus ab hoste defendit; legum praesidio, qui plurimum in illas peccaverunt, 6 proteguntur. Quaedam non poterant ceteris contingere, nisi universis darentur; non est itaque, quod de istis 10 disputes, ad quae publice invitati sumus. Illud, quod iudicio meo ad aliquem pervenire debet, ei, quem esse ingratum sciam, non dabo.

XXIX 1 „Ergo“ inquit „nec consilium deliberanti dabis ingrato nec aquam haurire permittes nec viam monstrabis erranti? an haec quidem facies, sed nihil donabis?“ Distinguam istud, certe temptabo distinguere. 2 Beneficium est opera utilis, sed non omnis opera utilis beneficium est; quaedam enim tam exigua sunt, ut beneficii nomen non occupent. Duae res coire debent, 20 quae beneficium efficiant. Primum rei magnitudo; quaedam enim sunt infra huius nominis mensuram. Quis beneficium dixit quadram panis aut stipem aeris abiecti aut ignis accendendi factam potestatem? et interdum ista plus prosunt, quam maxima; sed tamen 25 vilitas sua illis, etiam ubi temporis necessitate facta sunt necessaria, detrahit pretium. Deinde hoc, quod 3 potentissimum est, oportet accedat, ut eius causa faciam, ad quem volam pervenire beneficium, dignumque eum iudicem et libens id tribuam percipiensque ex munere 30

1 hiis N² his GP || 4 an] aut G || 5 fori O corr. ε || 6 persecutores O corr. ω || 9 certis Pinc. | constringere P || 10 quo N¹ || 11 ad quae GP atque (i super que N) NR || 12 eiq. messe N¹ || 15 permittes <sitienti> Cornelissen | 'uiam err. monstr. ingrato GP || 17 certe. Et t. GP || 18 utilis beneficium sed (ben. del. m. 1) N || 20 quaire N¹ || 26 utilitas O corr. P^s || 27 hoc P || 28 potissimum G | est hoc op. P || 29 uolam N uolebam N³O || 30 dicem (iu ss.) N

meo gaudium, quorum nihil est in istis, de quibus loquebamur; non enim tamquam dignis illa tribuimus, sed nelegenter tamquam parva, et non homini damus, sed humanitati.

5 Aliquando daturum me etiam indignis quaedam 1 XXX
non negaverim in honorem aliorum, sicut in petendis honoribus quosdam turpissimos nobilitas industriis sed novis praetulit non sine ratione; sacra est magnarum virtutum memoria, et esse plures bonos iuvat, si gratia
10 bonorum non cum ipsis cadit. Ciceronem filium quae 2
res consulem fecit nisi pater? Cinnam nuper quae res ad consulatum recepit ex hostium castris, quae Sex. Pompeium aliosque Pompeios, nisi unius viri magnitudo tanta quondam, ut satis alte omnes suos etiam
15 ruina eius adtolleret? Quid nuper Fabium Persicum, cuius osculum etiam impudici denotabant, sacerdotem non in uno collegio fecit nisi Verrucosi et Allobrogici et illi trecenti, qui hostium incursioni pro re publica unam domum obiecerant? Hoc debemus virtutibus, 3
20 ut non praesentes solum illas, sed etiam ablatas e conspectu colamus; quomodo illae id egerunt, ut non in unam aetatem prodessent, sed beneficia sua etiam post ipsas relinquerent, ita nos non una aetate grati simus. Hic magnos viros genuit: dignus est beneficiis,
25 qualiscumque est; dignos dedit. Hic egregiis maioribus 4
ortus est: qualiscumque est, sub umbra suorum lateat. Ut loca sordida repercussu solis inlustrantur, ita inertes maiorum suorum luce resplendeant.

Excusare hoc loco tibi, mi Liberalis, deos volo. 1 XXXI
30 Interdum enim solemus dicere: „Quid sibi voluit pro-

1 nil N¹ || 2 tam dignis N¹ || 3 nobis O corr. N³P³ ||
9 bonos plures Wsg. | iuvat N¹R || 10 cadat GP | Ciceronis P ||
12 sextum N³P st (= sunt) G || 14 quoddam N¹ || 16 inpodiri (imp. P) O corr. Lps. impuri Pinc. | denotabant Gertz deuota boni O devitabant Lps. || 17 allobracici N¹ || 18 incursionis P || 19 obiecerunt R¹ || 24 sumus O corr. ω || 25 egregius R¹ || 27 inertes N¹ merces P minores G || 30 quod N¹ | uult P

videntia, quae Arrhidæum regno inposuit? Illi putas
 2 hoc datum? patri eius datum est et fratri. „Quare
 C. Caesarem orbi terrarum praefecit, hominem sanguinis
 humani avidissimum, quem non aliter fluere in con-
 spectu suo iubebat, quam si ore excepturus esset?“ 5
 Quid ergo? tu hoc illi datum existimas? patri eius
 Germanico datum, avo proavoque et ante hos aliis non
 minus claris viris, etiam si privati paresque aliis vitam
 3 exegerunt. Quid? tu, cum Mamercum Scaurum con-
 sulem faceres, ignorabas ancillarum illum suarum men-
 struum ore hiante exceptare? numquid enim ipse dis-
 simulabat? numquid purus videri volebat? Referam
 tibi dictum eius in se, quod circumferri memini et
 4 ipso praesente laudari. Pollioni Annio iacenti obsceno
 verbo usus dixerat se facturum id, quod pati malebat; 15
 et cum Pollionis adtractiorem vidisset frontem: „Quid-
 quid“ inquit „mali dixi, mihi et capiti meo.“ Hoc
 5 dictum suum ipse narrabat. Hominem tam palam ob-
 scenum ad fasces et ad tribunal admisisti? nempe
 dum veterem illum Scaurum senatus principem cogitas 20
 et indigne fers subolem eius iacere.

XXXII 1 *Idem facere* deos veri simile est, ut alios indul-
 gentius tractent propter parentes avosque, alios pro-
 pter futuram nepotum pronepotumque ac longe sequen-
 tium posterorum indolem; nota enim illis est operis 25
 sui series, omniumque illis rerum per manus suas itu-
 rarum scientia in aperto semper est; nobis ex abdito

3 C. *add. Mrt.* | caēs NR c(a)esarem N³G cesar P | hum.
 sang. GP || 4 conspecto N || 6 existimas ω est N (a)estimas N³O
 datum <putas? datum> est p. *Gertz et sine* putas *Mueck* | Patri-
 cius germ. P || 9 cōs N¹RP || 10 suarum m. ore illum P s. m.
 illum ore G ore om. N¹ *quam ob rem* hiantem *Gertz* || 11 expectare
 O *corr.* ω | desimulabat N¹ || 13 dictum eius tibi GP | quid N¹ ||
 14 ipse P | iacente R¹ || 15 uebo N¹ || 16 et cum . . inquit om. N
suppl. pr. corr. | adtractiorem R || 17 dixi, <dixi> CFWMueller |
 mi NR michi N² || 20 cogitasset ind. O cogitas ind. G *corr.*
Gertz || 22 *Idem facere add. Mg.* || 25 subolem CFWMueller |
 rota N¹ || 26 suas per m. GP | iterarum R¹

subit, et, quae repentina putamus, illis provisa veniunt ac familiaria. „Sint hi reges, quia maiores eorum non 2 fuerunt, quia pro summo imperio habuerunt iustitiam, abstinentiam, quia non rem publicam sibi, sed se rei 5 publicae dicaverunt. Regnent hi, quia vir bonus quidam ante proavus eorum fuit, qui animum supra fortunam gessit, qui in dissensione civili, quoniam ita expediebat rei publicae, vinci quam vincere maluit; referri gratia illi tam longo spatio non potuit; in illius 10 respectum iste populo praesideat, non quia scit aut potest, sed quia alius pro illo meruit. Hic corpore 3 deformis est, adpectu foedus et ornamenta sua traducturus; iam me homines accusabunt, caecum ac temerarium dicent, nescientem, quo loco, quae summis 15 atque excelsissimis debentur, ponam; at ego scio alii me istud dare, alii olim debitum solvere. Unde isti 4 norunt illum quondam gloriae sequentis fugacissimum, eo voltu ad pericula euntem, quo alii e periculo redeunt, numquam bonum suum a publico distinguentem? 20 „Ubi“ inquis „iste aut quis est?“ Unde vos scitis? Apud me istae expensorum acceptorumque rationes dispunguntur, ego, quid cui debeam, scio; aliis post longam diem repono, aliis in antecessum ac prout occasio et rei publicae meae facultas tulit.“ Ingrato 25 ergo aliquando quaedam, sed non propter ipsum dabo. „Quid? si“ inquit „nescis, utrum ingratus sit 1 XXXIII an gratus, expectabis, donec scias, an dandi beneficii tempus non amittes? Expectare longum est (nam, ut ait Platon, difficilis humani animi coniectura est), non

29 Platon

2 hii N²RGP | non] om. 5 boni Gertz || 3 imperio om. FG ||
 4 rei p̄ dic. N similiter O rei predicauerunt R || 5 hii NRP ||
 9 gratia// (sub ras. m) N | illi gratia GP || 15 excellentissimis 5 |
 ali N alio N²O || 16 alio O | debitam N¹ || 18 alie per. N¹R ||
 20 unde?“ Vos nescitis; apud Wsg. || 28 ut om. N¹R ||
 29 plato N²

2 expectare temerarium est.“ Huic respondebimus numquam expectare nos certissimam rerum comprehensio-
nem, quoniam in arduo est veri exploratio, sed ea ire,
qua ducit veri similitudo. Omne hac via procedit offi-
cium: sic serimus, sic navigamus, sic militamus, sic 5
uxores ducimus, sic liberos tollimus; cum omnium
horum incertus sit eventus, ad ea accedimus, de quibus
bene sperandum esse credidimus. Quis enim pollicetur
serenti proventum, naviganti portum, militanti victo-
riam, marito pudicam uxorem, patri pios liberos? se- 10
3 quimur, qua ratio, non qua veritas traxit. Expecta,
ut nisi bene cessura non facias et nisi conperta veritate
nil noveris: relicto omni actu vita consistit. Cum veri
similia me in hoc aut in illud inpellant, non vera, ei
beneficium dabo, quem veri simile erit gratum esse. 15

XXXIV 1 „Multa“ inquit „intervenient, propter quae et
malus pro bono subrepat et bonus pro malo displiceat;
fallaces enim sunt rerum species, quibus credidimus.“
Quis negat? sed nihil aliud invenio, per quod cogita-
tionem regam. His veritas mihi vestigiis sequenda est, 20
certiora non habeo; haec ut quam diligentissime aesti-
2 mem, operam dabo nec cito illis adsentiar. Sic enim
in proelio potest accidere, ut telum meum in conmi-
litionem manus dirigat aliquo errore decepta et hosti
tamquam meo parcam; sed hoc et raro accidet et non 25
vitio meo, cuius propositum est hostem ferire, civem
defendere. Si sciam ingratum esse, non dabo benefi-
cium; at obrepsit, at inposuit: nulla hic culpa tri-
3 buentis est, quia tamquam grato dedi. — „Si pro-
miseris“ inquit „te daturum beneficium et postea in- 30
gratum esse scieris, dabis an non? Si facis sciens,

3 ire N³G re O || 4 acua N¹ || 6 extollimus GP || 7 horum
NR rerum GP || 8 credimus G¹ || 9 serendi p. nauigandi N¹ ||
11 trahit GP || 12 censura N¹ | coperta (comp. m. 2) N
13 ni(c)hil RGP | moueris O corr. 5 | relicta RGP | consistet 5
14 in alt. om. R | in aliud G | uera N uer(a)e N²O || 18 credimus G
19 quid G || 28 orepsit N¹ || 31 scieris esse GP | facies O corr. ω

peccas, das enim, cui non debes dare; si negas, et hoc modo peccas: non das ei, cui promisisti. Conscientia vestra hoc loco titubat et illud superbum promissum, numquam sapientem facti sui paenitere nec umquam
 5 emendare, quod fecerit, nec mutare consilium.“ Non 4
 mutat sapiens consilium omnibus his manentibus, quae erant, cum sumeret; ideo numquam illum paenitentia subit, quia nihil melius illo tempore fieri potuit, quam quod factum est, nihil melius constitui, quam consti-
 10 tutum est; ceterum ad omnia cum exceptione venit: „si nihil inciderit, quod impediat“. Ideo omnia illi succedere dicimus et nihil contra opinionem accidere, quia praesumit animo posse aliquid intervenire, quod destinata prohibeat. Inprudantium ista fiducia est for- 5
 15 tunam sibi spondere; sapiens utramque partem eius cogitat; scit, quantum liceat errori, quam incerta sint humana, quam multa consiliis obstant; ancipitem rerum ac lubricam sortem suspensus sequitur, consiliis certis incertos eventus expendit. Exceptio autem, sine qua
 20 nihil destinatur, nihil ingreditur, et hic illum tuetur.

Promisi beneficium, nisi si quid incidisset, quare 1 XXXV
 non deberem dare. Quid enim, si, quod illi pollicitus sum, patria sibi dare iusserit? si lex lata erit, ne id quisquam faciat, quod ego me amico meo facturum
 25 promiseram? Promisi tibi in matrimonium filiam; postea peregrinus adparuisti; non est mihi cum externo conubium; eadem res me defendit, quae vetat. Tunc 2
 fidem fallam, tunc inconstantiae crimen audiam, si, cum eadem omnia sint, quae erant promittente me,

1 set hoc N¹ || 2 peccas quia non GP | Constantia *Lps.* ||
 7 erat cum (*ex con R*) summeret NR || 9 quam quod const. GP ||
 11 si *om.* G || 12 accedere G || 14 pro///hibebat G || 15 sapiens
 est RP | utraque NR || 16 sit N¹ sunt P || 18 certis incertos (ti
et to in ras.) N || 19 expendit *om.* O *suppl. pr. corr. (?) in N* ||
 21 si *om.* P | quod N¹RP || 23 patriam O *praeter G qui* contra
 patriam, *corr.* S p. me *Gertz*; *malim* in patriam || 25 fil. in matr.
 GP || 27 res] lex *Mrt.* || 29 omn. eadem GP | promitte N¹

non praestitero promissum; alioquin, quidquid mutatur, libertatem facit de integro consulendi et me fide liberat. Promisi advocacionem: postea adparuit per illam causam praeeudicium in patrem meum quaeri; promisi me peregre exiturum: sed iter infestari latrociniis nuntia-
 5 tur; in rem praesentem venturus fui: sed aeger filius,
 3 sed puerpera uxor tenet. Omnia esse debent eadem, quae fuerunt, cum promitterem, ut promittentis fidem teneas; quae autem maior fieri mutatio potest, quam
 • si te malum virum et ingratum conperi? Quod tam-
 10 quam digno dabam, indigno negabo et irascendi quoque causam habebō deceptus.

XXXVI 1 Inspiciam tamen et, quantum sit, de quo agitur; dabit mihi consilium promissae rei modus. Si exiguum est, dabo, non quia dignus es, sed quia promisi, nec
 15 tamquam munus dabo, sed verba mea redimam et aurem mihi pervellam. Damno castigabo promittentis temeritatem: „Ecce, ut doleat tibi, ut postea conside-
 2 ratius loquaris!“ Quod dicere solemus, linguarium dabo. Si maius erit, non committam, quemadmodum
 20 Maecenas ait, ut sestertio centies obiurgatus sim. Inter se enim utrumque comparabo: est aliquid in eo, quod promiseris, perseverare; est rursus multum in eo, ne indigno beneficium des; hoc tamen quantum est? si leve, coniveamus, si vero magno mihi aut detrimento
 25 aut rubori futurum, malo semel excusare, quare negaverim, quam semper, quare dederim. Totum, inquam,
 3 in eo est, quanti promissi mei verba taxentur. Non tantum, quod temere promisi, retinebo, sed, quod non recte dedi, repetam; demens est, qui fidem praestat
 30 errori.

XXXVII 1 Philippus Macedonum rex habebat militem manu

5 exiturum N una (unam G) exit. N²O || 7 sed Mrt. et O || 9 teneat R || 12 habeo R¹ || 14 motus N¹ || 20 malus O corr. N² || 21 ut . . enim om. R¹ | obiurgandus Mrt. || 22 se N esse O || 24 indigno S inde O || 25 coniveamus N²R cohibeamus P || 26 robori N¹ | excusare N¹ || 28 quantum RGP quantum; pr. Mg.

fortem, cuius in multis expeditionibus utilem expertus operam subinde ex praeda aliquid illi virtutis causa donaverat et hominem venalis animae crebris auctoramentis accendebat. Hic naufragus in possessiones cuiusdam Macedonis expulsus est; quoi ut nuntiatum est, accucurrit, spiritum eius recollegit, in villam illum suam transtulit, lectulo suo cessit, adfectum semi-animemque recreavit, diebus triginta sua inpensa curavit, refecit, viatico instruxit subinde dicentem: „Gratiam tibi referam, videre tantum mihi imperatorem meum contingat.“ Narravit Philippo naufragium suum, auxilium tacuit et protinus petit, ut sibi cuiusdam praedia donaret. Ille quidam erat hospes eius, is ipse, a quo receptus erat, a quo sanatus. Multa interim reges in bello praesertim opertis oculis donant. „Non sufficit homo iustus tot armatis cupiditatibus, non potest quisquam eodem tempore et bonum virum et bonum ducem agere. Quomodo tot milia hominum insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt, si suum quisque habuerit?“ Haec Philippus sibi dixit, cum illum induci in bona, quae petebat, iussit. Expulsus bonis suis ille non ut rusticus iniuriam tacitus tulit contentus, quod non et ipse donatus esset, sed Philippo epistolam strictam ac liberam scripsit; qua accepta ita exarsit, ut statim Pausaniae mandaret, bona priori domino restitueret, ceterum improbissimo militi, ingrattissimo hospiti, avidissimo naufrago stigmata inscriberet ingratum hominem testantia. Dignus quidem fuit, cui non inscriberentur illae litterae, sed insculperentur, qui hospitem suum nudo et naufrago similem in id, in quo iacuerat

2 al. inde illi O inde del. m. 1 in N || 5 quoi Gertz quod O || 6 recolligit N¹ || 7 ad sectum G || 10 imps N imp. O || 12 petit N petiit N²O || 13 quidem O corr. Mrt. || 15 apertis RGM || 16 iustus N³GP iusto NR iustus unus s || 21 petiebat G || 23 dstrictam Mg. || 24 liberam N³ liberavit NRP libera uoce G | qu//a (sub ras. i) NR | fort. <rex> exarsit || 26 /// ceterum (sub ras. et) N || 28 inscriberetur N¹ || 30 nudum Gertz p. 229 | in quo ω quod N quo N²O

5 ipse, litus expulerat; sed videbimus, quis modus poenae servandus fuerit: auferendum utique fuit, quod summo scelere invaserat. Quis autem poena eius moveretur? id commiserat, propter quod nemo misereri misericors posset.

XXXVIII 1 Dabit tibi Philippus, quia promisit, etiam si non debet, etiam si iniuriam facturum est, etiam si scelus facturum est, etiam si uno facto praeclusurus est naufragis litora? Non est levitas a cognito et damnato errore discedere, et ingenue fatendum est: „Aliud 10 putavi, deceptus sum.“ Haec vero superbae stultitiae perseverantia est: „Quod semel dixi, qualecumque est, 2 fixum ratumque sit.“ Non est turpe cum re mutare consilium. Age, si Philippus possessorem illum eorum litorum reliquisset, quae naufragio ceperat, non omnibus miseris aqua et igni interdixerat? „Potius“ inquit 15 „intra fines regni mei tu litteras istas oculis inscribendas durissima fronte circumfer. I, ostende, quam sacra res sit mensa hospitalis; praebe in facie tua legendum istuc decretum, quo cavetur, ne miseros tecto iuvare 20 capital sit. Magis ista constitutio sic rata erit, quam si illam in aes incidissem.“

XXXIX 1 „Quare ergo“ inquit „Zeno vester, cum quingentos denarios cuidam mutuos promisisset et ipse illum parum idoneum conperisset, amicis suadentibus, 25 2 ne daret, perseveravit credere, quia promiserat?“ Primum alia condicio est in credito, alia in beneficio. Pecuniae etiam male creditae exactio est; et appellare debitorem ad diem possum et, si foro cesserit, portio-

4 id N qui id N^oR^oGP quid R | per quod G pro quod R pro quo P || 8 etiam si . . est om. N add. pr. corr. (praeclusus; corr. m. 2) || 9 a] ad N¹ || 13 sit om. N¹ qualecumque sit ratum situmque (vel fixum ss.) sit S || 16 Potius N Potius est N^oO te . . circumferre ω || 17 et litt. . . circumferri ostende O corr. Gertz | oculis Lps. aculeis Gertz acubus Skutsch ingerendas Hermes || 20 istud P || 21 capitis G capitalis P vel capitale N^o | sacrata G || 24 .X. cuidam (.X. cui in ras.) N || 28 exactio P

nem feram; beneficium et totum perit et statim. Praeterea hoc mali viri est, illud mali patris familiae. Deinde ne Zeno quidem, si maior fuisset summa, credere perseverasset. Quingenti denarii sunt: illud quod
 5 dici solet, „in morbo consumat“; fuit tanti non revocare promissum suum. Ad cenam, quia promisi, ibo, etiam 3 si frigus erit; non quidem, si nives cadent. Surgam ad sponsalia, quia promisi, quamvis non concoxerim; sed non, si febricitavero. Sponsum descendam, quia
 10 promisi; sed non, si spondere me *in* incertum iubebis, si fisco obligabis. Subest, inquam, tacita exceptio: si 4 potero, si debebo, si haec ita erunt. Effice, ut idem status sit, cum exigis, qui fuit, cum promitterem: destituere levitas erit. Si aliquid intervenit novi, quid
 15 miraris, cum condicio promittentis mutata sit, mutatum esse consilium? eadem mihi omnia praesta, et idem sum. Vadimonium promittimus, tamen deserti non in omnes datur actio: deserentem vis maior excusat.

Idem etiam *in* illa quaestione responsum existima, 1 XL
 20 an omni modo referenda sit gratia, et an beneficium utique reddendum sit. Animum praestare gratum debeo, ceterum aliquando me referre gratiam non patitur mea infelicitas, aliquando felicitas eius, cui debeo. Quid 2 enim regi, quid pauper diviti reddam, utique cum quidam recipere beneficium iniuriam iudicent et beneficia
 25 subinde aliis beneficiis onerent? quid amplius in horum persona possum quam velle? Nec enim ideo beneficium novum reicere debeo, quia nondum prius reddidi. Accipiam tam libenter, quam dabitur, et praebebo me

2 illi mali N¹ || 4 .X. N || 8 con|codixerim (di *in* ras.) N ||
 9 sed si non G || 10 in *add.* Erasmus | iubebit G || 12 debeo G¹ ||
 13 quo (*pro* quom) ex. N quum N²R | si fuit N¹ | promitteres G ||
 17 promittit mihi t. deserit. Non omnis G | deserit O *corr.*
Gronov deseritur ε || 19 in ε *om.* O || 21 utile O *corr.* ω ||
 21 et 28 debebo S || 23 eī cui NR || 24 regi pauper quid G
 regi quid pauperi quid O regi q. diviti q. pauperi S *corr.* Mrt. ||
 26 honerent N¹ onerent G || 29 tam libere G

amico meo exercendae bonitatis suae capacem materiam;
 3 qui nova accipere non vult, acceptis offenditur. Non
 refero gratiam: quid ad rem? non est per me mora,
 si aut occasio mihi deest aut facultas. Ille praestitit
 mihi, nempe cum occasionem haberet, cum facultatem; 5
 utrum bonus vir est an malus? apud bonum virum
 4 bonam causam habeo, apud malum non ago. Ne illud
 quidem existimo faciendum, ut referre gratiam etiam
 invitis his, quibus refertur, properemus et instemus
 recedentibus; non est referre gratiam, quod volens 10
 acceperis, nolenti reddere. Quidam, cum aliquod illis
 missum est munusculum, subinde aliud intempestive
 remittunt et nihil se debere testantur; reiciendi genus
 est protinus aliud in vicem mittere et munus munere
 5 expungere. Aliquando et non reddam beneficium, cum 15
 possim: quando? si plus mihi detracturus ero, quam
 illi conlaturus, si ille non erit sensurus ullam accessio-
 nem recepto eo, quo reddito mihi multum abscessurum
 erit. Qui festinat utique reddere, non habet animum
 grati hominis, sed debitoris; et, ut breviter, qui nimis 20
 cupit solvere, invitus debet; qui invitus debet, in-
 gratus est.

4 sic aut G | de//est (sub ras. s) N || 7 Nec GS || 8 quidem
 om. S | estimo S || 11 aliquid (-quit P) O corr. S || 12 alii sub-
 inde S || 13 nihil sebere N¹ | genus NG dignus RP sign. ss. P³
 signum Vinc. Bell. Sp. H. VIII 108 || 15 expugnare G || 16 si
 om. S || 17 illam acc. S || 18 mi N¹ || 19 erat GP || 20 ut br.
 dicam S | qui minus GP qui nimis cito S

L. B. ANNEI SENECAE · INSTITUTIONIS ORATORIE LIB · IIII · EXPLICIT
 INCIPIT · LIBER · V · FELICITER N

L. ANNAEI SENECAE
AD
AEBUTIUM LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER V

In prioribus libris videbar consummasse proposi- 1 I
tum, cum tractassem, quemadmodum dandum esset
beneficium, quemadmodum accipiendum. Hi enim sunt
huius officii fines; quidquid ultra moror, non servio
5 materiae, sed indulgeo, quae, quo ducit, sequenda est,
non quo invitat; subinde enim nascetur, quo lacessat
aliqua dulcedine animum, magis non supervacuum quam
necessarium. Verum, quia ita vis, perseveremus per- 2
actis, quae rem continebant, scrutari etiam ea, quae,
10 si vis verum, conexa sunt, non cohaerentia; quae quis-
quis diligenter inspicit, nec facit operae pretium nec
tamen perdit operam. Tibi autem, homini natura op- 3
timo et ad beneficia propenso, Liberalis Aebuti, nulla
eorum laudatio satis facit. Neminem umquam vidi
15 tam benignum etiam levissimorum officiorum aestima-
torem; iam bonitas tua eo usque prolapsa est, ut tibi
dari putes beneficium, quod ulli datur; paratus es, ne
quem beneficii paeniteat, pro ingratis dependere. Ipse 4

3 hii O || 6 non quod N¹ | quod lac. G || 9 scrutaturi GP ||
10 conexum non coh. RGP || 12 natura/// (sub ras. m) N || 14 uidi
am N¹ || 18 rependere Gertz

usque eo abes ab omni iactatione, usque eo statim vis
 exonerare, quos obligas, ut, quidquid in aliquem con-
 fers, velis videri non praestare, sed reddere, ideoque
 plenius ad te sic data revertentur; nam fere secuntur
 beneficia non repositentem et, ut gloria fugientes magis 5
 sequitur, ita fructus beneficiorum gratius *iis* respondet,
 5 per quos esse etiam ingratis licet. Per te vero non
 est mora, quo minus beneficia, qui acceperunt, ultro
 repetant, nec recusabis conferre alia et subpressis dis-
 simulatisque plura ac maiora adicere: propositum optimi 10
 viri et ingentis animi tam diu ferre ingratum, donec
 feceris gratum. Nec te ista ratio decipiet; succumbunt
 vitia virtutibus, si illa non cito odisse properaveris.

II 1 Illud utique unice tibi placet velut magnifice
 dictum turpe esse beneficiis vinci. Quod an sit verum, 15
 non inmerito quaeri solet, longeque aliud est, quam
 mente concipis; numquam enim in rerum honestarum
 certamine superari turpe est, dummodo arma non pro-
 2 icias et victus quoque velis vincere. Non omnes ad
 bonum propositum easdem adferunt vires, easdem facul- 20
 tates, eandem fortunam, quae optimorum quoque con-
 siliorum dumtaxat exitus temperat; voluntas ipsa rec-
 tum petens laudanda est, etiam si illam alius gradu
 velociori antecessit: non ut in certaminibus ad specta-
 culum editis meliorem palma declarat, quamquam in 25
 3 illis quoque saepe deteriorem praetulit casus. Ubi de
 officio agitur, quod uterque a sua parte esse quam
 plenissimum cupit, si alter plus potuit et ad manum
 habuit materiam sufficientem animo suo, si illi, quan-

1 eo usque G | habes N¹R¹ | usque /// /// eo (*sub ras.* ad ut
vid.) N || 5 magis magis seq. P || 6 *iis add.* Gertz | respondit O ||
 7 etiam esse GP | ingratos 5 || 8 moram N¹ || 9 et in *raso* in
 R || 12 gratum GP^s iratum O | succumbent Gertz || 13 non cito
Mrt. concito O | prosperaueris N¹ || 14 itaque Gertz || 15 esse N²
 esset NR est GP | quodan/// sit R quodam set N quod amisit
 GP || 23 gratu (*saepe*) N¹ gradu G¹ || 25 palmam O *corr.* ω |
 quamque P || 28 aliter N

tum conatus est, fortuna permisit, alter autem voluntate par est, etiam si minora, quam accepit, reddidit aut omnino non reddidit, sed vult reddere et toto in hoc intentus est animo, non magis victus est, quam
 5 qui in armis moritur, quem occidere facilius hostis potuit quam avertere. Quod turpe existimas, id acci- 4
 dere viro bono non potest, ut vincatur. Numquam enim succumbet, numquam renuntiabit; ad ultimum usque vitae diem stabit paratus et in hac statione
 10 morietur magna se accepisse prae se ferens, paria voluisse.

Lacedaemonii vetant suos pancratio aut caestu 1 III
 decernere, ubi inferiorem ostendit victi confessio. Cursor cretam prior contigit: velocitate illum, non animo
 15 antecessit; luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit. Cum invictos esse Lacedaemonii cives suos magno aestimarent, ab iis certaminibus removerunt, in quibus victorem facit non iudex nec per se ipse
 exitus, sed vox cedentis et tradere iubentis. Hoc, quod 2
 20 illi in suis civibus custodiunt, virtus ac bona voluntas omnibus praestat, ne umquam vincantur, quoniam quidem etiam inter superantia animus invictus est. Ideo nemo trecentos Fabios victos dicit, sed occisos; et
 Regulus captus est a Poenis, non victus, et quisquis
 25 alius saevientis fortunae vi ac pondere obpressus non submittit animum. In beneficiis idem est: plura ali- 3
 quis accepit, maiora, frequentiora; non tamen victus est. Beneficia fortasse beneficiis victa sunt, si inter se data et accepta conpites; si dantem et accipientem

3 omnino ξ omnia O | ex toto NR et ex toto GP || 6 ad-
 uertere N¹ || 8 enim] e N¹ | renuntiauit N¹ || 9 diem uitae GP ||
 10 prae . . uoluisse om. N add. pr. corr. || 12 pancratios O corr.
 ω || 14 ille Gertz alium Pinc. || 15 palmam n. tr. om. N add.
 pr. corr. (tradidet) || 16 suos certaminibus magno N cert. del.
 m. 1 et 2 || 17 his RFG² hiis G || 19 cadentis Gertz | et parcere
 Mg. | iubetis N¹ || 20 ciu. suis GP || 21 uincatur RGP || 25 op-
 pressus (u ex o) N

comparaveris, quorum animi et per se aestimandi sunt, penes neutrum erit palma. Solet enim fieri, ut, etiam cum alter multis vulneribus confossus est, alter leviter quidem saucius, pares exisse dicantur, quamvis alter videatur inferior.

- IV 1 Ergo nemo vinci potest beneficiis, si scit debere, si vult referre, si, quem rebus non potest, animo aequat. Hic quam diu in hoc permanet, quam diu tenet voluntatem gratum animum signis adprobandi, quid interest, ab utra parte munuscula plura numerentur? Tu multa dare potes, et ego tantum accipere possum; tecum stat fortuna, mecum bona voluntas: tamen tam par tibi sum, quam multis armatissimis 2 nudi aut leviter armati. Nemo itaque beneficiis vincitur, quia tam gratus est quisque, quam voluit. Nam 15 si turpe est beneficiis vinci, non oportet a praepotentibus viris accipere beneficium, quibus gratiam referre non possis, a principibus dico, a regibus, quos eo loco fortuna posuit, ex quo largiri multa possent pauca 3 admodum et inparia datis recepturi. Reges et prin- 20 cipes dixi, quibus tamen potest opera navari et quorum illa excellens potentia per minorum consensum ministeriumque constat. At sunt quidam extra omnem subducti cupiditatem, qui vix ullis humanis desideriis continguntur; quibus nihil potest praestare ipsa fortuna. 25 Necesse est a Socrate beneficiis vincar, necesse est a Diogene, qui per medias Macedonum gazas nudus incessit calcatis regiis opibus; o! ne ille tunc merito et sibi et ceteris, quibus ad dispiciendam veritatem non

1 corum N¹ || 2 parma N¹ || 6 si G om. O | deberi N¹ || 7 quem Lps. quidem O || 8 in homine J Mueller || 9 ignis O corr. ω || 10 utraque GP || 11 et om. ε at ω || 13 quam ex et tam N¹ | militibus arm. J Mueller || 14 uincimur N¹ || 15 qui P¹ | quam quisque G || || 20 greges N¹ || 21 nouari G || 22 amicorum G animorum O corr. Lectius || 23 constant N¹ | at scripsi et N om. N²O sed Gertz | contra R¹ || 26 uincar ben. GP || 28 regiis GP regis NRS | nonne Btl. || 29 dispiciendam O

erat obfusa caligo, supra eum eminere visus est, infra quem omnia iacebant; multo potentior, multo locupletior fuit omnia tunc possidente Alexandro; plus enim erat, quod hic nollet accipere, quam quod ille
 5 posset dare. Non est turpe ab his vinci; neque enim 1 V minus fortis sum, si cum involnerabili me hoste committis, nec ideo minus ignis urere potest, si in materiam incidit inviolabilem flammis, nec ideo ferrum secandi vim perdidit, si non recipiens ictum lapis solidusque et invictae adversus dura naturae dividendus
 10 est. Idem tibi de homine grato respondeo: non turpiter vincitur beneficiis, si ab his obligatus est, ad quos aut fortunae magnitudo aut eximia virtus aditum redituris ad se beneficiis clusit. A parentibus fere 2
 15 vincimur. Nam tam diu illos habemus, quam diu iudicamus graves et quam diu beneficia illorum non intellegimus; cum iam aetas aliquid prudentiae collegit et adparere coepit propter illa ipsa eos amari a nobis debere, propter quae non amabantur, admonitiones,
 20 severitatem et inconsultae adolescentiae diligentem custodiam, rapiuntur nobis; paucos usque ad verum fructum a liberis percipiendum perduxit aetas, ceteri filios onere senserunt. Non est tamen turpe vinci beneficiis 3
 a parente; quidni non sit turpe, cum a nullo turpe
 25 sit? Quibusdam enim et pares et inpares sumus, pares animo, quem solum illi exigunt, quem nos solum promittimus, inpares fortuna, quae si cui obstitit, quo minus referret gratiam, non ideo illi tamquam victo erubescendum est; non est turpe non consequi, dum
 30 modo sequaris. Saepe necesse est ante alia beneficia 4
 petamus, quam priora reddidimus, nec ideo non petimus aut turpiter, quia non reddituri debemus, quia non

4 quando ille nollet S || 6 hostem P || 7 ignis minus GP | in//// (sub ras. ter) R || 9 solidus inuict(a)e GP || 10 adsus N¹ || 14 rediturus N¹ | clausit P || 16 iudicamur R grau. iud. GP || 23 honore G || 24 quid non R¹ || 27 si qui N || 28 uincto N¹ || 31 non petemus Mg. || 32 quasi non Mg. | non (prius) n N

per nos erit mora, quo minus gratissimi simus, sed interveniet aliquid extrinsecus, quod prohibeat: nos tamen nec vincemur animo nec turpiter his rebus superabimur, quae non sunt in nostra potestate.

- V 1 Alexander Macedonum rex gloriari solebat a nullo se beneficiis victum. Non est, quod nimius animi Macedonas et Graecos et Caras et Persas et nationes discriptas in exercitum suspiciat, nec hoc sibi praestitisse regnum a Thraciae angulo porrectum usque ad litus incogniti maris iudicet; eadem re gloriari Socrates potuit, eadem Diogenes, a quo utique victus est. Quidni victus sit illo die, quo homo super mensuram iam humanae superbiae tunens vidit aliquem, cui nec dare quicquam posset nec eripere? Archelaus rex Socratem rogavit, ut ad se veniret; dixisse Socrates traditur nolle se ad eum venire, a quo acciperet beneficia, cum reddere illi paria non posset. Primum in ipsius potestate erat non accipere; deinde ipse dare beneficium prior incipiebat, veniebat enim rogatus et id dabat, quod utique ille non erat Socrati redditurus; etiam nunc Archelaus daturus erat aurum et argentum recepturus contemptum auri et argenti: non poterat referre Archelao Socrates gratias? Et quid tantum erat accepturus, quantum dabat, si ostendisset hominem vitae ac mortis peritum utriusque fines tenentem? si regem in luce media errantem ad rerum naturam admisisset usque eo eius ignarum, ut, quo die solis defectio fuit, regiam cluderet et filium, quod in luctu ac rebus adversis moris est, tonderet? Quantum fuisset

1 grati *Mg.* | sumus **N** | sed] si *Gertz* || 2 prohibebit **G** || 4 superabitur **R**¹ || 5 lex **N**¹ || 6 quod (quo **G**) minus animis **O** corr. ω || 7 carras **G** | nationes <omnes> *Rosbach* || 8 discriptas in *Gronov* districtas sine **O** | exercitum **NR** -tu **GP** | suspiciat **N**²**R** suscipiat **NGP** | ne hoc **RGP** || 9 a add. ω | trachie **N**¹ || 10 re om. **N** add. m. 1 || 12 iam **N** om. **RGP** || 15 creditur **S** || 23 socrates grates | gratias (grates del. m. 1) **N** socr. gratiam **OS** | Ecquid *Gertz* || 25 si lege in **N**¹ || 28 clauderet **P** | et pilum (capillum *Skutsch*) *Gertz* <et se> et f. *HJ Mueller* | a rebus **N**¹

beneficium, si timentem e latebris suis extraxisset et bonum animum habere iussisset dicens: „Non est ista solis defectio, sed duorum siderum coitus, cum luna humiliore currens via infra ipsum solem orbem suum
 5 posuit et illum obiectu sui abscondit; quae modo partes eius exiguas, si in transcursu strinxit, obducit, modo plus tegit, si maiorem partem sui obiecit, modo excludit totius adspectum, si recto libramento inter solem
 10 terrasque media successit. Sed iam ista sidera hoc et illo diducet velocitas sua; iam recipient diem terrae, et hic ibit ordo per saecula dispositosque ac praedictos dies habet, quibus sol interkursu lunae vetetur omnes radios effundere. Paulum expecta; iam emerget, iam istam velut nubem relinquet, iam exolutus in-
 15 pedimentis lucem suam libere mittet.“ Socrates parem gratiam Archelao referre non posset, si illum regnare vetuisset? parum scilicet magnum beneficium a Socrate accipiebat, si ullum dare Socrati potuisset. Quare ergo hoc Socrates dixit? Vir facetus et cuius per figuras
 20 sermo procederet, derisor omnium, maxime potentium, maluit illi nasute negare quam contumaciter aut superbe; dixit se nolle beneficia ab eo accipere, cui non posset paria reddere. Timuit fortasse, ne cogeretur accipere, quae nollet, timuit, ne quid indignum Socrate accipere.
 25 Dicet aliquis: „negasset, si vellet.“ Sed instigasset in se regem insolentem et omnia sua magno aestimari volentem. Nihil ad rem pertinet, utrum dare aliquid regi nolis an accipere a rege; in aequo utramque ponit

1 timente me N¹ -tem et R || 3 et duorum N¹ || 5 obiectus uia abscondit. N¹ || 6 exiguas suo tr. G | transcursus N¹ || 9 medias N¹ | huc ω || 10 deducet (e alt. ex i N²) O || 11 praedictos (perditos G) O corr. ω || 13 infundere R¹ | emergit N¹ || 16 ferre RGP | negare *Abaelard p. 592 M.* se ignorare *Gertz*; an rogare? docuisset s || 17 uetuisset si illum regnare tuisset (si — tuisset *del. m. 2*) N || 18 nullum G | pot. socr. GP || 20 procedere R procedere solitus erat der. GP || 21 et sup. G || 22 dixi N¹ | beneficium G || 24 socrate G socrati O | accipere N a(c)ciperet N²O || 25 uellet NR nollet GP se uelle *Gertz* || 27 uolente N¹

repulsam, et superbo fastidiri acerbius est quam non timeri. Vis scire, quid vere voluerit? noluit ire ad voluntariam servitutem is, cuius libertatem civitas libera ferre non potuit.

- VII 1 Satis, ut existimo, hanc partem tractavimus, an 5
turpe esset beneficii vinci. Quod qui quaerit, se it non
solere homines sibi ipsos dare beneficium; manifestum
2 enim fuisset non esse turpe a se ipsum vinci. Atqui
apud quosdam Stoicos et de hoc ambigitur, an possit
aliquis sibi beneficium dare, an debeat referre sibi 10
gratiam. Quod ut videretur quaerendum, illa fecerunt:
solemus dicere: „gratias mihi ago“ et „de nullo queri
possum alio quam de me“ et „ego mihi irascor“ et „ego
a me poenas exigam“ et „odi me“, multa praeterea eius-
modi, per quae unusquisque de se tamquam de altero 15
3 loquitur. „Si nocere“ inquit „mihi possum, quare non
et beneficium mihi dare possim? Praeterea quae, si
in alium contulisset, beneficia vocarentur, quare, si in
me contuli, non sint? quod, si ab altero accepissem,
deberem, quare, si mihi ipse dedi, non debeam? quare 20
sim adversus me ingratus, quod non minus turpe est
quam in se sordidum esse et in se durum ac saevum
4 et sui neclegentem? Tam alieni corporis leno male
audit quam sui. Nempe reprehenditur adsentator et
aliena subsequens verba, paratus ad falsa laudator; non 25
minus placens sibi et se suspiciens, ut ita dicam, ad-
sentator suus. Vitia non tantum, cum foris peccant,
5 invisa sunt, sed cum in se retorquentur. Quem magis
admiraberis, quam qui imperat sibi, quam qui se habet
in potestate? Gentes facilius est barbaras impatientes- 30

2 timere N¹ | noluerit ε || 3 his N¹ || 5 hac N¹ || 6 quicquid N¹ || 7 ben. dare GP || 8 ipso P || 11 quo ut N¹ quod nisi S || 13 et (prius) S om. O || 14 poenas R | eiusmodi super verbum eras. ss. G || 16 loqueretur S || 17 possum S || 19 quae si S | accepisse RP || 20 ipsi G || 21 sis S || 22 meum N¹ || 23 male ω mal NR mala GP || 24 reprehenditur GP | adsentator R¹ || 26 ut se N¹ | suspiciens N¹P¹ | adsentator tuus R¹ || 27 spectant Grut.

que arbitrii alieni regere, quam animum suum continere et tradere sibi. Platon, inquit, agit Socrati gratias, quod ab illo didicit; quare Soerates sibi non agat, quod ipse se docuit? M. Cato ait: „Quod tibi
 5 deerit, a te ipso mutuare“; quare donare mihi non possim, si commodare possum? Innumerabilia sunt, 6
 in quibus consuetudo nos dividit; dicere solemus: ‚sine, loquar tecum‘ et ‚ego mihi aurem pervellam‘; quae
 si vera sunt, quemadmodum aliquis sibi irasci debet,
 10 sic et gratias agere, quomodo obiurgare se, sic et laudare se, quomodo damno sibi esse, sic et lucro potest. Iniuria et beneficium contraria sunt; si de aliquo dicimus: ‚iniuriam sibi fecit‘, poterimus dicere et: ‚beneficium sibi dedit‘.“

15 **N**atura prius est, ut quis debeat, deinde, ut gratiam referat; debitor non est sine creditore, non magis VIII
 quam maritus sine uxore aut sine filio pater; aliquis dare debet, ut aliquis accipiat. Non est dare nec accipere in dexteram manum ex sinistra transferre.
 20 Quomodo nemo se portat, quamvis corpus suum moveat 2
 et transferat, quomodo nemo, quamvis pro se dixerit, adfuisse sibi dicitur nec statuam sibi tamquam patrono suo ponit, quomodo aeger, cum cura sua convaluit, mercedem a se non exigit, sic in omni negotio, etiam
 25 cum aliquid, quod prodesset sibi, fecerit, non tamen debebit referre gratiam sibi, quia non habebit, cui referat. Ut concedam aliquem dare sibi beneficium, 3

4 Cato ad Marcum fil. fr. 13 Jord.

1 al. arb. GP || 4 Marcius cato S || 5 non possum GPS || 6 Innumerabilia G || 8 aures mihi S || 9 sunt et q. N et del. N² || 11 se om. G || 12 beneficū/// G || 14 beneficium dedit. Sed nat. prius est ut S ben. s. d. Natura sibi dedit natura prius est ut O corr. ω || 15 qui S || 16 refert R¹ || 17 filia NR || 18 aliquid S || 19 dextera manu N¹ | ex Gertz et N a S de N²O || 22 tamquam ω tantum (om. N add. pr. corr.) O || 23 q. si aeger OS si del. Haase | cum om. S || 25 aliquis Mg. | quod s om. OS | prodesset N prodesse N²OS | 26 debet S || 27 ut — recipit om. FG

dum dat, et recipit; ut concedam aliquem a se accipere beneficium, dum accipit, reddit. Domi, quod aiunt, versura fit et velut lusorium nomen statim transit; neque enim alius dat quam accipit, sed unus atque idem. Hoc verbum ‚debere‘ non habet nisi inter duos locum; quomodo ergo in uno consistet, qui se obligando liberat? Ut in orbe ac pila nihil inum est, nihil summum, nihil extremum, nihil primum, quia motu ordo mutatur et quae sequebantur praecedunt et quae occidebant oriuntur, omnia, quomodocumque ierunt, in idem revertuntur, ita in homine existima fieri; cum illum in multa mutaveris, unus est. Cecidit se: iniuriarum cum quo agat, non habet; adligavit et clusit: de vi non tenetur; beneficium sibi dedit: danti protinus reddidit. Rerum natura nihil dicitur perdere, quia, quidquid illi avellitur, ad illam redit, nec perire quicquam potest, quod, quo excidat, non habet, sed eodem revolvitur, unde discedit. „Quid simile“ inquis „hoc exemplum habet huic propositae quaestioni?“ Dicam. Puta te ingratum esse: non perit beneficium, habet illud, qui dedit; puta te recipere nolle: apud te est, antequam redditur. Non potes quicquam amittere, quia, quod detrahitur, nihilo minus tibi adquiritur. Intra te ipsum orbis agitur; accipiendo das, dando accipis.

IX 1 „Beneficium“ inquit „sibi dare oportet; ergo et referre gratiam oportet.“ Primum illud falsum est, ex quo pendent sequentia; nemo enim sibi beneficium dat,

1 recipit PS recepit NR | concedit G¹ || 2 dum om. NR | fort. <et> reddit || 3 usura S | lusorium (s ex x) N || 4 dat om. N¹ | quam accipit S quam qui acc. GP quam accipiat NR || 5 habere non debet S || 6 ergo non in G | consistet N consistit N² OS || 7 nihil inum e. n. summum om. N¹ || 8 summum et G | extremum est (est eras.) n. primum (pri ex sum) N || 9 /// /// seq. (sub ras. ex ?) N || 11 ierint GP erant uñ reu. S | estima S || 14 clausit P || 17 quia quo S || 19 habet hoc ex. RGPS | praepositae S || 20 peribit GFS || 21 illum N¹ || 22 potes/// N potest (N¹) OS || 24 Intra temet G | capiendo S | das om. N¹ || 26 inquis S | etiam ref. S

sed naturae suae paret, a qua ad caritatem sui con-
 positus est, unde summa illi cura est nocitura vitandi,
 profutura adpetendi. Itaque nec liberalis est, qui sibi ²
 donat, nec clemens, qui sibi ignoscit, nec misericors,
⁵ qui malis suis tangitur; quod aliis praestare liberalitas
 est, clementia, misericordia, sibi praestare natura est.
 Beneficium res voluntaria est, at prodesse sibi neces-
 sarium est. Quo quis plura beneficia dedit, beneficent-
 ior est; quis unquam laudatus est, quod sibi ipse
¹⁰ fuisset auxilio? quod se eripuisset latronibus? Nemo
 sibi beneficium dat, non magis quam hospitium, nemo
 sibi donat, non magis quam credit. Si dat sibi quis ³
 que beneficium, semper dat, sine intermissione dat,
 inire beneficiorum suorum non potest numerum; quando
¹⁵ ergo gratiam referet, cum per hoc ipsum, quo gratiam
 refert, beneficium det? quomodo enim discernere poteris,
 utrum det sibi beneficium an reddat, cum intra eundem
 hominem res geratur? Liberavi me periculo: benefi-
 cium mihi dedi; iterum me periculo libero: utrum do
²⁰ beneficium an reddo? Deinde, ut primum illud con- ⁴
 cedam dare nos nobis beneficium, quod sequitur, non
 concedam; nam etiam si damus, non debemus. Quare?
 quia statim recipimus. Accipere beneficium me oportet,
 deinde debere, deinde referre; debendi locus non est,
²⁵ quia sine ulla mora recipimus. Dat nemo nisi alteri,
 debet nemo nisi alteri, reddit nemo nisi alteri; id intra
 unum non potest fieri, quod totiens duos exigit.

Beneficium est praestitisse aliquid utiliter; verbum ^{1 X}
 autem 'praestitisse' ad alios spectat. Numquid non
³⁰ demens videbitur, qui aliquid sibi vendidisse se dicit?

1 se nat. N¹ | a quo acar. N¹ | ad curialitatem comp. S ||
 2 illi summa GP | uitadi N¹ || 3 adpetenti N¹ || 9 laudandus S ||
 15 gratia N¹ || 16 det Erasmus dat (at in ras. pr. corr. in N)
 0 | poterit ω || 19 dedit N¹ | utrum om. GP || 21 non N¹ | ben.
 nobis RGP || 22 quare om. G || 23 recepimus N¹ || 24 habere P¹ ||
 30 sibi undedidisse N corr. N² uendidisse (uendisse G) sibi GP |
 dicit G

quia venditio alienatio est et rei suae iurisque in ea
 sui ad alium translatio. Atqui, quemadmodum vendere,
 sic dare aliquid a se dimittere est et id, quod tenueris,
 habendum alteri tradere; quod si est, beneficium nemo
 sibi dedit, quia nemo dat sibi; alioqui duo contraria ⁵
² in uno coeunt, ut sit idem dare et accipere. Etiam-
 nunc multum interest inter dare et accipere; quidni?
 cum ex diverso ista verba posita sint. Atqui si quis
 sibi beneficium dat, nihil interest inter dare et accipere.
 Paulo ante dicebam quaedam ad alios pertinere et sic ¹⁰
 esse formata, ut tota significatio illorum discedat a
 nobis: frater sum, *sed* alterius, nemo est enim suus
 frater; par sum, *sed* alicui, quis enim par est sibi?
 Quod comparatur, sine altero non intellegitur; quod
 iungitur, sine altero non est; sic et, quod datur, sine ¹⁵
³ altero non est, et beneficium sine altero non est. Idem
 ipso vocabulo adparet, in quo hoc continetur, bene-
 fecisse; nemo autem sibi bene facit, non magis quam
 sibi favet, quam suarum partium est. Diutius hoc et
⁴ pluribus exemplis licet prosequi: quidni? cum inter ea ²⁰
 sit habendum beneficium, quae secundam personam desi-
 derant. quaedam, cum sint honesta, pulcherrima, sum-
 mae virtutis, nisi in altero non habent locum. Laudatur
 et inter maxima humani generis bona fides colitur;
 num quis ergo dicitur sibi fidem praestitisse? ²⁵

XI 1 Venio nunc ad ultimam partem. Qui gratiam
 refert, aliquid debet inpendere, sicut, qui solvit, pecu-
 niam; nihil autem inpendit, qui gratiam sibi refert,
 non magis quam consequitur, qui beneficium a se
 accepit. Beneficium et gratiae relatio ultro citro ire ³⁰

2 ad N in O || 3 demittere N || 5 debet N¹ | alioqui *Grut.*
 aliqui N aliquid N²O || 6 unum *Mrt.* | sit idem ξ ibidem G id
 idem O || 8 cum G tum O | sunt GP || 9 sibi *om.* N¹ || 11 eorum
 G || 12 *sed add.* ω || 15 quo datur N¹ || 16 Id ex ipso *Mrt.* ||
 17 ipse R¹ || 19 diutius \bar{e} hoc N \bar{e} *del.* N² || 20 exempli N¹ |
 quidni ξ quid (Qui P) O *del.* *Skutsch* || 21 desiderant G¹ || 23 sine
 altero ξ nisi cum altero ω || 26 alteram *Lps.* || 27 qui *om.* N¹ ||
 30 accipit F | citroque GP

debet; intra unum hominem non est vicissitudo. Qui gratiam refert, in vicem prodest ei, a quo consecutus est aliquid; qui sibi gratiam refert, cui prodest? sibi: et quis non alio loco relationem gratiae, alio beneficium 5 cogitat? Qui gratiam refert sibi, sibi prodest: et quis umquam ingratus hoc noluit facere? immo quis non ingratus fuit, ut hoc faceret? „Si gratias“ inquit 2 „nobis agere debemus, et gratiam referre debemus; dicimus autem: ‚Ago gratias mihi, quod illam uxorem 10 nolui ducere‘ et ‚quod cum illo non contraxi societatem‘.“ Cum hoc dicimus, laudamus nos et, ut factum nostrum conprobemus, gratias agentium verbis abutimur. Beneficium est, quod potest, cum datum est, et 3 non reddi; qui sibi beneficium dat, non potest non recipere, quod dedit; ergo non est beneficium. Alio 15 tempore beneficium accipitur, alio redditur; * In beneficio et hoc est probabile, hoc suspiciendum, quod aliquis, ut alteri prodesset, utilitatis interim suae oblitus est, quod alteri dedit ablaturus sibi; hoc non facit, 20 qui beneficium sibi dat. Beneficium dare socialis res 5 est, aliquem conciliat, aliquem obligat; sibi dare non est socialis res, neminem conciliat, neminem obligat, neminem in spem inducit, ut dicat: „Hic homo colendus est; illi beneficium dedit, dabit et mihi.“ Bene- 6 25 ficiium est, quod quis non sua causa dat, sed eius, cui dat; is autem, qui sibi beneficium dat, sua causa dat; non est ergo beneficium.

Videor tibi iam illud, quod in principio dixeram, 1 XII mentitus; dicis me abesse ab eo, qui operae pretium

1 est] esse R || 4 et 5 equis Wsg. || 5 sibi hic add. Haase || 7 gratiam G¹ || 10 nolui ω uolui O | contradixi N¹ || 11 haec ε | et om. N¹ || 12 conprobamus N¹ | abutimur (m ex t) N || 16 beneficium N¹ | hiatus indicavit Haupt | beneficium R || 17 et om. GP | hoc susp. NR et susp. GP || 18 aliquisui alt. N¹ | prodesset N¹ || 19 alteri dedit alteri (alteri alt. exp. m. 1) N || 20 sibi t dat (t del. m. 2) ben. sibi (del. m. 2) dare N || 22 neminem obligat om. N add. N² || 23 ducit (in ss.) N || 24 dedi P | et dabit N¹ || 26 is om. N¹ his S | suam causam N¹ sua om. S

facit, immo totam operam bona fide perdere. Expecta, et iam hoc verius dices, simul te ad has latebras perduxero, ex quibus cum evaseris, nihil amplius eris adsecutus, quam ut eas difficultates effugeris, in quas
 2 licuit non descendere. Quid enim boni est nodos operose
 5 solve, quos ipse, ut solveres, feceris? Sed quemadmodum quaedam in oblectamentum ac iocum sic inligantur, ut eorum solutio inperito difficilis sit, quae illi, qui implicuit, sine ullo negotio paret, quia commissuras eorum et moras novit, nihilo minus illa
 10 habent aliquam voluptatem (temptant enim acumen animorum et intentionem excitant), ita haec, quae videntur callida et insidiosa, securitatem ac segnitiam ingeniis auferunt, quibus modo campus, in quo vagentur, sternendus est, modo creperi aliquid et confragosi
 15 obiciendum, per quod erepant et sollicite vestigium faciant.

3 Dicitur nemo ingratus esse; id sic colligitur: „Beneficium est, quod prodest; prodesse autem nemo homini malo potest, ut dicitis Stoici; ergo beneficium
 20 non accipit malus, * ingratus est. Etiamnunc beneficium honesta et probabilis res est; apud malum nulli honestae rei aut probabili locus est, ergo nec beneficio; quod si accipere non potest, ne reddere quidem debet,

1 in me totam G | bonam N¹ || 2 simul NR si GP || 3 amplius egeris G || 4 effugeris NR effugas GP corr. *Grut.* || 5 qui N¹ | operose (oper *infra ras. pr. corr.*) N || 6 solueris N¹ || 8 difficile N¹ || 9 illi que R¹ | explicuit O corr. s ea plicuit Gertz | paret et patet s spirat O ille . . separat ω extricat *Skutsch*; an se aperit? || 13 ac s. om. N¹ | segnitiam GP || 15 crebri O corr. *Lps. scabri Pinc.* || 16 repant P || 18 id si RGP || 19 nemo mini N¹ || 21 accipit N¹ | lacunam statuit *Haase, cfr. Vinc. Bell. Sp. H. V 29 Sp. D. IV 49* dicitis, Stoici, (dictum St. est *Sp. D.*) quod nemo malo homini prodesse potest, beneficium (Ben. est, quod prodest, ergo beneficium *add. Sp. D.*) non accipit malus, sed si malus non accipit beneficium (sed — ben. om. *Sp. D.*), ergo ingratus non est. Item bonus vir *etc.* || 22 ut prob. N¹ | apud ω aliud O || 23 ergo aut beneficio (-io *ex -ium N*) nec (c *in ras. N*) beneficio O corr. ω || 24 nec O corr. Gertz

et ideo non fit ingratus. Etiamnunc, ut dicitis, bonus 4
 vir omnia recte facit; si omnia recte facit, ingratus
 esse non potest. Malo viro beneficium nemo dare
 potest. Bonus beneficium reddit, malus non accipit;
 5 quod si est, nec bonus quisquam ingratus est nec
 malus. Ita ingratus in rerum natura est nemo, et
 hoc inane *nomen*." Unum est apud nos bonum, hone- 5
 stum. Id pervenire ad malum non potest; desinet
 enim malus esse, si ad illum virtus intraverit; quam
 10 diu autem malus est, nemo illi dare beneficium potest,
 quia mala bonaque dissentiunt nec in unum eunt. Ideo
 nemo illi prodest, quia, quidquid ad illum pervenit, id
 pravo usu corrumpitur. Quemadmodum stomachus 6
 morbo vitiatus et colligens bilem, quoscumque accipit
 15 cibos, mutat et omne alimentum in causam doloris
 trahit, ita animus scaevus, quidquid illi commiseris, id
 onus suum et perniciem et occasionem miseriae facit.
 Felicissimis itaque opulentissimisque plurimum aestus
 subest minusque sedem inveniunt, quo in maiorem
 20 materiam inciderunt, qua fluctuantur. Ergo nihil 7
 potest ad malos pervenire, quod prosit, immo nihil,
 quod non noceat; quaecumque enim illis contigerunt,
 in naturam suam vertunt et extra speciosa profutura-
 que, si meliori darentur, illis pestifera sunt. Ideo nec
 25 beneficium dare possunt, quoniam nemo potest, quod
 non habet, dare; hic bene faciendi voluntate caret.

Sed quamvis haec ita sint, accipere etiam malus 1 XIII
 tamen quaedam potest, quae beneficiis similia sint,

3 malus G¹ malo — potest om. ω || 4 accipit N¹ || 5 quid R¹ ||
 6 nemo — inane om. N add. pr. corr. || 7 inane — pervenire om.
 R¹ | nomen add. Erasmus || 12 prodest quamquid ad illud N¹ ||
 15 mutat N¹ mittat R¹ mittit GP || 16 scaevus Juretus aecus
 NR c(a)ecus GP || 17 miseri N¹ || 18 felicissimus G | opulentissi-
 musque G¹ || 19 sedem Koch se O || 20 qua s quam O || 23 pro-
 turaque N¹ || 24 si meliori G similia (si meliora P) O si melio-
 ribus s || 25 dare non p. (non exp. m. 2) N || 26 sic (Lps.) b. f.
 voluptate carent Gertz || 27 acc. tamen malus q. GP

quibus non redditis ingratus erit. Sunt animi bona; sunt corporis, sunt fortunae; illa animi bona a stulto ac malo submoventur; ad haec admittitur, quae et accipere potest et debet reddere, et, si non reddit, ingratus est. Nec hoc ex nostra tantum constitutione; 5 Peripatetici quoque, qui felicitatis humanae longe lateque terminos ponunt, aiunt minuta beneficia perventura ad malos; haec qui non reddit, ingratus est.

- 2 Nobis itaque beneficia esse non placet, quae non sunt animum factura meliorem; commoda tamen illa esse et 10 expetenda non negamus. Haec et viro bono dare malus potest et accipere a bono, ut pecuniam et vestem et honores et vitam; quae si non reddit, in ingrati nomen 3 incidet. „At quomodo ingratum vocas eo non reddito, quod negas esse beneficium?“ Quaedam, etiam si vera 15 non sunt, propter similitudinem eodem vocabulo comprehensa sunt: sic pyxidem et argenteam et auream dicimus; sic inlitteratum non ex toto rudem, sed ad litteras altiores non perductum; sic, qui male vestitum et pannosum vidit, nudum vidisse se dicit. Beneficia 20 4 ista non sunt, habent tamen beneficii speciem. „Quomodo ista sunt tamquam beneficia, sic et ille tamquam ingratus est, non ingratus.“ Falsum est, quia illa beneficia et qui dat adpellat et qui accipit; ita, qui veri beneficii speciem fefellit, tam ingratus est quam 25 veneficus, qui soporem, cum venenum esse crederet, miscuit.

XIV 1 Cleanthes vehementius agit. „Licet“ inquit „beneficium non sit, quod accepit, ipse tamen ingratus est,

28 *Cleanthes fr. 97 Pearson*

2 corp. sunt anime sunt f. F || 3 amittitur G || 9 utique Gertz || 10 commoda G || 11 expetenda (t in ras. G) GP expectanda NE | et a viro (a del.) N || 12 pec. uestem honores et GP || 13 reddet ω || 14 accidit R¹ | commoda N¹ || 16 compresa G¹ || 20 se vidisse GP | ducit R¹ || 24 itaque R¹ || 25 specie ω | fepellit N¹ || 26 beneficium N¹ veneficiis GP

quia non fuit redditurus, etiam si accepisset.“ Sic 2
 latro est, etiam antequam manus inquinet, quia ad
 occidendum iam armatus est et habet spoliandi atque
 interficiendi voluntatem; exercetur et aperitur opere
 5 nequitia, non incipit. Sacrilegi dant poenas, quamvis
 nemo usque ad deos manus porrigat. — „Quomodo“ 3
 inquit „adversus malum ingratus est quisquam, cum
 a malo dari beneficium non possit?“ Ea scilicet ra-
 tione, quia ipsum, quod accepit, beneficium non erat,
 10 sed vocabatur; qui accipiet ab illo aliquid ex his, quae
 apud inperitos sunt, quorum et malis copia est, ipse
 quoque in simili materia gratus esse debebit et illa,
 qualiacumque sunt, cum pro bonis acceperit, pro bonis
 reddere. Aes alienum habere dicitur et qui aureos 4
 15 debet et qui corium forma publica percussum, quale
 apud Lacedaemonios fuit, quod usum numeratae pecu-
 niae praestat. Quo genere obligatus es, hoc fidem ex-
 olve. Quid sint beneficia, an et in hanc sordidam 5
 humilemque materiam deduci magnitudo nominis clari
 20 debeat, ad vos non pertinet; in alios quaeritur verum:
 vos ad speciem veri componite animum et, dum hone-
 stum discitis, quidquid est, in quo nomen honesti
 iactatur, id colite.

„Quomodo“ inquit „nemo per vos ingratus est, 1 XV
 25 sic rursus omnes ingrati sunt.“ Nam, ut dicimus,
 omnes stulti mali sunt; qui unum autem habet vitium,

2 antequamnus N¹ | qui ad 5 || 4 aperitur G aperietur O ||
 6 ad eos P | porrigit F || 7 ingr. est quisquam ingratus est cum O
 corr. ω || 8 a malo dari Haupt male (malo GP) dare O unde
 malus Feldmann ille Gertz | ratione (ratio om. add. pr. corr.)
 N || 9 qua GP | ipsum — uocabatur in O post incipit (v. 5)
 scripta huc transp. addito qui Gertz, del. Feldmann || 10 accipe-
 ret G | aliquid 5 ait quid (Quit? GP) O || 11 <in pretio> sunt
 Mg. | et Feldmann si O del. Haase, ante accipiet pos. Hermes
 saepe Gertz scilicet HJM Mueller || 13 acciperit NR || 18 sit N¹ ||
 20 non om. R¹ | <nec> in Gertz | uerbum rasa b N || 22 discitis
 GP discite NR | in quo Mg. id quo O || 23 colitur G¹ || 25 sunt.
 Nam ut dicitis . . ingrati sunt“ Mrt. || 26 autem unum GP

omnia habet; omnes autem stulti et mali sunt: omnes
 2 ergo ingrati sunt. Quid ergo? non sunt? non undi-
 que humano generi convicium fit? non publica querella
 est perisse beneficia et paucissimos esse, qui de bene
 merentibus non in vicem pessime mereantur? Nec 5
 est, quod hanc nostram tantum murmurationem putes
 pro pessimo pravoque numerantium, quidquid citra
 3 recti formulam cecidit. Ecce nescioqui non ex philo-
 sophorum domo clamat, ex medio conventu populos
 gentesque damnatura vox mittitur: 10

„Non hospes ab hospite tutus,
 non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est;
 inminet exitio vir coniugis, illa mariti.“

4 Hoc iam amplius est: beneficia in scelus versa sunt,
 et sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis 15
 fundendus est; gladio ac venenis beneficia sequimur.
 Ipsi patriae manus adferre et fascibus illam suis pre-
 mtere potentia ac dignitas est; humili se ac depresso
 loco putat stare, quisquis non supra rem publicam
 stetit; accepti ab illa exercitus in ipsam convertuntur, 20
 5 et imperatoria contio est: „Pugnate contra coniuges,
 pugnate contra liberos! aras, focos, penates armis in-
 cessite!“ Qui ne triumphaturi quidem inire urbem in-
 iussu senatus deberetis quibusque victorem exercitum
 reducentibus curia extra muros praeberetur, nunc civi- 25
 bus caesis perfusi cruore cognato urbem subrectis in-
 6 trate vexillis. Obmutescat inter militaria signa liber-
 tas, et ille victor pacatorque gentium populus remotis

11 *Ov. met. I 144*

3 cum uicium P || 4 ben. perisse GP || 7 paruoque N¹ ||
 11 ab] non R || 14 uersata N¹ || 15 sanguine N¹ || 16 uenis N¹ ||
 17 adferri (aff.) O corr. ω | et ferro et fasc. F || 18 potentiam
 N¹ || 19 r. p. GP rem. p̄. R rem .p. stetit ex rem prestatit N² ||
 23 nec G | inere N intrare N²O | iussu Mrt. || 24 sena N¹ ||
 26 intrare R intratis Gertz

procul bellis, omni terrore compresso, intra muros ob sessus aquilas suas horreat.

Ingratus est Coriolanus, sero et post sceleris pae- 1 XVI
nitentiam pius: posuit arma, sed in medio paricidio
5 posuit. Ingratus Catilina: parum est illi capere pa-
triam, nisi verterit, nisi Allobrogum in illam cohortes
inniserit et trans Alpes accitus hostis vetera et in-
genita odia satiaverit ac diu debitas inferias Gallicis
bustis duces Romanos persolverit. Ingratus C. Marius 2
10 ad consulatus a caliga perductus, qui, nisi Cimbricis
caedibus Romana funera æquaverit, nisi civilis exitii
et trucidationis non tantum dederit signum, sed ipse
signum fuerit, parum mutatam ac repositam in prio-
rem locum fortunam suam sentiet. Ingratus L. Sulla, 3
15 qui patriam durioribus remediis, quam pericula erant,
sanavit, qui, cum a Praenestina arce usque ad Collinam
portam per sanguinem humanum incessisset, alia edidit
in urbe proelia, alias caedes: legiones duas, quod cru-
dele est, post victoriam, quod nefas, post fidem in
20 angulo congestas contrucidavit et proscriptionem com-
mentus est, di magni, ut, qui civem Romanum occi-
disset, impunitatem, pecuniam, tantum non civicam
acciperet! Ingratus Cn. Pompeius, qui pro tribus con- 4
sulatibus, pro triumphis tribus, pro tot honoribus,
25 quos ex maxima parte inmaturos invaserat, hanc gra-
tiam rei publicae reddidit, ut in possessionem eius
alios quoque induceret quasi potentiae suae detracturus
invidiam, si, quod nulli licere debebat, pluribus licuisset;
dum extraordinaria concupiscit imperia, dum provincias,

1 omnis N¹ || 4 prius posuit P || 6 uerteret N euerteret
N²RP euerterit G || 7 inniseris et tras N¹ | accitus (it in ras.,
us ex sis) hostibus G || 9 bus (tis ss.) R | romanos persolverit
N -ani persolverint N²O | ḡ. RG G. P || 10 consulatum GP ||
11 Romana Mrt. omnia O | exilii GP || 13 partim multā tā
om. G add. m. 1 | multatam O corr. ω || 20 angulum Rech ||
23 accipere N¹ | gn̄. RG G. N̄ P || 25 inmaturos N¹ || 26 reddid N¹

ut eligat, distribuit, dum ita cum tertio rem publicam dividit, ut tamen in sua domo duae partes essent, eo redegit populum Romanum, ut salvus esse non posset nisi beneficio servitutis. Ingratus ipse Pompei hostis ac victor: a Gallia Germaniaeque bellum in urbem circumegit, et ille plebicola, ille popularis castra in circo Flaminio posuit propius, quam Porsinae fuerant. Temperavit quidem ius crudelitatemque victoriae; quod dicere solebat, praestitit: neminem occidit nisi armatum. Quid ergo est? ceteri arma cruentius exercuerunt, satiata tamen aliquando abiecerunt; hic gladium cito condidit, numquam posuit. Ingratus Antonius in dictatorem suum, quem iure caesum pronuntiavit, interfectores eius in provincias et imperia dimisit, patriam vero proscriptionibus, incursionibus, bellis laceratam post tot mala destinavit ne Romanis quidem regibus, ut, quae Achaeis, Rhodiis, plerisque urbibus claris ius integrum libertatemque cum inmunitate reddiderat, ipsa tributum spadonibus penderet.

XVII 1 Deficiet dies enumerantem ingratos usque in ultima patriae exitia. Aequè inmensum erit, si percurrere coepero, ipsa res publica quam ingrata in optimos ac devotissimos sibi fuerit quamque non minus saepe peccaverit, quam in ipsam peccatum est. Camillum in exilium misit, Scipionem dimisit; exulavit post Catilinam Cicero, diruti eius penates, bona direpta, factum, quidquid victor Catilina fecisset; Rutilius innocentiae pretium tulit in Asia latere; Catoni populus Romanus praeturam negavit, consulatum pernegavit. 3 Ingrati publice sumus; se quisque interroget: nemo

1 cum *Grut.* dum 0 cum tertio *om.* FG cum socero *Skutsch* cum <altero et cum> t. *Wsg.* dum iterum, dum t. *conieci* || 3 redeget N¹ || p. R. NG pr R P R. P (*sic saepius*) || 4 beneficio N bene RP penae G || 7 porsinae N porsenn(a)e N²O || 9 dic. (*in ras.*) solesolebat N || 11 satiata N satiati (sac. P) N²O || 15 pos NR || 16 regibus atque G || 21 percurre N¹ || 23 quamquam G || 24 ipsa GP || 25 exitium N¹ || 26 et 27 catill. N¹ || 27 fort. <vix> victor || 29 pernavit N¹

non aliquem queritur ingratum. Atqui non potest fieri, ut omnes querantur, nisi querendum est de omnibus: omnes ergo ingrati sunt. *Ingrati sunt tantum?* et cupidi omnes et maligni omnes et timidi omnes, 5 illi in primis, qui videntur audaces; adice: et ambitiosi omnes sunt et impii omnes. Sed non est, quod irascaris; ignosce illis, omnes insaniunt. Nolo te ad incerta revocare, ut dicam: „Vide, quam ingrata sit iuventus; quis non patris sui supremum diem, ut innocens sit, optat, ut moderatus sit, expectat, ut pius, cogitat? Quotus quisque uxoris optimae mortem timet, ut non et computet? Cui, rogo, litigatori defenso tam magni beneficii ultra res proximas memoria duravit?“ Illud in confesso est: quis sine querella moritur? quis 5 15 extremo die dicere audet:

„Vixi et quem dederat cursum fortuna peregi“?

quis non recusans, quis non gemens exit? Atqui hoc ingrati est non esse contentum praeterito tempore. Semper pauci dies erunt, si illos numeraveris. Cogita 6 20 non esse summum bonum in tempore; quantumcumque est, boni consules; ut prorogetur tibi dies mortis, nihil proficitur ad felicitatem, quoniam mora non fit beatior vita sed longior. Quanto satius est gratum 7 adversus perceptas voluptates non aliorum annos computare, sed suos benigne aestimare et in lucro ponere! „Hoc me dignum iudicavit deus, hoc satis est; potuit plus, sed hoc quoque beneficium est.“ Grati simus adversus deos, grati adversus homines, grati adversus eos, qui aliquid nobis praestiterunt, grati etiam ad- 30 versus eos, qui nostris praestiterunt.

16 *Verg. A. IV 653*

3 Ingrati sunt *add. Gertz* || 8 dicam quam ingrati. Uide sit iuu. **RGP** || 9 patri suo **GP** || 12 cui rogo cui lit. (cui *alt. del. m. 2*) **N** cui reo, cui lit. *Bentley* || 16 desiderat **N** | cursum *bis scr. N corr.* **N**² || 18 contemptum **P** || 27 gratissimus **N**¹ || 29 etiam] et **P**

XVIII „In infinitum ius“ inquit „me obligas, cum dicis: et nostris“; itaque pone aliquem finem. Qui filio beneficium dat, ut dicis, et patri eius dat: primum, de quo quaero. Deinde illud utique mihi determinari volo: si et patri beneficium datur, numquid et fratri? 5 numquid et patruo? numquid et avo? numquid et uxori et socero? Dic mihi, ubi debeam desinere, quosque personarum seriem sequar.“

Si agrum tuum coluero, tibi beneficium dederō; si domum tuam ardentem restinxero aut, ne concidat, 10 excepero, tibi beneficium dabo; si servum tuum sanavero, tibi inputabo; si filium tuum servavero, non habebis beneficium meum?

XIX 1 „Dissimilia ponis exempla, quia, qui agrum meum colit, agro beneficium non dat sed mihi; et qui domum 15 meam, quo minus ruat, fulcit, praestat mihi, ipsa enim domus sine sensu est; debitorem me habet, quia nullum habet; et qui agrum meum colit, non illum, sed me demereri vult. Idem de servo dicam: mei mancipii res est, mihi servatur; ideo ego pro illo debeo. Filius 20 ipse beneficii capax est; itaque ille accipit, ego beneficio laetor et contingor, non obligor.“ Velim tamen, tu, qui debere te non putas, respondeas mihi: filii bona valetudo, felicitas, patrimonium pertinet ad patrem; felicior futurus est, si salvum filium habuerit, 25 infelicior, si amiserit; quid ergo? qui et felicior fit a me et infelicitatis maximae periculo liberatur, non accipit beneficium? „Non“ inquit; „quaedam enim in alios conferuntur, sed ad nos usque permanent; ab eo autem 3

1 ius *Mg.* eius **O** || 3 an eius: est pr. ? | de quo **P** de quod **O** pr. id est, quod *Gertz* pr. unde, quo ω || 6 et tertium om. **GP** || 7 quosque **N**¹ || 10 restrinxero **RG** | ne non cidat **N** ne non cadat **RP** ne cadat **G** corr. *Grut.* || 12 saluavero **G** || 16 <id> praestat *Gertz* || 17 non illam *JMueller* || 19 dicamei **N**¹ || 20 ergo **N**¹ | filios **N** | filius quippe **P**¹ || 21 accipit **R**¹ || 23 filio **N**¹ || 24 bono **NR** || 27 liberator **N**¹ | accipit **R**¹ || 29 permanent **N**¹

exigi quidque debet, in quem confertur, sicut pecunia ab eo petitur, cui credita est, quamvis ad me illa aliquo modo venerit. Nullum beneficium est, cuius non commodum et proximos tangat, non numquam etiam
 5 longius positos; non quaeritur, quo beneficium ab eo, 4
 cui datum est, transierit, sed ubi primo conlocetur; a reo tibi ipso et a capite repetitio est.“ Quid ergo? oro te, non dicis: „Filium mihi donasti, et, si hic perisset, victurus non fui? pro eius vita beneficium
 10 non debes, cuius vitam tuae praefers? Etiamnunc, cum filium tuum servavi, ad genua procumbis, dis vota solvis tamquam ipse servatus; illae voces exeunt tibi: „Nihil mea interest, an me servaveris; duos servasti, 5
 immo me magis.“ Quare ista dicis, si non accipis
 15 beneficium? „Quia et, si filius meus pecuniam mutuam sumpserit, creditori numerabo, non tamen ideo ego debuerō; quia et, si filius meus in adulterio deprensus erit, erubescam, non ideo ego ero adulter. Dico me 6
 tibi obligatum pro filio, non quia sum, sed quia volo
 20 me offerre tibi debitorem voluntarium. At pervenit ad me summa ex incolumitate eius voluptas, summa utilitas, et orbitatis gravissimum vulnus effugi. Non quaeritur nunc, an profueris mihi, sed an beneficium dederis; prodest enim et animal et lapis et herba, nec
 25 tamen beneficium dant, quod numquam datur nisi a volente. Tu autem non vis patri, sed filio dare, et 7
 interim ne nosti quidem patrem. Itaque cum dixeris: „Patri ergo beneficium non dedi filium eius servando?“, contra obpone: „Patri ergo beneficium dedi, quem non
 30 novi, quem non cogitavi?“ Et quid quod aliquando eveniet, ut patrem oderis, filium serves? beneficium ei

1 pecuniam habeo R || 3 commodum non GP || 5 positus O
 corr. ω || 6 transierit *Gertz* transfert NRP transfertur G || 7 ipsa
 G ipse P || 8 sic hic perisse N¹ || 10 Etenim cum *Btl.* || 17 de-
 prehensus RG || 20 perveni at N¹ || 21 s. excolomitate G || 23 an
 fueris N¹ || 25 dant *ex* ad N || 27 nec G

videberis dedisse, cui tunc inimicissimus eras, cum dares?"

8 Sed ut dialogorum altercatione seposita tamquam iuris consultus respondeam, mens spectanda est dantis; beneficium ei dedit, cui datum voluit. Si in patris 5 honorem fecit, pater accepit beneficium; si filii in usum, pater beneficio in filium conlato non obligatur, etiam si fruitur. Si tamen occasionem habuerit, volet et ipse praestare aliquid, non tamquam solvendi necessitatem habeat, sed tamquam incipiendi causam. 10 Repeti a patre beneficium non debet; si quid pro hoc 9 benigne facit, iustus, non gratus est. Nam illud finiri non potest: si patri do beneficium, et matri et avo et avunculo et liberis et adfinibus et amicis et servis et patriae. Ubi ergo beneficium incipit stare? sorites 15 enim ille inexplicabilis subit, cui difficile est modum inponere, quia paulatim subrepat et non desinit serpere.

XX 1 Illud solet quaeri: „Fratres duo dissident; si alterum servo, an dem beneficium ei, qui fratrem invisum non perisse moleste laturus est.“ Non est dubium, 20 quin beneficium sit etiam invito prodesse, sicut non 2 dedit beneficium, qui invitus profuit. „Beneficium“ inquit „vocas, quo ille offenditur, quo torquetur?“ Multa beneficia tristem frontem et asperam habent, quemadmodum secare et urere, ut sanes, et vinclis 25 coercere. Non est spectandum, an doleat aliquis beneficio accepto, sed an gaudere debeat; non est malus denarius, quem barbarus et ignarus formae publicae reiecit. Beneficium et odit et accepit, si modo id prodest, si is, qui dabat, ut prodesset, dedit. Nihil 30 3 refert, an bonam rem malo animo quis accipiat. Age-

3 altercatione// N -onem G || 6 filii in usum *scripsi* filium suum NR om. GP sed pater 5 filium <spēctavit> Mg. || 7 beneficium R || 14 et adfinibus N¹ | et a servis N¹ || 15 sortes P || 26 dolere GP dole R || 29 & odit & odit & accepit (& odit *alt. del. m. 2*) N et qui odit accepit Koch || 30 nichil referat N¹ || 31 acceptandum (acceptatag. *corr. m. 1*) N | agendum O *corr. ω*

dum, hoc in contrarium verte. Odit fratrem suum, quem illi habere expedit; hunc ego occidi: non est beneficium, quamvis ille dicat esse et gaudeat. Insidiosissime nocet, cui gratiae aguntur pro iniuria.

5 „Video: prodest aliqua res et ideo beneficium est; nocet et ideo non est beneficium. Ecce, quod nec prosit nec noceat, dabo, et tamen beneficium erit. Patrem alicuius in solitudine exanimem inveni, corpus eius sepelivi: nec ipsi profui (quid enim illius inter-

10 erat, quo genere dilaberetur?) nec filio (quid enim illi per hoc commodi accessit?).“ Dicam, quid consecutus sit: officio sollemni et necessario per me functus est; praestiti patri eius, quod ipse praestare voluisset nec

15 non et debuisset. Hoc tamen ita beneficium est, si non misericordiae et humanitati dedi, ut quodlibet cadaver absconderem, sed si corpus adgnovi, si filio tunc hoc praestare me cogitavi; at si terram ignoto mortuo inieci, nullum in hoc habeo huius officii debitorem in publicum humanus.

20 Dicet aliquis: „Quid tanto opere quaeris, cui dederis beneficium, tamquam repetiturus aliquando? Sunt, qui numquam iudicent esse repetendum, et has causas adferunt: Indignus etiam repetenti non reddet, dignus ipse per se referet. Praeterea, si bono viro dedisti,

25 expecta, ne iniuriam illi facias adpellando, tamquam sua sponte redditurus non fuisset; si malo viro dedisti, plectere; beneficium vero ne corrueris creditum faciendo. Praeterea lex, quod non iussit repeti, vetuit.“ Verba sunt ista. Quam diu me nihil urguet, quam diu 7

2 exp. habere GP || 9 ipse N¹ || 10 illi post accessit G || 11 accessi N¹ | quod N¹ || 14 non om. N¹ | et om. G || 17 cogita N¹ | a//t (sub ras. i) G aut O || 18 in om. N¹ || 20 dicit O corr. Pinc. | tantopere GP | cui om. N add. m. 1 || 21 repetiturus al. sunt N repetituri al. (aliquando om. G¹) sint N²O || 22 iudicent N iudicant N²O || 23 repetendi P || 24 referret N¹ reddet GP | Propterea Gertz || 27 plectere Erasmus flectere O | vero idem verbo O || 29 Vera ω

fortuna nihil cogit, perdam potius beneficium quam repetam; sed si de salute liberorum agitur, si in periculum uxor deducitur, si patriae salus ac libertas mittit me etiam, quo ire nollem, imperabo pudori meo et testabor omnia me fecisse, ne opus esset mihi 5 auxilio hominis ingrati; novissime recipiendi beneficii necessitas repetendi verecundiam vincet. Deinde, cum bono viro beneficium do, sic do tamquam numquam repetiturus, nisi fuerit necesse.

XXI 1 „Sed lex“ inquit „non permittendo exigere vetuit.“ 10 Multa legem non habent nec actionem, ad quae consuetudo vitae humanae omni lege valentior dat aditum. Nulla lex iubet amicorum secreta non eloqui; nulla lex iubet fidem etiam inimico praestare; quae lex ad id praestandum nos, quod alicui promisimus, adligat? 15 nulla. Querar tamen cum eo, qui arcanum sermonem non continuerit, et fidem datam nec servatam indignabor. „Sed ex beneficio“ inquit „creditum facis.“ Minime; non enim exigo, sed repeto, et ne repeto quidem, sed admoneo. Num ultima quoque me necessitas in hoc 20 aget, ut ad eum veniam, cum quo mihi diu luctandum sit? Si quis tam ingratus est, ut illi non sit satis admoneri, eum transibo nec dignum iudicabo, qui 3 gratus esse cogatur. Quomodo fenerator quosdam debitores non adpellat, quos scit decoxisse et in quorum pudorem nihil superest, nisi quod pereat, sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaciter praeteribo nec ab ullo beneficium repetam, nisi a quo non ablaturus ero, sed recepturus.

XXII 1 Multi sunt, qui nec negare sciant, quod acceperunt, 30

1 perdam *Gertz* petam 0 praeteream *Pinc.* || 6 nouissimo N¹ || 7 uerecundiam G -dia 0 | uincit N¹ || 9 nec. fuerit GP || 11 ad que N at qui N²0 || 14 lex adit N¹ || 19 et nec G || 20 Num *Fickert* Nam (N//am G) 0 ne — quidem *edd. vett.* | me N *om.* 0 Nam . . <non> in hoc *Haase* non coget *Mg.* || 21 diu mihi GP || 22 Si *add. Grut.* Quisquis *Gertz* Qui ω || 24 ingratus G || 26 nisi *del. Mrt.* quo *Mg.* | sic ergo G si ergo 0 *corr.* ω || 28 illo G¹

nec referre, qui nec tam boni sunt quam grati nec tam mali quam ingrati, segnes et tardi, lenta nomina, non mala; hos ego non adpellabo, sed commonefaciam et ad officium aliud agentes reducam. Qui statim
 5 mihi sic respondebunt: „Ignosce; non mehercules scivi hoc te desiderare, alioqui ultro obtulissem; rogo, ne me ingratum existimes; memini, quid mihi praestiteris“; hos ego quare dubitem et sibi meliores et mihi facere? Quemcumque potuero, peccare prohibebo; multo magis
 10 amicum, et ne peccet et ne in me potissimum peccet. Alterum illi beneficium do, si illum ingratum esse non patior; nec dure illi exprobrabo, quod praestiti, sed quam potuero mollissime. Ut potestatem referendae gratiae faciam, renovabo memoriam eius et petam
 15 beneficium; ipse me intelletget repetere. Aliquando utar verbis durioribus, si emendari illum posse spera- vero; nam deploratum propter hoc quoque non exagita- bo, ne ex ingrato inimicum faciam. Quod si ad-
 20 monitionis quoque sugillationem ingratissimis remittimus, segniores ad reddenda beneficia faciemus; quosdam vero sanabiles et qui fieri boni possint, si quid illos momorderit, perire patiemur admonitione sublata, qua et pater filium aliquando correxit et uxor maritum aberrantem ad se reduxit et amicus languentem amici
 25 fidem erexit.

Quidam, ut expergiscantur, non feriendi, sed con- 1 XXXIII
 movendi sunt; eodem modo quorundam ad referendam gratiam fides non cessat, sed languet; hanc pervellamus.
 „Noli munus tuum in iniuriam vertere; iniuria est

1 referret N¹ || 2 ingratis N¹ || 3 hos ergo RGP || 4 educam O corr. ω || 5 scit hoc N¹ || 7 praestitisti ex -titis G³ || 8 hoc N¹ | ergo RGP || 9 Quemcumque G² Qu(a)ecumque O Quodcumque P² || 12 ea probabo O corr. ω | quod N quae N²O | praestitisti P || 13 quae G¹ || 20 ad danda G¹ || 21 possunt N¹ | si quod O corr. ω || 22 admotione N¹ || 23 mariti N¹ | aberrante NR || 24 languente N¹ || 26 feriendi N¹ || 27 ferendam O corr. ω || 29 tuum in iuriam N¹S

enim, si in hoc non repetis, ut ingratus sim. Quid, si ignoro, quid desideres? quid, si occupationibus districtus et in alia vocatus occasionem non observavi? ostende mihi, quid possim, quid velis. Quare desperes, antequam temptes? quare properas et beneficium et amicum perdere? unde scis, nolim an ignorem, animus an facultas desit mihi? experire." Admonebo ergo, non amare, non palam, sine convicio, sic, ut se redisse in memoriam, non reduci putet.

XXIV 1 Causam dicebat apud divum Iulium ex veteranis quidam paulo violentior adversus vicinos suos et causa premebatur. „Meministi“ inquit, „imperator, in Hispania talum extorsisse te circa Sucronem?“ Cum Caesar meminisse se dixisset: „Meministi quidem sub quadam arbore minimum umbrae spargente cum velles residere ferventissimo sole et esset asperrimus locus, in quo ex rupibus acutis unica illa arbor eruperat, quandam ex commilitonibus paenulam suam substravisse?“ Cum dixisset Caesar: „Quidni meminerim? et quidem siti confectus, quia impeditus ire ad fontem proximum non poteram, reperere manibus volebam, nisi commilito, homo fortis ac strenuus, aquam mihi in galea sua attulisset“ —, „Potes ergo“ inquit, „imperator, adgnosceres illum hominem aut illam galeam?“ Caesar ait se non posse galeam adgnosceres, hominem pulchre posse, et adiecit, puto obiratus, quod se a cognitione media ad veterem fabulam abduceret: „Tu utique ille non es.“

3 dstrictus S | aliam S | avocatus Gertz || 4 desperes NS desperas N²O || 7 expere N || 8 redidisse P || 10 filium O corr. m. rec. in P || 11 causā G¹ || 12; 23; 149, 8 imp. O | spania N¹ || 13 et torsisse te N | te om. G | supcronē FG sucronem P¹ cfr. Fickert || 14 meministin idem, inquit Grut. || 16 sole om. N¹ unde <sidere> ferv. Gertz || 18 substruisse N¹ || 19 siti om. FG || 20 confectum FG | in pedibus Lps. iam p. Rossbach || 21 manibus volebam manibus milito (p milicio P) homo O m. uol. militius homo G corr. ω nisi Militio (Pinc. et) Rossbach || 22 strenuus NR strenuus G || 23 potest N¹ || 25 cognoscere O corr. Erasmus || 26 obiratus N ob hoc iratus N²O | a gnitione N¹

„Merito“ inquit, „Caesar, me non adgnoscis; nam cum hoc factum est, integer eram; postea ad Mundam in acie oculus mihi effossus est et in capite lecta ossa. Nec galeam illam, si videris, adgnosces; machaera enim Hispana divisa est.“ Vetuit illi exhiberi negotium Caesar et agellos, in quibus vicinalis via causa rixae ac litium fuerat, militi suo donavit.

Quid ergo? non repeteret beneficium ab imperatore, cuius memoriam multitudo rerum confuderat, quem fortuna ingentes exercitus disponentem non patiebatur singulis militibus occurrere? Non est hoc repetere beneficium, sed resumere bono loco positum et paratum, ad quod tamen, ut sumatur, manus porrigenda est. Repetam itaque, quia hoc aut ex magna necessitate facturus ero aut illius causa, a quo repetam. Ti. Caesar inter initia dicenti cuidam: „Meministi —“ antequam plures notas familiaritatis veteris proferret: „Non memini“ inquit, „quid fuerim.“ Ab hoc quidni non esset repetendum beneficium? Optanda erat oblivio; aversabatur omnium amicorum et aequalium notitiam et illam solam praesentem fortunam suam adspici, illam solam cogitari ac narrari volebat; inquisitorem habebat veterem amicum.

Magis tempestive repetendum est beneficium quam petendum. Adhibenda verborum moderatio, ut nec *gratus possit offendi nec ingratus dissimulare*. Tacendum erat et expectandum, si inter sapientes viveremus; et tamen sapientibus quoque indicare melius fuisset, quid rerum nostrarum status posceret. Deos, quorum notitiam nulla res effugit, rogamus, et illos vota non

1 et 6 caes NR || 3 effossus N¹ | iecta G¹ || 5 Hispania P || 7 militio (-cio P) suo O corr. ω Militioni Pinc. | donatum G¹ || 10 ingens O corr. Lps. || 12 loco itaque pos. P || 14 ex magna N om. O ex mea Skutsch || 16 tiberio GP | caes G caesari NR caesare P || 18 meminit N¹ | quidni nunc Rauschnig || 20 aversabatur P || 26 gratus p. o. n. add. Haase nec ingr. possit diss. G || 27 erat N om. O

exorant, sed admonent; dis quoque, inquam, Homericus ille sacerdos adlegat officia et aras religiose cultas.
 5 Moneri velle ac posse secunda virtus est. Equus obsequens facile et parens huc illuc frenis leniter motis flectendus est. Paucis animus sui rector optimus; pro- 5
 ximi sunt, qui admoniti in viam redeunt: his non est
 6 dux detrahendus. Opertis oculis inest acies, sed sine usu, quam lumen diei iis inmissum ad ministeria sua evocat; instrumenta cessant, nisi illa in opus suum artifex movit. Inest interim animis voluntas bona, 10
 sed torpet modo deliciis ac situ, modo officii inscitia; hanc utilem facere debemus nec irati relinquere in vitio, sed ut magistri patienter ferre offensationes puerorum discentium memoriae labentis; quae quemadmodum saepe subiecto uno aut altero verbo ad contextum 15
 reddendae orationis adducta est, sic ad referendam gratiam admonitione revocanda est.

1 *Hom. A 39*

1 inquit G || 2 religiose N¹ || 3 est quos obs. faciet (facet NR) et (ac G) parere h. i. f. leuiter m. f. (flectendis G¹) O corr. *Rubenius* et *parce edd. vet.* || 5 rector; optimis *Gertz* || 7 sed] scilicet G || 8 usum N¹ uisu G | lumen diis (a diis G) inm. (ex dii simm. N) O corr. *Gertz* || 12 inuitio G inuito O || 13 magistro P¹ || 15 ad] aut N¹ || 16 rationis P | ferendam g. admonitio (ammonitionē G) O corr. ω

L. ANNEI: SENECAE: DE BENEFICIIS (B *in ras.*) | LIBER: V. EXPLICIT: | INCIPIIT: LIBER: VI: FELICITER: (*ab alia manu atque antea scr.*) N

L. ANNAEI SENECAE

AD

AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER VI

Quaedam, Liberalis, virorum optime, exercendi I
tantum ingenii causa quaeruntur et semper extra vitam
iacent; quaedam et, dum quaeruntur, oblectamento sunt
et quaesita usui. Omnium tibi copiam faciam; tu illa,
5 utcumque tibi visum erit, aut peragi iubeto aut ad
explicandum ludorum ordinem induci. Quin his quo-
que, si abire protinus iusseris, non nihil actum erit;
nam etiam quae discere supervacuum est, prodest cogno-
scere. Ex voltu igitur tuo pendebo; prout ille suaserit
10 mihi, alia detinebo diutius, alia expellam et capite agam.

An beneficium eripi posset, quaesitum est. Qui- 1 II
dam negant posse; non enim res est, sed actio. Quo-
modo aliud est munus, aliud ipsa donatio, aliud qui
navigat, aliud navigatio, et, quamvis in morbo aeger
15 sit, non tamen idem est aeger et morbus, ita aliud est
beneficium ipsum, aliud quod ad unumquemque nostrum

2 ingenti N¹ || 6 Quin *Pinc.* In O *del. Haase* Illis quoque
Gertz || 7 si *om.* N¹ quae *Mg.* || 10 aliam exp. N || 11 posset N
possit N²O || 14 in *Mg.* sine (eger sit sine m. GP) O unde non
add. ω sit <nemo> *Gertz*

2 beneficio pervenit. Illud incorporale est, inritum non
 fit; materia vero eius huc et illuc iactatur et dominum
 mutat. Itaque cum eripis, ipsa rerum natura revocare,
 quod dedit, non potest. Beneficia sua interrumpit, non
 rescindit: qui moritur, tamen vixit; qui amisit oculos, 5
 tamen vidit. Quae ad nos pervenerunt, ne sint, effici
 potest, ne fuerint, non potest; pars autem beneficii et
 3 quidem certissima est, quae fuit. Non numquam usu
 beneficii longiore prohibemur, beneficium quidem ipsum
 non eraditur. Licet omnes in hoc vires suas natura 10
 advocet, retro illi agere se non licet. Potest eripi
 domus et pecunia et mancipium et quidquid est, in
 quo haesit beneficii nomen; ipsum vero stabile et in-
 motum est; nulla vis efficiet, ne hic dederit, ne ille
 acceperit. 15

III 1 Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium
 poetam, cum fortunam suam transeuntem alio videat
 et sibi nihil relictum praeter ius mortis, id quoque,
 si cito occupaverit, exclamare:

„Hoc habeo, quodcumque dedi.“ 20

O! quantum habere potuit, si voluisset! Hae sunt
 divitiae certae in quacumque sortis humanae levitate
 uno loco permansurae; quae quo maiores fuerint, hoc
 minorem habebunt invidiam. Quid tamquam tuo par-
 2 cis? procurator es. Omnia ista, quae vos tumidos et 25
 supra humana elatos oblivisci cogunt vestrae fragilitatis,
 quae ferreis claustris custoditis armati, quae ex alieno
 sanguine rapta vestro defenditis, propter quae classes
 cruentaturas maria deducitis, propter quae quassatis

20 *Rabir. fragm. 2 Baehr.*

1 corporale RP | est quod irr. non sit S || 3 mittit (-at m. 2)
 S | post eripis hiatum statuit Gertz || 11 euocet G || 13 uiro N ||
 14 nec ille S || 15 acciperit NR || 16 rapirium O || 19 si cito ω
 cito G scito O || 21 hae/// N haec P || 23 quo Erasmus cum O ||
 24 minorem N maiorem O | parces N¹ || 27 armatis RP om. S

urbes ignari, quantum telorum in aversos fortuna conparet, propter quae ruptis totiens adfinitatis, amicitiae, conlegii foederibus inter contententes duos terrarum orbis elisus est, non sunt vestra; in depositi causa
 5 sunt iam iamque ad alium dominum spectantia; aut hostis illa aut hostilis animi successor invadet. Quaeris, 3
 quomodo illa tua facias? dona dando. Consule igitur rebus tuis et certam tibi earum atque inexpugnabilem possessionem para honestiores illas, non solum tutiores
 10 facturus. Istud, quod suspicis, quo te divitem ac 4
 potentem putas, quam diu possides, sub nomine sordido iacet: domus est, servus est, nummi sunt; cum donasti, beneficium est.

„Fateris“ inquit „nos aliquando beneficium non 1 IV
 15 debere ei, a quo accepimus; ergo ereptum est.“ Multa sunt, propter quae beneficium debere desinimus, non quia ablatum sed quia corruptum est. Aliquis reum me defendit, sed uxorem meam per vim stupro violavit: non abstulit beneficium, sed obponendo illi parem in-
 20 iuriam solvit me debito, et, si plus laesit, quam ante profuerat, non tantum gratia extinguitur, sed ulciscendi querendique libertas fit, ubi in comparatione beneficii praeponderavit iniuria; ita non aufertur beneficium, sed vincitur. Quid? non tam duri quidam et tam 2
 25 scelerati patres sunt, ut illos aversari et eurare ius fasque sit? numquid ergo illi abstulerunt, quae dederant? minime, sed impietas sequentium temporum commendationem omnis prioris officii sustulit. Non beneficium tollitur, sed beneficii gratia, et efficitur, non
 30 ne habeam, sed ne debeam. Tamquam pecuniam ali-

1 aduersos PS || 3 conlegit N || 6 hostis S hostes O | ut P¹ | hostilis Erasmus hostis OS | animus S || 7 tua om. S | dona donando S dono s || 9 solum (soluit S) sed (sed et G) tutiores N³GPS || 10 suspicis N¹ || 16 benef. dare GP || 21 extinguntur R | ulciscuntur S || 22 sit libertas in (ubi om.) S | beneficium G¹P || 23 praeponat S || 25 et euitare G || 30 sed non P | tamquam om. S

quis mihi credidit, sed domum meam incendit: pensatum est creditum damno; nec reddidi illi, nec tamen
 3 debeo. Eodem modo et hic, qui aliquid benigne adversus me fecit, aliquid liberaliter, sed postea multa
 superbe, contumeliose, crudeliter, eo me loco posuit, 5
 ut proinde liber adversus eum essem, ac si nihil accep-
 4 pisset; vim beneficiis suis adtulit. Colonom suum
 non tenet quamvis tabellis manentibus, qui segetem
 eius proculcavit, qui succidit arbusta, non quia recepit,
 quod pepigerat, sed quia, ne reciperet, effecit. Sic 10
 debitori suo creditor saepe damnatur, ubi plus ex alia
 5 causa abstulit, quam ex crediti petit. Non tantum
 inter creditorem et debitorem iudex sedet, qui dicat:
 „Pecuniam credidisti. Quid ergo est? pecus abegisti,
 servum eius occidisti, argentum, quod non emeris, 15
 possides; aestimatione facta debitor discede, qui cre-
 ditor veneras“; inter beneficia quoque et iniurias ratio
 6 confertur. Saepe, inquam, beneficium manet nec debetur;
 si secuta est dantem paenitentia, si miserum se
 dixit, quod dedisset, si, cum daret, suspiravit, voltum 20
 adduxit, perdere se credidit, non donare, si sua causa
 aut certe non mea dedit, si non desiit insultare, gloriari,
 ubique iactare et acerbum munus suum facere, manet
 beneficium, quamvis non debeatur, sicuti quaedam pecuniae,
 de quibus ius creditori non dicitur, debentur, 25
 V 1 sed non exiguntur. Dedisti beneficium, iniuriam postea
 fecisti; et beneficio gratia debebatur et iniuriae ultio:
 nec ego illi gratiam debeo nec ille mihi poenam: alter
 2 ab altero absolvitur. Cum dicimus: „Beneficium illi
 reddidi“, non hoc dicimus illud nos, quod acceperamus, 30

2 ne credidi N¹ non redd. S || 3 quia liquid G quia al.
 G²⁰ || 4 facit P || 5 eo (//et G) loco me GP || 6 perinde *Eras-*
mus | ac si nichil N om. R licet GP || 9 recepit (it ex erat ut
 vid.) N || 10 nec rec. N¹P || 13 sedet N sed O | qui iudicat F ||
 14 est om. G¹ || 18 nec tamen S || 19 penitentiam N¹ | missum S ||
 21 abduxit GP obduxit S || 22 desit N¹ || 27 debeatur R debetur
 GP || 29 absolvimur *Lps.* || 30 reddi N¹

reddidisse, sed aliud pro illo. Reddere est enim rem pro re dare; quidni? cum omnis solutio non idem reddat, sed tantundem. Nam et pecuniam dicimur reddidisse, quamvis numeraverimus pro argenteis aureos, 5 quamvis non intervenerint nummi, sed delegatione et verbis perfecta solutio sit.

Videris mihi dicere: „Perdis operam; quorsus enim 3 pertinet scire me, an maneat, quod non debetur? Iuris consultorum istae acutae ineptiae sunt, qui hereditatem 10 negant usu capi posse sed ea, quae in hereditate sunt, tamquam quicquam aliud sit hereditas, quam ea, quae in hereditate sunt. Illud potius mihi distingue, quod 4 potest ad rem pertinere, cum idem homo beneficium mihi dedit et postea fecit iniuriam, utrum et beneficium 15 illi reddere debeam et me ab illo nihilo minus vindicare ac veluti duobus nominibus separatim respondere an alterum alteri contribuere et nihil negotii habere, ut beneficium iniuria tollatur, beneficio iniuria. Illud enim video in hoc foro fieri; quid in vestra schola 20 iuris sit, vos sciatis. Separantur actiones nec de eo, 5 quod agimus, et de eo, quod nobiscum agitur, confunditur formula: si quis apud me pecuniam deposuerit, idem postea furtum mihi fecerit, et ego cum illo furti agam et ille mecum depositi.“

25 Quae proposuisti, mi Liberalis, exempla certis 1 VI legibus continentur, quas necesse est sequi. Lex legi non miscetur, utraque sua via it; depositum habet actionem propriam, tam mehercules quam furtum.

1 reddisse N | enim est ω || 4 numeravimus NR || 11 tamquam — sunt iteravit N del. N² || 14 et (ante ben.) om. G || 15 illi et (et del. m. 2) N | nichilo rasa c N om. O || 16 seperatim (i ex a) N | responre N¹ || 19 quid ex et id ut vid. corr. G² qui O || 20 nec scripsi et O <Non> confunditur P. Faber in v. seq. . 21 et N om. N²O | de eo <quod> Gertz de eo N de eodem N²O de quo Mg. de eo quo de ag. et de eo, de quo Vliet | agitur (i in ras.) N || 22 si, qui ω || 23 ego sum N¹ || 25 praeposui//isti G | mihi liberasti O corr. ω || 26 necesse GP nec NR || 27 ui ait NR uia ait G || 28 mehercul& R¹ -ule (ut solent) GP

Beneficium nulli legi subiectum est, me arbitro utitur; licet mihi inter se comparare, quantum profuerit mihi quisque et quantum nocuerit, tum pronuntiare, 2 utrum plus debeatur mihi an debeam. In illis nihil est nostrae potestatis, eundem est, qua ducimur; in beneficio tota potestas mea est, ego iudico. 5 Itaque non separo illa nec diduco, sed iniurias et beneficia ad eundem iudicem mitto; alioqui iubes me eodem tempore et amare et odisse et queri et gratias agere, quod natura non recipit. Potius comparatione 10 facta inter se beneficii et iniuriae videbo, an mihi etiam ultro debeatur. Quomodo, si quis scriptis nostris 3 alios superne inprimit versus, priores litteras non tollit, sed abscondit, sic beneficium superveniens iniuria adparere non patitur. 15

VII 1 Voltus tuus, quoi regendum me tradidi, colligit rugas et trahit frontem, quasi longius exeam; videris mihi dicere:

„Quo tantum mihi dexter abis? huc derige cursum, litus ama.“ 20

Non possum magis. Itaque, si huic satis factum existimas, illo transeamus, an ei debeatur aliquid, qui nobis invitus profuit. Hoc apertius potui dicere, nisi propositio deberet esse confusior, ut distinctio statim subsecuta ostenderet utrumque quaeri, et an ei debe- 25 remus, qui nobis, dum non vult, profuit, et an ei, qui, 2 dum nescit. Nam si quis coactus aliquid boni fecit,

19 Verg. A. V 162

1 ben. autem nulli G | arbitrio G¹ || 2 mihi N me O || 3 quisquam G | et Gertz aut O || 5 eundem N¹ || 7 deduco N¹ || 11 etiam mihi GP || 12 'fort. ultra' Gertz || 14 supervenies N¹ || 16 quaire gendum N cui reg. N²O | colligi N¹ collegit G¹ || 17 et trahit N et adtrahit N²O et trahis Skutsch || 19 dextrabis N¹ | dirige O | gressum opt. codd. Verg. || 21 si om. R add. m. rec. || 22 quid nobis N¹ || 24 aut dist. G | distinctior P || 25 quaeri ea an & deb. N q. an ei deb. N²O corr. Gertz

quin nos non obliget, manifestius est, quam ut ulla
 in hoc verba inpendenda sint. Et haec quaestio facile
 expeditur et si qua similis huic moveri potest, si
 totiens illo cogitationem nostram converterimus bene-
 5 ficiū nullum esse, nisi quod ad nos primum aliqua
 cogitatio defert, deinde amica et benigna. Itaque nec 3
 fluminibus gratias agimus, quamvis aut magna navigia
 patiantur et ad subvehendas copias largo ac perenni
 alveo currant aut piscosa et amoena pinguibus arvis
 10 interfluant; nec quisquam Nilo beneficium debere se
 iudicat, non magis quam odium, si inmodicus super-
 fluxit tardeque decessit; nec ventus beneficium dat, licet
 lenis et secundus adspiret, nec utilis et salubris cibus.
 Nam qui beneficium mihi daturus est, debet non tan-
 15 tum prodesse, sed velle. Ideo nec mutis animalibus
 quicquam debetur: et quam multos e periculo velocitas
 equi rapuit! nec arboribus: et quam multos aestu
 laborantes ramorum opacitas texit! Quid autem inter- 4
 est, utrum mihi, qui nescit, profuerit, an qui scire
 20 non potuit, cum utrique velle defuerit? Quid interest,
 utrum me iubeas navi aut vehiculo aut lanceae debere
 beneficium an ei, qui aequae quam ista propositum bene-
 faciendi nullum habuit, sed profuit casu?

Beneficium aliquis nesciens accipit, nemo a ne- 1 VIII
 25 sciente. Quomodo multos fortuita sanant nec ideo
 remedia sunt, ut in flumen aliquoi cecidisse frigore
 magno causa sanitatis fuit, quomodo quorundam fla-
 gellis quartana discussa est et metus repentinus ani-
 mum in aliam curam avertendo suspectas horas fefellit
 30 nec ideo quidquam horum, etiam si saluti fuit, salutare
 est, sic quidam nobis prosunt, dum nolunt, immo quia

1 quidni... obliget? man. *CFW Mueller* || 4 conuerteremus
 0 corr. ω || 5 esse *NR* est *GP* || 11 iud., <si agros inundavit,>
Hermes || 12 discessit *F* recessit ω || 15 *malim* brutis || 19 nesciit
Gertz || 20 utique *N* corr. *m. ead.* | qui *N*¹ quid autem int. *P* ||
 22 positum *G*¹ || 26 ut *Siesbye* et 0 et in — fuit *post* disc. est
posuit Rossbach | aliquo (*sic*) *N* alicui *N*² 0 || 31 sic *ex* si corr. *N*

nolunt; non tamen ideo illis beneficium debemus, quod pernicioſa illorum conſilia fortuna deflexit in melius.

- 2 An exiſtimas me debere ei quicquam, cuius manus, cum me peteret, percuffit hoſtem meum, qui nocuiſſet, niſi erraſſet? Saepe teſtis, dum aperte peierat, etiam 5
 3 veris teſtibus abrogavit fidem et reum velut factione circumventum miſerabilem reddidit. Quoſdam ipſa, quae premebat, potentia eripuit, et iudices, quem damnaturi erant cauſae, damnare gratiae noluerunt. Non tamen hi beneficium reo dederunt, quamvis profuerint, 10
 quia, quo miſſum ſit telum, non quo pervenerit, quaeritur, et beneficium ab iniuria diſtinguit non eventus
 4 ſed animus. Adverſarius meus, dum contraria dicit et iudicem ſuperbia offendit et in unum teſtem temere *rem* demittit, cauſam meam erexit; non quaero, an 15
 pro me erraverit: contra me voluit.

- IX 1 Nemp̄e, ut gratus ſim, velle debeo idem facere, quod ille, ut beneficium daret, debuit. Num quid eſt iniquius homine, qui eum odit, a quo in turba calcatus aut reſperſus aut, quo nollet, impuſus eſt? atqui quid 20
 eſt aliud, quod illum querellae eximat, cum in re ſit
 2 iniuria, quam nesciſſe, quid faceret? Eadem res efficit, ne hic beneficium dederit, ne ille iniuriam fecerit; et amicum et inimicum voluntas facit. Quam multos militiae morbus eripuit! quoſdam, ne ad ruinam domus 25
 ſuae occurrerent, inimicus vadimonio tenuit; ne in piratarum manus pervenirent, quidam naufragio conſecuti ſunt; nec hiſ tamen beneficium debemus, quia extra ſenſum officii caſus eſt, nec inimico, cuius nos
 3 hiſ ſervavit, dum vexat ac detinet. Non eſt beneficium, 30

4 noviſſet G¹ || 5 hoſtis O *corr.* Agricola | perierat O *corr.* ω ||
 8 erupuit N¹ || 9 cauſa G (*non* P) | gratia GP || 10 reo ben. GP |
 profuerunt G || 11 telum *ante* quo m. GP | peruenit O *corr.* ω ||
 14 tem. <rem> Mg. demere NR temere GP de me rem *Ruhkopf* |
 dimittit RP dimicat G || 15 mea NR || 16 err. quia contra GP ||
 18 dare O *corr.* ω | debeat G || 19 qui cum G || 20 aut (at P)
 quicquid GP || 21 exiſtimat P || 25 erupuit G¹ || 30 ſeravit RGP

nisi quod a bona voluntate proficiscitur, nisi illud ad cognoscit, qui dedit. Profuit aliquis mihi, dum nescit: nihil illi debeo; profuit, cum vellet nocere: imitabor ipsum.

5 Ad primum illum revertamur. Ut gratiam referam, 1 X
aliquid facere me vis? ipse, ut beneficium mihi daret,
nihil fecit. Ut ad alterum transeamus, vis me huic
gratiam referre, ut, quod a nolente accepi, volens red-
dam? Nam quid de tertio loquar, qui ab iniuria in
10 beneficium delapsus est? Ut beneficium tibi debeam, 2
parum est voluisse te dare; ut non debeam, satis est
noluisse. Beneficium enim voluntas nuda non efficit,
sed, quod beneficium non esset, si optimae ac plenis-
simae voluntati fortuna defuisset, id aequae beneficium
15 non est, nisi fortunam voluntas antecessit; non enim
profuisse te mihi oportet, ut ob hoc tibi obliger, sed
ex destinato profuisse.

Cleanthes exemplo eiusmodi utitur: „Ad quaeren- 1 XI
dum“ inquit „et accersendum ex Academia Platonem
20 duos pueros misi; alter totam porticum perscrutatus
est, alia quoque loca, in quibus illum inveniri posse
sperabat, percucurrit et domum non minus lassus quam
inritus redit; alter apud proximum circulatorum resedit 2
et, dum vagus atque erro vernaculis congregatur et
25 ludit, transeuntem Platonem, quem non quaesierat,
invenit. Illum, inquit, laudabimus puerum, qui, quan-
tum in se erat, quod iussus est, fecit; hunc feliciter
inertem castigabimus.“ Voluntas est, quae apud nos 3
ponit officium; cuius vide quae condicio sit, ut me

18 *Cleanthes fr. 98 Pearson*

1 quod *om.* N¹ | ab ora uol. G || 2 agnoscit GP || 3 profuit,
<dum non vult: nec huic debeo; profuit,> cum Gertz || 5 illud
& illud O || 6 alicui GP | facere N *om.* RP facere me *om.* G ||
14 deesset GP || 21 locum N¹ | inuenire N¹G unde posse <se>
Gertz | posse *om.* G || 23 rediit RGP || 24 erro & erroneus G
error O || 26 laudauimus . . castigauimus N¹ || 29 uidet S

debito obstringat. Parum est illi velle, nisi profuit; parum est profuisse, nisi voluit. Puta enim aliquem donare voluisse nec donasse: animum quidem eius habeo, sed beneficium non habeo, quod consummat et
 4 res et animus. Quemadmodum ei, qui voluit mihi 5
 quidem pecuniam credere, sed non dedit, nihil debeo, ita ei, qui voluit mihi beneficium dare, sed non potuit, amicus quidem ero sed non obligatus; et volam illi aliquid praestare (nam et ille voluit mihi), ceterum, si benigniore usus fortuna praestitero, beneficium de-
 10 dero, non gratiam rettulero. Ille mihi gratiam referre debet; hinc initium fiet, a me numerabitur.

XII 1 Intellego iam, quid velis quaerere; non opus est te dicere; voltus tuus loquitur. „Si quis sua nobis causa profuit, eine“ inquis „debetur aliquid? Hoc 15 enim saepe te conquerentem audio, quod quaedam homines sibi praestant, aliis inputant.“ Dicam, mi Liberalis; sed prius istam quaestiunculam dividam et
 2 rem aequam ab iniqua separabo. Multum enim interest, utrum aliquis beneficium nobis det sua causa an 20 et sua. Ille, qui totus ad se spectat et nobis prodest, quia aliter prodesse sibi non potest, eo mihi loco est, quo, qui pecori suo hibernum et aestivum pabulum prospicit; eo loco est, quo, qui captivos suos, ut commodius veneant, pascit et *ut* opimos boves saginat ac 25 defricat, quo lanista, qui familiam summa cura exercet atque ornat. Multum, ut ait Cleanthes, a beneficio
 XIII 1 distat negotiatio. Rursus non sum tam iniquus, ut

27 *Cleanthes fr. 99 Pearson*

4 cons. res GS || 5 res est et S || 6 non credit mihi (mihi *del. et nichil ss.*) S || 8 et non S | uolam N uolo N²OS || 10 fort. usus GP || 11 deb. referre GP || 12 numeratur G -antur O *corr. Gronov* || 14 causa nobis GP || 15 profui N¹ | iniquis N¹R¹ || 16 quidam S || 17 alii G¹ || 18 quaest. soluam S || 19 (a)equalem ab GP || 20 an non et P || 22 loco mihi GP || 25 ueniant RP | ut *add. Rossbach* | optimo suo bes N¹ || 26 fam. suam summa GP || 28 non suetam N¹

ei nihil debeam, qui, cum mihi utilis esset, fuit et sibi; non enim exigo, ut mihi sine respectu sui consulat, immo etiam opto, ut beneficium mihi datum vel magis danti profuerit, dum modo id, qui dabat, duos
 5 intuens dederit et inter me seque dividerit. Licet id 2 ipse ex maiore parte possideat, si modo me in consortium admisit, si duos cogitavit, ingratus sum, non solum iniustus, nisi gaudeo hoc illi profuisse, quod proderat mihi. Summae malignitatis est non vocare
 10 beneficium, nisi quod dantem aliquo incommodo adfecit.

Alteri illi, qui beneficium dat sua causa, respon- 3 debo: „Usus me quare potius te mihi profuisse dicas quam me tibi?“ „Putat“ inquit „aliter fieri non posse me magistratum, quam si decem captos cives ex magno
 15 captivorum numero redemero: nihil debebis mihi, cum te servitute ac vinculis liberavero? atqui mea id causa faciam.“ Adversus hoc respondeo: „Aliquid istic tua 4 causa facis, aliquid mea: tua, quod redimis, mea, quod me redimis; tibi enim ad utilitatem tuam satis est
 20 quoslibet redemisse. Itaque debeo, non quod redimis me, sed quod eligis; poteras enim et alterius redemptione idem consequi, quod mea. Utilitatem rei partiris mecum et me in beneficium recipis duobus profuturum. Praefers me aliis; hoc totum mea causa facis. Itaque, 5
 25 si praetorem te factura esset decem captivorum redemptione, decem autem soli captivi essemus, nemo quicquam tibi deberet ex nobis, quia nihil haberes, quod cuiquam inputares, a tua utilitate seductum. Non sum invidus beneficii interpretis nec desidero illud mihi tan-
 30 tum dari, sed et mihi.“

1 ni(c)hil ei RGP || 2 sine resp. s. mihi GP || 4 id quod G || 8 illo R¹ || 9 prodest S || 10 efficit S || 11 Alter NR || 12 dicas (s ex t) G dices ω || 14 magistrum PS || 16 te a seru. a vinculis S || 17 respondebo G | istic N ista O || 18 causa om. FG | redemis PS | mea quod // me eligis (redimis Mg.) S verba om. O || 19 est om. N¹ || 21 quod me eligis S || 25 captorum G || 26 tibi quicquam GP || 29 invidus (aut lividus) Grut. uvidus N uides N²RP uiolens uideſ G

- XIV 1 „Quid ergo?“ inquit; „si in sortem nomina vestra
 coici iussissem, et tuum nomen inter redimendos exisset,
 2 nihil deberes mihi?“ Immo deberem, sed exiguum;
 quid sit hoc, dicam. Aliquid istic mea causa facis,
 quod me ad fortunam redemptionis admittis; quod 5
 nomen meum exit, sorti debeo, quod exire potuit, tibi.
 Aditum mihi ad beneficium tuum dedisti, cuius maio-
 rem partem fortunae debeo, sed hoc ipsum tibi, quod
 fortunae debere potui.
- 3 Illos ex toto praeteribo, quorum mercennarium 10
 beneficium est, quod qui dat, non computat, quoi, sed
 quanti daturus sit, quod undique in se conversum est.
 Vendit mihi aliquis frumentum; vivere non possum,
 4 nisi emero; sed non debeo vitam, quia emi. Nec,
 quam necessarium fuerit, aestimo, sine quo victurus 15
 non fui, sed quam ingratum, quod non habuissem, nisi
 emissem, in quo invehendo mercator non cogitavit,
 quantum auxilii adlaturus esset mihi, sed quantum
 lucri sibi. Quod emi, non debeo.
- XV 1 „Isto modo“ inquit „nec medico quicquam debere 20
 te nisi mercedulam dicis nec praeceptori, quia aliquid
 numeraveris; atqui omnium horum apud nos magna
 2 caritas, magna reverentia est.“ Adversus hoc respon-
 detur quaedam pluris esse, quam emuntur. Emis a
 medico rem inaestimabilem, vitam ac bonam valetu- 25
 dinem, a bonarum artium praeceptore studia liberalia
 et animi cultum; itaque his non rei pretium, sed operae
 solvitur, quod deserviunt, quod a rebus suis avocati
 nobis vacant; mercedem non meriti, sed occupationis
 3 suae ferunt. Aliud tamen dici potest verius, quod 30
 statim ponam, si prius, quomodo istud refelli possit,

4 istic N ista O || 6 exiit ω || 7 mihi N tibi O || 11 quoi N
 cui N²O || 12 conuersus P || 16 quam non gratuitum *Grut.* ||
 17 emisse N¹ emissum G¹ || 18 sed G *om.* O || 19 emi N enim R
 ei GP || 21 dices ω || 24; 163, 8; 164, 17 plures N¹ | emissa N¹ ||
 25 ac (et G) ualit. bonam GP || 26 praeceptorē G || 28 quod si
 des. G | euocati G || 29 meritis (is *ex* i) N | occupationi N¹

ostendero. „Quaedam“ inquit „pluris sunt, quam venie-
 runt, et ob hoc aliquid mihi extra pro illis, quamvis
 empta sunt, debes.“ Primum quid interest, quanti 4
 sint, cum de pretio inter ementem vendentemque con-
 5 venerit? Deinde non emi illud suo pretio, sed tuo.
 „Pluris est“ inquis, „quam venit“; sed pluris venire
 non potuit. Pretium autem rei cuiusque pro tempore
 est; cum bene ista laudaveris, tanti sunt, quanto pluris
 venire non possunt; propterea nihil venditori debet,
 10 qui bene emit. Deinde, etiam si pluris ista sunt, non 5
 tamen ullum istic tuum munus est, ut non ex usu
 effectuve, sed ex consuetudine et annona aestimetur.
 Quod tu pretium ponis traicienti maria et per me- 6
 dios fluctus, cum terra e conspectu recessit, certam
 15 secanti viam et prospicienti futuras tempestates et
 securis omnibus subito iubenti vela substringi, arma-
 menta demitti, paratos ad incursum procellae et repen-
 tinum inpetum stare? huic tamen tantae rei praemium
 vectura persolvit. Quanti aestimas in solitudine hospi- 7
 20 tium, in imbre tectum, in frigore balneum aut ignem?
 scio tamen, quanti ista consecuturus deversorium sub-
 eam. Quantum nobis praestat, qui labentem domum
 suscipit et agentem ex imo rimas insulam incredibili
 arte suspendit! certo tamen et levi pretio fultura con-
 25 ducitur. Murus nos ab hostibus tutos et a subitis 8
 latronum incursionibus praestat; notum est tamen, illas
 turres pro securitate publica propugnacula habituras.
 excitaturus faber quid in diem mereat.

1 pluri N¹ | uenerunt (u ex o N) NRG ueneunt G²P ||
 3 epta N¹ | sunt N sint N²O || 5 emi NG enim RP || 6 venit ∞ |
 plures R¹ | uendere G || 7 cuiusque rei GP | pro emptore Btl. ||
 9 pr(a)eterea O corr. Gertz || 11 ubi non . . aestimatur Mg. ||
 12 et] ut G || 13 traicendi GP || 14 terrae c. N e terrae c. N²O
 corr. Mg. | conspecture esit N¹ || 15 sequenti G | potestates
 (ex -tis; in mg. tempestates m. 2) N tempestates potestates R ||
 16 uela stringi GP || 17 dimitti RGP || 18 pretium ∞ || 19 uictura
 RGP | soluudine N¹ || 21 deuers. N diuers. N²O || 23 suspicit RP ||
 24 futura N¹ | subducitur G || 26 illas turpes RP || 28 merear G

XVI 1 Infinitum erit, si latius exempla conquiram, quibus
 adpareat parvo magna constare. Quid ergo? quare et
 medico et praeceptori plus quiddam debeo nec adversus
 illos mercede defungor? Quia ex medico et prae-
 ceptore in amicum transeunt et nos non arte, quam 5
 vendunt, obligant, sed benigna et familiari voluntate.
 2 Itaque medico, si nihil amplius quam manum tangit
 et me inter eos, quos perambulat, ponit sine ullo ad-
 fectu facienda aut vitanda praecipiens, nihil amplius
 debeo, quia me non tamquam amicum videt, sed tam- 10
 3 quam imperatorem. Ne praeceptorem quidem habeo
 cur venerer, si me in grege discipulorum habuit, si
 non putavit dignum propria et peculiari cura, si num-
 quam in me derexit animum, et, cum in medium
 4 effunderet, quae sciebat, non didici, sed excepi. Quid 15
 ergo est, quare istis multum debeamus? non quia
 pluris est, quod vendiderunt, quam emimus, sed quia
 nobis ipsis aliquid praestiterunt. Ille magis pependit,
 quam medico necesse est; pro me, non pro fama artis
 extimuit; non fuit contentus remedia monstrare: et 20
 admovit; inter sollicitos adsedit, ad suspecta tempora
 occurrit; nullum ministerium illi oneri, nullum fastidio
 5 fuit; gemitus meos non securus audivit; in turba
 multorum invocantium ego illi potissima curatio fui;
 tantum aliis vacavit, quantum mea valetudo permiserat: 25
 huic ego non tamquam medico sed tamquam amico
 6 obligatus sum. Alter rursus docendo et laborem et
 taedium tulit; praeter illa, quae a praecipientibus in

2 magno R | quare non med. G || 4 et N² om. N ac O
 5 amico N¹ || 7 medicos nichil N medicus nihil N²O corr. Lps. ||
 9 aut u. (uitanta N¹) NR uitandaue (ex -nde G) GP || 10 uidit GP ||
 11 imp.] exp. et spectatorem ss. m. rec. in P emptorem Pinc.
 amicus v. s. t. imperator Mrt. interpellatorem Mg. imperantem
 Gertz; erat cum coniciebam pariatorem | nec G || 14 direxit GP ||
 16 deb. multum GP || 18 rependit (r super p) N pr(a)ependit BF
 impendit G || 21 intersollicitus N interea sollicitus N²O corr.
 Grut. | suspectam N¹ || 23 meus non securus N¹ || 26 h. ergo
 ego F || 27 et lab. N²G ad lab. P et ad lab. NR

commune dicuntur, aliqua instillavit ac tradidit, hortando bonam indolem erexit et modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus discussit desidiam; tum 7 ingenium latens et pigrum iniecta, ut ita dicam, manu 5 extraxit; nec, quae sciebat, maligne dispensavit, quo diutius esset necessarius, sed cupit, si posset, universa transfundere: ingratus sum, nisi illum inter gratissimas necessitudines diligo.

Sordidissimorum quoque artificiorum institoribus 1 XVII
10 supra constitutum aliquid adiecimus, si nobis illorum opera enixior visa est; et gubernatori et opifici vilissimae mercis et in diem locanti manus suas corollarium adpersimus. In optimis vero artibus, quae vitam aut conservant aut excolunt, qui nihil se plus existimat 15 debere, quam pepigit, ingratus est. Adice, quod talium 2 studiorum traditio miscet animos; hoc cum factum est, tam medico quam praeceptorum pretium operae solvitur, animi debetur.

Platon cum flumen nave transisset nec ab illo 1 XVIII
20 quicquam portitor exegisset, honori hoc suo datum credens dixit positum illi esse apud Platonem officium; deinde paulo post, cum alium atque alium gratis eadem sedulitate transveheret, negavit illi iam apud Platonem positum officium. Nam ut tibi debeam aliquid pro 2
25 eo, quod praestas, debes non tantum mihi praestare, sed tamquam mihi; non potes ob id quemquam appellare, quod spargis in populum. Quid ergo? nihil tibi debetur pro hoc? Tamquam ab uno nihil; cum omnibus solvam, quod cum omnibus debeo.

30 „Negas“ inquit „ullum dare beneficium eum, qui 1 XIX me gratuita nave per flumen Padum tulit?“ Nego.

1 aliquando P || 2 affecit (adf.) RGP || 3 admonibus N¹ || 4 iacens S || 5 quod R || 6 cupiit ω | possit N¹ || 9 institoribus O corr. Agricola || 11 operae nixior N¹ || 12 iocanti G² | manus suas N om. O || 20 exeg. et hon. N¹ || 23 sed utilitatem N¹ | iam N²RP tam N om. G || 25 debeas G¹ || 30 nullum O corr. ω || 31 radum N¹ rapidum Feldmann

Aliquid boni facit, beneficium non dat; facit enim aut sua causa aut utique non mea; ad summam ne ipse quidem se mihi beneficium iudicat dare, sed aut rei publicae aut viciniae aut ambitioni suae praestat et pro hoc aliud quoddam commodum expectat, quam 5
 2 quod a singulis recepturus est. „Quid ergo?“ inquit, „si princeps civitatem dederit omnibus Gallis, si inmunitatem Hispanis, nihil hoc nomine singuli debent?“ Quidni debeant? debebunt autem non tamquam proprium beneficium, sed tamquam publici par- 10
 3 tem. „Nullam“ inquit „habuit cogitationem illo tempore mei, quo universis proderat; noluit mihi civitatem proprie dare nec in me direxit animum; ita quare ei debeam, qui me sibi non substituit, cum facturus 4
 4 esset, quod fecit?“ Primum, cum cogitavit Gallis 15 omnibus prodesse, et mihi cogitavit prodesse; eram enim Gallus et me, etiam si non mea, publica tamen nota comprehendit. Deinde ego quoque illi non tamquam proprium debebo, sed tamquam commune munus; unus ex populo non tamquam pro me solvam, sed 20
 5 tamquam pro patria conferam. Si quis patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem nec hoc aes alienum profitebor aut candidatus aut reus; ad exolvendum tamen hoc dabo portionem meam. Sic istius muneris, quod universis datur, debitorem me 25
 nego, quia mihi quidem dedit sed non propter me, et mihi quidem, sed nesciens, an mihi daret; nihilo minus aliquid mihi dependendum sciam, quia ad me quoque circumitu longo pervenit. Propter me debet factum esse, quod me obliget. 30

1 aut *prius om.* G || 2 non me N¹ | nec G || 7 principes GP | dederint P || 10 propriam R¹ | publice RGP | partum P || 11 mei illo temp. GP || 12 proprie ciu. GP || 13 Itaque quare G || 15 quid P || 18 comprehendit G || 19 tamquam N *om.* O || 20 unus *add. Fickert* commune; unus *Erasmus* | saluam R || 21 patriam N¹ | si cis N¹ | patria meae pec. (*sed a meae pe in ras.*) N¹ || 24 ad] aut P | port. meam dabo GP || 25 nae nego N¹ || 29 circuitu GP

„Isto“ inquit „modo nec lunae nec soli quicquam 1 XX
 debes; non enim propter te moventur.“ Sed cum in
 hoc moveantur, ut universa conservent, et pro me
 moventur; universorum enim pars sum. Adice nunc, 2
 5 quod nostra et horum condicio dissimilis est; nam qui
 mihi prodest, ut per me prosit sibi, non dedit bene-
 ficium, quia me instrumentum utilitatis suae fecit; sol
 autem et luna, etiam si nobis prosunt sua causa, non
 in hoc tamen prosunt, ut per nos prosint sibi; quid
 10 enim nos conferre illis possumus?

„Sciam“ inquit „solem ac lunam nobis velle 1 XXI
 prodesse, si nolle potuerint; illis autem non licet non
 moveri. Ad summam consistant et opus suum inter-
 mittant.“ Hoc vide quot modis refellatur. Non ideo 2
 15 minus vult, qui non potest nolle; immo maximum
 argumentum est firmæ voluntatis ne mutari quidem
 posse. Vir bonus non potest non facere, quod facit;
 non enim erit bonus, nisi fecerit; ergo nec bonus vir
 beneficium dat, quia facit, quod debet, non potest autem
 20 non facere, quod debet. Praeterea multum interest, 3
 utrum dicas: „Non potest hoc non facere“, quia cogitur,
 an: „Non potest nolle“. Nam si necesse est illi facere,
 non debeo ipsi beneficium, sed cogenti; si necesse est
 illi velle ob hoc, quia nihil habet melius, quod velit,
 25 ipse se cogit; ita, quod tamquam coacto non deberem,
 tamquam cogenti debeo. „Desinant“ inquit „velle.“ 4
 Hoc loco tibi illud occurrat: Quis tam demens est, ut
 eam neget voluntatem esse, cui non est periculum de-
 sinendi vertendique se in contrarium, cum ex diverso
 30 nemo aequè videri debeat velle, quam cuius voluntas
 usque eo certa est, ut aeterna sit? An, si is quoque

2 te om. N¹ || 3 ut] et P || 6 possit N¹ | sibi NG tibi RP ||
 11 nobis velle nobis nolle prod. G || 12 non alt. om. G || 14 quod
 N¹ || 15 immo Mrt. ergo O || 16 firmæ G firma P firmam NR
 firmam <constantiam> vol. Haebelin | nec G | mutari N mutare
 O || 20 debet? Praet. interp. Gertz || 21 potest ex dicas N ||
 23 cogente N¹ || 27 illud N om. O || 31 certata N

vult, qui potest statim nolle, is non videbitur velle, in cuius naturam non cadit nolle?

XXII „Agedum“ inquit, „si possunt, resistant.“ Hoc dicis: „Omnia ista ingentibus intervallis diducta et in custodiam universi disposita stationes suas deserant; subita confusione rerum sidera sideribus incurrant, et rupta rerum concordia in ruinam divina labantur, contextusque velocitatis citatissimae in tot saecula promissas vices in medio itinere destituat, et, quae nunc alternis eunt redeuntque oportunis libramentis mundum ex aequo temperantia, repentino concrementur incendio, et ex tanta varietate solvantur atque eant in unum omnia; ignis cuncta possideat, quem deinde pigra nox occupet, et profunda vorago tot deos sorbeat“; est tanti, ut tu coarguaris, ista concidere? Prosunt tibi etiam invito euntque ista tua causa, etiam si maior illis alia ac prior causa est.

XXIII 1 Adice nunc, quod non externa cogunt deos, sed sua illis in lege aeterna voluntas est. Statuerunt, quae non mutarent; itaque non possunt videri facturi aliquid, quamvis nolint, quia, quidquid desinere non possunt, perseverare voluerunt, nec umquam primi consilii deos 2 paenitet. Sine dubio stare illis et desciscere in contrarium non licet, sed non ob aliud, quam quia vis sua illos in proposito tenet; nec inbecillitate permanent, sed quia non libet ab optimis aberrare et sic 3 ire decretum est. In prima autem illa constitutione, cum universa disponent, etiam nostra viderunt rationemque hominis habuerunt; itaque non possunt videri sua tantum causa decurrere et explicare opus suum, 30

3 Agedum **RG**¹**P** || 4 deducta **N**¹ || 5 uniuersa **GP** || 15 coargueris **NRP** argueris (quo *super* a ss.) **G** | concedere (concidere **N**) possunt **O** *corr. Grut.* || 18 extra **G**¹ || 19 legem **O** *corr. ω* | Statueruntque quae **P** || 20 aliquid *om.* **G** || 21 possint **RG**¹**P** || 22 uoluerint **P** | um (quam ss.) **N** || 23 dediscere (*c super d alt.*) **G** | in contra in contrarium **N**¹ || 24 ob aliud **N** obaudio **O** || 26 libet **N** licet **O** || 28 rationemqui **N**¹

quia pars operis et nos sumus. Debemus ergo et soli et lunae et ceteris caelestibus beneficium, quia, etiam si potiora illis sunt, in quae oriuntur, nos tamen in maiora ituri iuvant. Adice, quod ex destinato iuvant, 4
 5 ideoque obligati sumus, quia non in beneficium ignorantium incidimus, sed haec, quae accipimus, accepturos scierunt; et quamquam maius illis propositum sit maiorque actus sui fructus, quam servare mortalia, tamen in nostras quoque utilitates a principio rerum
 10 praemissa mens est et is ordo mundo datus, ut adpareat curam nostri non inter ultima habitam. Debe- 5
 mus parentibus nostris pietatem, et multi non, ut gignerent, coierant; di non possunt videri nescisse, quid effecturi essent, cum omnibus alimenta protinus
 15 et auxilia providerint, nec eos per neclegentiam genuere, quibus tam multa generabant. Cogitavit nos ante natura, quam fecit, nec tam leve opus sumus, ut illi potuerimus excidere. Vide, quantum nobis permiserit, 6
 quam non intra homines humani imperii condicio sit; 20 vide, in quantum corporibus vagari liceat, quae non coercuit fine terrarum, sed in omnem partem sui misit; vide, animi quantum audeant, quemadmodum soli aut noverint deos aut quaerant et mente in altum elata divina comitentur: scies non esse hominem tumultu-
 25 arium et incogitatum opus. Inter maxima rerum suarum natura nihil habet, quo magis gloriatur, aut certe, cui gloriatur; quantus iste furor est controversiam dis muneris sui facere! quomodo adversus eos hic erit gratus, quibus gratia referri sine impendio non potest,
 30 qui negat se ab iis accepisse, a quibus cum maxime

1 sumus et nos GP | et (ante soli) om. G || 4 ituri N itura O ||
 5 que om. P | <iis> sumus Gertz | quia G qui G²O || 8 reruare N¹ || 9 ac princ. N¹ || 10 et his N¹ || 11 ultimam N¹ || 13 coierunt Mrt. || 14 hominibus Gertz || 15 auxilia s ex alia G exilia O
 possis nec exilia <illa> || 16 generabunt RP || 17 sumus NG suum RP || 20 non s om. O || 21 finem N¹ || 23 elata Haupt data (dat ad iuina N) O || 30 ab his GP | a quibus bis scr. N
 prius del. m. 2

acceptit, qui et semper daturi sunt et numquam recep-
 8 turi? quanta autem perversitas ob hoc alicui non
 debere, quia etiam infitianti benignus est, et continua-
 tionem ipsam seriemque beneficiorum argumentum vo-
 care necessario dantis! „Nolo! sibi habeat! quis illum 5
 rogat?“ et omnes alias inpudentis animi voces his ad-
 strue: non ideo de te minus meretur is, cuius liberalitas
 ad te etiam, dum negas, pervenit, cuiusque beneficiorum
 vel hoc maximum est, quod etiam querenti daturus est.

XXIV 1 Non vides, quemadmodum teneram liberorum in- 10
 fantiam parentes ad salubrium rerum patientiam cog-
 ant? Flentium corpora ac repugnantium diligenti
 cura fovent et, ne membra libertas inmaturo detor-
 queat, in rectum exitura constringunt et mox liberalia 15
 studia inculcant adhibito timore nolentibus; ad ultimum
 audacem iuventam frugalitati, pudori, moribus bonis,
 2 si parum sequitur, coactam adplicant. Adulescentibus
 quoque ac iam potentibus sui, si remedia metu aut
 intemperantia reiciunt, vis adhibetur ac severitas. Ita-
 que beneficiorum maxima sunt, quae a parentibus 20
 accepimus, dum aut nescimus aut nolumus.

XXV 1 His ingratis et repudiantibus beneficia, non quia
 nolunt, sed ne debeant, similes sunt ex diverso nimis
 grati, qui aliquid incommodi precari solent iis, quibus
 obligati sunt, aliquid adversi, in quo adfectum memo- 25
 2 rem accepti beneficii adprobent. An hoc recte faciant
 et pia voluntate, quaeritur; quorum animus simillimus
 est pravo amore flagrantibus, qui amicae suae optant
 exilium, ut desertam fugientemque comitentur, optant
 inopiam, ut magis desideranti donent, optant morbum, 30
 ut adsideant, et, quidquid inimicus optaret, amantes

1 accipit ω || 4 beneficium RP || 5 dandis G¹ || 6 inpudentes
 N¹ || 12 flentium G || 18 aciem pot. N¹ || 19 ius adh. P | severitas
 Koch seruitus O || 21 accipimus G || 24 his GPS || 25 adfectu
 (aff. P) N²RP || 26 faciunt S || 27 animis R¹ || 28 qui amicicie S ||
 29 confugientemque S || 30 ut om. N¹ | desiderandi N¹

vovent. Fere idem itaque exitus est odii et amoris
 insani. Tale quiddam et his accidit, qui amicis in- 3
 commoda optant, quae detrahant, et ad beneficium ini-
 iuria veniunt, cum satius sit vel cessare, quam per
 5 scelus officio locum quaerere. Quid, si gubernator a 4
 dis tempestates infestissimas et procellas petat, ut
 gratior ars sua periculo fiat? quid, si imperator deos
 oret, ut magna vis hostium circumfusa castris fossas
 subito inpetu compleat et vallum trepidante exercitu
 10 vellat et in ipsis portis infesta signa constituat, quo
 maiore cum gloria rebus lassis profligatisque succurrat?
 Omnes isti beneficia sua detestabili via ducunt, qui 5
 deos contra eum advocant, cui ipsi adfuturi sunt, et
 ante illos sterni quam erigi volunt; inhumana ista
 15 perverse grati animi natura est contra eum optare,
 cui honeste deesse non possis.

„Non nocet“ inquit „illi votum meum, quia 1 XXVI
 simul opto et periculum et remedium.“ Hoc dicis
 non nihil te peccare sed minus, quam si sine remedio
 20 periculum optares. Nequitia est ut extrahas mergere,
 evertere ut suscites, ut emittas includere; non est
 beneficium iniuriae finis, nec umquam id detraxisse
 meritum est, quod ipse, qui detraxit, intulerat. Non 2
 volneres me malo, quam sanes. Potes inire gratiam,
 25 si, quia volneratus sum, sanas, non, si volneras, ut
 sanandus sim; numquam cicatrix nisi conlata volneri
 placuit, quod ita coisse gaudemus, ut non fuisse malle-
 mus. Si hoc ei optares, cuius nullum beneficium
 haberes, inhumanum erat votum; quanto inhumanius
 30 ei optas, cui beneficium debes!

1 mouent G || 2 Tale quid S | et G² ex OS | eis his S || 3 ad] a N¹ || 5 officii S | lococum N¹ || 7 suo O corr. ω possis summo || 9 subitti R || 10 bellat N conuellat N²O || 11 lapsis P | succurrant N¹ || 14 ista peruersae NR ista et peruersa GP || 17 illi inquit GS | quia similis S || 19 si GP om. NR || 25 sed S | qua N¹ | et san. sum S || 26 conlata N collocata OS || 28 ben. nullum GS || 29 quanto N quantum OS

XXVII 1 „Simul“ inquit, „ut possim ferre illi opem, precor.“
 Primum, ut te in media parte voti tui occupem, iam
 ingratus es; nondum audio, quid illi velis praestare,
 scio, quid illum velis pati. Sollicitudinem illi et metum
 et maius aliquod inprecaris malum. Optas, ut ope 5
 indigeat: hoc contra illum est; optas, ut ope tua in-
 digeat: hoc pro te est. Non succurrere vis illi, sed
 2 solvere: qui sic properat, solvi vult, non solvere. Ita,
 quod unum in voto tuo honestum videri poterat, ipsum
 turpe et ingratum est, nolle debere; optas enim, non 10
 ut tu facultatem habeas referendae gratiae, sed ut ille
 necessitatem implorandae. Superiorem te facis et, quod
 nefas est, bene meritum ad pedes tuos mittis. Quanto
 satius est honesta voluntate debere, quam rationem
 3 per malam solvere! Si infitiareris, quod acceperas, 15
 minus peccares; nihil enim, nisi quod dederat, amitteret;
 nunc vis illum subici tibi, iactura rerum suarum et
 status mutatione in id devocari, ut infra beneficia sua
 iaceat. Gratum te putabo? coram eo, cui prodesse vis,
 opta. Votum tu istud vocas, quod inter gratum et 20
 inimicum potest dividi, quod non dubites adversarium
 4 et hostem fecisse, si extrema taceantur? Hostes quo-
 que optaverunt capere quasdam urbes, ut servarent, et
 vincere quosdam, ut ignoscerent, nec ideo non hostilia
 vota, in quibus, quod mitissimum est, post crudelitatem 25
 5 venit. Denique qualia esse iudicas vota, quae nemo
 minus tibi volet, quam is, pro quo fiunt, succedere?
 Pessime cum eo agis, cui vis a dis noceri, a te suc-
 curri, inique cum ipsis dis; illis enim durissimas partes
 6 inponis, tibi humanas; ut tu prosis, di nocebunt. Si 30

1 possim G possem O || 2 tui ex tu N || 5 opem ind. N¹
 ope tua S || 6 hoc illi cōntrīū est S || 7 succurre G | post illi
 5 aut 6 litt. eras. in N | sed <solvi debito; nam> s. Gertz ||
 14 ratione NR | per malam rationem GP || 16 amitteres RP ||
 18 devocare O corr. ω || 22 taceant G || 23 post capere iterum
 hostes scr. G || 24 vincere in quibusdam G¹ || 25 post ex potest
 N || 27 tibi minus GP | his G

accusatorem submitteres, quem deinde removeres, si aliqua illum lite implicares, quam subinde discuteres, nemo de tuo scelere dubitaret; quid interest, utrum istuc fraude temptetur an voto, nisi quod potentiores
 5 illi adversarios quaeris? Non est, quod dicas: „Quam enim illi iniuriam facio?“ votum tuum aut supervacuum est aut iniuriosum, immo iniuriosum, etiam si inritum. Quidquid non efficis, dei munus est, iniuria vero, quidquid optas. Sat est; tibi non aliter debemus irasci,
 10 quam si profeceris.

„Si vota“ inquit „valuissent, et in hoc valuissent, ut tutus esses.“ Primum certum mihi optas periculum sub incerto auxilio. Deinde utrumque certum puta: quod nocet, prius est. Praeterea tu con-
 15 dicionem voti tui nosti, me tempestas occupavit portus ac praesidii dubium. Quantum tormentum existimas, etiam si accepero, eguisse? etiam si servatus fuero, trepidasse? etiam si absolutus fuero, causam dixisse? Nullius metus tam gratus est finis, ut non gratior sit
 20 solida et inconcussa securitas. Opta, ut reddere mihi beneficium possis, cum opus erit, non, ut opus sit. Si esset in tua potestate, quod optas, ipse fecisses.

Quanto hoc honestius votum est: „Opto, in eo
 25 statu sit, quo semper beneficia distribuat, numquam desideret; sequatur illum materia, qua tam benigne utitur, largiendi iuvandique; numquam illi sit dandorum beneficiorum inopia, datorum paenitentia; naturam per se pronam ad misericordiam, humanitatem, clementiam inritet ac provocet turba gratorum, quos illi et
 30 habere contingat nec experiri necesse sit; ipse nulli

1 submitteres (m *pr. ex ū*) **N** || 5 quid **RGP** || 9 <Id ipsum, quod optas,> sat *Haase* | Stat **NR** || 10 proferis **N**¹ profeceris *Fickert* || 15 occupabit *Gertz* || 19 nullus **N**¹ || 20 Optas **P** || 22 potate **N** *corr. m. 1* | in se fecisse **S** || 23 opta **G** opto ut **S** || 24 statu// **G** status **R** | quod **S** | non quo des. **G** num (quam *add. m. 1*) **N** || 26 utatur **GPS** | largiendo iuvandoque, ut numquam **GP** || 28 humilitatem **G** || 30 ipsi n. implicabilis **N**¹ implicabilis (1 *alt. ex t, is in ras.*) **G**

inplacabilis sit, ipsi nemo placandus; tam aequali in eum fortuna indulgentia perseveret, ut nemo in illum
 2 possit esse nisi conscientia gratus.“ Quanto haec iustiora vota sunt, quae te in nullam occasionem differunt, sed gratum statim faciunt! Quid enim prohibet 5 referre gratiam prosperis rebus? quam multa sunt, per quae, quidquid debemus, reddere etiam felicibus possumus! fidele consilium, adsidua conversatio, sermo comis et sine adulatione iocundus, aures, si deliberari velit, diligentes, tutae, si credere, convictus familiaritas. 10 Neminem tam alte secunda posuerunt, ut non illi eo magis amicus desit, quia nihil absit.

XXX 1 Ista tristis et omni voto submovenda occasio ac procul repellenda; ut gratus esse possis, iratis dis opus est? Ne ex hoc quidem peccare te intellegis, quod 15 melius cum eo agitur, cui ingratus es? Propone animo tuo carcerem, vincula, sordes, servitutem, bellum, egestatem; haec sunt occasiones voti tui; si quis tecum
 2 contraxit, per ista dimittitur. Quin potius eum potentem esse vis, cui plurimum debes, et beatum? quid 20 enim, ut dixi, vetat te referre etiam summa felicitate praeditis gratiam? cuius plena tibi occurret et varia materia. Quid? tu nescis debitum etiam locupletibus
 3 solvi? Nec te invitum dstringam; omnia sane excluderit opulenta felicitas, monstrabo tibi, cuius rei inopia 25 laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit: scilicet ille, qui verum dicat et hominem inter mentientes stupentem ipsaque consuetudine pro rectis blanda audiendi ad ignorantiam veri perductum vindicet a

2 in eum S || 4 difuerunt S || 5 Quid S quidquid NR Quid? Quid GP || 6 Quia multa G || 7 et fel. S || 9 aures Erasmus aut res O | deliberare S | uelud G || 10 sic redire N¹ | familiaritatis G || 13 Ita P | uoti (et o. om.) G || 14 repellenda NR | iratus RP || 15 Nec G || 18 hae S || 19 cum traxit P contraxerit G || 20 et add. ω ac G om. O || 21 summam N¹ || 22 occurreret G | uariam materiam N¹ || 24 inuitam O corr. ω in multa Mg. | dstringam NR || 28 ipsamque N¹ | consuetudinem N¹P¹

consensu contentuque falsorum. Non vides, quemad- 4
 modum illos in praeceptis agat extincta libertas et fides
 in obsequium servile submissa? Dum nemo ex animi 5
 sui sententia suadet dissuadetque, sed adulandi certamen
 est et unum amicorum omnium officium, una contentio,
 quis blandissime fallat, ignoravere vires suas, et, dum
 se tam magnos, quam audiunt, credunt, adtraxere super-
 vacua et in discrimen rerum omnium perventura bella,
 utilem et necessariam rupere concordiam, secuti iram,
 10 quam nemo revocabat, multorum sanguinem hauserunt
 fusuri novissime suum; dum vindicant inexplorata pro
 certis flectique non minus existimant turpe quam vinci
 et perpetua credunt, quae in summum perducta maxime
 nutant, ingentia super se ac suos regna fregerunt; nec
 15 intellexerunt in illa scena vanis et cito diffluentibus
 bonis refulgente ex eo tempore ipsos nihil non adversi
 expectare debuisse, ex quo nihil veri audire potuerunt.

Cum bellum Graeciae indiceret Xerxes, animum 1 XXXI
 tumentem oblitumque, quam caducis confideret, nemo
 20 non inpulit. Alius aiebat non laturos nuntium belli
 et ad primam adventus famam terga versuros; alius 2
 nihil esse dubii, quin illa mole non vinci solum Graecia,
 sed obrui posset; magis verendum, ne vacuas desertas-
 que urbes invenirent et profugis hostibus vastae soli-
 25 tudines relinquerentur non habituris, ubi tantas vires
 exercere possent; alius vix illi rerum naturam sufficere, 3
 angusta esse classibus maria, militi castra, explicandis
 equestribus copiis campestris, vix patere caelum satis
 ad emittenda omni manu tela. Cum in hunc modum 4
 30 multa undique iactarentur, quae hominem nimia aesti-
 matione sui furentem concitarent, Demaratus Lacedae-
 monius solus dixit ipsam illam, qua sibi placeret,
 multitudinem indigestam et gravem metuendam esse

6 ignoraveres (s del. N²) vires suas et dum|dum se N ||
 9 utile NR | upere N¹ | sicuti P || 10 revocabat GP || 13 credum
 R || 14 mutant G || 15 et scito P || 18 xerxes G || 23 possit N¹ ||
 25 habituri ibi (ubi P²) P || 31 ferentem P¹ || 33 multitudine N¹

ducenti; non enim vires habere, sed pondus; inmodica
 numquam regi posse, nec diu durare, quidquid regi
 5 non potest. „In primo“ inquit „statim monte Lacones
 obiecti dabunt sui experimentum. Tot ista gentium
 milia trecenti morabuntur; haerebunt in vestigio fixi 5
 et commissas sibi angustias armis tuebuntur, corporibus
 obstruent; tota illos Asia non movebit loco; tantas
 minas belli et paene totius generis humani ruentis in-
 6 petum paucissimi sistent. Cum te mutatis legibus
 suis natura transmiserit, in semita haerebis et aestima- 10
 bis futura damna, cum computaveris, quanti Thermo-
 pylarum angusta constiterint; scies te fugari posse,
 7 cum scieris posse retineri. Cedent quidem tibi pluri-
 bus locis velut torrentis modo ablati, cuius cum magno
 terrore prima vis defluit; deinde hinc atque illinc co- 15
 8 orientur et tuis te viribus prement. Verum est, quod
 dicitur, maiorem belli adparatum esse, quam qui recipi
 ab his regionibus possit, quas obpugnare constituis,
 sed haec res contra nos est; ob hoc ipsum te Graecia
 9 vincet, quia non capit: uti toto te non potes. Prae- 20
 terea, quae una rebus salus est, occurrere ad primos
 rerum inpetus et inclinatis opem ferre non poteris nec
 fulcire ac firmare labentia; multo ante vinceris, quam
 10 victum esse te sentias. Ceterum non est, quod exer-
 citum tuum ob hoc sustineri non putes posse, quia 25
 numerus eius duci quoque ignotus est; nihil tam
 magnum est, quod perire non possit, cui nascitur in
 perniciem, ut alia quiescant, ex ipsa magnitudine sua
 11 causa.“ Acciderunt, quae Demaratus praedixerat; divina
 atque humana inpellentem et mutantem, quidquid ob- 30

2 umquam N¹ nuquam G || 3 laconesubiecti (lacones subi.
 N²) N lacones subiecit O corr. ω || 5 trecenti del. Haase ||
 6 armis om. GP || 8 irruentis Mg. || 9 paucissimis stent N
 -issimi (-mis N²) sustinent N²O corr. Gronov || 15 primabis N¹ ||
 16 uerbum est quo N¹ || 20 toto te ex tote N toto res te G |
 potest RGP || 21 una nobis Koch || 23 labantia Mrt. || 25 putes
 non GP || 27 posset N¹R¹ || 29 dematus N corr. N² (-thus) ||
 30 iactantem Hermes | obsisterat N¹

stiterat, trecenti stare iusserunt, stratusque passim per totam Graeciam Perses intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque Xerxes pudore quam damno miserior Demarato gratias egit, quod solus sibi verum dixisset, et permisit petere, quod vellet. Petit ille, 12 ut Sardis, maximam Asiae civitatem, curru vectus intraret rectam capite tiaram gerens; id solis datum regibus. Dignus fuerat praemio, ante quam peteret; sed quam miserabilis gens, in qua nemo fuit, qui verum 10 diceret regi, nisi qui non dicebat sibi!

Divus Augustus filiam ultra inpudicitiae male- 1 XXXII dictum inpudicam relegavit et flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis commissationibus civitatem, forum 15 ipsum ac rostra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiae in stupra placuisse, cottidianum ad Marsyam concursum, cum ex adultera in quaestuariam versa ius omnis licentiae sub ignoto adultero peteret. Haec tam vindicanda principi quam tacenda, quia qua- 2 rundam rerum turpitudine etiam ad vindicantem redit, parum potens irae publicaverat. Deinde, cum interposito tempore in locum irae subsisset verecundia, gemens, quod non illa silentio pressisset, quae tam diu nescierat, donec loqui turpe esset, saepe exclamavit: 25 „Horum mihi nihil accidisset, si aut Agrippa aut Maecenas vixisset!“ Adeo tot habenti milia hominum duos reparare difficile est. Caesae sunt legiones et 3 protinus scriptae; fracta classis et intra paucos dies natavit nova; saevitum est in opera publica ignibus,

1 Stratus quam per totum passim G || 4 demato N corr. N²(tho) | verbum N¹ || 5 petiit N²RGP || 9 in quam N¹ || 11 intra pudicitiae edictum male inp. G || 12 domum R || 13 adimmissos G || 14 comesat. (commessat. P) N²RGP || 16 ad cot(t)idianum ad O corr. ω | marsiam O || 17 conuentum G || 18 petere N¹ pateretur Bhr. || 19 quia] et G || 22 verecundiam N¹ || 23 ressisset N¹ || 26 uixisset G uixissent O || 28 fracta G facta O | et intra bis scr. N || 29 natauit G notauit O

surrexerunt meliora consumptis: tota vita Agrippae et Maecenatis vacavit locus. Quid? putem defuisse similes, qui adsumerentur, an ipsius vitium fuisse, quia maluit
 4 queri quam quaerere? Non est, quod existimemus Agrippam et Maecenatem solitos illi vera dicere; qui 5
 si vixissent, inter dissimulantes fuissent. Regalis ingenii mos est in praesentium contumeliam amissa laudare et his virtutem dare vera dicendi, a quibus iam audiendi periculum non est.

XXXIII 1 Sed ut me ad propositum reducam, vides, quam 10
 facile sit gratiam referre felicibus et in summo humanarum opum positis. Dic illis, non quod volunt audire, sed quod audisse semper volent; plenas aures adulationibus aliquando vera vox intret; da consilium utile.
 2 Quaeris, quid felici praestare possis? effice, ne felicitati 15
 suae credat, ut sciat illam multis et fidis manibus continendam. Parum in illum contuleris, si illi stultam fiduciam permansurae semper potentiae excusseris docuerisque mobilia esse, quae dedit casus, et maiore cursu fugere, quam veniunt, nec iis portionibus, quibus 20
 ad summa perventum est, retro iri, sed saepe inter
 3 maximam fortunam et ultimam nihil interesse? Nescis, quantum sit pretium amicitiae, si non intellegis multum te ei daturum, cui dederis amicum, rem non domibus tantum, sed saeculis raram, quae non aliubi magis de- 25
 4 est, quam ubi creditur abundare. Quid? istos tu libros, quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria aut manus, amicorum existimas esse? non sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur. 30

XXXIV 1 Consuetudo ista vetus est regibus regesque simulantibus populum amicorum describere, et proprium

1 succurrerunt G | uit N¹ || 3 qui m. ω || 4 quaeri NRG ||
 8 iis Gertz | libertatem Koch || 12 audere sed quam S || 20 his GP || 23 amicitia N¹ || 24 ded. amicitiam S || 25 alicubi PS ||
 26 creditura ab. N¹ || 27 nomenclatorum P || 29 quia in N¹ ||
 31 reges qui N¹ || 32 describere O | et N est N²O

superbiae magno aestimare introitum ac tactum sui
 liminis et pro honore dare, ut ostio suo propius ad-
 sideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua
 deinceps multa sunt ostia, quae receptos quoque ex-
 5 cludant. Apud nos primi omnium C. Gracchus et mox 2
 Livius Drusus instituerunt segregare turbam suam et
 alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios
 universos. Habuerunt itaque isti amicos primos, ha-
 buerunt secundos, numquam veros. Amicum vocas, 3
 10 cuius disponitur salutatio? aut potest huius tibi fides
 patere, qui per fores maligne apertas non intrat, sed
 inlabitur? huic pervenire usque ad libertatem de-
 stringendam licet, cuius volgare et publicum verbum
 et promiscuum ignotis ,have!' non nisi suo ordine
 15 emittitur? Ad quemcumque itaque istorum veneris, 4
 quorum salutatio urbem concutit, scito, etiam si ani-
 madverteris obsessos ingenti frequentia vicos et con-
 meantium in utramque partem catervis itinera con-
 pressa, tamen venire te in locum hominibus plenum,
 20 amicis vacuum. In pectore amicus, non in atrio quae- 5
 ritur; illo recipiendus, illic retinendus est et in sensus
 recondendus. Hoc doce: gratus es.

Male de te existimas, si inutilis es nisi afflicto, 1 XXXV
 si rebus bonis supervacuum es. Quemadmodum te et
 25 in dubiis et in adversis et in laetis sapienter geris, ut
 dubia prudenter tractes, adversa fortiter, laeta moderate,
 ita in omnia utilem te exhibere amico potes. Adversa
 eius nec deserueris nec optaveris; multa nihilo minus,
 ut non optes, in tanta varietate, quae tibi materiam
 30 exercendae fidei praebeant, incident. Quemadmodum, 2
 qui optat divitias alicui in hoc, ut illarum ipse partem

2 luminis P | hostio N¹G | proprius N¹ || 3 gr. piorum G ||
 5 C. add. Mrt. || 7 cum conpluribus G || 9 uiros N¹ || 10 an
 potest F || 12 distring. libert. GP || 14 ignotus habe O corr.
 Erasmus (ave) || 17 angenti R¹GP || 20 amicos non N¹ || 24 super-
 vacuum est O corr. § est del. ω || 27 amico exh. GP² || 28 de-
 sieris S || 31 partem ipse GP

ferat, quamvis pro illo videatur optare, sibi prospicit, sic, qui optat amico aliquam necessitatem, quam adiutorio suo fideque discutiat, quod est ingrati, se illi praefert et tanti existimat illum miserum esse, ut ipse gratus sit, ob hoc ipsum ingratus; exonerare enim se ⁵ vult et gravi sarcina liberare. Multum interest, utrum properes referre gratiam, ut reddas beneficium, an ne debeas. Qui reddere vult, illius se commodo aptabit et idoneum illi venire tempus volet; qui nihil aliud quam ipse liberari vult, quo modo cumque ad hoc cupiet ¹⁰ pervenire, quod est pessimae voluntatis. „Ista“ inquit „festinatio nimium grati est!“ Id apertius exprimere non possum, quam si repetivero, quod dixi: Non vis reddere acceptum beneficium, sed effugere. Hoc dicere videris: „Quando isto carebo? quocumque modo mihi ¹⁵ laborandum est, ne isti obligatus sim.“ Si optares, ut illi de suo solveres, multum abesse videreris a grato; hoc, quod optas, iniquius est: execraris enim illum et caput sanctum tibi dira precatione defigis. ⁵ Nemo, ut existimo, de inmanitate animi tui dubitaret, ²⁰ si aperte illi paupertatem, si captivitatem, si famem ac metum inprecareris; at quid interest, utrum vox ista sit voti tui an vis? aliquid enim horum optas. I nunc et hoc esse grati puta, quod ne ingratus quidem faceret, qui modo non usque in odium, sed tan- ²⁵ tum usque ad infitiationem beneficii perveniret!

4 profert RG | aestimat s | et ipse P¹ || 5 sit et ob GP || 7 anne N anne ut N²O || 8 aptavit O || 11 inquam Lps. || 12 nimium grati Mg. (grati iam Haase) nimiam ingrati N nimia ingr. (nim. fest. ingr. G) N²O nimia, non ingrati JMueller || 17 solueris N¹ | uideris G || 18 iniquus G || 19 illud O corr. ω | tibi om. N¹ | deprecatione Skutsch inpr. ω | dificis NB difficis G dissicis P corr. ω || 20 animi bis scr. N¹ || 22 letum Grut. morbum Klammer | at quid ω aliquid quid N aliquid N²O atqui quid Gertz || 23 tui. Sanius (tuis an uis N) aliquid enim (enim al. GP) h. opta. Sim (si in N) nunc O corr. Rubenius tui, si animus ei al. h. optat Pinc. || 24 gratum GP || 26 infitiationem N¹

Quis pium dicet Aenean, si patriam capi voluerit, 1 XXXVI
 ut captivitati patrem eripiat? Quis Siculos iuvenes
 ut bona liberis exempla monstrabit, si optaverint, ut
 Aetna immensam ignium vim super solitum ardens et
 5 incensa praecipitet datura ipsis occasionem exhibendae
 pietatis ex medio parentibus incendio raptis? Nihil 2
 debet Scipioni Roma, si Punicum bellum, ut finiret,
 aluit; nihil Decius, quod morte patriam servaverunt,
 si prius optaverant, ut devotioni fortissimae locum
 10 ultima rerum necessitas faceret. Gravissima infamia
 est medici opus quaerere; multi, quos auxerant morbos
 et inritaverant, ut gloria maiore sanarent, non potu-
 erunt discutere aut cum magna miserorum vexatione
 vicerunt.

15 Callistratum aiunt (ita certe Hecaton auctor 1 XXXVII
 est), cum in exilium iret, in quod multos cum illo
 simul seditiosa civitas et intemperanter libera expulerat,
 optante quodam, ut Atheniensibus necessitas restituendi
 exules esset, abominatum talem reditum. Rutilius 2
 20 noster animosius, cum quidam illum consolaretur et
 diceret instare arma civilia, brevi futurum, ut omnes
 exules reverterentur: „Quid tibi“ inquit „mali feci, ut
 mihi peiorem reditum quam exitum optares? Ut malo,
 patria exilio meo erubescat, quam reditu maereat!“
 25 Non est istud exilium, cuius neminem non magis quam

15 *Hecaton fr. XV Fowler*

1 piam N¹ || 2 captitati N¹ captiuitate (*super e ras.*) p.
 eriperet S || 3 monstraui NR monstrarent GP *corr. Grut.* |
 optauerunt GP || 4 (a)ethna N²RGP | immensa i. insuper (ui
 super P) sol. GP | ardens daretur ipsis occasio ex(h)ib. GP ard.
 et i. precepit et daturus ipsi NR *corr. Gronov* || 8 aluit Gronov
 aliud NR perseueravit. Aliud GP || 9 optauerunt G || 12 intra-
 uerant O *corr.* s incitauerant s | maiore gloria GP || 15 Calli-
 strarum R | autor est N auctore G auctorē S || 16 simul cum
 illo GP || 17 expulera N¹ || 20 animosus S | cum enim q. i. con-
 laretur G | solaretur S || 22 feci om. G || 23 paiorem N¹ | ut
 malo N malo ut N²O || 24 reditum ereat (haereat N) NR

3 damnatum pudet. Quemadmodum illi servaverunt bonorum civium officium, qui reddi sibi penates suos noluerunt clade communi, quia satius erat duos iniquo malo adfici quam omnes publico, ita non servat grati hominis adfectum, qui bene de se merentem difficultatibus vult obprimi, quas ipse submoveat, quia, etiam si bene cogitat, male precatur. Ne in patrocinium quidem, nedum in gloriam est incendium extinxisse, quod feceris.

XXXVIII 1 In quibusdam civitatibus inpium votum sceleris 10 vicem tenuit. Demades certe Athenis eum, qui necessaria funeribus venditabat, damnavit, cum probasset magnum lucrum optasse, quod contingere illi sine multorum morte non poterat. Quaeri tamen solet, an merito damnatus sit. Fortasse optavit, non ut multis 15 venderet, sed ut care, ut parvo sibi constarent, quae 2 venditurus esset. Cum constet negotiatio eius ex empto et vendito, quare votum eius in unam partem trahis, cum lucrum ex utraque sit? Praeterea omnes licet, qui in ista negotiatione sunt, damnes; omnes enim 20 idem volunt, id est, intra se optant. Magnam partem hominum damnabis; cui enim non ex alieno incom- 3 modo lucrum? Miles bellum optat, si gloriam; agricolam annonae caritas erigit; eloquentiae pretium excitat litium numerus; medicis gravis annus in quaestu 25 est; institores delicatarum mercium iuventus corrupta locupletat; nulla tempestate tecta, nullo igne laedantur: iacebit opera fabrilis. Unius votum deprensus est, 4 omnium simile est. An tu Arruntium et Haterium et

1 putet N¹ || 3 qua N¹ || 5 de facultatibus P || 6 opprimi GP om. NR vult affici post submoveat S <distringi> diffic. Gertz | quia NRS qui GP || 7 cogitet G || 8 est G quidem NR om. P cedet Gertz || 9 feris R || 14 mortem non peterat (ex peteat) N¹ || 17 esset. Constat G | ex epto N¹ || 21 Magnam <praeterea> vel <porro> Gertz || 23 optat. inglorium GP || 24 excitat Wsg. exceptat O disceptat Mg. exaltat Btl. || 25 qu(a)estus N¹ G quaestum ω || 27 tecta post ledantur GP | laedantur N¹ || 28 deprensus G || 29 arruntium G | aterium G¹

ceteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere quae designatores et libitinos vota? illi tamen, quorum mortes optent, nesciunt, hi familiarissimum quemque, ex quo propter
 5 amicitiam spei plurimum est, mori cupiunt; illorum damno nemo vivit, hos, quisquis differt, exhaurit; optant ergo non tantum, ut accipiant, quod turpi servitute meruerunt, sed etiam, ut tributo gravi liberentur. Non
 10 est itaque dubium, quin hi magis, quod damnatum est in uno, optent, quibus, quisquis morte profuturus est, vita nocet; omnium tamen istorum tam nota sunt vota quam impunita. Denique se quisque consulat et in secretum pectoris sui redeat et inspiciat, quid tacitus optaverit: quam multa sunt vota, quae etiam sibi fateri
 15 pudet! quam pauca, quae facere coram teste possimus!

Sed non, quidquid reprehendendum, etiam dam- 1 XXXIX
 nandum est, sicut hoc votum amici, quod in manibus est, male utentis bona voluntate et in id vitium incidentis, quod devitat; nam dum gratum animum festinat ostendere, ingratus est. Hoc ait: „In potestatem
 20 meam recidat, gratiam meam desideret, sine me salvus, honestus, tutus esse non possit, tam miser sit, ut illi beneficii loco sit, quidquid redditur.“ Haec dis audientibus: „Circumveniant illum domesticae insidiae, quas
 25 ego possim solus obprimere, instet potens inimicus et gravis, infesta turba nec inermis, creditor urgeat, accusator.“ Vide, quam sis aecus: horum optares nihil, 1 XI.
 si tibi beneficium non dedisset. Ut alia taceam, quae graviora committis pessima pro optimis referendo, hoc
 30 certe delinquis, quod non expectas suum cuiusque rei tempus, quod aequè peccat, qui non sequitur, quam qui antecedit. Quomodo beneficium non semper recipien-

2 designatores ω || 4 et 9 hi N hii N²O || 5 spei Mrt. rei O || 10 in illo Gertz || 13 pectori N¹ || 15 pudeat Wsg. | possumus G || 18 uitium om. FG || 19 euitat O corr. Siesbye || 20 „Hic“ ait „in“ mult. edd. || 26 urg(u)et N¹G¹ || 27 et acc. ε || 28 sit tibi N¹

2 dum est, sic non utique reddendum. Si mihi non desideranti redderes, ingratus esses; quanto ingrator es, qui desiderare me cogis! Expecta! quare subsidere apud te munus meum non vis? quare obligatum moleste te fers? quare quasi cum acerbo feneratoro signare rationem parem properas? quid mihi negotium quaeris? quid in me deos inmittis? quomodo exigeres, qui sic reddis? 5

XLI 1 Ante omnia ergo, Liberalis, hoc discamus, beneficia debere secure et occasiones reddendorum observare, non manu facere. Ipsam hanc cupiditatem primo quoque tempore liberandi se meminerimus ingrati esse; nemo enim libenter reddit, quod invitus debet, et, quod apud se esse non vult, onus iudicat esse, non munus. 2 Quanto melius ac iustius in promptu habere merita amicorum et offerre, non ingerere, nec obaeratum se iudicare, quoniam beneficium commune vinculum est et inter se duos adligat! Dic: „Nihil moror, quominus tuum revertatur; opto, hilaris accipias. Si necessitas alterutri nostrum imminet fatoque quodam datum est, ut aut tu cogaris beneficium recipere aut ego alterum accipere, det potius, qui solet. Ego paratus sum: 15 20

nulla mora in Turno est;

ostendam hunc animum, cum primum tempus advenerit; interim di testes sunt.“ 25

XLII 1 Soleo, mi Liberalis, notare hunc in te adfectum et quasi manu prendere verentis et aestuantis, ne in ullo officio sis tardior. Non decet gratum animum

23 Verg. A. XII 11

3 subdesidere N¹ || 5 te add. Grut. | aceruo N²R arcebo G¹ || 7 quomo N¹ | erigeres S || 10 secure deb. GPS || 11 cupitatem N¹ || 15 Quanto non m. S || 16 abaeratum N¹ || 18 quominus <munus> Grut. || 20 factoque P || 21 cogaris <bis> JMueller | alterum add. Gertz || 25 sint S sunt Grut. || 26 mi ω mihi O | in ω ad O apud S || 27 manum G | in nullo GP || 28 tardius R¹

sollicitudo, contra summa fiducia sui et ex conscientia veri amoris dimissa omnis anxietas. Tam convicium est: ‚Recipe‘ quam: ‚Debes‘. Hoc primum beneficii dati sit ius, ut recipiendi tempus eligat, qui dedit.

5 „At vereor, ne homines de me sequius loquantur.“ 2
Male agit, qui famae, non conscientiae gratus est. Duos istius rei iudices habes, illum, *quem non debes timere, et te*, quem non potes. „Quid ergo? si nulla inter-
venerit occasio, semper debebo?“ Debebis; sed palam
10 debebis, sed libenter debebis, sed cum magna voluptate apud te depositum intueberis. Paenitet accepti beneficii, quem nondum redditi piget; quare, qui tibi dignus visus est, a quo acciperes, indignus videatur, cui diu debeas?

15 In magnis erroribus sunt, qui ingentis animi 1 XLIII
credunt proferre, donare, plurium sinum ac domum implere, cum ista interdum non magnus animus faciat, sed magna fortuna; nesciunt, quanto interim maius ac
difficilius sit capere, quam fundere. Nam, ut nihil
20 alteri detrahā, quoniam utrumque, ubi virtute fit, par est, non minoris est animi beneficium debere quam dare; eo quidem operosius hoc quam illud, quo maiore diligentia custodiuntur accepta, quam dantur. Itaque 2
non est trepidandum, quam cito reponamus, nec pro-
25 currendum intempestive, quia aequae delinquit, qui ad referendam gratiam suo tempore cessat, quam qui alieno properat. Positum est illi apud me; nec illius

1 summam fiduciam GP || 2 demissa O | Iam G || 3 recipe N recipere O | quod debes O corr. Haupt 'recipe, quod <debeo' quam 'redde, quod' debes' Wsg. et Haase (da, quod) || 5 sepius G || 6 <gratia> gratus Gemoll || 7 iud NR | quem non debes timere, et te add. Gertz quem non potes et quem potes & <quem potes fallere, et te,> quem Haase praeunte Erasmo || 8 interuenit o. super S || 10 uoluntate S || 13 uidebatur cui tu deb. S || 16 profere donatione S || 20 utrumque NG utrum RP | ubi et fit om. G || 21 non//// (sub ras. ut) G | ben. om. S || 23 acc. quantur. It. N¹ || 24 trepidantibus (corr. m. 2) non est S | procurandum S || 27 est om. G

nomine nec meo timeo. Bene illi cautum est; non potest hoc beneficium perdere nisi mecum, immo ne
 3 mecum quidem: egi illi gratias, id est, rettuli. Qui nimis de reddendo beneficio cogitat, nimis cogitare alterum de recipiendo putat. Praestet se in utrumque 5
 facilem: si vult recipere beneficium, referamus reddamusque laeti; si illud apud nos custodiri mavult, quid thesaurum eius eruimus? quid custodiam recusamus? dignus est, quoi, utrum volet, liceat. Opinionem quidem et famam eo loco habeamus, tamquam non ducere 10
 sed sequi debeat.

2 nec GP || 3 id est rett. om. FG | quimis N¹ || 5 praestat S praestat esse Erasmus praestes te Gertz || 7 Si s S (sic; i ss. m. I) S om. O | malunt ut vid. G¹ || 8 quid GS qui O || 9 quoi N cui N²O

LIB: ANNEI: SENECAE: AD AEBU|TIUM: LIBERALEM: DE BENE|FICIIS.
 LIB: VI: EXP. . . . | INCP: LIBER VII: FELICITER :: (ab alio rubricatore scriptum, quam qui praecedunt indices) N

L. ANNAEI SENECAE

AD

AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER VII

Bonum, mi Liberalis, habeas animum volo: 1 I

in manibus terrae; non hic te carmine longo
atque per ambages et longa exorsa tenebo.

Reliqua hic liber cogit, et exhausta materia circum-
5 spicio, non quid dicam, sed quid non dixerim; boni
tamen consules, quidquid ibi superest, cum tibi super-
fuerit. Si voluissem lenocinari mihi, debuit paulatim 2
opus crescere et ea pars in finem reservari, quam
quilibet etiam satiatu adpeteret. Sed quidquid maxime
10 necessarium erat, in primum congeffi; nunc, si quid
effugit, recolligo. Nec mehercules, si me interrogas,
nimis ad rem existimo pertinere, ubi dicta sunt, quae
regunt mores, prosequi cetera non in remedium animi,
sed in exercitationem ingenii inventa. Egregie enim 3
15 hoc dicere Demetrius Cynicus, vir meo iudicio magnus,

2 Verg. g. II 45

1 mi ω mi(c)hi 0 || 2 ficto Verg. || 4 materiam N¹ || 6 ibi
Haase tibi 0 om. ω || 12 minus ad G || 13 persequi ω || 15 scynius G

etiam si maximis comparetur, solet plus prodesse, si
 pauca praecepta sapientiae teneas, sed illa in promptu
 tibi et in usu sint, quam si multa quidem didiceris,
 4 sed illa non habeas ad manum. „Quemadmodum“ in-
 quit „magnus luctator est, non qui omnes numeros 5
 nexusque perdidicit, quorum usus sub adversario rarus
 est, sed qui in uno se aut altero bene ac diligenter
 exercuit et eorum occasiones intentus expectat (neque
 enim refert, quam multa sciat, si scit, quantum victo-
 riae satis est), sic in hoc studio multa delectant, pauca 10
 5 vincunt. Licet nescias, quae ratio oceanum effundat
 ac revocet, quare septimus quisque annus aetati signum
 imprimat, quare latitudo porticus ex remoto spectanti-
 bus non servet portionem suam, sed ultima in angustius
 coeant et columnarum novissime intervalla iungantur, 15
 quid sit, quod geminorum conceptum separet, partum
 iungat, utrum unus concubitus spargatur in duos an
 totiens concepti sint, cur pariter natis fata diversa
 sint maximisque rerum spatiis distent, quorum inter
 ortus minimum interest: non multum tibi nocebit 20
 transisse, quae nec licet scire nec prodest. Involuta
 6 veritas in alto latet. Nec de malignitate naturae queri
 possumus, quia nullius rei difficilis inventio est, nisi
 cuius hic unus inventae fructus est, invenisse; quid-
 quid nos meliores beatosque facturum est, aut in aperto 25
 7 aut in proximo posuit. Si animus fortuita contempsit,
 si se supra metus sustulit nec avida spe infinita con-
 plectitur, sed didicit a se petere divitias; si deorum
 hominumque formidinem eiecit et scit non multum
 esse ab homine timendum, a deo nihil; si contemptor 30

3 usum N¹ || 8 nec enim GP || 9 sciat sit quantum S ||
 10 sic N²RGS si NP || 11 qua R || 12 etatis signat inpr. S ||
 14 proportionem ω | angustius N angustias (gustias, sed an ss.
 R) OS || 17 unus conceptus Wsbg. || 18 concepti sint ω con-
 cepisset OS | facta G fat adversa N¹ || 22 non de S || 23 diffilis
 N¹ | nisi om. G || 25 inparato G || 26 contempsit N¹ || 27 metus N
 metum OS | audia G || 28 si didicit G || 30 deō N dō N²RP

omnium, quibus torquetur vita, dum ornatur, eo per-
 ductus est, ut illi liqueat mortem nullius mali materiam
 esse, multorum finem; si animum virtuti consecravit
 et, quacumque vocat illa, planum putat; si sociale
 5 animal et in commune genitus mundum ut unam om-
 nium domum spectat et conscientiam suam dis aperuit
 semperque tamquam in publico vivit se magis veritus
 quam alios: subductus ille tempestatibus in solido ac
 sereno stetit consummavitque scientiam utilem ac ne-
 cessariam. Reliqua oblectamenta otii sunt; licet enim
 10 iam in tutum retracto animo ad haec quoque excurrere
 cultum, non robur, ingeniis adferentia.“

Haec Demetrius noster utraque manu tenere pro- 1 II
 ficientem iubet, haec nusquam dimittere, immo ad-
 15 figere et partem sui facere eoque cottidiana meditatione
 perducere, ut sua sponte occurrant salutaria et ubique
 ac statim desiderata praesto sint et sine ulla mora
 veniat illa turpis honestique distinctio. Sciat nec 2
 malum esse ullum nisi turpe nec bonum nisi honestum;
 20 hac regula vitae opera distribuat; ad hanc legem et
 agat cuncta et exigit miserrimosque mortalium iudicet,
 in quantiscumque opibus refulgebunt, ventri ac libidini
 deditos quorumque animus inertis otio torpet. Dicat
 sibi ipse: „Voluptas fragilis est, brevis, fastidio obiecta,
 25 quo avidius hausta est, citius in contrarium recidens,
 cuius subinde necesse est aut paeniteat aut pudeat, in
 qua nihil est magnificum aut quod naturam hominis
 dis proximi deceat, res humilis, membrorum turpium
 aut vilium ministerio veniens, exitu foeda. Illa est 3

4 quocumque S || 5 omnium NR om. GP || 9 consumavitque
 (m ss.) N consumavit (-umavit PS) OS || 10 ostii N¹ | licet
 autem S || 11 retracto N¹ redacto Gertz | hoc q. excurrere S ||
 12 afferentiā G || 13 hoc S | teneri N || 14 hoc S | numquam S |
 demittere N¹ | adficere (aff. G) O corr. ω || 15 meditaone N¹ ||
 19 esse ullum esse nisi N | bonum esse S || 20 distr. et ad h.
 regulam agat S || 21 miserrimos quoque S || 22 quantuncun-
 que S | fulgebunt S | uetri N¹ || 23 quorumcumque S || 28 res om. N¹

voluptas et homine et viro digna non implere corpus
 nec saginare nec cupiditates irritare, quarum tutissima
 est quies, sed perturbatione carere et ea, quam homi-
 num inter se rixantium ambitus concutit, et ea, quae
 intolerabilis ex alto venit, ubi de dis famae creditum 5
 4 est vitiisque illos nostris aestimavimus.“ Hanc volup-
 tatem aequalem, intrepidam, numquam sensuram sui
 taedium percipit hic, quem deformamus quom maxime,
 ut ita dicam, divini iuris atque humani peritus. Hic
 praesentibus gaudet, ex futuro non pendet; nihil enim 10
 firmi habet, qui in incerta propensus est. Magnis ita-
 que curis exemptus et distortis mentem nihil
 sperat aut cupit nec se mittit in dubium suo contentus.
 5 Et ne illum existimes parvo esse contentum, omnia
 illius sunt, non sic, quemadmodum Alexandri fuerunt, 15
 cui, quamquam in litore rubri maris steterat, plus de-
 erat, quam qua venerat. Illius ne ea quidem erant,
 quae tenebat aut vicerat, cum in oceano Onesicritus
 praemissus explorator erraret et bella in ignoto mari
 6 quaereret. Non satis adparebat inopem esse, qui extra 20
 naturae terminos arma proferret, qui se in profundum
 inexploratum et immensum aviditate caeca prosus in-
 mitteret? Quid interest, quot eripuerit regna, quot
 dederit, quantum terrarum tributo premat? tantum
 illi deest, quantum cupit. 25

III 1 Nec hoc Alexandri tantum vitium fuit, quem per
 Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit, sed
 omnium, quos fortuna irritavit implendo. Cyrum et
 Cambysen et totum regni Persici stemma percense:

3 inquires *Skutsch* | perturbationē S || 4 concitat *Grut.* ||
 6 voluntatem P || 8 quem vere def. S | quom *Skutsch* cum
Pinc. qui G quem O quam ε || 9 periturus P || 11 in N²GP
om. NR || 12 ex. est et S | mentem et nihil NRS m. est: n. *Gertz* ||
 13 et 14 contemptus S || 14 et ne S ne et (etiam G) O Nec ω |
 estimates S || 16 cui quamquam N cuiquam O cui quia G² ||
 17 qua N quia O || 22 aviditate *bis scr.* N¹ | prosus N prorsus
 N²O || 23 quod (*bis*) N¹ | eripuit RP || 26 hoc NR² *om.* O ||
 29 persicis N¹

quem invenies, cui modum imperii satietas fecerit, qui non vitam in aliqua ulterius procedendi cogitatione finierit? Nec id mirum est: quidquid cupiditati contingit, penitus hauritur et conditur, nec interest, quantum eo, quod inexplicabile est, congeras. Unus est sapiens, cuius omnia sunt nec ex difficili tuenda; non habet mittendos trans maria legatos nec metanda in ripis hostilibus castra, non oportunitis castellis disponenda praesidia; non opus est legione nec equestribus turmis. Quemadmodum di immortales regnum inermes regunt et illis rerum suarum ex edito tranquilloque tutela est, ita hic officia sua, quamvis latissime pateant, sine tumultu obit et omne humanum genus potentissimus eius optimusque infra se videt. Derideas licet: ingentis spiritus res est, cum Orientem Occidentemque lustraveris animo, quo etiam remota et solitudinibus interclusa penetrantur, cum tot animalia, tantam copiam rerum, quas natura beatissime fundit, adspexeris, emitte hanc dei vocem: „Haec omnia mea sunt!“ Sic fit, ut nihil cupiat, quia nihil est extra omnia.

„Hoc ipsum“ inquis „volui! teneo te! volo videre, quomodo ex his laqueis, in quos tua sponte decidisti, expleris. Dic mihi: quemadmodum potest aliquis donare sapienti, si omnia sapientis sunt? nam id quod illi donat, ipsius est. Itaque non potest beneficium dari sapienti, cui, quidquid datur, de suo datur; atqui dicitis sapienti posse donari. Idem autem me scito et de amicis interrogare: omnia dicitis illis esse communia; ergo nemo quicquam donare amico potest; donat enim illi communia.“ Nihil prohibet aliquid et sapientis esse et etiam eius, qui possidet, cui datum et adsignatum est. Iure civili omnia regis

3 contigit ω || 5 ei, quod Koch | inexplicabile G¹ || 7 metanda G metenda O || 8 <in> op. Wsg. || 15 sp̄r N || 17 copia P || 18 latissime G || 19 diei N || 21 uoluit N¹ || 24 dare S dona G¹ | o. sapienti N¹ o. sapientis R || 26 dari ben. GP sap. ben. dari (i ex e) S || 27 aut quid S | donare P¹ dari S || 31 et add. s et tamen Gertz

sunt, et tamen illa, quorum ad regem pertinet universa possessio, in singulos dominos discripta sunt, et unaquaeque res habet possessorem suum; itaque dare regi et domum et mancipium et pecuniam possumus nec donare illi de suo dicimur; ad regem enim potestas 5
 3 omnium pertinet, ad singulos proprietates. Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt; et totus ager utique ullius rei publicae est, pars deinde suo domino quaeque censetur; ideoque donare agros nostros rei 10
 4 publicae possumus, quamvis illius esse dicantur, quia aliter illius sunt, aliter mei. Numquid dubium est, quin servus cum peculio domini sit? dat tamen domino suo munus. Non enim ideo nihil habet servus, quia non est habiturus, si dominus illum habere noluerit; 15
 5 nec ideo non est munus, cum volens dedit, quia potuit eripi, etiam si nolisset. Quemadmodum probemus omnia? nunc enim omnia sapientis esse inter duos convenit; illud, quod quaeritur, colligendum est, quomodo liberalitatis materia adversus eum supersit, cuius 20
 6 universa esse concessimus. Omnia patris sunt, quae in liberorum manu sunt; quis tamen nescit donare aliquid et filium patri? Omnia deorum sunt; tamen et dis donum posuimus et stipem iecimus. Non ideo, quod habeo, meum non est, si meum tuum est; potest 25
 7 enim idem meum esse et tuum.
 „Is“ inquit, „cuius prostitutae sunt, leno est; omnia autem sapientis sunt; inter omnia et prostitutae sunt; ergo prostitutae sapientis sunt. Leno autem est, cuius

1 et tamen — descr. sunt bis scr. N¹ || 2 in] ut S | dñs (= dominus) N¹ | descripta O distributa S || 4 domum | domum N¹ || 5 dimur N¹ || 6 proprietates ω || 9 utique scripsi aut O illius (alterum illius ss. m. 3) G illius aut illius ω ante unius Mg. alicuius Werth Apulicus Feldmann publicus Skutsch || 11 ullius G || 14 ideo G adeo O || 17 prob. omnia sapientis esse, videbimus (mallem <nunc non curo>); nunc enim inter nos Mg. omnia s. e. nunc iam inter Haebelin || 24 et dis et donum N¹ || 25 meum alt. del. Mrt. | potes R || 26 esse meum RGP

prostitutae sunt; ergo sapiens leno est.“ Sic illum 8
 vetant emere, dicunt enim: „Nemo rem suam emit;
 omnia autem sapientis sunt; ergo sapiens nihil emit.“
 Sic vetant mutuam sumere, quia nemo usuram pro
 5 pecunia sua pendat. Innumerabilia sunt, per quae
 cavillantur, cum pulcherrime, quid a nobis dicatur,
 intellegant. Etenim sic omnia sapientis esse dico, ut 1 V
 nihilo minus proprium quisque in rebus suis dominium
 habeat, quemadmodum sub optimo rege omnia rex
 10 imperio possidet, singuli dominio. Tempus istius pro-
 bandae rei veniet; interim hoc huic quaestioni sat est
 me id, quod aliter sapientis est, aliter meum est, posse
 donare sapienti. Nec mirum est aliquid ei, cuius est 2
 totum, posse donari. Conduxi domum a te; in hac
 15 aliquid tuum est, aliquid meum: res tua est, usus rei
 tuae meus est. Itaque nec fructus tanges colono tuo
 prohibente, quamvis in tua possessione nascantur, et,
 si annona carior fuerit aut fames,

heu! frustra magnum alterius spectabis acervum

20 in tuo natum, in tuo positum, in horrea iturum tua.
 Nec conductum meum, quamquam sis dominus, intrabis 3
 nec servum tuum, mercennarium meum, abduces et,
 cum a te raedam conduxero, beneficium accipies, si
 tibi in vehiculo tuo sedere permisero. Vides ergo
 25 posse fieri, ut aliquis accipiendo, quod suum est,
 munus accipiat.

In omnibus istis, quae modo rettuli, uterque eius- 1 VI
 dem rei dominus est. Quo modo? quia alter rei do-
 minus est, alter usus. Libros dicimus esse Ciceronis;

19 Verg. g. I 158

4 sicut etant. mutuam N sic vetant et mutuam N²O ||
 6 dicatur G dicantur O || 7 intelligunt P | etenim G enim O ||
 13 dare G || 14 dari (i ex e?) S donare O || 19 magnum alt.
 frustra Verg. || 20 positum N || 24 promisero S || 27 rettulit N¹ ||
 28 alter NS aliter O || 29 aliter P | cironis N¹

eosdem Dorus librarius suos vocat, et utrumque verum est: alter illos tamquam auctor sibi, alter tamquam emptor adserit; ac recte utriusque dicuntur esse, utriusque enim sunt, sed non eodem modo. Sic potest Titus
 2 Livius a Doro accipere aut emere libros suos. Possum 5
 donare sapienti, quod viritim meum est, licet illius sint omnia; nam cum regio more cuncta conscientia possideat, singularum autem rerum in unumquemque proprietates sit sparsa, et accipere munus et debere et
 3 emere et conducere potest. Caesar omnia habet, fiscus 10
 eius privata tantum ac sua; et universa in imperio eius sunt, in patrimonio propria. Quid eius sit, quid non sit, sine diminutione imperii quaeritur; nam id quoque, quod tamquam alienum abiudicatur, aliter illius est. Sic sapiens animo universa possidet, iure 15
 ac dominio sua.

VII 1 Bion modo omnes sacrilegos esse argumentis colligit, modo neminem. Cum omnes de saxo deiecturus est, dicit: „Quisquis id, quod deorum est, sustulit et consumpsit atque in usum suum vertit, sacrilegus est; 20
 omnia autem deorum sunt; quod quisque ergo tollit, deorum tollit, quorum omnia sunt; ergo, quisquis tollit
 2 aliquid, sacrilegus est.“ Deinde, cum effringi templa et expilari inpune Capitolium iubet, dicit nullum sacrilegum esse, quia, quidquid sublatum est, ex eo loco, 25
 qui deorum erat, in eum transfertur locum, qui deorum
 3 est. Hic respondetur omnia quidem deorum esse, sed non omnia dis dicata; in iis observari sacrilegium, quae religio numini adscripsit. Sic et totum mundum deorum esse immortalium templum, solum quidem am- 30

17 Bion cfr. Teletis rell. ed. Hense p. LXII

1 dorus S || 2 actor P || 3 ac s at (t ex d N) O om. S ita Gertz || 5 libius NR || 7 sunt NR | reg. more om. R¹ || 15 uniu. animo GP || 16 dom. quisque sua Vinc. Bell. Sp. H. V 30 || 17 arg. esse G esse arg. esse P || 21 Quid G || 23 fringi N¹ || 24 explicari G¹ | dicit N¹ | sacrilegium s || 27 Huic Gertz | responditur NR || 28 diis dicata in his GP

plitudine illorum ac magnificentia dignum: tamen a
 sacris profana discerni; non omnia licere in angulo,
 cui fani nomen inpositum est, quae sub caelo et con-
 spectu siderum licent. Iniuriam sacrilegus deo quidem
 5 non potest facere, quem extra ictum sua divinitas
 posuit, sed punitur, quia tamquam deo fecit: opinio
 illum nostra ac sua obligat poenae. Quomodo ergo 4
 sacrilegus videtur, qui aliquid aufert sacri, etiam si,
 quocumque transtulit, quod subripuerat, intra terminos
 10 mundi est, sic et sapienti furtum potest fieri; auferetur
 enim illi non ex iis, quae universa habet, sed ex iis,
 quibus dominus inscriptus est, quae viritim ei serviunt.
 Illam alteram possessionem adgnoscat, hanc nolet 5
 habere, si poterit, emittetque illam vocem, quam
 15 Romanus imperator emisit, cum illi ob virtutem et
 bene gestam rem publicam tantum agri decerneretur,
 quantum arando uno die circumire potuisset: „Non
 opus est“ inquit „vobis eo cive, cui plus opus sit quam
 uni civi.“ Quanto maioris viri putas respuisse hoc
 20 munus, quam meruisse! multi enim fines aliis abstule-
 runt, sibi nemo constituit.

Ergo cum animum sapientis intuemur potentem 1 VIII
 omnium et per universa dimissum, omnia illius esse
 dicimus, cum ad hoc ius cottidianum, si ita res tulerit,
 25 capite censebitur. Multum interest, possessio eius
 animo ac magnitudine aestimetur an censu. Haec uni- 2
 versa habere, de quibus loqueris, abominabitur. Non
 referam tibi Socraten, Chrysippum, Zenonem et ceteros
 magnos quidem viros, maiores quidem, quia in laudem
 30 vetustorum invidia non obstat. Paulo ante Demetrium

1 et tamen ω || 2 discerni N disc. et (discernet G) N²O ||
 10 est mundi GP | aufertur P¹ || 11 ex his (bis) GP || 12 est ex
 et N || 14 emittitque (Emititque P) O || 16 gesta N | decerneretur
 N¹ || 17 circuire G || 18 inquibus uobis N¹ | sit ex sunt s. fuit R ||
 24 cum autem Haase qui ad Gertz; an cum . . censeatur ? ||
 26 animi hac m. Gertz || 28 socrate R || 29 quidem prius del.
 Mg. quondam Koch | laude Mg.

rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris tulisse
temporibus, ut ostenderet nec illum a nobis corrumpi
nec nos ab ullo corrigi posse, virum exactae, licet
neget ipse, sapientiae firmaeque in iis, quae proposuit,
constantiae, eloquentiae vero eius, quae res fortissimas 5
deceat, non concinnatae nec in verba sollicitae, sed
ingenti animo, prout inpetus tulit, res suas prose-
3 quentis. Huic non dubito quin providentia et talem
vitam et talem dicendi facultatem dederit, ne aut
exemplum saeculo nostro aut convicium deesset. Deme- 10
trio si res nostras aliquis deorum possidendas velit
tradere sub lege certa, ne liceat donare, adfirmaverim
IX 1 repudiaturum dicturumque: „Ego vero me ad istud
inextricabile pondus non adligo nec in altam faecem
rerum hunc expeditum hominem demitto. Quid ad 15
me defers populorum omnium mala? quae ne daturus
quidem acciperem, quoniam multa video, quae me do-
nare non deceat. Volo sub conspectu meo ponere, quae
gentium oculos regumque praestringunt, volo intueri
2 pretia sanguinis animarumque vestrarum. Prima mihi 20
luxuriae spolia proponere, sive illa vis per ordinem ex-
pandere sive, ut est melius, in unum acervum dare.
Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem
et foedissimorum pigerrimorumque animalium testas
ingentibus pretiis emptas, in quibus ipsa illa, quae 25
placet, varietas subditis medicamentis in similitudinem
veri coloratur. Video istic mensas et aestimatum
lignum senatorio censu, eo pretiosius, quo illud in
3 plures nodos arboris infelicitas torsit. Video istic

1 retulit N¹ || 3 ullo ζ illo O | corrigi *Grut.* corripit O ||
4 in his GP | proposuit (pro *in ras.*) N posuit G || 6 concinnatae
Mg. | sollicitat(a)e GP || 13 dicturumue O *corr. ω* || 14 nec om. G |
aliam O *corr. Grut.* | facem N fecem N²RP || 16 fers G | nec G ||
17 acceperem N¹ et ut vid. P¹ || 19 uolo uolo int. praetias N¹ ||
23 laboratam N¹ || 25 ipsa illa ipsa G || 26 subtilis *Erasmus* ||
27 veri] aceris *Bluemner* || 28 senatori censo N¹ senatoria G ||
29 modos P

crystallina, quorum accendit fragilitas pretium; omnium
 enim rerum voluptas apud inperitos ipso, quo fugari
 debet, periculo crescit. Video murrea pocula; parum
 scilicet luxuria magno fuerit, nisi, quod vomant, capa-
 5 cibus gemmis inter se propinaverint. Video uniones 4
 non singulos singulis auribus comparatos; iam enim
 exercitatae aures oneri ferundo sunt; iunguntur inter
 se et insuper alii binis superponuntur; non satis mu-
 liebris insania viros superiecerat, nisi bina ac terna
 10 patrimonia auribus singulis pependissent. Video sericas 5
 vestes, si vestes vocandae sunt, in quibus nihil est,
 quo defendi aut corpus aut denique pudor possit, qui-
 bus sumptis parum liquido nudam se non esse iurabit;
 hae ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium
 15 gentibus accersuntur, ut matronae nostrae ne adulteris
 quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant.
 Quid agis, avaritia? quot rerum caritate aurum tuum 1 X
 victum est! omnia ista, quae rettuli, in maiore honore
 pretioque sunt. Nunc volo tuas opes recognoscere,
 20 lamnas utriusque materiae, ad quam cupiditas nostra
 caligat. At mehercules terra, quae, quidquid utile 2
 futurum nobis erat, protulit, ista defodit et mersit et
 ut noxiosis rebus ac malo gentium in medium prodi-
 turis toto pondere incubuit. Video ferrum ex isdem
 25 tenebris esse prolatum, quibus aurum et argentum, ne
 aut instrumentum in caedes mutuas deesset aut pretium.
 Et tamen adhuc ista aliquam materiam habent; est, 3
 in quo errorem animorum oculus subsequi possit. Video
 istic diplomata et syngraphas et cautiones, vacua ha-

1 accenditur ut vid. N¹ || 2 fugari N fugare O || 4 luxuriae
 G | fuerint O corr. ω furit Erasmus || 5 propinaverint Haase
 (Erasmus) pronuntiaue NR -tiauerint GP || 8 bonis R | suppo-
 nuntur G || 9 subiecerat G || 10 pependisset G || 13 sumptis
 mulier S | iuravit N¹ || 17 Quis G | in auar. R | quot ω quod
 O || 20 laminas GP | quam N quas N²O || 23 a malo P ||
 24 hisdem G²P || 28 oculorum animus O corr. Haase | <Sed>
 video Mueck

bendi simulacra, umbracula avaritiae quaedam laboran-
 tis, per quae decipiat animum inanium opinione gau-
 dentem; quid enim ista sunt, quid fenus et calendarium
 et usura, nisi humanae cupiditatis extra naturam quae-
 4 sita nomina? Possum de rerum natura queri, quod 5
 aurum argentumque non interius absconderit, quod non
 illis maius, quam quod detrahi posset, pondus iniecerit:
 quid sunt istae tabellae, quid computationes et venale
 tempus et sanguinolentae centesimae? voluntaria mala
 ex constitutione nostra pendentia, in quibus nihil est, 10
 quod subici oculis, quod teneri manu possit, inanis
 5 avaritiae somnia. O miserum, si quem delectat patri-
 monii sui liber magnus et vasta spatia terrarum colenda
 per vinctos et immensi greges pecorum per provincias
 ac regna pascendi et familia bellicosus nationibus maior 15
 et aedificia privata laxitatem urbium magnarum vin-
 6 centia! Cum bene ista, per quae divitias suas disposuit
 ac fudit, circumspexerit superbumque se fecerit, quid-
 quid habet, ei, quod cupit, conparet: pauper est. Dimitte
 me et illis divitiis meis redde; ego regnum sapientiae novi, 20
 magnum, securum; ego sic omnia habeo, ut omnium sint.“
 XI 1 Itaque cum C. Caesar illi ducenta donaret, ridens
 reiecit ne dignam quidem summam iudicans, qua non
 accepta gloriaretur. Di deaque, quam pusillo animo
 2 illum aut honorare voluit aut corrumpere! Reddendum 25
 egregio viro testimonium est; ingentem rem ab illo
 dici audivi, cum miraretur Gai dementiam, quod se
 putasset tanti posse mutari: „Si temptare“ inquit „me
 constituerat, toto illi fui experiendus imperio.“

1 umbracula *Haase* umbra 0 verba 5 umbras quasdam *Mrt.*; *malim* symbola | quadam *N*² || 2 qua *N*¹ | decipiat 0 *corr.* 5 || 3 kalen-
 dinarium *GP* || 4 et *om.* *G* || 8 sunt ista istae tab. 0 *corr.* ω |
 tabulae *GP* || 12 avaricies omnia *G* | delectant *N*¹ || 13 terrerum
 colende *G*¹ || 18 si quidquid 5 || 19 demitte *N*¹ || 22 cum *ex c̄ N* |
C. add. Pinc. || 23 nec *G* | quia non *P* || 24 illum animo *GP* ||
 26 ingentem *om.* *R*¹ || 27 Gai] *om.* *G* *Ĉ* 0 || 28 meo *N*¹ || 29 sui
 expiendus *G*

Sapienti ergo donari aliquid potest, etiam si sa- 1 XII
 pientis omnia sunt. Aequè nihil prohibet, cum omnia
 amicis dicamus esse communia, aliquid amico donari;
 non enim mihi sic cum amico communia omnia sunt,
 5 quomodo cum socio, ut pars mea sit, pars illius, sed
 quomodo patri matrique communes liberi sunt, quibus
 cum duo sunt, non singuli singulos habent, sed singuli
 binos. Primum omnium iam efficiam, ut, quisquis est 2
 iste, qui me in societatem vocat, sciat se nihil mecum
 10 habere commune: quare? quia hoc inter sapientes solum
 consortium est, inter quos amicitia est; ceteri non
 magis amici sunt quam socii. Deinde pluribus modis 3
 communia sunt. Equestria omnium equitum Romano-
 rum sunt; in illis tamen meus fit proprius locus, quem
 15 occupavi; hoc si cui cessi, quamvis illi communi re
 cesserim, tamen aliquid dedisse videor. Quaedam quo- 4
 rundam sub certa condicione sunt. Habeo in equestri-
 bus locum, non ut vendam, non ut locem, non ut
 habitem, in hoc tantum, ut spectem; propterea non
 20 mentior, si dico habere me in equestribus locum. Sed
 cum in theatrum veni, si plena sunt equestria, et iure
 habeo locum illic, quia sedere mihi licet, et non habeo,
 quia ab his, cum quibus mihi ius loci commune est,
 occupatus est. Idem inter amicos puta fieri: quidquid 5
 25 habet amicus, commune est nobis, sed illius proprium
 est, qui tenet; uti iis illo nolente non possum. „Deri-
 des me“ inquis; „si, quod amici est, meum est, liceat
 mihi vendere.“ Non licet; nam nec equestria, et tamen
 communia tibi cum ceteris equitibus sunt. Non est 6
 30 argumentum ideo aliquid tuum non esse, quia vendere

2 et cum G || 4 continua omnia G¹ || 10 hoc consortium
 sol. int. sap. GP || 11 quos <solos> Gertz || 14 metus rasa t N |
 locus om. FG || 19 expectem P | praeterea O corr. Mrt. || 20 me
 hab. P | equestri O corr. ω | locum om. G || 22 mihi <illic> l.
 Koch || 26 qui Erasmus quia O | uti /// iis illo uolente N¹ uti
 nisi i. vol. Gronov uti his i. n. G uti his ut ius i. n. P | deridens
 R || 28 Non liceat P || 29 equestribus RGP

non potes, quia consumere, quia mutare in deterius aut melius; tuum enim est etiam, quod sub lege certa tuum est.

- XIII * accepi, sed certe non minus. Ne traham longius, beneficium maius esse non potest; ea, per quae beneficium datur, possunt esse maiora et plura, in quae se denique benevolentia effundat et sic sibi indulgeat, quemadmodum amantes solent, quorum plura oscula et complexus artiores non augent amorem, sed exercent. 5
- XIV 1 Haec quoque, quae venit, quaestio profligata est 10 in prioribus; itaque breviter perstringetur; possunt enim in hanc, quae aliis data sunt, argumenta transferri. Quaeritur, an, qui omnia fecit, ut beneficium 2 redderet, reddiderit. „Ut scias“ inquit „illum non reddidisse, omnia fecit, ut redderet; adparet ergo non esse 15 id factum, cuius faciendi occasionem non habuit. Et creditori suo pecuniam non solvit is, qui, ut solveret, 3 ubique quaesivit nec invenit.“ Quaedam eius conditionis sunt, ut effectum praestare debeant; quibusdam pro effectu est omnia temptasse, ut efficerent. Si 20 omnia fecit, ut sanaret, peregit partes suas medicus; etiam damnato reo oratori constat eloquentiae officium, si omni vi usus est; laus imperatoria etiam victo duci redditur, si et prudentia et industria et fortitudo 4 neribus suis functa est. Omnia fecit, ut beneficium 25 redderet, obstitit illi felicitas tua; nihil incidit durius, quod veram amicitiam experiretur; locupleti donare non potuit, sano adsidere, felici succurrere: gratiam rettulit; etiam si tu beneficium non recepisti. Praeterea

2 est etiam R || 4 lacunam agnovit Mrt. sed ceteri Gronov | ne <te> ω || 6 se denique Gertz sed qui O se undique Lps. || 8 amante N¹ || 9 amore N¹ || 12 alias Škutsch || 16 faciendi non esse occ. O non esse del. ω || 18 ubique quae sunt nec G | Quidam Gertz || 20 effectum N¹ | efficeret O corr. ω || 21 per. medicus part. s. GP || 23 si omni bis scr. N alt. del. N² | vi usus (vel nisus) Gertz iussus NR iure usus GP | imperatori O corr. Lps. duci (sic NR duce GP) del. Fickert; possis imperatori et. victa acie || 24 et si pr. P || 28 non possunt G¹ | suo currere P

huic intentus semper et huius rei tempus opperiens,
 . qui in hoc multum curae, multum sedulitatis inpendit,
 plus laboravit, quam cui cito referre gratiam contigit.
 Debitoris exemplum dissimile est, cui parum est pe- 5
 5 cuniam quaesisse, nisi solvit; illic enim stat acerbus
 super caput creditor, qui nullum diem gratis occidere
 patiatur; hic benignissimus, qui, te cum viderit con-
 cursantem et sollicitum atque anxium, dicat:

„Mitte hanc de pectore curam;

10 desine tibi molestus instare. Omnia a te habeo; in-
 iuriam mihi facis, si me quicquam desiderare amplius
 iudicas; plenissime ad me pervenit animus tuus.“

„Dic“ inquit „mihi: si reddidisset beneficium, dice- 6
 res illum gratiam rettulisse; eodem ergo loco est, qui
 15 reddidit et qui non reddidit?“ Contra nunc illud pone:
 si oblitus esset accepti beneficii, si ne temptasset qui-
 dem gratus esse, negares illum gratiam rettulisse; at
 hic se diebus noctibusque lassavit et omnibus aliis
 renuntiavit officiis huic uni imminens et operatus, ne
 20 qua se fugeret occasio; eodem ergo loco erunt ille,
 qui curam referendae gratiae abiecit, et hic, qui num-
 quam ab illa recessit? Iniquus es, si rem a me exigis,
 cum videas animum non defuisse.

Ad summam puta, cum captus esses, me pecuniam 1 XV
 25 mutuatum rebus meis in securitatem creditoris obpo-
 sitis navigasse hieme tam saeva per infesta latrociniis
 litora, emensum, quidquid periculorum adferre potest
 etiam pacatum mare; peragratis omnibus solitudinibus,

9 Verg. A. VI 85

1 hic N¹ || 2 sedulitatis N¹ || 5 quaesissent si N¹ | aceruus
 NR || 11 amplius desid. GP || 12 me N²GP om. NR || 13 reddi-
 disse (-disses P) O corr. Haupt | dic. illum in ras. P || 14 illum
 si (sic P) gratiam GP || 16 si nec O || 17 negaret N¹ || 18 lassa-
 bit — renuntiabit O corr. ω || 22 est N¹ || 23 defuisse ad summa
 O corr. ω || 26 iam saeva Grut. || 27 litore mensum N¹ | pericu-
 lum R periculi GP | adferri N²R

cum, quos nemo *non* fugiebat, ego quaererem, tandem ad piratas perveni; iam te alius redemerat: negabis me gratiam rettulisse? etiamne, si in illa navigatione pecuniam, quam saluti tuae contraxeram, naufragus perdidit, etiamne, si *in* vincula, quae detrahare tibi 5
 2 volui, ipse incidi, negabis me rettulisse gratiam? At mehercules Athenienses Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas vocant, et Mucio manus in hostili ara relictas instar occisi Porsinae fuit, et semper contra fortunam luctata virtus etiam citra effectum propositi 10
 operis enituit. Plus praestitit, qui fugientes occasiones secutus est et alia atque alia captavit, per quae referre gratiam posset, quam quem sine ullo sudore gratum prima fecit occasio.

3 „Duas“ inquit „res ille tibi praestitit, voluntatem 15
 et rem; tu quoque illi duas debes.“ Merito istud diceres ei, qui tibi reddidit voluntatem otiosam, huic vero, qui et vult et conatur et nihil intemptatum relinquit, id non potes dicere; utrumque enim praestat, quantum in se est. Deinde non semper numero 20
 4 mero numerus aequandus est, aliquando una res pro duabus valet; itaque in locum rei succedit tam propensa voluntas et cupida reddendi. Quod si animus sine re ad referendam gratiam non valet, nemo adversus deos gratus est, in quos voluntas sola confertur. 25
 5 „Dis“ inquit „nihil aliud praestare possumus.“ Sed si huic quoque, cui referre gratiam debeo, nihil aliud

1 non *add.* ω || 3 etiam ne si N etiam nisi N²O | illam navigationem N¹ || 4 naufragiis GP || 5 etiam nisi uinc. O *corr.* *Grut.* || 9 porsinae (s *ex* c) N porsennae N²O || 10 propositis G¹ || 11 operi sentuit N¹ | innotuit P¹ || 13 possit N¹ || 18 uero (*sic* N uere O non ε) debes et qui (qui et ε) vult (uul N¹) O debes *del.* *Pinc.* | interpretatum P || 19 id *scripsi* et N sed N²O | potes N² potest O | efficere ε hic vero (vero ultro *JMueller*) debet; sed qui vult . . relinquit, ei non potes d. *Gertz* || 24 ad ferendam BP || 25 est in G est et in O est ut in . . conferatur *Gertz*

praestare possum, quid est, quare non eo adversus hominem gratus sim, quo nihil amplius in deos confero?

Si tamen quaeris, quid sentiam, et vis signare ¹ XVI
 responsum, hic beneficium recepisse se iudicet, ille se
⁵ sciat non reddidisse; hic illum dimittat, ille se teneat;
 hic dicat: „habeo“, ille respondeat: „debeo“. In omni ²
 quaestione propositum sit nobis bonum publicum;
 praeccludendae sunt excusationes ingratis, ad quas re-
 fugere non possint et sub quibus infitiationem suam
¹⁰ tegere. „Omnia feci.“ Fac etiam nunc. Quid? tu tam ³
 imprudentes iudicas maiores nostros fuisse, ut non in-
 tellegerent iniquissimum esse eodem loco haberi eum,
 qui pecuniam, quam a creditore acceperat, libidine aut
 alea absumpsit, et eum, qui incendio aut latrocinio aut
¹⁵ aliquo casu tristiore aliena cum suis perdidit? Nullam
 excusationem receperunt, ut homines scirent fidem uti-
 que praestandam; satius enim erat a paucis etiam
 iustam excusationem non accipi quam ab omnibus
 aliquam temptari. Omnia fecisti, ut redderes; hoc illi ⁴
²⁰ satis sit, tibi parum. Nam quemadmodum ille, si
 enixam et sedulam operam transire pro inrita patitur,
 cui gratia referatur, indignus est, ita tu ingratus es,
 nisi ei, qui voluntatem bonam in solutum accipit, eo
 libentius debes, quia dimitteris. Non rapias hoc nec
²⁵ testeris; occasiones reddendi nihilo minus quaeras.
 Redde illi, quia repetit, huic, quia remittit; illi, quia
bonus est, huic, quia malus.

Ideoque hanc quaestionem non est quod ad te ⁵

1 quare] clara N¹ || 2 ingratus P || 3 quid sent. quaeris
 GP || 5 reddidisse (ex -isset N) NR | demittat N¹ || 6 debeo s habeo
 O || 9 non del. Erasmus | possunt G¹ || 12 esse om. N¹ || 13 libidini
 aut aleae adsumpsit (absumpsit P) O corr. ω insumpsit Gertz ||
 16 ut omnes G | fides N¹ || 18 accepi N¹G | hominibus O corr. ω ||
 20 satis est G | namq; admodum N¹ || 21 opera G || 23 accepit
 G || 24 dimitteris NR | ne rapias Gertz | nec steteris G ||
 25 reddi P¹ || 27 bonus est Gertz repetit N petit O quia malus,
 h. q. non malus ω || 28 Id. non est q. ad te hanc q. iud.
 pertinere GP

iudices pertinere, an, quod beneficium quis a sapiente accepit, reddere debeat, si ille desiit esse sapiens et in malum versus est. Redderes enim et depositum, quod a sapiente accepisses, etiam malo, redderes creditum: quid est, cur non et beneficium? quia mutatus est, ille 5
6 te mutet? Quid? si quid a sano accepisses, aegro non redderes, cum plus semper inbecillo amico debeamus? Et hic aeger est animo: adiuvetur, feratur; stultitia morbus est animi.

XVII 1 Distinguendum hoc, quo magis intellegatur, existi- 10
mo. Duo sunt beneficia: unum, quod dare nisi sapiens sapienti non potest; hoc est absolutum et verum beneficium; alterum volgare, plebeium, cuius inter nos in- 2
peritos commercium est. De hoc non est dubium, quin illi, qualiscumque est, debeam reddere, sive ho- 15
micida sive fur sive adulter evasit. Habent scelera leges suas; melius istos iudex quam ingratus emendat; nemo te malum, quia est, faciat. Malo beneficium proiciam, bono reddam, huic, quia debeo, illi, ne debeam. 20

XVIII 1 De altero beneficii genere dubitatur, quod si accipere non potui nisi sapiens, ne reddere quidem nisi sapienti possum. „Putam enim me reddere: ille non potest recipere, non est iam huius rei capax, scientiam utendi perdidit. Quid, si me remittere manco pilam 25
iubeas? stultum est dare alicui, quod accipere non possit.“ Ut respondere ab ultimo incipiam: non dabo ulli, quod accipere non poterit; reddam, etiam si recipere non poterit. Obligare enim non possum nisi accipientem; liberari tantum, si reddidi, possum. Ille 30

2 accepit S -ipit O | desit (esse om.) G¹ || 3 et] om. S ei Gertz || 5 et om. S | qua N¹ || 6 mutet N mutat N²O remittat S | egroto S || 8 adi.] sustineatur S || 10 quo ut magis S || 11 darem si sap. N¹ dare mihi nisi sap. S || 15 quin in illi N¹ || 18 qui est GP | facia R | Malum G¹ || 19 proici a bono GP || 21 dubitant S || 22 nec OS || 23 illi, non N¹ || 25 utend N | reddidit O corr. S || 28 illi S | acceperit N¹ | possiterit G | sic P || 30 lib. tamen S

uti illo non poterit? Viderit; penes illum erit culpa, non penes me.

„Reddere est“ inquit „accepturo tradidisse. Quid enim? si cui vinum debeas et hoc ille te infundere reticulo iubeat aut cribro, reddidisse te dices? aut reddere voles, quod, dum redditur, inter duos pereat?“ Reddere est id, quod debeas, ei, cuius est, volenti dare. Hoc unum mihi praestandum est; ut quidem habeat, quod a me accepit, iam ulterioris est curae; non tutelam illi, sed fidem debeo, multoque satius est illum non habere, quam me non reddere. Et creditori statim in macellum laturo, quod acceperit, reddam; etiam, si mihi adulteram, cui numerem, delegaverit, solvam; et, si nummos, quos accipiet, in sinum suum discinctus infundet, dabo. Reddendum enim mihi est, non servandum, cum reddidero, ac tuendum; beneficii accepti, non redditi, custodiam debeo. Dum apud me est, salvum sit; ceterum, licet accipientis manibus effluat, dandum est reposcenti. Reddam bono, cum expediet, malo, cum petet.

„Tale“ inquit „illi beneficium, quale accepisti, non potes reddere; accepisti enim a sapiente, stulto reddis.“ Non; reddo illi, quale nunc potest recipere, nec per me fit, quod deterius id, quod accipi, reddam, sed per illum, cui, si ad sapientiam redierit, reddam, quale accipi, dum in malis est, reddam, quale ab illo potest accipi. „Quid? si“ inquit „non tantum malus factus est, sed ferus, sed inmanis, qualis Apollodorus aut

1 ut illo N¹ || 4 illi N¹ || 5 aut aut N || 6 duos peat R¹ || 7 uolendi N¹ || 8 quidam debeat O corr. Erasmus || 12 acceperet N || 13 deligauerit NR delagauerit G | solvam ω solum O || 14 numeros G | accipies NR accipiet et P | discinctus N -ctos N²O || 15 fundet GP || 19 redda (sic) N reddo N²O || 21 illi hic om. post non posuerunt G²P || 22 potest N¹R || 23 Non reddo . recipere? nec interp. Gertz Immo reddo Mrt. | accipere GP || 24 fit quod N fit quid N²O || 26 accipi add. ω Quale, dum . . reddam? Quale interp. GP | est om. GP || 27 accipi N¹ | Quid sit G | malis N¹ || 28 inanis G¹

Phalaris, et huic beneficium, quod acceperas, reddes? Mutationem sapientis tantam natura non patitur. Non in pessima ab optimis lapsus necesse est etiam in malo vestigia boni teneat; numquam tantum virtus extinguitur, ut non certiores animo notas inprimat, 5
 6 quam ut illas eradat ulla mutatio. Ferae inter nos educatae si in silvas eruperunt, aliquid mansuetudinis pristinae retinent tantumque a placidissimis absunt, quantum a veris feris et numquam humanam manum passis. Nemo in summam nequitiam incidit, qui um- 10
 quam haesit sapientiae; altius infectus est, quam ut ex toto elui et transire in colorem malum possit.
 7 Deinde interrogo, utrum iste feras sit animo tantum, an et in perniciem publicam excurrat? Proposuisti enim mihi Phalarim et alterum tyrannum, quorum si 15
 naturam habet intra se malus, quidni ego isti beneficium suum reddam, ne quid mihi cum illo iuris sit
 8 amplius? Si vero sanguine humano non tantum gaudet, sed pascitur, sed et suppliciis omnium aetatum crudelitatem insatiabilem exercet nec ira sed aviditate 20
 quadam saevienti furit, si in ore parentium liberos iugulat, si non contentus simplici morte distortet nec urit solum perituros, sed excoquit, si arx eius cruore semper recenti madet, parum est huic beneficium non reddere. Quidquid erat, quo mihi cohaereret, intercesa 25
 9 iuris humani societas abscidit. Si praestitisset quidem aliquid mihi, sed arma patriae meae inferret, quidquid

2 naturam N¹ | Nam ω || 4 in tantum ω || 5 at non G ||
 6 nos seducata est in N nos educat(a)e sunt in N²O corr. Mg. ||
 7 silua se ruperunt N¹ || 10 numquam O corr. ω || 11 infectus N¹ ||
 15 phalarim (m ex t N fal. G) et tyr. (tyrr. N) O alterum
 addidi Phal. et Apollodorum, quorum Rossbach Phal. tyr., quous
 Gertz || 16 se N om. O | quid tu ego G || 19 sed alt. del.
 Gertz si et ε | aetatum GP || 20 et exercet G | auitate N¹ ||
 21 furit GP fuerit NR | ora GP | parentium N -tum N²O ||
 22 iugula N¹ | contemptus G || 23 perituros N¹ | arx N arx R
 arsit GP | cruorem (-ocrem NR) O || 24 et semper GP || 25 coheret
 G¹ || 27 inferet G¹

meruerat, perdidisset, et referre illi gratiam scelus haberetur; si non patriam meam inpugnat, sed suae gravis est et sepositus a mea gente suam exagitat, abscindit, nihilo minus illum tanta pravitas animi, etiam si non inimicum, invisum mihi efficit, priorque mihi ac potior eius officii ratio est, quod humano generi, quam quod uni homini debeo.

Sed quamvis hoc ita sit et ex eo tempore omnia **1 XX** mihi in illum libera sint, ex quo corrumpendo fas omne, ut nihil in eum nefas esset, effecerit, illum mihi **10** servandum modum credam, ut, si beneficium illi meum neque vires maiores daturum est in exitium commune nec confirmaturum, quas habet, id autem erit, quod illi reddi sine pernicie publica possit, reddam. Servabo **2** **15** filium eius infantem; quid hoc beneficium obest cuiquam eorum, quos crudelitas eius lacerat? pecuniam, quae satellitem stipendio teneat, non subministrabo. Si marmora et vestes desideraverit, nihil oberit cuiquam id, quo luxuria eius instruitur; militem et arma **20** non suggeram. Si pro magno petet munere artifices **3** scenae et scorta et quae feritatem eius emolliant, libens offeram. Cui triremes et aeratas non mitterem, lusorias et cubiculatas et alia ludibria regum in mari lascivientium mittam. Et si ex toto desperata eius sanitas **25** fuerit, eadem manu beneficium omnibus dabo, illi reddam; quoniam ingeniis talibus exitus remedium est optimumque est abire ei, qui ad se numquam rediturus est. Sed haec rara nequitia est semper portentis loco **4** habita, sicut hiatus terrae et e cavernis maris ignium **30** eruptio; itaque ab illa recedamus, de iis loquamur

3 graues **G**¹ | et positus **NR** || **4** adscindit **N**¹ || **6** officio r. (-ici oratio **R**) **RGP** || **13** id ω ita **O** || **17** qua ς || **19** quod **N**¹ || **20** Sed **G** || **21** cenae **G** || **22** c(a)eratas **O** corr. Erasmus || **23** regnum **N**¹ || **24** eius san. desp. **GP** || **25** fuerat **N**¹ | manu qua ben. **P** || **27** obire **GP** | qui ω quia **O** || **28** rar(a)e **O** rara n. est et ω rara est n. et Gertz || **29** et ea cauernis **N**¹ | igni///um **N** || **30** de i. loq. om. **FG** de his loq. **P**

5 vitiis, quae detestamur sine horrore. Huic homini malo, quem invenire in quolibet foro possum, quem singuli timent, reddam beneficium, quod accepi. Non oportet mihi nequitiam eius prodesse; quod meum non est, redeat ad dominum. Bonus sit an malus, quid *differt*? diligenter istud excuterem, si non redderem, sed darem.

XXI 1 Hic locus fabulam poscit. Pythagoricus quidam emerat a sutore phaecasia, rem magnam, non praesentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus et, cum clusam diu pulsaret, fuit, qui diceret: „Quid perdis operam? sutor ille, quem quaeris, elatus, conbustus est; quod nobis fortasse molestum est, qui in aeternum nostros amittimus, tibi minime, qui scis 2 futurum, ut renascatur“, iocatus in Pythagoricum. At 15 philosophus noster tres aut quattuor denarios non invita manu domum rettulit subinde concutiens; deinde, cum reprehendisset hanc suam non reddendi tacitam voluptatem, intellegens adrisisse illud lucellum sibi redit ad eandem tabernam et ait: „Ille tibi vivit; 20 redde, quod debes.“ Deinde per clostrum, qua se commissura laxaverat, quattuor denarios in tabernam inseruit ac misit poenas a se exigens improbae cupiditatis, ne alieno adsuesceret.

XXII 1 Quod debes, quaere, cui reddas, et, si nemo poscet, 25 ipse te adpella; malus an bonus sit, ad te non pertinet; redde et accusa. Oblitus es, quemadmodum inter vos officia divisa sint: illi oblivio imperata est, tibi

1 vitiis *Gronov* ut iis (hiis **R** his **F****G****P**) **O** | errore **FG** || 4 prodisse **N**²**R****P** || 5 qui **P** || 6 *differt add. Gertz* ad me *Mg.* dominum, b. s. a. malus. Quid *interp.* ω || 8 huic **N**¹ || 10 aliquod **N**¹**R** || 11 clausam **N**²**R****G****P** || 12 operam tuam **GP** | electus **G** eletus **O** *corr.* ω || 13 portasse **N**¹ || 14 in *om.* **G**¹ | quis **N**¹ || 15 locatus **N**¹ Iacatus **G**¹ | at] a **N**¹ || 17 manum **R** | seu inde **R**¹ || 18 deprehendisset *Gertz* || 19 sibi illud luc. **GP** || 20 reddi ita deandum **N**¹ || 23 demisit *Skutsch* || 24 * *, quod debes. *Q. Skutsch* || 25 quaerei **N**¹ || 26 sit **GP om.** **NR** || 27 te accusa s | es **N om.** **O** || 28 sint **N** sunt **O** | intemperata (m *ex r* **N**) **O**

meminisse mandavimus. Errat tamen, si quis existimat, cum dicimus eum, qui beneficium dedit, oblivisci oportere, excutere nos illi memoriam rei praesertim honestissimae; quaedam praecipimus ultra modum, ut ad
 5 verum et suum redeant. Cum dicimus: „meminisse non 2 debet“, hoc volumus intellegi: „praedicare non debet nec iactare nec gravis esse“. Quidam enim beneficium, quod dederunt, omnibus circulis narrant; hoc sobrii locuntur, hoc ebrii non continent, hoc ignotis ingerunt,
 10 hoc amicis committunt; ut haec nimia et exprobratrix memoria subsideret, oblivisci eum, qui dedit, iussimus et plus imperando, quam praestari poterat, silentium suasimus. Quotiens parum fiduciae est in iis, quibus 1 XXIII imperes, amplius exigendum est, quam sat est, ut praestetur, quantum sat est. In hoc omnis hyperbole
 15 extenditur, ut ad verum mendacio veniat. Itaque ille, cum dixit:

„Qui candore nives anteirent, cursibus auras“,
 quod non poterat fieri, dixit, ut crederetur, quantum
 20 plurimum posset. Et qui dixit:

„His immobilior scopulis, violentior amne“,
 ne hoc quidem se persuasurum putavit aliquem tam immobilem esse quam scopulum. Numquam tantum 2 sperat hyperbole, quantum audet, sed incredibilia adfirmat, ut ad credibilia perveniat. Cum dicimus: „Qui
 25 beneficium dedit, obliviscatur“, hoc dicimus: „similis sit oblito; memoria eius non adpareat nec incurrat“. Cum 3 dicimus beneficium repeti non oportere, non ex toto

18 *Verg. A. XII 84* || 21 *Ov. m. XIII 801*

2 dedit ζ reddi N reddit N²O || 4 quaedam ω quae O ||
 5 redeat G¹ || 10 animicis G || 13 his GP || 15 hyperbolae et ext.
 NR et *del.* N² || 17 qui dixit ζ || 18 aures P¹ || 21 violentioram nem
 ne hoc N -tior amne hoc N²O || 23 scop. non quantum sp. G ||
 24 hyperbola (a *ex* ae N a *ex* ū G) O

repetitionem tollimus; saepe enim opus est malis ex-
 actore, etiam bonis admonitione. Quid ergo? occasio-
 nem ignorantem non ostendam? necessitates illi meas
 non detegam? quare nescisse se aut mentiatur aut
 doleat? Interveniat aliquando admonitio, sed vere- 5
 cunda, quae non poscat nec in ius vocet.

- XXIV 1 Socrates amicis audientibus: „Emissum“ inquit
 „pallium, si nummos haberem.“ Neminem poposcit,
 omnes admonuit. A quo acciperet, ambitus fuit; quidni
 esset? quantum enim erat, quod Socrates accipiebat? 10
 at multum erat eum fuisse, a quo Socrates acciperet.
 2 Num illos castigare mollius potuit? „Emissum“ inquit
 „pallium, si nummos haberem.“ Post hoc quisquis
 properaverit, sero dat; iam Socrati defuit. Propter
 acerbos exactores repetere prohibemus, non, ut num- 15
 quam fiat, sed ut parce.

- XXV 1 Aristippus aliquando delectatus unguento: „Male“
 inquit „istis effeminatis eveniat, qui rem tam bellam
 infamaverunt.“ Item dicendum est: „Male istis in-
 probis et inportunis beneficiorum suorum quadriplato- 20
 ribus eveniat, qui tam bellam rem, admonitionem inter
 amicos, sustulerunt.“ Ego tamen utar hoc iure amicitiae
 et beneficium ab eo repetam, a quo petissem, qui
 alterius beneficii loco accepturus est potuisse reddere.
 2 Numquam ne querens quidem dicam: 25

„Eiectum litore, egentem
 excepi et regni demens in parte locavi.“

17 *Aristipp. fr. 67 Mullach* || 26 *Verg. A. IV 373*

1 repetitionem (-cionem S) NR¹S | exactione malis uel
 bonis S || 2 etiam uobis N¹ | admonitore s || 3 meam S || 4 Quare
 si necesse aut S || 5 sed non S || 6 poscat S pascat O | non S |
 nec unius G || 8 habuissem S | poscit S¹ || 11 at ω aut O ||
 12 aut illos G Nullos S || 14 properavit S | dabit Wsg. || 15 ex-
 actiones S || 17 unguento NRG || 19 Idem O corr. Gertz || 20 quadrupl.
 N²RGF || 21 quam bellarem adm. NR qui tam bellam amm.
 GP || 22 ergo N¹ || 25 ne quaeres dicam S

Non est ista admonitio, convicium est; hoc est in odium beneficia perducere, hoc est efficere, ut ingratum esse aut liceat aut iuvet. Satis abundeque est submissis et familiaribus verbis memoriam revocare:

5 „Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam dulce meum.“

Ille in vicem dicat: „Quidni merueris? eiectum litore, egentem excepisti.“

„Sed nihil“ inquit „proficimus; dissimulat, obli- 1 XXVI
10 tus est: quid facere debeam?“ Quaeris rem maxime necessariam et in qua hanc materiam consummari decet, quemadmodum ingrati ferendi sint. Placido animo, mansueto, magno. Numquam te tam inhumanus et 2
15 inmemor et ingratus offendat, ut non tamen dedisse delectet; numquam in has voces iniuria impellat: „Vellem, non fecissem.“ Beneficii tui tibi etiam infelicitas placeat; semper illum paenitebit, si te ne nunc quidem paenitet. Non est, quod indigneris, tamquam aliquid
20 novi acciderit; magis mirari deberes, si non accidisset. Alium labor, alium inpena deterret, alium periculum, 3
alium turpis verecundia, ne, dum reddit, fateatur accepisse, alium ignorantia officii, alium pigritia, alium occupatio. Adspice, quemadmodum immensae hominum cupiditates hient semper et poscant; non miraberis
25 ibi neminem reddere, ubi nemo satis accipit. Quis 4
est istorum tam firmæ mentis ac solidæ, ut tuto apud eum beneficia deponas? Alius libidine insanit,

5 *Verg. A. IV 317*

1 ammon. immo conuitium GP || 2 adducere S || 3 libeat O corr. ω || 5 quidem de S || 9 recipimus dissimulantur S || 10 debeat quaeris S debeo. iam q. *Gertz* || 12 placito N¹ || 15 iniuriam N¹ || 16 fecisse N²S | infelicas N¹ || 17 nec G || 18 penitet (et ex ebit) G || 19 accidisses S | debeas S desideres P || 24 super S | mirabis G || 25 accepis S accept O corr. ω || 26 toto N¹ uoto S || 27 ben. debeas S | libidinem R¹

alius abdomini servit; alius lucri totus est, cuius sum-
 mam, non vias, spectat; alius invidia laborat, alius
 caeca ambitione et in gladios inruente. Adice tor-
 porementis ac senium et contraria huic inquieti
 pectoris agitationem tumultusque perpetuos; adice aesti- 5
 mationem sui nimiam et tumorem, ob quae contem-
 nendus est, insolentem. Quid contumaciam *dicam* in
 perversa nitentium, quid levitatem semper aliquo tran-
 silientem? Hoc accedat temeritas praeceptum et num-
 quam fidele consilium daturus timor et mille errores, 10
 quibus volvitur: audacia timidissimorum, discordia
 familiarissimorum et, publicum malum, incertissimis
 fidere, fastidire possessa, quae consequi posse spes non
 fuit. Inter adfectus inquietissimos rem quietissimam,
 fidem, quaeris? 15

XXVII 1 Si tibi vitae nostrae vera imago succurret, *videre*
 videberis tibi captae cum maxime civitatis faciem, in
 qua omisso pudoris rectique respectu vires in concilio
 sunt velut signo ad permiscenda omnia dato. Non
 igni, non ferro abstinetur; soluta legibus scelera sunt; 20
 ne religio quidem, quae inter arma hostilia supplices
 texit, ullum impedimentum est ruentium in praedam.
 2 Hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic ex
 sacro rapit; hic effringit, hic transilit; hic non con-
 tentus angusto itinere ipsa, quibus arcetur, evertit et 25
 in lucrum ruina venit; hic sine caede populatur, hic
 spolia cruenta manu gestat; nemo non fert aliquid ex
 altero. In hac aviditate generis humani o ne tu nimis

1 ob dñi s. G ab dominis eruit P alius alii domino s. S |
 totus S tosus O | est est S | sumam inuia sp. S || 2 non uices
 GP || 3 ruente GP || 4 contrariam P || 7 Qui G | dicam *add. Gertz*
 loquar *post trans.* s || 8 qui N¹ | alio *Pinc.* || 9 hoc N huc N²O |
 accedas S || 12 familiarissimorum N¹ || 14 adfectos R¹ || 16 Sit N¹ |
 videre *hic add. Gertz, post tibi* s || 17 iniqua N¹ || 18 victores
Koch | in consilia eunt *Feldmann* || 20 igni aut f. S || 21 nec S ||
 23 hic sacra (sacro R) RGP || 24 exfringit N¹ | trasilit N¹ ||
 25 itinere NR | artatur s | et *om.* G

fortunae communis oblitus es, qui quaeris inter rapientes referentem! Si indignaris ingratos esse, indignare luxuriosos, indignare avaros, indignare inpudicos, indignare aegros deformes, senes pallidos. Est istuc grave vitium, est intolerabile et quod dissociet homines, quod concordiam, qua inbecillitas nostra fulcitur, scindat ac dissupet, sed usque eo volgare est, ut illud ne qui queritur quidem effugerit.

Cogita tecum, an, quibuscumque debuisti, gratiam rettuleris, an nullum umquam apud te perierit officium, an omnium te beneficiorum memoria comitetur. Videbis, quae puero data sunt, ante adulescentiam elapsa, quae in iuvenem conlata sunt, non perdurasse in senectutem. Quaedam perdidimus, quaedam proiecimus, quaedam e conspectu nostro paulatim exierunt, a quibusdam oculos avertimus. Ut excusem tibi inbecillitatem, inprimis vas fragile est memoria et rerum turbae non sufficit; necesse est, quantum recipit, emittat et antiquissima recentissimis obruat. Sic factum est, ut minima apud te nutricis esset auctoritas, quia beneficium eius longius aetas sequens posuit; sic factum est, ut praeceptoris tibi non esset ulla veneratio; sic evenit, ut circa consularia occupato comitia aut sacerdotiorum candidato quaesturae suffragator excideret. Fortasse vitium, de quo quereris, si te diligenter excusseris, in sinu invenies. Inique publico crimini irasceris, stulte tuo: ut absolvaris, ignosce. Meliorem illum facies ferendo, utique peiorem exprobrando. Non est, quod frontem eius indures; sine, si quid est pu-

1 inter referentem rapientes (*ex -tis N*) **O** *corr.* **N**² || 4 istud **P** || 6 qua **NP** quia **RG** | scindet **P** || 7 ne **N** nec **N**²**O** || 8 effugeret **O** || 11 officii **G** || 15 nos propaulatim **N**¹ || 17 inpr. tuam fr. **NR** tuam inprimis fr. **GP** *corr.* *Mg.* *ex* \leq || 20 ut nimia **P** || 22 essit ullam **N**¹ || 23 uenit **G** || 24 suffragatur **R**¹ || 26 sinu] te **S** | In. in publico **N**¹ || 27 iuste **CFWMueller** | <et> tuo *Gertz* ir., stulte: tuo ut *dist. Skutsch* | ignoce **N**¹ || 28 <fortasse> facies **CFWMueller** | utique *om.* **S** | exprobrando **S** || 29 frontem **P** fronte **O**

doris residui, servet. Saepe dubiam verecundiam vox conviciantis clarior rupit. Nemo id esse, quod iam videtur, timet; deprenso pudor demitur.

XXIX 1 „Perdidi beneficium.“ Numquid, quae consecravimus, perdidisse nos dicimus? inter consecrata beneficium est, etiam si male respondit, bene conlatum. 5 Non est ille, qualem speravimus; simus nos, quales fuimus, ei dissimiles. Damnum non tunc factum: adparuit; ingratus non sine nostro pudore protrahitur, quoniam quidem querella amissi beneficii non bene 10 2 dati signum est. Quantum possumus, causam eius apud nos agamus: „Fortasse non potuit, fortasse ignoravit, fortasse facturus est.“ Quaedam nomina bona lentus et sapiens creditor fecit, qui sustinuit ac mora fovit. Idem nobis faciendum est; nutriamus fidem 15 languidam.

XXX 1 „Perdidi beneficium.“ Stulte non nosti detrimenti tui tempora; perdidisti, sed cum dares; nunc palam factum est. Etiam in his, quae videntur in perdito, moderatio plurimum profuit; ut corporum ita animo- 20 rum molliter vitia tractanda sunt. Saepe, quod explicari pertinacia potuit, violentia trahentis abruptum est. Quid opus est maledictis? quid querellis? quid insectatione? quare illum liberas? quare dimittis? si 2 ingratus est, iam nihil debet. Quae ratio est ex- 25 acerbare eum, in quem magna contuleris, ut ex amico dubio fiat non dubius inimicus et patrocinium sibi nostra infamia quaerat, nec dicere: „Nescio quid est,

2 conuinciantis N¹ uiciantis FG | iam N etiam O || 3 pudore emitur O corr. Haupt p. emittitur s || 6 et si G || 7 quale f. et dissimules N¹ || 8 d. tunc f. nunc app. Pinc. non nunc Haase factum <est, cum> Mg. || 10 non add. ω || 14 patiens Bentley || 17 Stulte, non dist. Skutsch || 20 profuerit Gertz || 21 explicauit GP explicari cum modo debuit pert. trah. S potuit (ante pert.) add. ω, violentia Haupt || 26 inquam magnis protuleris S | ex animo G¹ || 28 dicere Mg. desit O desit <vox> Rossbach nec desit, qui dicat s

quod eum, cui tantum debuit, ferre non potuit; subest aliquid? Nemo non superioris dignitatem querendo, etiam si non inquinavit, adpersit: nec quisquam fingere contentus est levia, cum magnitudine mendacii fidem
5 quaerat.

Quanto illa melior via, qua servatur illi species 1 XXXI
amicitiae et, si reverti ad sanitatem velit, etiam ami-
citia! Vincit malos pertinax bonitas, nec quisquam
tam duri infestique adversus diligenda animi est, ut
10 etiam in iniuria bonos non amet, quibus hoc quoque
coepit debere, quod impune non solvit. Ad illa itaque 2
cogitationes tuas flecte: „Non est relata mihi gratia;
quid faciam? quod di, omnium rerum optimi auctores,
qui beneficia ignorantibus dare incipiunt, ingratis per-
15 severant. Alius illis obicit necligentiam nostri, alius 3
iniquitatem; alius illos extra mundum suum proicit
et ignavos hebetesque sine luce, sine ullo opere de-
stituit; alius solem, cui debemus, quod inter laborem
quietemque tempus divisimus, quod non tenebris mersi
20 confusionem aeternae noctis effugimus, qui annum
cursu suo temperat et corpora alit, sata evocat, per-
coquit fructus, saxum aliquod aut fortuatorum ignium
globum et quidvis potius quam deum adpellat. Nihilo 4
minus tamen more optimorum parentum, qui male-
dictis suorum infantium adrident, non cessant di bene-
25 ficia congerere de beneficiorum auctore dubitantibus,
sed aequali tenore bona sua per gentes populosque
distribuunt; unam potentiam, prodesse, sortiti spargunt

16 *Epic. fr. 364 Us.*

1 potuerit *Wsg.* || 4 magnitudinem **R** || 6 illam **G** | quae
N¹ || 7 vult **S** || 9 infestiquem **R** || 10 in iniuria *Lps.* iniuriam
NR iniuriatus (us *ex os G*) **GP** | hoc ξ hic **O** || 11 inpugne **N**¹ |
At illa **O** *corr.* **N**² || 12 mihi relata **GP** || 14 ignorantibus *Agricola* ||
16 alius alios **G** | prodicit **N**¹ || 19 tempus | uitam **G** || 20 qui ξ
quo (suo *om.*) **G** quod **O** || 23 et qui diis **G** et quid ius **P** ||
24 parentum **N**² || 26 auctorem **N**¹ || 27 si equali **G** | peragentes **G** ||
28 sortitis parcunt **N**¹ pot. sortiti (sorti **G**) prodesse. Spargunt **GP**

oportunis imbribus terras, maria flatu movent, siderum
 cursu notant tempora, hiemes aestatesque interventu
 lenioris spiritus molliunt, errorem labentium animarum
 5 placidi ac propitii ferunt. Imitemur illos; demus, etiam
 si multa in inritum data sunt; demus nihilo minus 5
 aliis, demus ipsis, apud quos facta iactura est. Nemi-
 nem ad excitandas domos ruina deterruit, et, cum
 penates ignis absumpsit, fundamenta tepente adhuc
 area ponimus et urbes haustas saepius eidem solo
 credimus; adeo ad bonas spes pertinax animus est. 10
 Terra marique humana opera cessarent, nisi male tem-
 XXXII ptata retemptare libuisset. Ingratus est: non mihi
 fecit iniuriam, sed sibi; ego beneficio meo, cum darem,
 usus sum. Nec ideo pigrius dabo, sed diligentius;
 quod in hoc perdidit, ab aliis recipiam. Sed huic ipsi 15
 beneficium dabo iterum et tamquam bonus agricola
 cura cultuque sterilitatem soli vincam; perit mihi
 beneficium, iste hominibus. Non est magni animi
 beneficium dare et perdere; hoc est magni animi per-
 dere et dare.“

20

3 leniore spū O (unde interveniente Haase interdum venti
 Skutsch) corr. ε | animorum ω || 4 placiti N¹ || 5 in GPS om. NR ||
 6 quod R¹ | iact. facta GP | tactura N¹ natura S || 7 ad
 om. S || 8 adsumpsit N¹ | repente RGP || 9 eidem N eodem
 N²O | solo ponimus credimus O corr. Grut. || 11 male temptata
 temptare S male temptare temptare (prius tempt. eras. in R)
 NR male ruentia iterum temptare GP corr. Mg. || 12 nec mihi
 S || 13 bnfcio (o ex um) G || 14 prigrius N || 16 iterum om. S |
 et tam bonus N¹ || 17 <aut> perit Gertz, praetulerim perit <si> ||
 18 hominibus (sic) N omnibus N²O

LIB ANNEI SENECE DE BENEFICIIS (BENEFICII N) LIB. VII. EXPL
 INCIP. LIB. I. DE CLEMENTIA FELICITER NR Expliū liber vii de
 beneficiis INCIPIT LIBER PRIMVS ANNEI SENECE DE CLEMENTIA AD
 NERONEM P Expliū vii lib. anei senece de bēficiis Īcip seneca
 de paupertate S EXPLICIT LIBER. VII. ANNEI SENECE DE BENEFICIIS
 INCIPIT EIVSDEM DE CLEM̄TIA AD NERONEM IMPERATOREM DISCIPLM SVV
 LIBER PRIMVS F Nulla subscriptio in G

L. ANNAEI SENECAE

AD

NERONEM CAESAREM

DE CLEMENTIA

LIBER I

Scribere de clementia, Nero Caesar, institui, ut ¹ quodam modo speculi vice fungerer et te tibi ostenderem perventurum ad voluptatem maximam omnium. Quamvis enim recte factorum verus fructus sit fecisse ⁵ nec ullum virtutum pretium dignum illis extra ipsas sit, iuvat inspicere et circumire bonam conscientiam, tum inmittere oculos in hanc immensam multitudinem discordem, seditiosam, inpotentem, in perniciem alienam suamque pariter exultaturam, si hoc iugum fregerit, ¹⁰ et ita loqui secum: „Egone ex omnibus mortalibus ² placui electusque sum, qui in terris deorum vice fungerer? Ego vitae necisque gentibus arbiter; qualem quisque sortem statumque habeat, in mea manu positum est; quid cuique mortalium fortuna datum velit,

INCIĀ. SENECA DE CLEMĒTIA **A** Incipit lib̄ annei Senecae de clem̄tia Ad neronē **L** Exlicī de paupertate. Incip̄ Seneca de clem̄tia ad neronē .f. cesarē **S**; de **NRFP** *vd. p. 216*

1 proposui ut **S** || **3** max. uoluntatem **S** || **5** ipsa **F** || **6** circum ire **N**¹ || **7** in hanc *om.* **P**¹ in hac **NR** || **9** Sed qui/// iugum (*sub ras. d*) **L**¹ || **10** et *om.* **O** | loquitur **L** || **12** necis qui **N**¹ | arb. gentibus **AFL** || **13** statum **P** | manu mea **AFLP** || **14** motalium **N** mota///lium (*r ss.*) **R** | fortuna/// (*sub ras. tū*) **N**

meo ore pronuntiat; ex nostro responso laetitiae causas
 populi urbesque concipiunt; nulla pars usquam nisi
 volente propitioque me floret; haec tot milia gladiatorum,
 quae pax mea comprimit, ad nutum meum stringentur;
 quas nationes funditus excidi, quas transportari, quibus 5
 libertatem dari, quibus eripi, quos reges mancipia fieri
 quorumque capiti regium circumdari decus oporteat,
 quae ruant urbes, quae oriantur, mea iuris dictio est.
 3 In hac tanta facultate rerum non ira me ad iniqua
 supplicia conpulit, non iuvenilis inpetus, non temeritas 10
 hominum et contumacia, quae saepe tranquillissimis
 quoque pectoribus patientiam extorsit, non ipsa osten-
 tandae per terrores potentiae dira, sed frequens magnis
 imperiis gloria. Conditum, immo constrictum apud
 me ferrum est, summa parsimonia etiam vilissimi 15
 sanguinis; nemo non, cui alia desunt, hominis nomine
 4 apud me gratosus est. Severitatem abditam, at cle-
 mentiam in procinctu habeo; sic me custodio, tam-
 quam legibus, quas ex situ ac tenebris in lucem evo-
 cavi, rationem redditurus sim. Alterius aetate prima 20
 motus sum, alterius ultima; alium dignitati donavi,
 alium humilitati; quotiens nullam inveneram miseri-
 cordiae causam, mihi peperci. Hodie dis immortalibus,
 si a me rationem repetant, adnumerare genus humanum
 5 paratus sum.“ Potes hoc, Caesar, audacter praedicare 25
 omnia, quae in fidem tutelamque tuam venerunt, tuta

1 causa P || 2 unquam A || 3 milia quae populus
 uocantur pars mea opprimit. Nec tot milia gladiatorum ad
 nutum m. str. T | gladiatorum (l ex r) N || 4 comprimat R¹ ||
 8 ruunt L¹ | mea NR mei O | ditio A || 9 reum R¹ || 11 tran-
 quillissimi (-quill. R) NR s add. N² || 12 ostendendae L || 13 sed
 NR et O || 14 immo strictum AFL || 16 non om. A | desunt N
 desint O | nomine om. L || 17 abditat R | ac N¹ || 19 ex situ s
 exitu NR ex abdito O || 20 sum N¹ || 22 inueram R¹ || 23 per-
 perci N¹ peperci Bhr. || 25 sim L¹ | haec L² || 26 tute lamberi
 NRF suppl. Gertz tutelam heri (m. rec. in P in mg. geri) LP
 tutelamque suscepisti nihil A omniaque (omnia aequae Bhr.)
 in fida tutela haberi T Bhr., alii aliter

haberi, nihil per te neque vi neque clam adimi rei publicae. Rarissimam laudem et nulli adhuc principum concessam concupisti innocentiam. Non perdit operam nec bonitas ista tua singularis ingratos aut malignos
5 aestimatores nancta est. Refertur tibi gratia; nemo unus homo uni homini tam carus umquam fuit, quam tu populo Romano, magnum longumque eius bonum. Sed ingens tibi onus inposuisti; nemo iam divum
6 Augustum nec Ti. Caesaris prima tempora loquitur nec, quod te imitari velit, exemplar extra te quaerit; principatus tuus ad gustum exigitur. Difficile hoc fuisset, si non naturalis tibi ista bonitas esset, sed ad tempus sumpta. Nemo enim potest personam diu ferre, ficta cito in naturam suam recidunt; quibus veritas
15 subest quaeque, ut ita dicam, ex solido enascuntur, tempore ipso in maius meliusque procedunt. Magnam
7 adibat aleam populus Romanus, cum incertum esset, quo se ista tua nobilis indoles daret; iam vota publica in tuto sunt; nec enim periculum est, ne te subita
20 tui capiat oblivio. Facit quidem avidos nimia felicitas, nec tam temperatae cupiditates sunt umquam, ut in eo, quod contigit, desinant; gradus a magnis ad

1 clam abstraxisti R·P· A clam ·R·P· ereptum T clamati
 (clamante *suprascripto* uel more, *in mg.* uel dāno uel etiam
 dānato L clam agi *m. rec. in P*) R·P· (rei p̄. NR) O *corr.*
Haupt clam damni dari r. p. *Mg.* clam mali r. p. parari *Bhr.* ||
 2 ad hunc AL¹ ad S | principium N¹S || 3 innocentiae *Wsg.* |
 perdit N perdis N²OS || 4 singulari N¹ | aut ingr. aut S || 5 nacta
 (*saepius*) ALPS | ti N¹ || 6 usquam L || 7 p̄r NR p. r. F P. R. ALP
 (*similiter infra*) || 8 ingens AL indigens O | honus N¹F || 9 aūg
 AP | tiberii (tyb. LP) AFLP || 10 te *prius del. Bhr.* || 11 gustum
 N augustum (aūg P) RAFF iugitatem (uel iugiter ss.) L ad anni
 gustum *Lps.* || 12 fuisse N¹ | bon. fuisset ALP || 13 personam (ali-
 quam ss. *m. rec.*) P || 14 fictam. Cito i. n. s. recidit L || 15 exolido
 N¹ | enascantur P¹ nascuntur S || 16 que *om.* N¹ || 17. aleam
 (-iam R) NR albam O || 18 quos estatus NR quo se statu
 (status N²) N²O *corr. Haase* quos aestus tua *Bhr.* | mobilis
Gertz || 19 nec te FP || 20 nimi N¹ || 21 cupiditate S || 22 contingit
 O *corr. Erasmus* | gratus N¹ | malignis S

maiora fit, et spes inprobissimas conplectuntur insperata
 adsecuti; omnibus tamen nunc civibus tuis et haec
 confessio exprimitur esse felices et illa nihil iam his
 8 accedere bonis posse, nisi ut perpetua sint. Multa
 illos cogunt ad hanc confessionem, qua nulla in homine 5
 tardior est: securitas alta, adfluens, ius supra omnem
 iniuriam positum; obversatur oculis laetissima forma
 rei publicae, cui ad summam libertatem nihil deest
 9 nisi pereundi licentia. Praecipue tamen aequalis ad
 maximos imosque pervenit clementiae tuae admiratio; 10
 cetera enim bona pro portione fortunae suae quisque
 sentit aut expectat maiora minoraque, ex clementia
 omnes idem sperant; nec est quisquam, cui tam valde
 innocentia sua placeat, ut non stare in conspectu cle-
 mentiam paratam humanis erroribus gaudeat. 15

II 1 Esse autem aliquos scio, qui clementia pessimum
 quemque putent sustineri, quoniam nisi post crimen
 supervacua est et sola haec virtus inter innocentes
 cessat. Sed primum omnium, sicut medicinae apud
 aegros usus, etiam apud sanos honor est, ita clemen- 20
 tiam, quamvis poena digni invocent, etiam innocentes
 colunt. Deinde habet haec in persona quoque innocen-
 tium locum, quia interim fortuna pro culpa est; nec
 innocentiae tantum clementia succurrit, sed saepe vir-
 tuti, quoniam quidem condicione temporum incidunt 25
 quaedam, quae possint laudata puniri. Adice, quod
 magna pars hominum est, quae reverti ad innocentiam
 2 possit, si * Non tamen volgo ignoscere decet; nam
 ubi discrimen inter malos bonosque sublatum est, con-

2 onibus N¹ || 3 esse <se> Erasmus || 4 nisi LT om. O ||
 7 obuersatur AT observatur S observabatur L obuersabatur
 (b alt. ex s N) O | oculus A occidis S | altissima S | formaret p̄ N¹ ||
 8 p(opulo) r(omano) S || 9 per eum diligentia O pereundi licentia
 R² | aequales N¹ || 14 placea N¹ || 17 putant L | sustinere N¹ ||
 19 cessat] distat F¹ | medicine (uel a ss.) L || 20 clementia L || 24 in-
 nocentia aetati (aetatum N aetatis A) O -ntia m̄m P² -nti aetatum
 N² | clementia N -ntiae A clementi O || 26 laudata N laudabiliter
 A laudate O | adici N¹ || 28 Sed AT si O lacunam statuit Lps.

fusio sequitur et vitiorum eruptio; itaque adhibenda moderatio est, quae sanabilia ingenia distinguere a deploratis sciat. Nec promiscuam habere ac volgarem clementiam oportet nec abscisam; nam tam omnibus
 5 ignoscere crudelitas quam nulli. Modum tenere debemus; sed quia difficile est temperamentum, quidquid aequo plus futurum est, in partem humaniorem praeponderet.

Sed haec suo melius loco dicentur. Nunc in tres 1 III
 10 partes omnem hanc materiam dividam. Prima erit manumissionis; secunda, quae naturam clementiae habitumque demonstret: nam cum sint vitia quaedam virtutes imitantia, non possunt secerni, nisi signa, quibus dinoscantur, inpresseris; tertio loco quaeremus, quo
 15 modo ad hanc virtutem perducatur animus, quomodo confirmet eam et usu suam faciat.

Nullam ex omnibus virtutibus homini magis con- 2
 venire, cum sit nulla humanior, constet necesse est non solum inter nos, qui hominem sociale animal communi
 20 bono genitum videri volumus, sed etiam inter illos, qui hominem voluptati donant, quorum omnia dicta factaque ad utilitates suas spectant; nam si quietem petit et otium, hanc virtutem naturae suae nactus est, quae pacem amat et manus retinet. Nullum tamen 3
 25 clementia ex omnibus magis quam regem aut principem decet. Ita enim magnae vires decori gloriaeque sunt, si illis salutaris potentia est; nam pestifera vis est

1 irruptio L¹ || 3 vulgare (m *add.* N²) NR || 4 dementia S ||
 5 crud. est AFLP | modō N¹ modo (u *super* o *alt.*) R | teneri L¹ ||
 7 parte N¹ || 9 suo loco melius AFLP || 10 deuitam N¹ || 11 manus iniectionis Mg. in animi remissi bonis Thomas monitionis JMueller | secunda atque nat. N secundaque N² sec. ea, quae Gertz || 12 demonstrent NR || 14 discantur L | quaeritur A quaerimus O *corr.* ω || 15 uirt. hanc R¹ || 17 N. enim ex L N. uero ex T | magis L *et ante* hom. T sic A *om.* O || 19 homines A | commune ibono genitō N¹ || 20 sed et A || 21 omnia quorum P || 22 utilitatem suam AFLP || 25 ac pr. S || 26 magne uiris RF magni iuris (*dec. om.*) L magnis uiris S | sunt] est S

valere ad nocendum. Illius demum magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse quam pro se sciunt, cuius curam excubare pro salute singulorum atque universorum cottidie experiuntur, quo procedente non, tamquam malum aliquod aut noxium 5 animal e cubili prosilierit, diffugiunt, sed tamquam ad clarum ac beneficum sidus certatim advolant. Obicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi et substernere corpora sua, si per stragem illi humanam iter ad salutem struendum sit, somnum eius nocturnis excubiis muniunt, latera obiecti circumfusique defendunt, 10 4 incurrentibus periculis se obponunt. Non est hic sine ratione populis urbibusque consensus sic protegendis amandisque reges et se suaque iactandi, quocumque desideravit imperantis salus; nec haec vilitas sui est aut 15 dementia pro uno capite tot milia excipere ferrum ac multis mortibus unam animam redimere nonnumquam 5 senis et invalidi. Quemadmodum totum corpus animo deservit et, cum hoc tanto maius tantoque speciosius sit, ille in occulto maneat tenuis et in qua sede latitet 20 incertus, tamen manus, pedes, oculi negotium illi gerunt, illum haec cutis munit, illius iussu iacemus aut inquieti discurremus, cum ille imperavit, sive avarus dominus est, mare lucri causa scrutamur, sive ambitiosus, iam dudum dextram flammis obicimus aut voluntarii 25 terram subsiluimus, sic haec immensa multitudo unius animae circumdata illius spiritu regitur, illius ratione flectitur pressura se ac fractura viribus suis, nisi consilio sustineretur.

2 quam FLP | omnes non tam A | tam pro aliis quam S
 3 cura P || 5 praecedente L | malo N¹ || 7 beneficium N¹RS ||
 14 regis Gertz | quandocumque Gertz || 15 nam haec A | vitalis
 AFL || 16 clementia AFLP || 18 inualidis N¹ || 19 haec L ||
 20 sit et L || 21 magnus s p. N¹ | illius AF || 22 usu L | inquietis
 N¹ || 25 abicimus RPL (uel ad ss. L²) obicimus T¹ | voluntarii
 (s. volentes) terram conieci uoluntariam (-arii L -arie A) O
 -tarie sub solum ivimus Lps. volentes rimam subs. v. d. apud
 Schultess || 27 anima O corr. ω | circadata NR || 28 consilio om. A

Suam itaque incolumitatem amant, cum pro uno ¹ IV
 homine denas legiones in aciem deducunt, cum in pri-
 mam frontem procurrununt et adversa volneribus pectora
 ferunt, ne imperatoris sui signa vertantur. Ille est
⁵ enim vinculum, per quod res publica cohaeret, ille
 spiritus vitalis, quem haec tot milia trahunt nihil ipsa
 per se futura nisi onus et praeda, si mens illa imperii
 subtrahatur.

Rege incolumi mens omnibus una;
¹⁰ amisso rupere fidem.

Hic casus Romanae pacis exitium erit, hic tanti for- ²
 tunam populi in ruinas aget; tam diu ab isto periculo
 aberit hic populus, quam diu sciet ferre frenos, quos
 si quando abruperit vel aliquo casu discussos reponi
¹⁵ sibi passus non erit, haec unitas et hic maximi im-
 perii contextus in partes multas dissiliet, idemque huic
 urbi finis dominandi erit, qui parendi fuerit. Ideo ³
 principes regesque et quocumque alio nomine sunt
 tutores status publici non est mirum amari ultra pri-
²⁰ vatas etiam necessitudines; nam si sanis hominibus
 publica privatis potiora sunt, sequitur, ut is quoque
 carior sit, in quem se res publica convertit. Olim
 enim ita se induit rei publicae Caesar, ut seduci alte-
²⁵ rum non posset sine utriusque pernicie; nam et illi
 viribus opus est et huic capite.

Longius videtur recessisse a proposito oratio mea, ¹ V
 at mehercules rem ipsam premit. Nam si, quod adhuc
 colligit, tu animus rei publicae tuae es, illa corpus

9 Verg. g. IV 212

2 densas Gertz | prima fronte AFL || 5 uinc. peioresp̄ N¹
 vinc. quo res Gertz || 7 futuro N¹ || 9 una est Verg. || 12 ruinam
 L || 14 et aliquo A | discussus N¹ || 15 sibi prorsus L || 17 dom.
 finis AFLP || 19 tutiores A | mirum ari N¹ || 21 ut his N¹F ||
 23 uis educi N¹ || 24 et illi A ut illi O ut . . ita et T || 25 hic
 N¹ || 27 premis AFLP | quid AFLP | ad hunc (saepius) L¹ ||
 28 colligitur s̄ collegit Bhr.

tuum, vides, ut puto, quam necessaria sit clementia; tibi enim parcis, cum videris alteri parcere. Parcendum itaque est etiam improbandis civibus non aliter quam membris languentibus, et, si quando misso sanguine opus est, sustinenda est *manus*, ne ultra, quam necesse 5
 2 sit, incidat. Est ergo, ut dicebam, clementia omnibus quidem hominibus secundum naturam, maxime tamen decora imperatoribus, quanto plus habet apud illos, quod servet, quantoque in maiore materia adparet. Quantulum enim nocet privata crudelitas! principum 10
 3 saevitia bellum est. Cum autem virtutibus inter *se sit* concordia nec ulla altera melior aut honestior sit, quaedam tamen quibusdam personis aptior est. Decet magnanimitas quemlibet mortalem, etiam illum, infra quem nihil est; quid enim maius aut fortius quam 15
 4 malam fortunam retundere? haec tamen magnanimitas in bona fortuna laxiorem locum habet meliusque in tribunali quam in plano conspicitur. Clementia, in quamcumque domum pervenerit, eam felicem tranquillamque praestabit, sed in regia, quo rarior, eo 20
 mirabilior. Quid enim est memorabilius quam eum, cuius irae nihil obstat, cuius graviori sententiae ipsi, qui pereunt, adsentiuntur, quem nemo interpellaturus est, immo, si vehementius excanduit, ne deprecaturus est quidem, ipsum sibi manum inicere et potestate 25
 sua in melius placidiusque uti hoc ipsum cogitantem: „Occidere contra legem nemo non potest, servare
 5 nemo praeter me“? Magnam fortunam magnus animus decet, qui, nisi se ad illam extulit et altior stetit, illam quoque infra *ad* terram deducit; magni 30

1 clem. sit AFL || 5 manus *add.* Haase dextra Schultess sustinendum T || 6 insidat (-deat A) O *corr.* Haase || 9 quid N¹ | maiori A || 11 inter se sit ω interest L inter O || 12 concordia A¹ || 14 magna animitas N¹ || 15 quae L | uel fortius L in fortibus AF || 16 malam *om.* FS | nec tamen A || 20 ratiore N¹ || 23 interrogaturus AFP -rogatus L || 24 nec AL || 25 est *del.* ε || 27 non *om.* AFL || 28 nemo *om.* L || 29 sed ad N¹ || 30 ad *add.* Lps. terram *del.* Rossbach infra turbam J Mueller infractam Petersen

autem animi proprium est placidum esse tranquillum-
 que et iniurias atque offensiones superne despicerere.
 Muliebri est furere in ira, ferarum vero nec genero-
 sarum quidem praemordere et arguere proiectos. Ele-
 5 phanti leonesque transeunt, quae inpulerunt; ignobilis
 bestiae pertinacia est. Non decet regem saeva nec 6
 inexorabilis ira, non multum enim supra eum eminent,
 cui se irascendo exaequat; at si dat vitam, si dat
 dignitatem periclitantibus et meritis amittere, facit,
 10 quod nulli nisi rerum potenti licet; vita enim etiam
 superiori eripitur, numquam nisi inferiori datur. Ser- 7
 vare proprium est excellentis fortunae, quae numquam
 magis suspici debet, quam cum illi contigit idem posse
 quod dis, quorum beneficio in lucem edimur tam boni
 15 quam mali. Deorum itaque sibi animum adserens
 princeps alios ex civibus suis, quia utiles bonique sunt,
 libens videat, alios in numerum relinquat; quosdam
 esse gaudeat, quosdam patiatur.

Cogitatio, in hac civitate, in qua turba per latissima 1 VI
 20 itinera sine intermissione defluens eliditur, quotiens
 aliquid obstitit, quod cursum eius velut torrentis rapidi
 moraretur, in qua tribus eodem tempore theatris caveae
 postulantur, in qua consumitur, quidquid terris omni-
 bus aratur, quanta solitudo ac vastitas futura sit, si
 25 nihil relinquatur, nisi quod iudex severus absolverit.
 Quotus quisque ex quaesitoribus est, qui non ex ipsa 2

1 autem] *om.* **AS** as (*sic*) *add.* **S**² | est propr. **AFLP** est
om. **S** | placitum **N**¹ || 2 que *om.* **S** | iniuriam **S** | ini. offensiones-
 que **A** | offensionem **S** | despicerere **N**¹ || 3 ferararum **N**¹ | nec **S**
 et **O** et ne *Haase* et gen. <ne id> q. *Bhr.* || 4 proiectos — bestiae
om. **AFLT** || 8 vitam si *ω* uitati **N** uitam **O** || 9 dign. *om.* **A** |
 admittere **N**¹ || 10 et sup. **A** || 11 inferi **R**¹ || 12 fornacis **R**¹ ||
 13 suscipi **N**¹ suscipi **L** supplici **A** || 19 Cogitato **T** Cogitate
 (-itet **L**) **O** || 20 eliditur **A** eligitur **O** || 21 obstat **AFL** || 22 more-
 tur **AL** | theatriis **RL** | caveae *scripsi* uiae (*ex* uuae **L**) **O** ||
 23 postolantur **NR** populo stipantur *Gertz* || 24 si *om.* **L** ||
 25 relinquatur *Wsg.* || 26 quod tu quisquae **N**¹ | quaestoribus **O**
corr. *Mg.* | ex *om.* **T**

ea lege teneatur, qua quaerit? quotus quisque accusator vacat culpa? Et nescio, an nemo ad dandam veniam difficilior sit, quam qui illam petere saepius meruit.

- 3 Peccavimus omnes, alii gravia, alii leviora, alii ex destinato, alii forte impulsivi aut aliena nequitia ablati; 5 alii in bonis consiliis parum fortiter stetimus et innocentiam inviti ac retinentes perdidimus; nec deliquimus tantum, sed usque ad extremum aevi delinquemus.
- 4 Etiam si quis tam bene iam purgavit animum, ut nihil obturbare eum amplius possit ac fallere, ad innocentiam 10 tamen peccando pervenit.

- VII 1 Quoniam deorum feci mentionem, optime hoc exemplum principi constituam, ad quod formetur, ut se talem esse civibus, quales sibi deos velit. Expedi ergo habere inexorabilia peccatis atque erroribus numina, expedit usque ad ultimam infesta perniciem? 15 Et quis regum erit tutus, cuius non membra haruspices colligant? Quod si di placabiles et aequi delicta potentium non statim fulminibus persequuntur, quanto aequius est hominem hominibus praepositum miti animo 20 exercere imperium et cogitare, uter mundi status gratior oculis pulchriorque sit, sereno et puro die, an cum fragoribus crebris omnia quatiantur et ignes hinc atque illinc micant! Atqui non alia facies est quieti 3 moratique imperii quam sereni caeli et nitentis. Cru- 25 dele regnum turbidum tenebrisque obscurum est, inter trementes et ad repentinum sonitum expavescentes ne

1 ea N om. N²OT et ipse ea Gertz | quia R¹ quam AFL || 4 omnes om. R¹ || 7 renitentes AF | deliquimus AP² derelinquimus (-liquimus FL) O || 8 delinquaemus N deliquimus A delinquimus N²O || 9 iam om. AFL || 10 ac] aut A | pallere N¹ | innoc.] noxam A || 12 fecit L¹ || 13 constuam N || 14 qualem A | uellit expetit N¹ || 15 nomina N¹ || 16 ad om. N¹ || 17 equis Pinc. | regnum erit totus N¹ | tutus? cuius . . colligent? Mg. || 18 et om. A | aequae (aeque P) O corr. ω || 19 fluminibus consequuntur F || 20 mitti N¹ || 21 uter NR utrum O || 24 illic F | qui ei L || 25 moderatique T | nititentes N¹ || 26 turbidumque et obsc. tenebris A

eo quidem, qui omnia perturbat, inconcusso. Facilius
 privatis ignoscitur pertinaciter se vindicantibus; possunt
 enim laedi, dolorque eorum ab iniuria venit; timent
 praeterea contemptum, et non rettulisse laedentibus
 5 gratiam infirmitas videtur, non clementia; at cui ultio
 in facili est, is omissa ea certam laudem mansuetu-
 dinis consequitur. Humili loco positus exercere manum, 4
 litigare, in rixam procurrare ac morem irae suae gerere
 liberius est; leves inter paria ictus sunt; regi vocife-
 10 ratio quoque verborumque intemperantia non ex ma-
 iestate est.

Grave putas eripi loquendi arbitrium regibus, 1 VIII
 quod humillimi habent. „Ista“ inquis „servitus est,
 non imperium.“ Quid? tu non experiris istud nobis
 15 esse, tibi servitatem? Alia condicio est eorum, qui in
 turba, quam non excedunt, latent, quorum et virtutes,
 ut adpareant, diu luctantur et vitia tenebras habent;
 vestra facta dictaque rumor excipit, et ideo nullis
 magis curandum est, qualem famam habeant, quam
 20 qui, qualemcumque meruerint, magnam habituri sunt.
 Quam multa tibi non licent, quae nobis beneficio tuo 2
 licent! Possum in qualibet parte urbis solus incedere
 sine timore, quamvis nullus sequatur comes, nullus sit
 domi, nullus ad latus gladius; tibi in tua pace armato
 25 vivendum est. Aberrare a fortuna tua non potes;
 obsidet te et, quocumque descendis, magno adparatu
 sequitur. Est haec summae magnitudinis servitus non 3
 posse fieri minorem; sed cum dis tibi communis ipsa

1 praeturbat N¹ | inconcussa A || 3 l(a)eti NR || 4 letentibus
 N¹ || 6 certa N¹ contra L || 7 positus A || 8 ligare N¹ | aut L |
 mortem N¹ || 9 uel (reg)is ss. L² || 10 interpretantia A || 13 inquis
 T inquit O || 14 esse nobis A nobis non esse T sicut nobis
 Gertz expertus istud nosti esse Schultess || 17 appereant N ||
 18 dicquae N¹ | accipit S | nulli FP || 19 famem habeat S ||
 20 meruerunt P¹ | magna N¹ || 23 inatimore N¹ | nullus prius
 om. L | <custos> sit Wsg. || 24 allatus AFL¹ | in om. L | tua
 arce Bhr. || 25 forna R¹ | po///test N¹ || 26 apparato R || 27 est
 NRP et AFL || 28 comm. om. AFL | ista Erasmus

necessitas est. Nam illos quoque caelum adligatos tenet, nec magis illis descendere datum est quam tibi
 4 tutum; fastigio tuo adfixus es. Nostros motus pauci sentiunt, prodire nobis ac recedere et mutare habitum sine sensu publico licet; tibi non magis quam soli
 5 latere contingit. Multa circa te lux est, omnium in istam conversi oculi sunt; prodire te putas? oriris.
 5 Loqui non potes, nisi ut vocem tuam, quae ubique sunt gentes, excipiant; irasci non potes, nisi ut omnia tremant, quia neminem affligere, nisi ut, quidquid
 10 circa fuerit, quatiatur. Ut fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu, sic animadversiones magnarum potestatum terrent latius quam nocent, non sine causa; non enim, quantum fecerit, sed quantum facturus sit,
 6 cogitatur in eo, qui omnia potest. Adice nunc, quod
 15 privatos homines ad accipiendas iniurias oportuniores acceptarum patientia facit, regibus certior est ex mansuetudine securitas, quia frequens vindicta paucorum
 7 odium obprimit, omnium inritat. Voluntas oportet ante saeviendi quam causa deficiat; alioqui, quemad-
 20 modum praecisae arbores plurimis ramis repullulant et multa satorum genera, ut densiora surgant, reciduntur, ita regia crudelitas auget inimicorum numerum tollendo; parentes enim liberique eorum, qui interfecti sunt, et propinqui et amici in locum singulorum
 25 succedunt.

IX 1 Hoc quam verum sit, admonere te exemplo domestico volo. Divus Augustus fuit mitis princeps, si quis illum a principatu suo aestimare incipiat; in

3 tutum *del. Mrt.* Tu f. *Bhr.* Tu item f. *Gertz* | est N¹R¹ |
 nutus A || 6 contingi F | circa *Lps.* contra O || 7 te. te A |
 putas ω putes O | oreris N¹ oriri A || 10 praemant N pr(a)emantur
 N²OS *corr. Mrt.* | quia — quatiatur *om.* P | quia N sic N²AFL
 sic quia RS quin nem. *Bhr.* | adflige N¹ potes affligere S adfliges
Haase || 16 accipienda N¹ || 19 reprimit AFLP || 21 repullulant
 (pu in *longiore ras.* N) NR || 22 resurgant T || 25 loco A ||
 29 principio S | in NRP iam AFLS

communi quidem rei publicae gladium movit. Cum
 hoc aetatis esset, quod tu nunc es, duodevicesimum
 egressus annum, iam pugiones in sinum amicorum
 absconderat, iam insidiis M. Antonii consulis latus
 5 petierat, iam fuerat collega proscriptionis. Sed cum 2
 annum quadragesimum transisset et in Gallia mora-
 retur, delatum est ad eum indicium L. Cinnam, stolidi
 ingenii virum, insidias ei struere; dictum est, et ubi
 et quando et quemadmodum adgredi vellet; unus ex
 10 consciis deferebat. Constituit se ab eo vindicare et 3
 consilium amicorum advocari iussit. Nox illi inquieta
 erat, cum cogitaret adulescentem nobilem, hoc detracto
 integrum, Cn. Pompei nepotem, damnandum; iam unum
 hominem occidere non poterat, cui M. Antonius pro-
 15 scriptionis edictum inter cenam dictarat. Gemens sub 4
 inde voces varias emittebat et inter se contrarias:
 „Quid ergo? ego percussorem meum securum ambulare
 patiar me sollicito? Ergo non dabit poenas, qui tot
 civilibus bellis frustra petitum caput, tot navalibus,
 20 tot pedestribus proeliis incolume, postquam terra mari-
 que pax parata est, non occidere constituat, sed in-
 molare?“ (nam sacrificantem placuerat adoriri). Rursus 5
 silentio interposito maiore multo voce sibi quam Cinnae
 irascebatur: „Quid vivis, si perire te tam multorum
 25 interest? quis finis erit suppliciorum? quis sanguinis?
 Ego sum nobilibus adulescentulis expositum caput, in
 quod mucrones acuunt; non est tanti vita, si, ut ego

1 · R · P. (sic et AFP) commodo gl. L re publica ω rei p.
 <clade> Mg. || 2 quo A || 4 .m. catonis S || 5 proscriptionis NR ||
 6 xl. S sexagesimum Wesseling | et om. NR || 7 iudicium PS et fort.
 N¹ | lucium annam S | uel solidi ss. L² || 9 et quando om. NR |
 ingredi R¹ | de consociis A ex sociis L¹ || 10 const. se ALS
 constituisse O | et NR om. OS || 11 iubet F | illa P¹S¹ || 13 pompeii
 AFLP || 14 cum . . dictaret OS corr. Mg. cum (qui) M. Antonio
 Pinc. | antonii ALS || 16 uarias om. S | emitteret S || 17 ego ne
 S || 19 appetitum A || 20 terram NR || 21 parata N parta N²OS |
 constituit A || 23 anne (semper) S || 24 quid est? si S || 25 inter
 se L¹ || 26 nob. exceptus adol. in quo S || 27 quo N²S

6 non peream, tam multa perdenda sunt.“ Interpellavit tandem illum Livia uxor et: „Admittis“ inquit „muliebre consilium? Fac, quod medici solent, qui, ubi usitata remedia non procedunt, temptant contraria. Severitate nihil adhuc profecisti; Salvidienum Lepidus secutus 5 est, Lepidum Murena, Murenam Caepio, Caepionem Egnatius, ut alios taceam, quos tantum ausos pudet. Nunc tempta, quomodo tibi cedat clementia; ignosce L. Cinnae. Deprensus est; iam nocere tibi non potest, 7 prodesse famae tuae potest.“ Gavisus, sibi quod advocatum invenerat, uxori quidem gratias egit, renuntiari autem extemplo amicis, quos in consilium rogaverat, imperavit et Cinnam unum ad se accersit dimissisque omnibus e cubiculo, cum alteram Cinnae poni cathedram iussisset: „Hoc“ inquit „primum a te peto, ne 15 me loquentem interpelles, ne medio sermone meo proclames; dabitur tibi loquendi liberum tempus. Ego te, Cinna, cum in hostium castris invenissem, non factum tantum mihi inimicum sed natum, servavi, patrimonium tibi omne concessi. Hodie tam felix et 20 tam dives es, ut victo victores invideant. Sacerdotium tibi petenti praeteritis conpluribus, quorum parentes mecum militaverant, dedi; cum sic de te meruerim, 9 occidere me constituisti.“ Cum ad hanc vocem exclamasset procul hanc ab se abesse dementiam: „Non 25 praestas“ inquit „fidem, Cinna; convenerat, ne interloquereris. Occidere, inquam, me paras“; adiecit locum, socios, diem, ordinem insidiarum, cui commissum esset

2 eum L | muebrae NR || 3 usitare media N¹ || 5 saluii donum (in mg. Sabidenum, ubi b ex l) L saluidenum (salyd. S) OS recte in T || 6 murrera murreram (uel n bis ss.) L || 7 egn. N ignatius OS | putet N¹ || 8 temptato A || 9 deprehensus AFLPS | est om. S || 10 Gavisus quod ad uotum inu. uxorem S ad uotum etiam L || 11 ren. dum extemplo S || 12 concilium S | rogavit A || 13 accersit FPS arcessit NR accersuit AL | demissisque N¹L || 14 se cub. N¹ || 16 sermones N¹ || 17 lib.] integrum S || 21 es ante et AFLPS || 26 conueneram A || 28 estset N¹

ferrum. Et cum defixum videret nec ex conventione 10
iam, sed ex conscientia tacentem: „Quo“ inquit „hoc
animo facis? ut ipse sis princeps? male mehercules
cum populo Romano agitur, si tibi ad imperandum
5 nihil praeter me obstat. Domum tueri tuam non potes,
nuper libertini hominis gratia in privato iudicio supera-
tus es; adeo nihil facilius potes quam contra Caesarem
advocare. Cedo, si spes tuas solus inpedio, Paulusne
te et Fabius Maximus et Cossi et Servilii ferent tan-
10 tumque agmen nobilium non inania nomina praeferen-
tium, sed eorum, qui imaginibus suis decori sint?“
Ne totam eius orationem repetendo magnam partem 11
voluminis occupem (diutius enim quam duabus horis
locutum esse constat, cum hanc poenam, qua sola erat
15 contentus futurus, extenderet): „Vitam“ inquit „tibi,
Cinna, iterum do, prius hosti, nunc insidiatori ac par-
ricidae. Ex hodierno die inter nos amicitia incipiat;
contendamus, utrum ego meliore fide tibi vitam dederim
an tu debeas.“ Post hoc detulit ultro consulatum 12
20 questus, quod non auderet petere. Amicissimum fide-
lissimumque habuit, heres solus illi fuit. Nullis am-
plius insidiis ab ullo petitus est.

Ignovit abavus tuus victis; nam si non ignovisset, 1 X
quibus imperasset? Sallustium et Cocceios et Deillios
25 et totam chortem primae admissionis ex adversario-

1 dimissum uid. S | uiderit N¹ || 2 Quoꝝ N¹ || 3 sit N¹ ||
4 tum L²S | P̄R̄N̄ . p̄r. R . P. R̄FLP R. P. A publica res agitur S ||
6 ominis R¹ || 7 <facere> facilius Gertz | putas Haase | quem F,
qui adeo — potes om., et P quam quem S || 8 cedo, sis, spes
t. s. i.? Gertz | tua P | inpedio N¹ || 9 seruilia (serudia A) O
corr. ω | ferem N¹ || 10 nobilium om. AF || 11 sunt A || 12 repe-
tendum N¹ | uol. partem AFLP || 13 occupet (e ex i N) NRP |
quam del. Wsg. || 14 locutus A | solus A || 15 ostenderet R¹AFL ||
17 hodierna A | nos om. N¹ | conueniat T || 18 reddiderim A ||
19 haec R¹ | consulatus quaestus NR || 20 amicium illum fide-
lissimum L || 21 solu N¹ | nullus R¹ || 22 illo A || 23 abavos N¹ |
tuos NR || 24 duolios NR duellios FP duellos A diuellios L
corr. Lps. || 25 chortem NR cohortem O | primam O corr. 5

rum castris conscripsit; iam Domitios, Messalas, Asinios, Cicerones, quidquid floris erat in civitate, clementiae suae debebat. Ipsum Lepidum quam diu mori passus est! per multos annos tulit ornamenta principis retinentem et pontificatum maximum non nisi mortuo illo 5 transferri in se passus est; maluit enim illum honorem 2 vocari quam spoliū. Haec eum clementia ad salutem securitatemque perduxit; haec gratum ac favorabilem reddidit, quamvis nondum subactis populi Romani cervicibus manum inposuisset; haec hodieque praestat illi 10 3 famam, quae vix vivis principibus servit. Deum esse non tamquam iussi credimus; bonum fuisse principem Augustum, bene illi parentis nomen convenisse fatemur ob nullam aliam causam, quam quod contumelias quoque suas, quae acerbiores principibus solent esse quam 15 iniuriae, nulla crudelitate exequabatur, quod probrosis in se dictis adrisit, quod dare illum poenas adparebat, cum exigeret, quod, quoscumque ob adulterium filiae suae damnaverat, adeo non occidit, ut dimissis quo 4 tutiores essent, diplomata daret. Hoc est ignoscere, 20 cum scias multos futuros, qui pro te irascantur et tibi sanguine alieno gratificentur, non dare tantum salutem, sed praestare.

XI 1 Haec Augustus senex aut iam in senectutem annis vergentibus; in adolescentia caluit, arsit ira, multa 25 fecit, ad quae invitus oculos retorquebat. Comparare nemo mansuetudini tuae audebit divum Augustum,

2 cic. et q. AFLP | quicquid P || 4 retinentes N¹ || 6 honorem N || 7 vocari om. A || 9 p. R N pr. R .P.R. FLP R.P. (= rei publicae) A || 10 hodie L | praesta N praestam R pr(a)estant O corr. s | illam A || 11 vix ei ibis N || 12 fuisse Bhr. esse NR om. O || 14 tumelias R¹ || 18 cum non ex. L | filiae N familiae O || 19 uel i(deo) ss. L² | occidi N¹ | dimissis (di ex de m. 2) N dimissis iis Gertz || 20 totiores N¹ | darent R || 21 per te A || 22 al. sanguine AFLP | gratificantem O corr. ω | salute (-te// R) NR || 24 aut om. A ut R¹ ac L || 26 ad quae ω atque O | inuictos A inuictus O corr. s | oculus NR | retror- quebat N || 27 mansuetudinae (-ne A) NRA

etiam si in certamen iuuenilium annorum deduxerit senectutem plus quam maturam; fuerit moderatus et clemens, nempe post mare Actiacum Romano cruore infectum, nempe post fractas in Sicilia classes et suas
 5 et alienas, nempe post Perusinas aras et proscriptiones. Ego vero clementiam non uoco lassam crudelitatem; 2 haec est, Caesar, clementia uera, quam tu praestas, quae non saeuitiae paenitentia coepit, nullam habere maculam, numquam civilem sanguinem fudisse; haec
 10 est in maxima potestate uerissima animi temperantia et humani generis comprehendens ut sui amor non cupiditate aliqua, non temeritate ingenii, non priorum principum exemplis corruptum, quantum sibi in ciues suos liceat, experiendo temptare, sed hec tunc aciem
 15 imperii sui. Praestitisti, Caesar, civitatem incruentam, 3 et hoc, quod magno animo gloriatus es nullam te toto orbe stillam cruoris humani misisse, eo maius est mirabiliusque, quod nulli umquam gladius commissus est.

20 Clementia ergo non tantum honestiores sed tutiores 4 praestat ornamentumque imperiorum est simul et certissima salus. Quid enim est, cur reges consenuerint liberisque ac nepotibus tradiderint regna, tyrannorum execrabilis ac breuis potestas sit? Quid interest inter
 25 tyrannum ac regem (species enim ipsa fortunae ac

2 et sen. O et del. ω eius Gertz || 3 Nanque L || 4 factas RFL | uel (cla)des ss. L² || 5 post om. RFP uero T | perusioneas L -ionas (as in ras. N a super e R) O recte in T || 6 ego inuoco cl. l. S || 7 qua L || 9 fuisse NRF || 11 et qua hum. L | conpr(a)endit (comprehendit ALP) te sibi (ae sibi N) amor (mor NR) corr. Gertz comprehensibilis amor Erasmus || 12 incendii O corr. Bhr. incendi ω || 13 principium N¹ | corruptis (-tus A) O corr. ω | sibi om. AFL || 16 haec L | glorificatus A | nulla R || 17 totorbem NR | sanguinis hum. F | eo m. ω comaius N quo maius O quod minus L || 18 gladium R || 20 sed etiam S | tutiores S totiores NR potiores O || 21 impiorum AF || 22 salus] lus R lux S | cur Gronov cum O <cur,> cum Bhr. | senuerint A || 23 ac] nec R¹ || 24 sit NR est O || 25 ac] et AFL¹S | Spes S

licentia par est), nisi quod tyranni in voluptatem saeviunt, reges non nisi ex causa ac necessitate?

XII 1 „Quid ergo? non reges quoque occidere solent?“
Sed quotiens id fieri publica utilitas persuadet; tyrannis saevitia cordi est. Tyrannus autem a rege factis distat, 5 non nomine; nam et Dionysius maior iure meritoque praeferrī multis regibus potest, et L. Sullam tyrannum adpellari quid prohibet, cui occidendi finem fecit inopia 2 hostium? Descenderit licet e dictatura sua et se togae reddiderit, quis tamen umquam tyrannus tam avide 10 humanum sanguinem bibit quam ille, qui septem milia civium Romanorum contrucidari iussit et, cum in vicino ad aedem Bellonae sedens exaudisset conclamationem tot milium sub gladio gementium, exterrito senatu: „Hoc agamus“ inquit, „P. C.; seditiosi pauculi meo 15 iussu occiduntur“? Hoc non est mentitus; pauci Sullae 3 videbantur. Sed mox de Sulla, cum quaeremus, quomodo hostibus irascendum sit, utique si in hostile nomen cives et ex eodem corpore abrupti transierint; interim, hoc quod dicebam, clementia efficit, ut magnum 20 inter regem tyrannumque discrimen sit, uterque licet non minus armis valletur; sed alter arma habet, quibus in munimentum pacis utitur, alter, ut magno timore magna odia conpescat, nec illas ipsas manus, quibus 4 se commisit, securus adspicit. Contrariis in contraria 25 agitur; nam cum invisus sit, quia timetur, timeri vult,

1 ni quod N | uoluptate (-untate S) OS corr. 5 || 2 seruiunt P || 5 factis dis (sic exeunte versu) NR distat factis O || 6 homine L || 7 tyrannum N om. O || 9 licet post edicta iura L || 10 redderit N || 11 uiuit N || 12 contrucitaturi rasis tu N trucidari A | in uitio L || 13 concl. N exclamationem O || 14 gaudio N || 15 haec L | agimus A | PC NRP R·P·A || 16 iusso N | haec L || 17 de] ille A | consequeremur NR consequemur O cum sequimur T corr. Mg. | de Sulla del. Lps.; fort. <cum> consequemur || 19 abruti R || 20 dicebam de clem. AP || 21 licet dominus Mg. l. hominibus armatis Schultess l. n. minus <altero> Wsg. || 22 m. ar. ualletur N | habetet rasis et N libet (?) R¹ || 23 munimentis utitur patitur pacis S | utatur Wsg. || 26 nam cum 5 nanc NR nam ut O

quia invisus est, et illo execrabili versu, qui multos praecipites dedit, utitur:

„Oderint, dum metuant“,

ignarus, quanta rabies oriatur, ubi supra modum odia
 5 creverunt. Temperatus enim timor cohibet animos,
 adsiduus vero et acer et extrema admovens in audaciam
 iacentes excitat et omnia experiri suadet. Sic feras 5
 linea et pinnae clusas contineant, easdem a tergo eques
 telis incessat: temptabunt fugam per ipsa, quae fuge-
 10 rant, proculcabuntque formidinem. Acerrima virtus
 est, quam ultima necessitas extundit. Relinquat oportet
 securi aliquid metus multoque plus spei quam pericu-
 lorum ostendet; alioqui, ubi quiescenti paria metuuntur,
 incurrere in pericula iuvat et *ut* aliena anima abuti.

15 Placido tranquilloque regi fida sunt auxilia sua, 1 XIII
 ut quibus ad communem salutem utatur, gloriosusque
 miles (publicae enim securitati se dare operam videt)
 omnem laborem libens patitur ut parentis custos; at
 illum acerbum et sanguinarium necesse est graventur
 20 stipatores sui. Non potest habere quisquam bonae ac 2
 fidae voluntatis ministros, quibus in tormentis ut eucleo
 et ferramentis ad mortem paratis utitur, quibus non
 aliter quam bestiis homines obiectat, omnibus reis
 aerumnosior ac sollicitior, ut qui homines deosque

3 *Accius in Atreo fr. V (203) Ribb.*

1 uerso **NR** || 2 dedit praec. **AFLP** | uritur **F** || 3 odeſ **A** ||
 4 rapies **NR** || 5 creuerint **L** | animus **R** || 7 iacentis **N** gementes
P | excita **NR** || 8 lenias (lin. **L**) **AL** lineas (s. *del. m. 1 in N*) **O** |
 pinna seclusas (recl. **L**) **AL** et ex pinnas ecl. *m. rec. in P* |
 contineas demat (Demas **AF** si **L**) ergo **O** corr. ζ (*qui* contine)
 et Gertz si — contineas ζ || 9 incessat **N** incessit **O** | temptabat
A | fugerat proculcabatque **A** || 14 ut *add. Haase* || 15 placito
NR || 16 ut **NR** om. **O** || 17 enim — at illum om. **A** | securitate
L | se **NR** om. **O** | uidem **NR** uidetur **O** corr. *Haase* || 18 ad **NR** ||
 19 illo **LP** | acerbo et sanguinario **AFLP** || 21 ut Gertz et **OS** ||
 23 obiectat **AS** abiectat **F** obiectant (abi. **L**) **O** | omn. rerum
 (rebus **AFLP**) noxior **O** corr. *Koch* || 24 homine (e *ex* i **R**) **NR**

testes facinorum ac vindices timeat, eo perductus, ut non liceat illi mutare mores. Hoc enim inter cetera vel pessimum habet crudelitas: perseverandum est nec ad meliora patet regressus; scelera enim sceleribus tuenda sunt. Quid autem eo infelicius, cui iam esse 5
 3 malo necesse est? O miserabilem illum, sibi certe! nam ceteris misereri eius nefas sit, qui caedibus ac rapinis potentiam exercuit, qui suspecta sibi cuncta reddidit tam externa quam domestica, cum arma metuat, ad arma confugiens, non amicorum fidei credens, non 10
 pietati liberorum; qui, ubi circumspexit, quaeque fecit quaeque facturus est, et conscientiam suam plenam sceleribus ac tormentis adaperuit, saepe mortem timet,
 4 saepius optat, invisior sibi quam servientibus. E contrario is, cui curae sunt universa, qui alia magis, alia 15
 minus tuetur, nullam non rei publicae partem tamquam sui nutrit, inclinatus ad mitiora, etiam, si ex usu est animadvertere, ostendens, quam invitus aspero remedio manus admoveat, in cuius animo nihil hostile, nihil efferum est, qui potentiam suam placide ac salu- 20
 tariter exercet adprobare imperia sua civibus cupiens, felix abunde sibi visus, si fortunam suam publicarit, sermone adfabilis, aditu accessuque facilis, voltu, qui maxime populos demeretur, amabilis, aequis desideriis propensus, etiam iniquis *non* acerbus, a tota civitate 25
 5 amatur, defenditur, colitur. Eadem de illo homines secreto locuntur quae palam; tollere filios cupiunt et publicis malis sterilitas indicta recluditur; bene se meriturum de liberis suis quisque non dubitat, quibus

1 testes ac vindices fac. **AFLP** | uindicet **NR** *corr. m. rec. in R* || 5 autem meo **NR** | esse malum **FLP** malum esse **AS** || 7 nam te (te *exp. m. 1*) **N** | c(a)eteri **NR** || 8 suscepta **A** || 11 quae fecit **S om. A** || 14 **E om. L** || 15 //is **N** | <non> alia *Rossbach* || 17 inclinatus **A -tos O** | et si **A** || 18 inuitus **A inuidus O** || 20 salubriter **APS** || 21 adprobaret **N -are et Gertz** || 22 publicaret **P¹** || 23 aduti **NR** *corr. Fickert om. O* || 25 et in. **A** | non *add. Haase, om. O* vix *Hermes* || 26 de *om. N add. m. 1* || 27 pala **N et R** ubi *m. rec. corr.* || 29 suisque non **NR** suis non **O** *corr. o*

tale saeculum ostenderit. Hic princeps suo beneficio tutus nihil praesidiis eget, arma ornamenti causa habet.

Quod ergo officium eius est? quod bonorum 1 XIV parentium, qui obiurgare liberos non numquam blande, 5 non numquam minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus. Numquid aliquis sanus filium a prima offensa exhereditat? nisi magnae et multae iniuriae patientiam evicerunt, nisi plus est, quod timet, quam quod damnat, non accedit ad decretorium stilum; 10 multa ante temptat, quibus dubiam indolem et peiore iam loco positam revocet; simul deploratum est, ultima experitur. Nemo ad supplicia exigenda pervenit, nisi qui remedia consumpsit. Hoc, quod parenti, etiam 2 principi faciendum est, quem adpellavimus Patrem Patriae non adulatione vana adducti. Cetera enim cogno- 15 mina honori data sunt; Magnos et Felices et Augustos diximus et ambitiosae maiestati quidquid potuimus titulorum conguessimus illis hoc tribuentes; Patrem quidem Patriae adpellavimus, ut sciret datam sibi 20 potestatem patriam, quae est temperantissima liberis consulens suaque post illos reponens. Tarde sibi pater 3 membra sua abscidat, etiam, cum absciderit, reponere cupiat et in abscidendo gemat cunctatus multum diu- que; prope est enim, ut libenter damnet, qui cito; 25 prope est, ut inique puniat, qui nimis.

2 totus NRP || 3 Quid S || 4 parentum AFLPS || 5 non minati solent S || 6 et uerb. A | aliquid NR | filios AL filium suum S | ad primam offensam AFLP || 7 offensa excendat ubi S || 8 euinct S | ubi S ñ L || 9 stillum NR || 10 ante ex autem L | et pectoris L || 11 loco iam AFLP | posita NR | reuocet. Postquam omnia simul deplorata sunt AFL || 12 expleritur rasa l B | ad agenda (ex ss.) suppl. F || 13 et pr. A || 14 appellamus S || 15 ducti S || 16 et ante aug. om. AFLP || 17 ambitione A || 19 sibi in pot. L || 20 temperatissima AL || 21 tarde sibi Agricola tradis ibi NR tradi sibi FLP tradat sibi A || 22 re- pune cupiat NR || 23 multus N¹ multa A || 25 es N es ex et R | puniat uel cito uel qui nimis S

XV 1 Trichonem equitem Romanum memoria nostra, quia filium suum flagellis occiderat, populus graphiis in foro confodit; vix illum Augusti Caesaris auctoritas infestis tam patrum quam filiorum manibus eripuit. 2 Tarium, qui filium deprensus in parricidii consilio 5 damnavit causa cognita, nemo non suspexit, quod contentus exilio et exilio delicato Massiliae parricidam continuit et annua illi praestitit, quanta praestare integro solebat; haec liberalitas effecit, ut, in qua civitate numquam deest patronus peioribus, nemo dubitaret, 10 quin reus merito damnatus esset, quem is pater dam- 3 nare potuisset, qui odisse non poterat. Hoc ipso exemplo dabo, quem compares bono patri, bonum principem. Cogniturus de filio Tarius advocavit in consilium Caesarem Augustum; venit in privatos penates, 15 adsedit, pars alieni consilii fuit, non dixit: „Immo in meam domum veniat“; quod si factum esset, Caesaris 4 futura erat cognitio, non patris. Audita causa excussisque omnibus, et his, quae adulescens pro se dixerat, et his, quibus arguebatur, petit, ut sententiam 20 suam quisque scriberet, ne ea omnium fieret, quae Caesaris fuisset; deinde, priusquam aperirentur codicilli, iuravit se Tarii, hominis locupletis, hereditatem non 5 aditurum. Dicet aliquis: „Pusillo animo timuit, ne videretur locum spei suae aperire velle filii damnatione.“ 25 Ego contra sentio; quilibet nostrum debuisset adversus opiniones malignas satis fiduciae habere in bona conscientia, principes multa debent etiam famae dare.

1 TRIXONem N Trixionem L Trixonem O | R. AFL
 R̄. O || 5 Tarii A | deprehensum O corr. N² | parricidio NR parricidio
 O corr. Mg. | ///exilio (e in ras.) A || 6 casa R¹ consilia AFL ||
 7 exilio est et ex illo del. A | deligato NR delegato AFL in mg.
 m. 1 in P | mansiliae NR || 9 Hic A | efficit NR || 10 numquam
 bis scr. N | dubitarit N || 11 is pater ω ipse (ipsa NR) ter O
 ipse pater T || 17 essit N sit P¹ || 20 petiit ε || 22 aparirentur
 N appararentur (-rerentur R ra om. L¹) O | codicelli AFLP² ||
 23 se dare (sedari NR Tarii corr. m. rec. in R) homini locupletis
 O corr. ω || 25 uelli filii NR velle in filii O || 26 con R¹

Iuravit se non aditurum hereditatem. Tarius quidem 6
 eodem die et alterum heredem perdidit, sed Caesar
 libertatem sententiae suae redemit; et postquam ad-
 probavit gratuitam esse severitatem suam, quod prin-
 5 cipi semper curandum est, dixit relegandum, quo patri
 videretur. Non culleum, non serpentes, non carcerem 7
 decrevit memor, non de quo censeret, sed cui in con-
 silio esset; mollissimo genere poenae contentum esse
 debere patrem dixit in filio adulescentulo in pulso in
 10 id scelus, in quo se, quod proximum erat ab innocentia,
 timide gessisset; debere illum ab urbe et a parentis
 oculis submoveri.

O dignum, quem in consilium patres advocarent! 1 XVI
 o dignum, quem coheredem innocentibus liberis scri-
 15 berent! Haec clementia principem decet; quocumque
 venerit, mansuetiora omnia faciat. Nemo regi tam
 vilis sit, ut illum perire non sentiat, qualiscumque
 pars imperii est. In magna imperia ex minoribus 2
 petamus exemplum. Non unum est imperandi genus;
 20 imperat princeps civibus suis, pater liberis, praeceptor
 discentibus, tribunus vel centurio militibus. Nonne 3
 pessimus pater videbitur, qui adsiduis plagis liberos
 etiam ex levissimis causis conpescet? Uter autem
 praeceptor liberalibus studiis dignior, qui excarnificabit
 25 discipulos, si memoria illis non constiterit aut si parum
 agilis in legendo oculus haeserit, an qui monitionibus
 et verecundia emendare ac docere malit? Tribunum
 centurionemque da saevum: desertores faciet, quibus
 tamen ignoscitur. Numquidnam acum est gravius 4

2 et alium F || 3 adprobabit N || 4 principis (-epis N)
 NR || 5 quo ω quod O | patris AFL² || 8 poenne NR || 11 parentis
 R¹ || 13 patris R || 14 scribere NR || 15 clementiam NR¹ | ut
 quocumque AFLP || 17 qualiscumque <est,> Gertz || 19 est N
 om. O || 23 et ex A | compescat A | Uter NR Utrum O || 24 qui
 om. L | excarnificat A || 26 oculos N¹ || 27 et recundia NR |
 malet Mg. || 28 centurionumque R¹ || 29 ignoscetur Wsg. | Num-
 quidnae NR nam del. Bhr.

homini et durius imperari, quam imperatur animalibus mutis? atqui equum non crebris verberibus exteret domandi peritus magister; fiet enim formidolosus et
 5 contumax, nisi eum blandiente tactu permulseris. Idem facit ille venator, quique instituit catulos vestigia 5 sequi quique iam exercitatis utitur ad excitandas vel persequendas feras: nec crebro illis minatur (contundet enim animos et, quidquid est indolis, conminuetur trepidatione degeneri) nec licentiam vagandi errandique passim concedit. Adicias his licet tardiora agentes 10 iumenta, quae, cum ad contumeliam et miserias nata sint, nimia saevitia cogantur iugum detractare.

XVII 1 Nullum animal morosius est, nullum maiore arte tractandum quam homo, nulli magis parcendum. Quid enim est stultius quam in iumentis quidem et canibus 15 erubescere iras exercere, pessima autem condicione sub *homine* hominem esse? Morbis medemur nec irascimur; atqui et hic morbus est animi; mollem medicinam desiderat ipsumque medentem minime infestum aegro.
 2 Mali medici est desperare, ne curet: idem in iis, quorum animus adfectus est, facere debet is, cui tradita 20 salus omnium est, non cito spem proicere nec mortifera signa pronuntiare; luctetur cum vitiis, resistat, aliis morbum suum exprobet, quosdam molli curatione decipiat citius meliusque sanaturus remediis fallentibus; 25 agat princeps curam non tantum salutis, sed etiam
 3 honestae cicatricis. Nulla regi gloria est ex saeva animadversione (quis enim dubitat posse?), at contra

5 ille *om.* AFLP | quisque L | catulos *om.* L || 6 quique etiam L || 7 contundet e. animus L || 10 agentis NR || 11 contumelias AFP | miseriam L || 12 cogentur A coguntur F | detractare AFLP || 13 animal *om.* LS | maiori S || 15 carnibus N¹ || 16 iras ex. *om.* L | pessimam — conditionem N¹ || 17 homine hominem *Lps.* hominem N homine (nomine L) O iubere hominem *Schultess* || 19 que *om.* P || 20 ne curet T et v. l. in L ne cures (nec ures N) O *del. Haase* | is N his O || 21 is NR *om.* O || 22 promittere F || 27 nullane regis N¹

maxima, si vim suam continet, si multos irae alienae eripuit, neminem suae inpendit.

Servis imperare moderate laus est. Et in man- 1 XVIII
cipio cogitandum est, non quantum illud inpune possit
5 pati, sed quantum tibi permittat aequi bonique natura,
quae parcere etiam captivis et pretio paratis iubet.
Quanto iustius iubet hominibus liberis, ingenuis, ho-
nestis non ut mancipiis abuti sed ut his, quos gradu
antecedas quorumque tibi non servitus tradita sit, sed
10 tutela. Servis ad statuam licet confugere; cum in ser- 2
vum omnia liceant, est aliquid, quod in hominem licere
commune ius animantium vetet. Quis non Vedium
Pollionem peius oderat quam servi sui, quod muraenas
sanguine humano saginabat et eos, qui se aliquid
15 offenderant, in vivarium, quid aliud quam serpentium,
abici iubebat? O hominem mille mortibus dignum,
sive devorandos servos obiciebat muraenis, quas esurus
erat, sive in hoc tantum illas alebat, ut sic aleret.
Quemadmodum domini crudeles tota civitate common- 3
20 strantur invisique et detestabiles sunt, ita regum et
iniuria latius patet et infamia atque odium saeculis
traditur; quanto autem non nasci melius fuit, quam
numerari inter publico malo natos!

Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis 1 XIX
25 decorum regenti sit quam clementia, quocumque modo
is et quocumque iure praepositus ceteris erit. Eo
scilicet formosius id esse magnificentiusque fatebimur,
quo in maiore praestabitur potestate, quam non oportet

2 eripit A || 4 pati possit AFLP || 5 sed q. tibi possit. Sed
quantum tibi perm. L | boni L || 6 et capt. A | et om. A | iubet
quanto iustius (iustius his AFLP) iubet quanto (tanto AFLP)
iustius hom. O corr. ω iubet (quanto iust. hom. lib. i. h.!) non
Gertz || 8 ut his A his O | gratu N¹ || 9 antecedas AL ante cedat
O || 11 homine O | hic desinit A || 13 murenam L || 14 se om. P ||
15 quod L || 17 murenes (i. ss.) R || 18 habebat F || 19 monstrantur
S quo monstr. L || 20 detestabile NR || 22 melius om. NR fuit
mel. L || 23 publica mala FLP || 24 excogitare N¹ || 25 regendi N¹ |
quibuscumque modis et S || 28 prestabit FLPS | pot.] honore S

2 noxiam esse, si ad naturae legem conponitur. Natura
 enim commenta est regem, quod et ex aliis animalibus
 licet cognoscere et ex apibus; quarum regi amplissimum
 cubile est medioque ac tutissimo loco; praeterea opere
 vacat exactor alienorum operum, et amisso rege totum 5
 dilabitur, nec umquam plus unum patiuntur meliorem-
 que pugna quaerunt; praeterea insignis regi forma est
 3 dissimilisque ceteris cum magnitudine tum nitore. Hoc
 tamen maxime distinguitur: iracundissimae ac pro cor-
 poris captu pugnacissimae sunt apes et aculeos in 10
 volnere relinquunt, rex ipse sine aculeo est; noluit
 illum natura nec saevum esse nec ultionem magno
 constaturam petere telumque detraxit et iram eius
 inermem reliquit. Exemplar hoc magnis regibus in-
 gens; est enim illi mos exercere se in parvis et ingen- 15
 4 tium rerum documenta in minima parere. Pudeat ab
 exiguis animalibus non trahere mores, cum tanto homi-
 num moderatior esse animus debeat, quanto vehementius
 nocet. Utinam quidem eadem homini lex esset et ira
 cum telo suo frangeretur nec saepius liceret nocere 20
 quam semel nec alienis viribus exercere odia! facile
 enim lassaretur furor, si per se sibi satis faceret et
 5 si mortis periculo vim suam effunderet. Sed ne nunc
 quidem illi cursus tutus est; tantum enim necesse est
 timeat, quantum timeri voluit, et manus omnium ob- 25
 servet et eo quoque tempore, quo non captatur, peti
 se iudicet nullumque momentum immune a metu habeat.

2 commota L | et om. LS || 3 regia plissimum N¹ || 4 est e
 L | opere Mg. honore NL honere S onere N²O || 5 regem N¹ ||
 6 dil. examen T agmen add. 5 || 7 regis S || 8 tum FPS | cum
 N¹L¹ | nitire R¹ | et hoc max. S hoc totam L || 12 ultione N¹ ||
 13 constituram P | detr.] dexterum S | eis S || 14 relinquunt N¹ |
 ingessit; est Koch || 16 doc. in min. (sc. re) parere scripsi doc.
 (documenta N -umentam R) min. argere (agere FL P) O urgere Haupt
 dare re Bhr. doc. min. spargere Mg. procreare Skutsch propter
 clausulam || 19 hominum S | et] ut Haase || 21 exerceret P || 22 laxa-
 retur FL | et om. L || 26 eo (o ex a) N | petisse LP || 27 immuneam
 et (-ne amet FL P) habeat (habeat habeat N habeant R) O corr. 5

Hanc aliquis agere vitam sustinet, cum liceat innoxium aliis, ob hoc securum, salutare potentiae ius laetis omnibus tractare? Errat enim, si quis existimat tutum esse ibi regem, ubi nihil a rege tutum est; securitas
 5 securitate mutua paciscenda est. Non opus est instruere in altum editas arces nec in adscensum arduos colles emunire nec latera montium abscidere, multiplicibus se muris turribusque saepire: salvum regem clementia in aperto praestabit. Unum est inexpugnabile munimentum amor civium. Quid pulchrius est
 10 quam vivere optantibus cunctis et vota non sub custode nuncupantibus? si paulum valetudo titubavit, non spem hominum excitari, sed metum? nihil esse cuiquam tam pretiosum, quod non pro salute praesidis sui commutatum velit? O ne ille, cui contingit, ut sibi quoque
 15 vivere debeat; in hoc adsiduis bonitatis argumentis probavit non rem publicam suam esse, sed se rei publicae. Quis huic audeat struere aliquod periculum? quis ab hoc non, si possit, fortunam quoque avertere
 20 velit, sub quo iustitia, pax, pudicitia, securitas, dignitas florent, sub quo opulenta civitas copia bonorum omnium abundat? Nec alio animo rectorem suum intuetur, quam, si di immortales potestatem visendi sui faciant, intueamur venerantes colentesque. Quid autem? non proximum illis
 25 locum tenet is, qui se ex deorum natura gerit, beneficus ac largus et in melius potens? Hoc adfectare, hoc imitari decet, maximum ita haberi, ut optimus simul habere.

1 al. hanc L | agerem NR aegeram R³ egram O || 2 ab hoc Bhr. | potentia eius O || 3 erat R¹ || 4 est S sed O sit Gertz || 5 pascenda S || 6 editas om. S || 12 ñ culpantibus L || 13 se metum N | nichilque P || 14 salutis N -tes R salute sui pr. P | praesidii L -diis F || 15 velit? sine L | ille T illo O | contigit F | ut add. Bhr. (qui o felicem) „O ne illi quid contingat! sibi . . . debet! . . . rei p.“ Gertz meritone, illud cui c., s. q. v. debeat? Schultess omne quod illi c. s. q. evenire deputet? Erasmus o ne illo cui <coniti> contigit, sibi Thomas || 17 probabit Bhr. || 20 uellit N || 21 floreret S || 23 immortalem N || 24 proxum N || 26 haec im. L | aemulari Gertz || 27 habere N habeatur O

XX 1 A duabus causis punire princeps solet, si aut se vindicat aut alium. Prius de ea parte disseram, quae ipsum contingit; difficilius est enim moderari, ubi 2 dolori debetur ultio, quam ubi exemplo. Supervacuum est hoc loco admonere, ne facile credat, ut verum ex- 5 cutiat, ut innocentiae faveat et, ut adpareat, non minorem agi rem periclitantis quam iudicis sciat; hoc enim ad iustitiam, non ad clementiam pertinet; nunc illum hortamur, ut manifeste laesus animum in potestate habeat et poenam, si tuto poterit, donet, si minus, 10 temperet longaque sit in suis quam in alienis iniuriis 3 exorabilior. Nam quemadmodum non est magni animi, qui de alieno liberalis est, sed ille, qui, quod alteri donat, sibi detrahit, ita clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum, qui, cum suis stimulis ex- 15 agitetur, non prosilit, qui intellegit magni animi esse iniurias in summa potentia pati nec quicquam esse gloriosius principe inpune laeso.

XXI 1 Ultio duas praestare res solet: aut solacium adfert ei, qui accepit iniuriam, aut in relicum securitatem. 20 Principis maior est fortuna, quam ut solacio egeat, manifestiorque vis, quam ut alieno malo opinionem sibi virium quaerat. Hoc dico, cum ab inferioribus petitus violatusque est; nam si, quos pares aliquando habuit, infra se videt, satis vindicatus est. Regem et 25 servus occidit et serpens et sagitta; servavit quidem 2 nemo nisi maior eo, quem servabat. Uti itaque animose debet tanto munere deorum dandi auferendique vitam potens. In iis praesertim, quos scit aliquando sibi *par* fastigium optinuisse, hoc arbitrium adeptus 30

1 solent N | si *del. Btl.* || 2 uincat S | de ipsa FLP || 6 et om. FLP | non NR ut non O | minorem (minore NR) magis O corr. ω || 10 si NS sin O || 12 exortabilior N exorab. iniur. FL || 19 res praestare FLPS | potest aut S || 20 accipit LS¹ || 21 ageat NB || 23 hec quod dico L || 25 ut seruus L || 26 seruos N | seruabit NR || 27 seruavit FLP | Uti ω ut O | animos sedet L || 29 ponens N¹ | iis N his O || 30 <par> fastigium *Pinc. qui et al. simile f.; fastigio (fat. NR) O*

ultionem inplevit perfecitque, quantum verae poenae
 satis erat; perdidit enim vitam, qui debet, et, quisquis
 ex alto ad inimici pedes abiectus alienam de capite
 regnoque sententiam expectavit, in servatoris sui glo-
 5 riam vivit plusque eius nomini confert incolumis, quam
 si ex oculis ablati esset. Adsiduum enim spectaculum
 alienae virtutis est; in triumpho cito transisset. Si 3
 vero regnum quoque suum tuto relinqui apud eum
 potuit reponique eo, unde deciderat, ingenti incremento
 10 surgit laus eius, qui contentus fuit ex rege victo nihil
 praeter gloriam sumere. Hoc est etiam ex victoria
 sua triumphare testarique nihil se, quod dignum esset
 victore, apud victos invenisse. Cum civibus et ignotis 4
 atque humilibus eo moderatius agendum est, quo mi-
 15 noris est adfixisse eos. Quibusdam libenter parcas,
 a quibusdam te vindicare fastidias et non aliter quam
ab animalibus parvis sed opterentem inquinantibus re-
 ducenda manus est; at in iis, qui in ore civitatis
 servati punitique erunt, occasione notae clementiae
 20 utendum est.

Transeamus ad alienas iniurias, in quibus vindi- 1 XXII
 candis haec tria lex secuta est, quae princeps quoque
 sequi debet: aut ut eum, quem punit, emendet, aut *ut*
 poena eius ceteros meliores reddat, aut ut sublatis
 25 malis securiores ceteri vivant. Ipsos facilius emendabis
 minore poena; diligentius enim vivit, cui aliquid integri
 superest. Nemo dignitati perditae parcat; inpunitatis
 genus est iam non habere poenae locum. Civitatis 2
 autem mores magis corrigit parcitas animadversionum;

1 inplebit NR || 4 regnoque 5 regioque NRF regio LP ||
 5 eius in nomini N nomini eius FLP | colomis N || 6 si om. P¹ ||
 7 triumphum FLP | transisse O corr. ω || 10 contemptus F¹L ||
 11 praete R || 12 quod ex quoque L || 13 uictoriae FL || 14 mi-
 nores N minor res Gertz || 15 eos om. P¹ || 17 ab add. ω | sed N
 et O || 18 is N his FLP || 23 ut add. ω || 24 poenae NR¹ | in
 sullatis L || 25 ipso N | emendabit L || 26 pona NR || 27 pascit
 N || 28 pona N || 29 corripit FP corrupt L | paritas N | animad-
 versionem R¹

facit enim consuetudinem peccandi multitudo peccantium, et minus gravis nota est, quam turba damnationum levat, et severitas, quod maximum remedium
 3 habet, adsiduitate amittit auctoritatem. Constituit bonos mores civitati princeps et vitia eluit, si patiens 5 eorum est, non tamquam probet, sed tamquam invitus et cum magno tormento ad castigandum veniat. Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis; gravior multo poena videtur, quae a miti viro constituitur.

XXIII 1 Praeterea videbis ea saepe committi, quae saepe 10 vindicantur. Pater tuus plures intra quinquennium culleo insuit, quam omnibus saeculis insutos accepimus. Multo minus audebant liberi nefas ultimum admittere, quam diu sine lege crimen fuit. Summa enim prudentia altissimi viri et rerum naturae peritissimi ma- 15 luerunt velut incredibile scelus et ultra audaciam positum praeterire quam, dum vindicant, ostendere posse fieri; itaque parricidae cum lege coeperunt, et illis facinus poena monstravit; pessimo vero loco pietas fuit, postquam saepius culleos vidimus quam cruces. 20
 2 In qua civitate raro homines puniuntur, in ea consensus fit innocentiae et indulgetur velut publico bono. Putet se innocentem esse civitas, erit; magis irascetur a communi frugalitate desciscitentibus, si paucos esse eos viderit. Periculosum est, mihi crede, ostendere 25 civitati, quanto plures mali sint.

XXIV 1 Dicta est aliquando a senatu sententia, ut servos a liberis cultus distingueret; deinde adparuit, quantum periculum immineret, si servi nostri numerare nos

1 multitudo N || 2 dampnatorum T || 3 securitas in ras. L || 5 eluit Gertz eius O emendat ss. m. saec. XIII in F eruit Gronov; fort. pr., eluit v. eius || 9 amitti (i alt. ex o R) RP || 10 Propterea L² || 11 infra N || 16 audacia p. praeteriret N || 18 cum T cum a O || 19 monstra N corr. m. 1 || 21 consessus RFP confessus L || 22 sit (ex fit?) P | ut ind. L || 24 fragilitate FL || 25 eos om. FL | crede PL² credere O || 26 malis indicta NR mali sint Indicta O corr. Gronov || 27 a om. NR in Gronov | ut] aut R || 29 numerari R

coepissent. Idem scito metuendum esse, si nulli ignoscitur; cito adparebit, pars civitatis deterior quanto praegravet. Non minus principi turpia sunt multa supplicia quam medico multa funera; remissius imperanti melius paretur. Natura contumax est humanus animus et in contrarium atque arduum nitens sequiturque facilius quam ducitur; et ut generosi ac nobiles equi melius facili freno reguntur, ita clementiam voluntaria innocentia inpetu suo sequitur, et dignam putat civitas, quam servet sibi. Plus itaque hac via proficitur.

Crudelitas minime humanum malum est indignum- que tam miti animo; ferina ista rabies est sanguine gaudere ac volneribus et abiecto homine in silvestre animal transire. Quid enim interest, oro te, Alexander, leoni Lysimachum obicias an ipse laceres dentibus tuis? tuum illud os est, tua illa feritas. O quam cuperes tibi potius ungues esse, tibi rictum illum edendorum hominum capacem! Non exigimus a te, ut manus ista, exitium familiare certissimum, ulli salutaris sit, ut iste animus ferox, insatiabile gentium malum, citra sanguinem caedemque satietur; clementiam vocatur, ad occidendum amicum cum carnifex inter homines eligitur. Hoc est, quare vel maxime abominanda sit saevitia, quod excedit fines primum solitos, deinde humanos, nova supplicia conquirat, ingenium advocat, ut instrumenta excogitet, per quae varietur atque extendatur dolor, delectatur malis hominum; tunc illi dirus animi morbus ad insaniam pervenit ultimam,

3 minu N || 7 dicitur N | ac no|aequi N || 8 clementia P
 elementia N | voluntariam innocentiam P || 10 proficit L || 13 animal
 mali Gertz || 14 homini NR || 17 illud N om. O || 18 illum om.
 L || 20 certissima O unde <in> exit. Skutsch || 22 clementiam uoc.
 NR clementia inuocatur R²O corr. Bhr. qui cum add.; clemens
 iam vocatur, si ad Feldmann clementiam voca, ubi Haase
 vocetur Gronov || 24 eligatur R² | maxima abhom. RPL ||
 27 ut add. Gertz | excogit et NR excogitat O || 28 extentatur
 NR | dolor et FLP | delectetur O corr. ω || 29 ille ε

cum crudelitas versa est in voluptatem et iam occidere
 3 hominem iuvat. Matura talem virum a tergo sequitur
 aversio, odia, venena, gladii; tam multis periculis
 petitur, quam multorum ipse periculum est, privatisque
 non numquam consiliis, alias vero consternatione publica 5
 circumvenitur. Levis enim et privata perniciēs non
 totas urbes movet; quod late furere coepit et omnes
 4 adpetit, undique configitur. Serpentes parvolae fallunt
 nec publice conquiruntur; ubi aliqua solitam mensuram
 transit et in monstrum excrevit, ubi fontes sputu inficit 10
 et, si adflavit, deurit opteritque, quacumque incessit,
 ballistis petitur. Possunt verba dare et evadere pusilla
 5 mala, ingentibus obviam itur. Sic unus aeger ne
 domum quidem perturbat; at ubi crebris mortibus
 pestilentiam esse adparuit, conclamatio civitatis ac fuga 15
 est, et dis ipsis manus intentantur. Sub uno aliquo
 tecto flamma adparuit: familia vicinique aquam inge-
 runt; at incendium vastum et multas iam domos de-
 pastum parte urbis obruitur.

XXVI 1 Crudelitatem privatorum quoque serviles manus 20
 sub certo crucis periculo ultae sunt; tyrannorum gentes
 populique et, quorum erat malum, et ei, quibus in-
 minebat, excindere adgressi sunt. Aliquando sua prae-
 sidia in ipsos consurrexerunt perfidiamque et impietatem
 et feritatem et, quidquid ab illis didicerant, in ipsos 25
 exercuerunt. Quid enim potest quisquam ab eo sperare,

2 Matura talem (et Natura talem) Gertz Naturalem O
 Nam talem ω iuvat naturam. T. *Feldmann* || 3 aversio P
 aeversio P²O | odia ε odiae NR odiosus O aversum insidiae
Feldmann || 4 patitur O corr. ω patet *Pinc.* | quam multor quam
 multorum N || 8 paulolae N || 9 consequuntur LP consequuntur
 (-erentur R) O corr. *Grut.* | aliquam FLP | mensura N || 10 sputu
 Gertz putu N potui R potu O | infecit FLP || 11 et <sata> *Bhr.* ||
 12 et om. N || 13 obviam N | nae N nec O || 14 domus N corr.
 m. 1 || 16 manibus NR | int.] N intenduntur O || 18 vastam N ||
 21 genus (uel ḡs ss.) populi et L || 22 ii RL hii FP || 23 ex-
 cidere FP || 24 ipsos ω ipsis O | perfidiaque NR || 25 ob illis
 dicerant i. i. excuerunt NR || 26 ab eo quisquam FL

quem malum esse docuit? non diu nequitia adparet nec, quantum iubetur, peccat. Sed puta esse tutam 2 crudelitatem, quale eius regnum est? non aliud quam captarum urbium forma et terribiles facies publici 5 metus. Omnia maesta, trepida, confusa; voluptates ipsae timentur; non convivia securi ineunt, in quibus lingua sollicite etiam ebriis custodienda est, non spectacula, ex quibus materia criminis ac periculi quaeritur. Adparentur licet magna inpensa et regiis opibus et 10 artificum exquisitis nominibus, quem tamen ludi in carcere iuvent? Quod istud, di boni, malum est occidere, saevire, delectari sono catenarum et civium capita decidere, quocumque ventum est, multum sanguinis fundere, adspectu suo terrere ac fugare? Quae alia 15 vita esset, si leones ursique regnarent, si serpentibus in nos ac noxiosissimo cuique animali daretur potestas? Illa rationis expertia et a nobis inmanitatis crimine 4 damnata abstinent suis, et tuta est etiam inter feras similitudo: horum ne a necessariis quidem sibi rabies 20 temperat, sed externa suaque in aequo habet, quo plus se exercitat, eo incitator. A singulorum deinde caedibus in exitia gentium serpit et inicere tectis ignem, aratrum vetustis urbibus inducere potentiam putat; et unum occidi iubere aut alterum parum imperatorium credit; 25 nisi eodem tempore grex miserorum sub ictu stetit, crudelitatem suam in ordinem coactam putat. Felicitas 5

1 apparet (app. neq. LP) O corr. ω (F?) paret Mrt. || 2 quam tur (t ex n N) NR | iubetur Mrt. uidetur O || 3 crudelitatem NR | quale eius ω quare ius NR quare his (iis L) O || 4 terribilis P¹ || 6 timetur N¹ || 7 constituenda P || 8 periculis (s exp. N) NR || 10 ludere in FLP || 11 iubent O corr. R² || 13 quodcumque N || 14 aspectu N || 15 vit (a ss.) N || 17 exp. NR inexperta O || 18 inter feras om. F || 19 ho (rum ss. m. 1) ne N morum ne R morum. Apud homines autem ne O | sibi post temp. FL || 20 se exercitat, (eo incitat) ior. A Gertz se exercitatoria N exercitatoria O plus saevit ex. Bhr. || 22 aescia NR | serpente FLP || 24 aut] ad L | credat NR || 25 sub ictu Grut. subiectu N subiectus O || 26 ordine FLP

illa multis salutem dare et ad vitam ab ipsa morte
 revocare et mereri clementia civicam. Nullum orna-
 mentum principis fastigio dignius pulchriusque est
 quam illa corona ob cives servatos, non hostilia arma
 detracta victis, non currus barbarorum sanguine cruenti,
 non parta bello spolia. Haec divina potentia est gre- 5
 gatim ac publice servare; multos quidem occidere et
 indiscretos incendi ac ruinae potentia est.

2 clementia N -tiam O | ciu. non potest. Nullum FLP |
 ornementum N || 4 coronā L || 5 uictus P | barbarum N barbarom
 R || 6 parte R || 7 quidem NR autem O || 8 incendii FLP

LIB. ANNEI: SENECAE: DECLEMENTIA | LIBER. I. EXPLICIT | JNC.
 LIBER. II. FELICITER. | VIDE CLEMENTIA SCRIBEM N EXPLICIT LIBER
 PRIMVS DE CLEMENTIA (AD NERONEM CESAREM *add.* P) INCIPIT LIBER
 SECVNDVS RP *etc.*

L. ANNAEI SENECAE

AD

NERONEM CAESAREM

DE CLEMENTIA

LIBER II

Ut de clementia scriberem, Nero Caesar, una me 11
vox tua maxime compulit, quam ego non sine ad-
miratione et, cum diceretur, audisse memini et deinde
aliis narrasse, vocem generosam, magni animi, magnae
5 lenitatis, quae non composita nec alienis auribus data
subito erupit et bonitatem tuam cum fortuna tua
litigantem in medium adduxit. Animadversurus in 2
latrones duos Burrus praefectus tuus, vir egregius et
tibi principi natus, exigebat a te, scriberes, in quos
10 et ex qua causa animadverti velles; hoc saepe dilatatum
ut aliquando fieret, instabat. Invitus invito cum
chartam protulisset traderetque, exclamasti: „Vellem
litteras nescirem!“ O dignam vocem, quam audirent 3
omnes gentes, quae Romanum imperium incolunt quae-
15 que iuxta iacent dubiae libertatis quaeque se contra
viribus aut animis adtollunt! O vocem in contionem

1 VIDE N | scribem NR || 3 me memini F || 4 alius R
et ex corr. N || 5 lenitatis L || 6 subito data FLP | erupuit N
eripuit R crepuit O corr. s || 9 principintus N pr. notus O
corr. Mrt. || 12 tulisset L || 14 romanorum L || 15 iacecent N ||
16 in om. R¹

omnium mortalium mittendam, in cuius verba principes regesque iurarent! O vocem publica generis humani innocentia dignam, cui redderetur antiquum
 4 illud saeculum! Nunc profecto consentire decebat ad aequum bonumque expulsa alieni cupidine, ex
 5 qua omne animi malum oritur, pietatem integritatemque cum fide ac modestia resurgere et vitia diurno abusa regno dare tandem felici ac puro saeculo locum.

II 1 Futurum hoc, Caesar, ex magna parte sperare et 10
 confidere libet. Tradetur ista animi tui mansuetudo diffundeturque paulatim per omne imperii corpus, et cuncta in similitudinem tuam formabuntur. A capite bona valetudo: inde omnia vegeta sunt atque erecta
 aut languore demissa, prout animus eorum vivit aut 15
 marcet. Erunt cives, erunt socii digni hac bonitate, et in totum orbem recti mores revertentur; parcetur
 2 ubique manibus tuis. Diutius me morari hic patere, non ut blandum auribus tuis (nec enim hic mihi mos est; maluerim veris offendere quam placere adulando); 20
 quid ergo est? praeter id, quod bene factis dictisque tuis quam familiarissimum esse te cupio, ut, quod nunc natura et inpetus est, fiat iudicium, illud mecum considero multas voces magnas, sed detestabiles, in vitam humanam pervenisse celebresque volgo ferri, ut 25

1 princeps **N** || 2 iurarent **T** iuramento **N** iuramento **R** iuramentum faciunt **O** | publicam **O** corr. § || 3 innocentiam **RP** | dignam, <dignam> *Grut.* || 5 <et> expulsa *Gertz* || 6 omnem **NR** || 7 surgere **FL** | diurno **O** corr. § || 8 dare *post saec.* **FLP** || 11 confitere **NR** confiteri **O** corr. *Lps.* | licet *Wsg.* || 12 omne inme imp. **NR** omne immane *Rosbach* || 13 tui § || 14 inde omnia *cod. Erasmi* in omnes **O** omnes <corporis partes exit; omnia> *Gertz* valet. hominis: cetera *veg. Schultess* | uegetata est **L** || 15 viget *Erasmus* || 16 marcescit. Et erunt **FLP** | ac bon. **NR^F1** || 17 parcentur **NR** || 18 ubiquae **N** | me memorari **L** | hic § huic (hinc **L**) **O** immorari huic <voci> *p. Mg.* || 19 bladam **N** blandiar **T** || 21 praeter **L** pr(a)e **O** nisi **T** || 24 sed] se **NR**

illam: „oderint, dum metuant“, quoi Graecus versus similis est, qui se mortuo terram misceri ignibus iubet, et alia huius notae. Ac nescio quomodo ingenia ³ *in* inmani et invisa materia secundiore *ore* expresserunt ⁵ sensus vehementes et concitatos; nullam adhuc vocem audii ex bono lenique animosam. Quid ergo est? ut raro, invitus et cum magna cunctatione, ita aliquando scribas necesse est istud, quod tibi in odium litteras adduxit, sed, sicut facis, cum magna cunctatione, cum ¹⁰ multis dilationibus.

Et ne forte decipiat nos speciosum clementiae ^{1 III} nomen aliquando et in contrarium abducat, videamus, quid sit clementia qualisque sit et quos fines habeat.

Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi vel lenitas superioris adversus inferiorem in constituendis poenis. Plura proponere tutius est, ne una finitio parum rem comprehendat et, ut ita dicam, formula excidat; itaque dici potest et inclinatio animi ad lenitatem in poena exigenda. Illa finitio contra- ² *20* dictiones inveniet, quamvis maxime ad verum accedat, si dixerimus clementiam esse moderationem aliquid ex merita ac debita poena remittentem: reclamabitur nullam virtutem cuiquam minus debito facere. Atqui hoc omnes intellegunt clementiam esse, quae se flectit citra id, ²⁵ quod merito constitui posset.

Huic contrariam inperiti putant severitatem; sed ^{1 IV} nulla virtus virtuti contraria est. Quid ergo obponitur clementiae? Crudelitas, quae nihil aliud est quam

1 *cfr. ad I 12, 4* || 2 *fr. adesp. 513 (430) Nauck.*

1 quoi] quod NR cui O || 2 est eius, qui 5 || 3 ing. inmania (imm.) et i. m. secundiore (-diora NR fec. T) expr. OT corr. Lps. in add. Mg. || 6 audiui FL || 10 magnis F || 11 Et om. FLP At Haase || 12 adducat L || 16 nec NR || 17 diffinitio LP || 18 excedat L || 19 lenitudinem S | diffinitio v. l. in L || 20 -dictionis RFLP | inuenet N inuenietur FP et ex -itur L | quavis N | proxime CFW Mueller || 22 merita NF materia O || 23 minui NR | haec L || 25 possit L

atrocitas animi in exigendis poenis. „Sed quidam non exigunt poenas, crudeles tamen sunt, tamquam qui ignotos homines et obvios non in compendium, sed occidendi causa occidunt nec interficere contenti saeviunt, ut Busiris ille et Procrustes et piratae, qui 5
 2 captos verberant et in ignem vivos inponunt.“ Haec crudelitas quidem; sed quia nec ultionem sequitur (non enim laesa est) nec peccato alicui irascitur (nullum enim antecessit crimen), extra finitionem nostram cadit; finitio enim continebat in poenis exigendis intemperantiam animi. Possumus dicere non esse hanc crudelitatem, sed feritatem, cui voluptati saevitia est; possumus insaniam vocare: nam varia sunt genera eius et nullum certius, quam quod in caedes hominum et
 3 lincinationes pervenit. Illos ergo crudeles vocabo, qui 15
 puniendi causam habent, modum non habent, sicut in Phalari, quem aiunt non quidem in homines innocentes, sed super humanum ac probabilem modum saevisse. Possumus effugere cavillationem et ita finire, ut sit crudelitas inclinatio animi ad asperiora. Hanc clementia 20
 repellit longe iussam stare a se; cum severitate illi convenit.
 4 Ad rem pertinet quaerere hoc loco, quid sit misericordia; plerique enim ut virtutem eam laudant et bonum hominem vocant misericordem. Et haec 25
 vitium animi est. Utraque circa severitatem circaque

2 poenis R || 5 usuris NR osyris O Busiris ss. R² Sinis et Siris s | proclustes P proclus FL | pilate NR || 6 captus N | ininem uiuus N || 7 quidem <videtur> Mg. || 8 peccator (-torum L) O corr. s qui et peccatori || 10 fin. enim Mg. finitionem NR quae finitionem O | exigentis N | intemperantia NRP || 12 uoluptatis seu uitia NR || 15 lincinationis NR laniationes FP lamentationes L || 16 sicuti Phalarim Siesbye || 17 agunt NR quem a. om. F || 19 sit] sed N se R || 20 indignatio L | clementiam NR || 21 longius stare O longe iubet stare Gertz l. iussam ire Mg. | nam severitatem O corr. Erasmus | ille NR || 22 convenire ad rem certum est. Pertinet FLP || 25 bono N | misericordiam NR unde bonam mentem Bhr. | Haec autem FLP At haec Btl.

clementiam posita sunt, quae vitare debemus; *per speciem enim severitatis in crudelitatem incidimus*, per speciem clementiae in misericordiam. In hoc leviori periculo erratur, sed par error est a vero recedentium.

5 Ergo quemadmodum religio deos colit, superstitione violat, 1 V
ita clementiam mansuetudinemque omnes boni viri praestabunt, misericordiam autem vitabunt; est enim vitium pusilli animi ad speciem alienorum *malorum* succidentis. Itaque pessimo cuique familiarissima est; anus et

10 mulierculae sunt, quae lacrimis nocentissimorum moventur, quae, si liceret, carcerem effrangerent. Misericordia non causam, sed fortunam spectat; clementia rationi accedit. Scio male audire apud inperitos sectam 2
Stoicorum tamquam duram nimis et minime principibus

15 regibusque bonum daturam consilium; obicitur illi, quod sapientem negat misereri, negat ignoscere. Haec, si per se ponantur, invisae sunt; videntur enim nullam relinquere spem humanis erroribus, sed omnia delicta ad poenam deducere. Quod si est, quidnam haec 3
20 scientia, quae dediscere humanitatem iubet portumque adversus fortunam certissimum mutuo auxilio cludit? Sed nulla secta benignior leniorque est, nulla amantior hominum et communis boni adtentior, ut propositum sit usui esse et auxilio nec sibi tantum, sed universis

25 singulisque consulere. Misericordia est aegritudo animi 4
ob alienarum miseriarum speciem aut tristitia ex alienis

1 per — incidimus *suppl. Gertz, ex parte iam s alioque* ||
3 In holeriore N || 5 ego NR || 6 mansuetudinem quem NR ||
8 malorum s om. O | succedentis O || 10 sunt mul. FL | mouentir N -ntis R || 11 carcere NR || 13 accidit O | audiri LP || 14 nimis duram FLP || 15 datura c. (-ur ac. N) NR | ob. enim illi FLP ||
16 conod N¹ || 18 spem rel. FLP || 19 quidnam *scripsi* quidni O quid mihi *Schultess* | quidni h. <sit> sapientia *Gertz* q. h. <damnatur> sc. *Skutsch* || 20 deducere (did. R) NR discere O ||
21 mutui auxilii *vel* mutuum auxilium *Lps.* | concludit L claudit P || 23 communibus FLP | bonis O s *exp. m. 1 in N* | ut cui s ||
24 uisui P | et *Gertz* ut NRP aut FL | auxilio esse P | tatum N || 25 singularibusque L || 26 tristitiam (-ciam P) O *corr. s*

malis contracta, quae accidere inmerentibus credit; aegritudo autem in sapientem virum non cadit; serena eius mens est, nec quicquam incidere potest, quod illam obducit. Nihilque aequè hominem quam magnus animus decet; non potest autem magnus esse idem ac
 5 maestus. Maeror contundit mentes, abicit, contrahit; hoc sapienti ne in suis quidem accidet calamitatibus, sed omnem fortunae iram reverberabit et ante se franget; eandem semper faciem servabit, placidam, inconcussam, quod facere non posset, si tristitiam re-
 10 ciperet.

VI 1 Adice, quod sapiens et providet et in expedito consilium habet; numquam autem liquidum sincerumque ex turbido venit. Tristitia inhabilis est ad dispiciendas res, utilia excogitanda, periculosa vitanda, aequa
 15 aestimanda; ergo non miseretur, quia id sine miseria
 2 animi non fit. Cetera omnia, quae, qui miserentur, volo facere, libens et altus animo faciet; succurret alienis lacrimis, non accedet; dabit manum naufrago, exuli hospitium, egenti stipem, non hanc contumeliosam, 20 quam pars maior horum, qui misericordes videri volunt, abicit et fastidit, quos adiuvat, contingique ab iis timet, sed ut homo homini ex communi dabit; donabit lacrimis maternis filium et catenas solvi iubebit et ludo eximet et cadaver etiam noxium sepeliet, sed
 25 3 faciet ista tranquilla mente, voltu suo. Ergo non

1 contracta *Grut.* contra O | accedere NR | credit O ||
 2 cadet ser. | enim eius FLP || 5 magus esse N | ac maestus
Haupt ac metus NR si metus et O || 6 cont. si mentem FLP |
 obicit NR obducit et O *corr.* § subicit *Mueck* || 7 ho R |
 sapientis N || 8 reuerberavit NR || 9 seruauit placida NR | in-
 concussa R || 12 ac prou. O *corr.* § || 14 veniet *Skutsch* | inh. N
 inhabitabilis O | est om. NR | desp. FP || 15 ut illa NR ut
 ille O *corr.* ω | excogitando FLP | periculosā N | aequa *Grut.*
 aequè (eque P) O || 16 miseretur N -eret O | id § et O || 17 quae
 qui *Grut.* qu(a)equè O || 18 solent facere *Grut.* | alius O *corr.*
Lps. | animi *Bhr.* || 19 naufrago N || 20 hoptium N || 21 qua
 ω | uid.] esse L || 22 contigique NRL | ab his FLP || 24 iubebat
 R¹ uidebit L || 26 illa L

miserebitur sapiens, sed succurret, sed proderit, in commune auxilium natus ac bonum publicum, ex quo dabit cuique partem. Etiam ad calamitosos pro portione improbandosque et emendandos bonitatem suam 5 permittet; afflictis vero et forte laborantibus multo libentius subveniet. Quotiens poterit, fortunae intercedet; ubi enim opibus potius utetur aut viribus, quam ad restituenda, quae casus inpulit? Voltum quidem non deiciet nec animum ob crus alicuius aridum aut 10 pannosam maciem et innixam baculo senectutem; ceterum omnibus dignis proderit et deorum more calamitosos propitius respiciet. Misericordia vicina est misericordiae; habet enim aliquid trahitque ex ea. Inbecillos oculos esse scias, qui ad alienam lippitudinem et ipsi 15 subfunduntur, tam mehercules quam morbum esse, non hilaritatem, semper adridere ridentibus et ad omnium oscitationem ipsum quoque os diducere; misericordia vitium est animorum nimis miseria paventium, quam si quis a sapiente exigit, prope est, ut lamentationem 20 exigat et in alienis funeribus gemitus.

„At quare non ignoscet?“ Agedum constituamus 1 VII nunc quoque, quid sit venia, et sciemus dari illam a sapiente non debere. Venia est poenae meritae remissio.

1 miseretur L || 2 publ. bonum FLP || 4 improbandos FLP | et om. L || 5 promittet L <pervenire> perm. Skutsch | forte Bhr. coll. I 6, 3 fortis NR fortius O sortis culpa Haase fatis Feldmann || 6 proderit L | intercidet RFLP || 7 aut ω an O | qui ad FLP || 8 quae causis P || 9 deiecit O corr. ω | ob — senectutem om. FL | obrusati cuius aredum aut pannōiam (panno iam R et e anno. N) NR obstrusit causa rerum in pannosam P corr. Haase || 10 maciem N aciem R faciem P | innoxam N innoxiam R inobnoxiam P corr. Gronov || 13 Imbecilles PS || 14 seias N | lipit. aliam S || 15 quam om. FL || 17 estitationem NR estimationem O corr. ω | mis.] mia (hoc uno loco) N Ita O || 18 pallentium S || 19 asap. S | exsi///git N || 20 in add. ω | gemitibus NR || 21 ignosceret L | Agedum tentavi uacuum O uacuum est dicere T uacuo animo Mg. ignoscat, dicam Pinc. ign. <sapiens nec dabit> veniam? Skutsch || 22 ueniam O corr. ω (F?) | ut sciamus FLP | dari L dare O || 23 sapientem N | uaeni (a ss.) N | debit(a)e FLP

Hanc sapiens quare non debeat dare, reddunt rationem diutius, quibus hoc propositum est; ego ut breviter tamquam in alieno iudicio dicam: „Ei ignoscitur, qui puniri debuit; sapiens autem nihil facit, quod non debet, nihil praetermittit, quod debet; itaque poenam, 5
 2 quam exigere debet, non donat. Sed illud, quod ex venia consequi vis, honestiore tibi via tribuet; parceret enim sapiens, consulet et corriget; idem faciet, quod, si ignosceret, nec ignoscet, quoniam, qui ignoscit, fatetur aliquid se, quod fieri debuit, omisisse. Ali- 10
 quem verbis tantum admonebit, poena non adficiet aetatem eius emendabilem intuens; aliquem invidia criminis manifeste laborantem iubebit incolumem esse, quia deceptus est, quia per vinum labsum; hostes dimittet salvos, aliquando etiam laudatos, si honestis causis 15
 3 sunt. Haec omnia non veniae, sed clementiae opera sunt. Clementia liberum arbitrium habet; non sub formula, sed ex aequo et bono iudicat; et absolvere illi licet et, quanti vult, taxare litem. Nihil ex his 20
 facit, tamquam iusto minus fecerit, sed tamquam id, quod constituit, iustissimum sit. Ignoscere autem est, quem iudices puniendum, non punire; venia debitae poenae remissio est. Clementia hoc primum praestat, ut, quos dimittit, nihil aliud illos pati debuisse pro- 25

1 debet S | malim reddant | racione N || 2 ut del. Mg. | breue aut t. L || 3 ei ω et O om. L (et T qui ign. ei) || 5 sq. deuit — debit — debit N || 6 illum O corr. ω || 7 uis honestior (-stio R) et (t exp. N) tibi uia (uiam R) NR iustum est et tibi uitam O | tribuit O | parceret (i in ras. m. I N) O || 8 consulet N -lit O | corriget N -git O | item O corr. ε | facit L¹ || 9 qui | si L | qui ignoscet N || 10 se | sed NR | Alium — alium Skutsch || 12 inuidiae O corr. ω || 13 crimine FLP | manif. om. FL | uidebit L || 14 per uitium L | demittet NRF || 15 honestos L¹ || 17 sunt sunt N || 18 sint L¹ || 19 exquo NR || 20 quati O quando L | taxari NR || 21 minui NR || 22 ignoscere L cognoscere O || 23 iud NR iudicat LP uiderit F | deuitae NR || 25 dimittet NRL¹ | pronuntiat O corr. ε

nuntiet; plenior est quam venia, honestior est. De 4
 verbo, ut mea fert opinio, controversia est, de re qui-
 dem convenit. Sapiens multa remittet, multos parum
 sani, sed sanabilis ingenii servabit. Agricolas bonos
 5 imitabitur, qui non tantum rectas procerasque arbores
 colunt; illis quoque, quas aliqua depravavit causa, ad-
 minicula, quibus derigantur, adplicant; alias circum-
 cidunt, ne proceritatem rami premant, quasdam infirmas
 vitio loci nutriunt, quibusdam aliena umbra laboranti-
 10 bus caelum aperiunt. Videbit, quod ingenium qua 5
 ratione tractandum sit, quo modo in rectum prava
 flectantur.“* * *

1 est ergo q. u. et hon. De **FLP** || 4 sani ω sane (sanet
 rasa t **R**) **O** | seruavit **NRP** | bonas **R**¹ || 6 illis **FL** illi **O** |
 deprauabit **O** corr. ω || 7 dergantur **N** tergantur **O** erigantur **T**
 dirigantur ς || 9 uicio **LP** uito **O** | al. menbra **L** || 10 caelu **N** |
 ap. Sic sapiens uidebit **T** || 11 in flectum (infl. **R**) **NR**

EXPI. LIBER. ANNEI ASENEC N EXPLICIT LIBER. II. DE CLEMENTIA R
Nulla subscriptio in FLP

Hildebertus Cenomanensis ep. I 3 (CLXXI 145 Mign.): De clementia quoque compendiosa principibus capitula Seneca evigilavit, in quibus ideo brevitatem dilexit non obscuram, ut magnis occupatos legere non taederet. Ea igitur pro te et ad te suscepta suscipe at- 5 que recordare, quae dudum didiceris ex te et per te. Pauca ea sunt:

Clementiae est aliquid ultrici detrahere sententiae. Quisquis nihil reatus inpunitum relinquit, delinquit. Culpa est totam persequi culpam. Inmisericordem pro- 10 fitetur, cui quicquid licet, libet. *Item:* Gloriosa virtus est in principe citra punire quam liceat. Virtus est ad vindictam necessitate trahi, non voluntate venire. Magnum quid et divinum sapit offensus clemens. *Item:* Bonus princeps neminem sine poena punit, neminem 15 sine dolore proscibit. Bonus princeps ita crimen insequitur, ut quem punit, hominem reminiscatur. *Item:* Bonus princeps sibi dominatur, populo servit, nullius sanguinem contemnit: inimici est, sed eius, qui amicus fieri potest; nocentis est, sed hominis. Cuiuscumque 20 sit, quia non potuit dare, crimen putat auferre. Ideo quotiens funditur, confunditur.

Hoc fragmentum detexit O Rossbach (cfr. „Disquisit. de Senecae filii scriptis“ p. 33 et „De Senecae philosophi librorum recensione“ p. 112), qui novas quoque collationes codicum trium — Reginensis 236 saec. XIII (R) et Phillipicorum, qui Berolini nunc sunt (cfr. Handschriftenverz. tom. XII n. 182 et 183), 1734 saec. XII (B) et 2005 saec. XIII (P) — benigne mihi transmisit.

3 Seneca om. R P | uigilavit (in mg. uulgavit, ante primam u supra v. tres litt. eras.) R uigilant (uel ui ss.) P uulgavit B corr. Rossbach || **4** dilexi P || **6** didicisti R || **9** derelinquit peccat R || **10** prosequi R || **15** sine paenitentia Rossbach

INDEX NOMINVM

- Academia VI 11, 1
 (Accius): *Atr. fr. V p. 187*
Ribb.^s cl. I 12, 4 II 2, 2
- Achaeis ius integrum Antonius reddiderat V 16, 6
- Achilles timidus est? IV 27, 2
- Actiacum mare *cl. I 11, 1*
- Aebutius Liberalis I 1, 1
 II 1, 1 6, 1 30, 1 III 1, 1
5, 1 IV 1, 1 3, 1 31, 1 V
1, 3 VI 1, 1 6, 1 12, 1 41, 1
42, 1 VII 1, 1
- M. Aelius *vd. Marius Nepos*
- Aeneas vicit patrem III 37, 1
 pius Aeneas VI 36, 1
- Aeschines pauper auditor
 Socratis I 8, 1; 2
- Aetna maiore vi agitata III
37, 2 super solitum ardens
 VI 36, 1
- Aglaïa I 3, 6
- M. Agrippa III 32, 4 VI 32, 2;
3; 4
- Alcibiadis par divitiis animus
 I 8, 2
- Alexander Macedo I 13, 1
 latro gentiumque vastator 13,
3 urbem cuidam donabat II
16, 1 Alexandro locupletior
 Diogenes V 4, 4 *cfr. 6, 1* in
 litore maris rubri VII 2, 5 *sq.*
 felix temeritas I 13, 3 VII
3, 1 leoni Lysimachum obicit
cl. I 25, 1
- Allobrogum cohortes V 16, 1
 Allobrogicus Fabius IV 30, 2
 Alpes V 16, 1
- L. Annaeus Seneca IV 8, 3
 Annius Pollio IV 31, 4
- anonymi:*
com. Rom. Pall. fr. 70 p. 149
Ribb.^s I 2, 1
ibid. 71 II 5, 2
trag. Graec. fr. adesp. 513
(430) Nauck. cl. II 2, 2
- Antigonus praemium belli
 ad patrem transtulit III 37, 3
 ab A. Cynicus petit talentum
 II 17, 1
- Antonianae partes II 25, 1
- M. Antonius ingratus *etc.* V
16, 6 apud Rabirium poetam
 VI 3, 1 consul *cl. I 9, 1* pro-
 scriptionis edictum dictarat
cl. I 9, 3
- Apollodorus VII 19, 5
- Arcesilas II 10, 1 Arcesilai
 exemplum II 21, 4
- Archelaus rex V 6, 2; 6
- Arrhidæum providentia re-
 gno inposuit IV 31, 1
- Aristides, cuius iustitia nomen
 dedit IV 27, 2
- Aristippus delectatus un-
 guento VII 25, 1
- Aristogitonem et Harmo-
 dium VII 15, 2
- Ariston pater Platonis III 32, 3

- Arruntius captandorum testamentorum artem professus VI 38, 4
 Asia V 17, 2 VI 31, 5; 12
 Asinius clementiae suae debebat Augustus *cl.* I 10, 1
 Athenae VI 38, 1
 Athenienses VI 37, 1 VII 4, 3
 Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas vocant VII 15, 2
 Augustus Octavii filius III 32, 5 divus A. I 15, 5 II 27, 1 III 27, 1 *cl.* I 1, 6; 11, 1 A. Caesar II 11, 1; 25, 1 III 27, 1—4 *cl.* I 15, 1; 3; 4; 6 bonus princeps *cl.* I 10, 3 Trichonem eripuit *cl.* I 15, 1 divi A. iudicium I 15, 5 eius clementia III 27, 1 *cl.* I 10, 1; 2; 3; 11, 1 in Cinnam *cl.* I 9, 2—12 Furnium II 25, 1 Lentulum II 27, 1; 2 Rufum III 27, 1—4 Tarii filium *cl.* I 15, 2—7 filiam relegavit VI 32, 1 *cfr.* *cl.* I 10, 3 in adulescentia arsit *cl.* I 11, 1 insidiis M. Antonii latus petierat *cl.* I 9, 1
 Augustus diximus *cl.* I 14, 2
 Bellonae aedes *cl.* I 12, 2
 Benacus lacus IV 5, 3 (*ex Verg.*)
 Bion omnes sacrilegos esse argumentis colligit VII 7, 1
 M. Brutus an debuerit accipere ab divo Iulio vitam II 20, 1—3
 Burrus praefectus *cl.* II 1, 2
 Busiris *cl.* II 4, 1
 Caepio *cl.* I 9, 6
 C. Iulius Caesar Corfinium obsidebat III 24, 1 Pompei victor V 16, 5 ex veteranis quidam causam dicebat apud divum Iulium V 24, 1—3 M. Brutus ab divo Iulio vitam accepit II 20, 1—3
 C. Caesar (Caligula) dedit vitam Pompeio Penno II 12, 1 occidit Graecinum Iulium II 21, 5 sanguinis humani avidissimus IV 31, 2 Demetrio ducenta donavit VII 11, 1; 2 Caesar omnia habet VII 6, 3 se induit rei publicae *cl.* I 4, 3
 Caesar *vd. etiam s. v.* Augustus, Nero, Tiberius
 Callistratus VI 37, 1
 Cambyses VII 3, 1
 Camillus deserit est? IV 27, 2 Camillum in exilium misit res publica V 17, 2
 Campanorum fines VII 4, 3
 Capitolium expilari iubet Bion VII 7, 2
 Cares V 6, 1
 Catilina ingratus V 16, 1 victor V 17, 2 exulavit post C. Cicero V 17, 2
 M. Cato *ad Marcum filium fr.* 13 Jordan V 7, 5
 Catoni populus Romanus praeturam negavit V 17, 2
 Charis I 3, 10 4, 4
 Chrysippus VII 8, 2, fragmenta I 3, 8; 9 4, 1; 4 II 17, 3 25, 3 III 22, 1
 Cicero VII 6, 1 exulavit post Catilinam V 17, 2
 Cicero filius consul IV 30, 2
 Cicerones Augustus clementiae suae debebat *cl.* I 10, 1
 Cimbricis caedibus V 16, 2
 L. Cinna consul IV 30, 2 delatum est L. Cinnam insidias struere *cl.* I 9, 2—12
 Claudius I 15, 5; 6 plures

- culleo insuit *cl.* I 23, 1 *ad eum spectat etiam* VI 19, 2—4
- Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annalium (*fr. 80 Peter*) III 23, 2
- Cleanthes
fr. 97 Pearson V 14, 1
" 98 " VI 11, 1
" 99 " VI 12, 2
- Cocceios ex adversariorum castris conscripsit Augustus *cl.* I 10, 1
- Collina porta V 16, 3
- comicus *vd.* anonymi
- Corfinium Caesar obsidebat III 24
- Corinthii Alexandro per legatos gratulati sunt I 13, 1
- Coriolanus ingratus est V 16, 1
- Cossi te (Cinnam) ferent? *cl.* I 9, 10
- Crispus Passienus I 15, 5 (Curius) VII 7, 5
- Cynicus ab Antigono petit talentum II 17, 1 Demetrius Cynicus VII 1, 3
- Cypri imperium Antigonus patri tradidit III 37, 3
- Cyrus VII 3, 1
- Decius mortem timet? IV 27, 2
Decii morte patriam servaverunt VI 36, 2
- Deillios (*vd. codd.*) ex adversariorum castris conscripsit Augustus *cl.* I 10, 1
- Demades *Atheniensis* VI 38, 1
- Demaratus Lacedaemonius VI 31, 4—12
- Demetrius Cynicus VII 8, 2; 3 dicta eius VII 1, 3—7 2, 1 9, 1—10, 6 11, 1; 2
- Diogenes per medias Macedonum gazas nudus incessit V 4, 3 *cfr.* 6, 1
- Dionysius maior *cl.* I 12, 1
- Domitius Corfinii tenebatur inclusus III 24 servatus a Caesare *ibid.*
- Domitios clementiae suae debebat Augustus *cl.* I 10, 1
- Dorus librarius VII 6, 1
- Livius Drusus VI 34, 2
- Caepionem Egnatius secutus est *cl.* I 9, 6
- (Ennius) *ann. fr. 286 M.* IV 27, 2
- Epicurei, delicata et umbra-tica turba IV 2, 1
- Epicuro quae maxima felicitas videtur IV 4, 1 reddendum est Epicuro testimonium III 4, 1
fr. 364 Us. IV 4, 1 19, 1 VII 31, 3
" 435 " III 4, 1
- Euphrates III 29, 4
- Euphrosyne I 3, 6
- Eurynomes filias Gratias I 3, 9 Eurynomen *ibid.*
- Fabius Allobrogicus IV 30, 2
- Fabius cunctando restituit rem IV 27, 2 Verrucosus IV 30, 2 *eius dictum* II 7, 1
- Fabius Maximus te (Cinnam) feret? *cl.* I 9, 10
- Fabius Persicus, cuius osculum etiam in pudici denotabant IV 30, 2 pecuniam a F. P. missam non accepit Graecinus II 21, 5; 6
- Fabii trecenti IV 30, 2 V 3, 2
- Felix *cognomen* *cl.* I 14, 2
- Flaminius circus V 16, 5
- Furnius Augustum demeruit II 25, 1

- Gallia V 16, 5 *cl.* I 9, 2
Gallicis bustis debitas inferias V 16, 1
Gallus VI 19, 4 Galli VI 19, 2; 4
Germania V 16, 5
Germanicus pater (C. Caesaris) IV 31, 2
C. Gracchus instituit segregare turbam suam VI 34, 2
Graecia VI 31, 1; 2; 8; 11
Graecinus *cf.* Iulius
Graecus I 4, 1 Graeci V 6, 1
Graecis emancipatus I 3, 6
Graecus versus *cl.* II 2, 2
Gratiae I 3, 2—4, 6
Grumentum cum obsideretur III 23, 2
Gryllus *Xenophontis pater* III 32, 3
- Harmodius et Aristogiton VII 15, 2
Haterius captandorum testamentorum artem professus VI 38, 4
Hecaton *fr.* XI *Fowler* I 3, 9
" XII " II 18, 2
" XIII " II 21, 4
" XIV " III 18, 1
" XV " VI 37, 1
- Hercules IV 8, 1 nihil sibi vicit I 13, 3 Herculis vestigia sequens Alexander I 13, 2 VII 3, 1 Herculis vis invicta IV 8, 1 Herculi civitatem dedimus (Corinthii) I 13, 1
Hesiodus: *theog.* 909 I 3, 6; 10
Hispania V 24, 1
Hispani VI 19, 2 Hispana machaera V 24, 3
Homerici sacerdos V 25, 4
Homerus: A 36 V 25, 4
Ξ 269 I 3, 7; 10
Horae I 3, 2
- (Iuliam) filiam relegavit Augustus VI 32, 1 *cf.* *cl.* I 10, 3
Iulius *vd.* Caesar
Iulius Graecinus, quem C. Caesar occidit, pecuniam a Fabio Persico missam non accepit II 21, 5; 6
Iuppiter Optimus Maximus Tonans Stator IV 7, 1 Iovis filiae Gratiae I 3, 2 4, 4
- Lacedaemonii vetant suos pancratio decernere V 3, 1 apud Lacedaemonios fuit corum forma publica percursum V 14, 4 Lacedaemonius Demaratus VI 31, 4
Lacones VI 31, 5
Larius lacus IV 5, 3 (*ex Verg.*)
Cn. Lentulus augur II 27, 1
Lepidum quam diu mori passus est Augustus *cl.* I 10, 1
Lepidus Salvidienum secutus est *cl.* I 9, 6
Liber pater IV 8, 1 Liberi vestigia sequens Alexander I 13, 2 VII 3, 1
Liberalis *vd.* Aebutus
Livia uxor (Augusti) *cl.* I 9, 6
Titus Livius VII 6, 1
Livius Drusus instituit segregare turbam suam VI 34, 2
Lucius IV 8, 3
Lynceo similem *aciem* IV 27, 3
Lysimachum leoni obicit Alexander *cl.* I 25, 1
- Macedo quidam IV 37, 1 Alexander I 13, 1 Macedonum rex Alexander V 6, 1 Philippus IV 37, 1 gens III 6, 2 gazae V 4, 3 Macedonas V 6, 1
Maecenas VI 32, 2; 3; 4 *eius dictum* IV 36, 2

- Magnus *cognomen cl.* I 14, 2
vd. Pompeius
 Mamercus Scaurus consul IV
31, 3
 Manlius vicit patrem impe-
 riosum III 37, 4
 C. Marius ad consulatus a
 caliga perductus V 16, 2
 Marius (M. Aelius *codd.*)
 Nepos praetorius II 7, 2
 Maro ex notis illius temporis
 vestigatoribus III 26, 2
 Marsorum praetor Vettius
 III 23, 5
 ad Marsyam cottidianus concursus
 VI 32, 1
 Massilia *cl.* I 15, 2
 Maximus *vd.* Fabius
 Mercurius I 3, 7 IV 8, 1
 Messalas clementiae suae
 debebat Augustus *cl.* I 10, 1
 [Militio (?) homo fortis ac
 strenuus V 24, 2 *vd. app.*]
 Mucius proditor est? IV 27, 2
 Mucio manus in hostili ara
 relicta VII 15, 2
 Munda V 24, 3
 Murena Lepidum, Murenam
 Caepio secutus est *cl.* I 9, 6
 Musa est apud Homerum
 'Thalia I 3, 10

 Nepos Marius praetorius II 7, 2
 Nero Caesar *cl.* I 1, 1; 5, 11,
2; 3 II 1, 1 2, 1 *eius dictum*
cl. II 1, 2
 Nilus VI 7, 3

 Occidens VII 3, 3
 Oceanus VII 1, 5 2, 5
 Octavius utrum maius bene-
 ficium dedit filio III 32, 5
 Onesicritus in oceano prae-
 missus explorator VII 2, 5

 Oriens I 13, 1 VII 3, 3
 [Osiris *cl.* II 4, 1]
 Ovidius: *am.* III 14, 4 IV 14, 1
met. I 144 *sqq.* V 15, 3
 XIII 801 VII 23, 1

 Padus VI 19, 1
 Pasithean appellavit Home-
 rus I 3, 7
 Crispus Passienus I 15, 5
 Paulus te (Cinnam) feret?
cl. I 9, 10
 Paulus praetorius III 26, 1
 Pausanias IV 37, 3
 Pennus *vd.* Pompeius
 Peripatetici V 13, 1
 Persae V 6, 1
 Perses VI 31, 11
 Persica servitus II 12, 2 reg-
 num Persicum VII 3, 1
 Persicus *vd.* Fabius
 Perusinae arae *cl.* I 11, 1
 Phalaris VII 19, 5; 7 *cl.* II 4, 3
 Phidias II 33, 2
 Philippus Macedonum rex
 IV 37, 1; 2; 3 38, 1; 2
 Phryxianae vestes I 3, 7
 Platon III 32, 3 V 7, 5 VI 11,
1; 2 *eius dicta* IV 33, 1
 VI 18, 1
 a Poenis captus Regulus V 3, 2
 Annius Pollio IV 31, 4
 Vedius Pollio *cl.* I 18, 2
 Cn. Pompeius Magnus in-
 gratus V 16, 4 Pompei victor
 V 16, 5 Pompei nepotem
 Cinnam *cl.* I 9, 3 *cfr.* IV 30, 2
 Sex. Pompeius consul IV 30, 2
 Pompei alii IV 30, 2
 Pompeio Penno C. Caesar
 dedit vitam II 12, 1
 Porsina V 16, 5 VII 15, 2
 Praenestina arx V 16, 3
 Procrustes *cl.* II 4, 1
 Punicum bellum VI 36, 2

- Pythagoricus quidam VII
21, 1
- Quadrigarius *vd.* Claudius
- Rabirius poeta *fr.* 3 Baehr.
VI 3, 1
- Rebilus consularis II 21, 6
- Regulus captus V 3, 2
- Rhenus III 29, 4
- Rhodiis ius integrum Anto-
nius reddiderat V 16, 6
- Roma VI 36, 2
- Romanorum acies IV 7, 1
- Romanus civis V 16, 3 *cruur*
cl. I 11, 1 *eques cl.* I 15, 1
imperator III 23, 5 VII 7, 5
(*Curius*) *populus* V 16, 4 *cl.*
I 1, 5; 7 9, 10 10, 2 *Romana*
pax cl. I 4, 2 *Romanum imperium*
III 33, 3 37, 1 *cl.* II
1, 3 *Romani cives cl.* I 12, 2
duces V 16, 1 *equites* VII
12, 3 *mores* III 23, 2 *reges*
V 16, 6 *Romana (omnia codd.)*
funera V 16, 2
- Rufus vir ordinis senatorii III
27, 1
- Rutilius innocentiae pre-
mium tulit in Asia latere V
17, 2 *cf.* VI 37, 2
- Sallustius IV 1, 1
- Sallustium ex adversariorum
castris conscripsit *cl.* I 10, 1
- Salvidienum Lepidus secu-
tus est *cl.* I 9, 6
- Sardes, maxima Asiae civitas
VI 31, 12
- Scaurum veterem illum sena-
tus principem IV 31, 5
- Mamercus Scaurus consul
IV 31, 3
- Scipio servavit in proelio
patrem III 33, 1 *Romani imperii*
defensor III 33, 3 *Scipionis*
pater III 33, 3 *Scipionem*
dimisit res publica
V 17, 2 *nihil debet Roma, si*
Punicum bellum aluit VI 36, 1
- Seneca IV 8, 3
- Sericae vestes VII 9, 5
- Servilii te (Cinnam) ferent?
cl. I 9, 10
- Sicilia *cl.* I 11, 1
- Siculi iuvenes vexere parentes
suos III 37, 2 VI 36, 1
- Socrates III 32, 3 V 4, 3 6, 1
VII 8, 2 24, 1; 2 *Socrati* *Platon*
agit gratias V 7, 5 *Socrates*
et Aeschines I 8, 1
9, 1 *Socratem* *Archelaus rex*
rogavit ut veniret V 6, 2—7
- Sophoniscum Socrates ex-
pirare non patitur III 32, 3
- Iuppiter Stator IV 7, 1
- Stoicus: ex institutione Stoi-
ca se egisse II 20, 2 *ex para-*
doxis Stoicae sectae II 31, 1
duos ex constitutione Stoica
accipe ingratos IV 26, 2
- Stoici malum ac stultum
nullo vitio vacare dicunt
IV 27, 2 *prodesse nemo ho-*
mini malo potest, ut dicitis
Stoici V 12, 3 *quidam Stoici*
V 7, 2 *Stoicorum secta tam-*
quam dura cl. II 5, 2
- circa Sucronem talum ex-
torsit (Caesar) V 24, 1
- L. Sulla patriam durioribus
remediis sanavit V 16, 3
tyrannus cl. I 12, 1 *septem*
milia contrucidari iussit
(V 16, 3) *cl.* I 12, 2; 3
- Tarius filium damnavit *cl.* I
15, 2—6
- Tarquinius II 20, 2

- Thalia I 3, 6; 10
 Thermopylarum angusta VI
31, 6
 Thracia V 6, 1
 Tiberius Caesar III 26, 1 V
25, 2 rogatus a Nepote Mario
 II 7, 2; 3 8, 1 Ti. Caesaris
 prima tempora *cl.* I 1, 6 sub
 Tib. Caesare accusandi rabies
 III 26, 1
 Tiburtinum IV 12, 3
 Iuppiter Tonans IV 7, 1
 tragicus *vd.* anonymi
 Trichonem equitem Roma-
 num populus graphiis con-
 fodit *cl.* I 15, 1
 Tusculanum IV 12, 3
- Vedius Pollio *cl.* I 18, 2
 Veneri datas comites Gratias
 I 3, 9
 Vergilius: *ecl.* 16 *sqq.* IV 6, 4
g. I 158 VII 5, 2
 II 45 *sq.* VII 1, 1
159 *sq.* IV 5, 3
- g.* IV 132 I 7, 1
212 *cl.* I 4, 2
A. IV 317 *sq.* VII 25, 2
373 VII 25, 2
653 V 17, 5
 V 162 *sq.* VI 7, 1
 VI 85 VII 14, 5
 (846 IV 27, 2)
 XII 11 VI 41, 2
84 VII 23, 1
- Verrucosus *vd.* Fabius
 Vestales virgines I 3, 7
 Vettius (Vettenus *codd.*) prae-
 tor Marsorum III 23, 5
- Xenophon *filius* Grylli III
32, 3
 Xerxes cum bellum Graeciae
 indiceret VI 31, 1—11
- Zeno cum quingentos denarios
 promisisset IV 39, 1; 2 So-
 craten, Chrysippum, Zeno-
 nem VII 8, 2

Ausgaben griechischer und lateinischer Schriftsteller.

1 a. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. [8.]

Diese Sammlung hat die Aufgabe, die gesamten noch vorhandenen Erzeugnisse der griechischen und römischen Literatur in neuen, wohlfeilen Ausgaben zu veröffentlichen, soweit dies zu Gunsten der Wissenschaft oder der Schule wünschenswert ist. Die Texte der Ausgaben beruhen auf den jeweils neuesten Ergebnissen der kritischen Forschung, über welche die beigegefügte adnotatio critica, die sich teils in der praefatio, teils unter dem Text befindet, Auskunft gibt. Die Sammlung wird ununterbrochen fortgesetzt werden und in den früher erschienenen Bänden durch neue, verbesserte Ausgaben stets mit den Fortschritten der Wissenschaft Schritt zu halten suchen.

Die Sammlung umfaßt zur Zeit gegen 400 Bände zum Preise von ca. 1200 Mark, die bei einmaligem Bezuge zum Vorzugspreise von ca. 900 Mark abgegeben werden.

Alle Ausgaben sind auch gleichmäßig geschmackvoll gebunden käuflich!

Textausgaben der griechischen und lateinischen Klassiker.

a. Griechische Schriftsteller.

- Aelliani de nat. anim. ll. XVII, var. hist.,
epist., fragm. Rec. R. Hercher.
2 voll. *M.* 9.—10.05.
— varia historia. Rec. R. Hercher.
M. —.90 1.30.
Aeneae commentarius pistorceticus. Rec.
A. Hug. *M.* 1.35 1.75.
Aeschylis orationes. Ed. Fr. Blass
Ed. min. *M.* 2.40 2.80.
— — — Ed. maior (m. Index).
M. 8.— 8.60.
— — — Iterum ed. Fr. Franke. *M.* —.90
1.30.
Aeschylli tragoediae. Ed. H. Weil.
M. 1.50 2.—
Einzeln jede Tragödie (Agamemnon.
Choëphorae. Eumenides. Persae. Prometh-
heus. Septem c. Th. Supplices)
M. —.50 —.60.
[—] Scholia in Persas. Rec. O. Dähn-
hardt. *M.* 3.60 4.20.
Aesopicae fabulae. Rec. C. Halm.
M. —.90 1.30.
Alexandri Lycopol. c. Manich. Ed. A.
Brinkmann. *M.* 1.— 1.25.
Alypius: s. Musici.

- Anacreontis carmina. Ed. V. Rose. Ed. II.
M. 1.— 1.40.
Anarithus: s. Euclid. suppl.
Andocidis orationes. Ed. Fr. Blass. Ed. II.
M. 1 :0 1.60.
Annae Comnenae Alexias. Rec. A. Reiffers-
scheid. 2 voll. *M.* 7.50 8.60.
Anonymus de incredibilibus: s. Mythog-
raphi.
Anthologia Graeca epigr. Palat. c. Plan.
Ed. H. Stadtmueller.
Vol. I: Pal. I. I—VI (Plan. I. V—VII).
M. 6.— 6.60.
Vol. II. P. I: Pal. I. VII (Plan. I. III).
M. 8.— 8.60.
— lyrica s. lyr. Graec. rell. Edd. Bergk-
Hiller-Crusius. *M.* 5.— 3.60.
Antonini, M. Aureli., commentar. ll. XII.
Rec. I. Stich. *M.* 1.80 2.20.
Antoninus Liberalis: s. Mythographi.
Apollodori bibliotheca. Rec. Imm.
Bekker. *M.* 1.— 1.30.
— — — Ed. R. Wagner: siehe Mythog-
raphi. Vol. I.
Apollonius Pergaeus (cum commentariis
antiquis). Ed. et Lat. interpr. est I. L.
Heiberg. 2 voll. *M.* 9.— 10.—

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Apollonii Rhodii Argonautica. Rec. R. Merkel. *M.* 1. — 1.40.
- Applian hist. Rom. Ed. L. Mendelssohn. 2 voll. *M.* 9. — 10. —
- Archimedis opera omnia. Ed. I. L. Heiberg. 3 voll. *M.* 18. — 19.80.
- Aristeae ad Philocratem epistula c. oct. de vers. LXX interp. testim. Ed. P. Wendland. *M.* 4. — 4.50.
- Aristophanis comoediae. Ed. Th. Bergk. 2 voll.
Vol. I: Acharn., Equites, Nubes, Vespae, Pax.
— II: Aves, Lysistr., Thesmoph., Ranae, Eccles., Plutus.
Einzeln jedes Stück *M.* — 45 — 75.
- Aristotelis de partib. anim. II. IV. Ed. B. Langkavel. *M.* 1.80 2.20.
- de arte poetica I. Rec. W. Christ. *M.* — 60 — 90.
- physica. Rec. C. Prantl. *M.* 1.50 1.90.
- ethica Nicomachea. Ed. Fr. Susemihl. *M.* 1.80 2.10.
- de coelo et de generatione et corruptione. Rec. C. Prantl. *M.* 1.20 1.60.
- quae feruntur de coloribus, de audibilibus, physionomica. Rec. C. Prantl. *M.* — 60 — 90.
- politica. Ed. Fr. Susemihl. Ed. III. *M.* 2.40 2.80.
- magna moralia. Rec. Fr. Susemihl. *M.* 1.20 1.60.
- de anima II. III. Rec. Guil. Biehl. *M.* 1.20 1.60.
- [— ethica Eudemia.] Eudemii Rhodii ethica. Adl. de virtutibus et vitiiis I. roc. Fr. Susemihl. *M.* 1.80 2.10.
- ars rhetorica. Ed. A. Roemer. Ed. II. *M.* 3.60 4. —
- metaphysica. Rec. Guil. Christ. *M.* 2.40 2.80.
- qui fereb. libror. fragmenta. Coll. V. Rose. *M.* 4.50 5. —
- oeconomica. Rec. Fr. Susemihl. *M.* 1.50 1.90.
- quae feruntur de plantis, de mirab. auscultat., mechanica, de lineis insec., ventorum situs et nomina, de Melissa Xenophane Gorgias. Ed. O. Apelt. *M.* 3. — 3.40.
- parva naturalia. Rec. Guil. Biehl. *M.* 1.80 2.10.
- *Πολιτεία Αθηναίων*. Ed. Fr. Blas. Ed. III. *M.* 1.80 2.10.
- s. a. Musici.
- Arriani Anabasis. Rec. Car. Abicht. *M.* 1.20 1.70. Mit Karte *M.* 1.50.
- scripta minora. Edd. Hercher-Eberhard. *M.* 1.80 2.20.
- Athenaei dipnosophist. II. XV. Rec. G. Kaibel. 3 voll. *M.* 17.10 18.90.
- Autolyci de sphaera quae movetur I., de orbitis et occasibus II. II. Ed. Fr. Hultsch. *M.* 3.60 4. —
- Babrii fabulae Aesopae. Rec. O. Crusius. Acc. fabul. dactyl. et iamb. rec. Ignatili et al. testrat. iamb. rec. a. C. Fr. Mueller. Ed. maior. *M.* 8.40 9. —
- Babrii fabulae Aesopae. Rec. O. Crusius. Ed. minor. *M.* 4. — 4.60.
- Ed. F. G. Schneidewin.
- Bacchilus: s. Musici. [*M.* — 60 1. —
- Bacchylidis carmina. Ed. Fr. Blas. *M.* 2.40 2.90.
- Batrachomyomachia: s. Hymni Homero: s. Buccolici. [rici.]
- Blémyomachia: s. Eudocia Augusta. Bucolicorum Graecorum Theocriti, Bionis, Moschi reliquiae. Rec. H. L. Ahrens. *M.* — 60 1. —
- Callinici de vita S. Hypatii I. Edd. sem. philol. Bonn. sodales. *M.* 8. — 3.40.
- Cassianus Bassus: s. Geoponica.
- Cebetis tabula. Ed. C. Praechter. *M.* — 60 — 90.
- Chronica minora. Ed. C. Frick. Vol. I. Acc. Hippolyti Romani praeter Canonem Paschalem fragm. chronol. *M.* 6.80 7.40.
- Claudiani carmina: s. Eudocia Augusta.
- Cleomedes de motu circulari corporum caelestium II. II. Ed. H. Ziegler. *M.* 2.70 3.20.
- Colluthus: s. Tryphiodorus.
- Cornuti theologiae Graecae compendium. Rec. C. Lang. *M.* 1.50 2. —
- Corpusculum poesis epicae Graecae Iudibundae. Edd. Brandt et Wachsmuth 2 fasc. *M.* 6. — 7. —
- Demades: s. Dinarchus.
- Demetrii Cydon. de contentu. morte or. Ed. H. Deckelmann. *M.* 1. — 1.40.
- Demosthenis orationes. Rec. G. Dindorf-Blas. Ed. maior. [Mit adnot. crit.] 3 voll. [je *M.* 2.40 3. —] *M.* 7.20 9. —
- Ed. minor. [Ohne die adnot. crit.] 3 voll. [je *M.* 1.50 2. —] *M.* 4.50 6. — [6 partes. je *M.* — 75 1.10.]
- Vol. I. Pars I. Olynthiacae III. Philippica I. De pace. Philippica II. De Halonneso. De Chersoneso. Philippicae III. IV. Adversus Philippum epistolam. Philippi epistola. De contributione. De symmoria. De Rhodiorum libertate. De Megalopolitis. De foedere Alexandri.
- I. Pars 2. De corona. De falsa legatione
- II. Pars 1. Adversus Leptinem. Contra Midiam. Adversus Androctionem. Adversus Aristocratem.
- II. Pars 2. Adversus Timocratem. Adversus Aristogitonem II. Adversus Aphobum III. Adversus Onetorem II. In Zenothemin. In Apaturium. In Phormionem. In Lacritum. Pro Phormione. In Pantaeonem. In machum. In Boeotum de In Boeotum de dote.

Die fetten Ziffern verstehen sich für **gebundene Exem**

- Demosthenis orationes.** Recc. G. Dindorf-Blas.
 Vol. III. Pars 1. In Spudiam. In Phae-nippum. In Macartatum. In Leocharom. In Stephanum II. In Euergum. In Olympiodorum. In Timotheum. In Polyclem. Pro corona triserarchica. In Callippum. In Nicostratum. In Cononem. In Calliclem.
 — III. Pars 2. In Dionysodorum. In Ebulldem. In Theocrinum. In Neaeram. Oratio funebris. Amatoria. Proemia. Epistolae. Index historicus.
- Dinarchi orationes adiecit Demadis qui fertur fragmentis *ὄτις τῆς δαδωνασίας*.** Ed. Fr. Blas. Ed. II. *M.* 1.—1.40.
- Diodori bibliotheca hist.** Ed. Bekker-L. Dindorf-Vogel. 5 voll. Voll. I. II. je *M.* 3.60 4.20. Vol. III. *M.* 4.—4.60. [Ed. L. Dindorf. Voll. III. IV. je *M.* 3.—. Vol. V. *M.* 3.75.]
- Dionis Cassii Coecelani historia Romana.** Edd. L. Dindorf-Melber. 5 voll. Vol. I. *M.* 4.50 5.— Vol. II. *M.* 3.60 4.20. [Ed. L. Dindorf. Voll. IV. V. je *M.* 2.70.]
- Dionis Chrysostomiforones.** Rec. L. Dindorf. 2 voll. *M.* 5.40. [Neubearbeitung von A. Sonny in Vorbereitung.]
- Dionysi Halic. antiquitates Romanae.** Ed. C. Jacoby. 4 voll. Vol. I. *M.* 3.60 4.20. Voll. II. III. je *M.* 3.— 3.60.
 — opuscula. Edd. H. Usener et L. Radermacher. Vol. I. *M.* 6.— 6.60.
- Diophanti opera omnia a Gr. comment.** Ed. P. Tannery. 2 voll. *M.* 10.— 11.—
- Eclogae poetarum Graec.** Ed. H. Stadtmueller. *M.* 2.70 3.20.
- Epicorum Graec. fragmenta.** Ed. Kinkel. Vol. I. *M.* 3.— 3.50.
- Epicteti dissertationes ab Arriano dig.** Rec. H. Schenkl. Acc. fragm., enchiridion, gnomolog. Epict., rell., indd. Ed. maior. *M.* 10.— 10.80. Ed. minor. *M.* 6.— 6.60.
- Eratosthenis catasterismi:** s. Mythographi III. 1
- Erotici scriptores Graeci.** Rec. R. Hercher. 2 tomi. [Vergr.; Neubearbeitung v. A. Eberhard i. Vorbereitung.]
- Euclidis opera omnia.** Edd. I. L. Heiberg et H. Menge.
 Voll. I.—V. Elementa. Ed. et Lat. interpr. est Heiberg. *M.* 24.60 27.40.
 — VI. Data. Ed. Menge. *M.* 5.— 5.60.
 — VII. Optica, Opticor. rec. Theonis, Catoptrica, c. scholl. ant. Ed. Heiberg. *M.* 5.— 5.60.
 — Supplem.: Anaritil in X II. priores Element. comm. Ex interpr. Gherardi Crem. ed. M. Curtze. *M.* 6.— 6.60.
 — s. a. Musici.
- Eudociae Augustae, Procli Lyelli, Claudiani carm. Graec. rell. Acc. Blemymachiae fragm.** Rec. A. Ludwich. *M.* 4.— 4.40.
- Eudociae violarium.** Rec. I. Flach. *M.* 7.50 8.20.
- Euripides tragoediae.** Rec. A. Nauck. Ed. III. 8 voll. *M.* 5.70 7.20.
 Vol. I: Alcestis. Andromacha. Bacchae Hecuba. Helena. Electra. Heraclidae. Hercules furens. Supplices. Hippolytus. *M.* 1.50 2.—
 — II: Iphigenia Aulidensis. Iphigenia Taurica. Ion. Cyclops. Medea. Orestes. Rhesus. Troades. Phoenixisae. *M.* 1.50 2.—
 — III: Perditarum tragoediarum fragmenta. *M.* 2.70 3.20.
 Einzeln jede Tragödie *M.* —.30 —.60.
- Eusebii opera.** Rec. G. Dindorf. 4 voll. *M.* 15.— 17.20.
- Fabulae Aescopicae:** s. Aesop. fab.
- Fabulae Romanenses Graec. conscr.** Rec. A. Eberhard. Vol. I. *M.* 3.75 4.30.
- Favonii Evulgi disp. de somnio Scipionis.** Ed. A. Holder. *M.* 1.40 1.80.
- Florilegium Graecum in usum primi gymnasiorum ordinis collectum a philologo Afranis.** kart. Fasc. 1—10 je *M.* —.50; Fasc. 11—15 je *M.* —.60.
 Hieraus unentgeltlich: Index argumentorum et locorum.
 Außer der Verwendung bei den Maturitätsprüfungen hat diese Sammlung noch den Zweck, dem Primaner das Beste und Schönste aus der griech. Literatur auf leichte Weise zugänglich zu machen und den Kreis der Altertumsstudien zu erweitern.
- Galenii Pergamini scripta minora.** Rec. I. Marquardt, I. Müller, G. Helmreich. 3 voll. *M.* 7.50 9.—
 — Institutio logica. Ed. C. Kalbfleisch *M.* 1.20 1.60.
 — de victu attenuante I. Ed. C. Kalbfleisch. *M.* 1.40 1.80.
- Gaudentius:** s. Musici.
- Geoponica sive Cassiani Bassi Schol. de re rustica eclogae.** Rec. H. Beckh. *M.* 10.— 10.80.
- Georgii Acropol. opera.** Rec. A. Heisenberg. Vol. I. *M.* 8.— 9.—
- Georgii Cyri descriptio orbis Romani.** Acc. Leonis imp. diatyposis genuina. Ed. H. Gelzer. Ad. s. 4 tabb. geograph. *M.* 3.— 3.50.
- Heliodori Aethiopic. II. X.** Ed. I. Bekker. *M.* 2.40 2.90.
- Hephaestion:** s. Metrici scriptores.
- Heraclitus:** s. Mythographi.
- Hermippus,** anon. christ. de astrologia dialogus. Edd. C. Kroll et P. Viereck. *M.* 1.80 2.20.
- Herodiani ab excessu divi Marci II. VIII.** Ed. I. Bekker. *M.* 1.20 1.60.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare. 978

- Herodoti historiarum** II. IX. Edd. Dietsch-Kallenberg. 2 voll. [je *M.* 1.35 1.80] *M.* 2.70 3.60.
 Vol. I: Lib. 1—4. Fasc. I: Lib. 1. 2. *M.* —.75 1.10.
 Fasc. II: Lib. 3. 4. *M.* —.75 1.20.
 — II: Lib. 5—9. Fasc. I: Lib. 5. 6. *M.* —.60 —.90.
 Fasc. II: Lib. 7. *M.* —.45 —.75.
 Fasc. III: Lib. 8. 9. *M.* —.60 —.90.
- Herondae mimiambi.** Acc. Phoenicis Coronistae, Mattii mimiamb. fragmm. Ed. O. Crusius. Ed. III maior. [U. d. Pr.] Ed. III minor. *M.* 2.40 2.80.
- Heronis Alexandrini opera.** Vol. I. Druckwerke und Automatentheater, griech. und deutsch hrg. von W. Schmidt. Im Anh. Herons Fragment über Wasseruhren, Philons Druckwerke, Vitruvs Kapitel zur Pneumatik. Mit 124 Fig. *M.* 9.— 9.80.
 ———— Suppl.: D. Gesch. d. Textüberliefg. Griech. Wortregister. *M.* 3.— 3.40.
 ———— Vol. II. Fasc. I. Mechanik u. Katoptrik, hrg. u. übers. von L. Nix u. W. Schmidt. Im Anh. Excerpte aus Olympiodor, Vitruv, Plinius, Cato, Pseudo-Euclid. M. 101 Fig. *M.* 3.— 3.60.
 ———— Vol. III. Vermessungslehre u. Dioptra, griech. u. deutsch hrg. von H. Schöne. M. 116 Fig. *M.* 8.— 9.—
- Herodod quae fer. carmina.** Rec. A. Rzach. *M.* 1.50 2.—
- Herophil Milesii qui fertur de viris** III. l. Rec. I. Flach. *M.* —.75 1.10.
- Hieroclis synecdemus.** Acc. fragmenta ap. Constantinum Porphyrog. servata et nomina urbium mutata. Rec. A. Burckhardt. *M.* 1.20 1.60.
- Hipparchi in Arati et Eudoxi Phaenomena** comm. Rec. C. Manitius. *M.* 4.— 4.60.
- Hippocratis opera.** 7 voll. Rec. H. Kuehlein et I. Ilberg. Vol. I (cum tab. phototyp.). *M.* 6.— 6.60. Vol. II. *M.* 5.— 5.50.
- Historici Graeci minores.** Ed. L. Dindorf. 2 voll. *M.* 8.25 9.30.
- Homeri carmina.** Ed. Guil. Dindorf. 2 voll. Ed. IV.
 Vol. I: Illas, mit Sengebuschs diss. Hom. I. *M.* 2.25. Ausg. a. Schreibpapier *M.* 4.50.
 — II: Odyssea, mit Sengebuschs diss. Hom. II. *M.* 2.25. Ausg. a. Schreibpapier *M.* 4.50.
 — Illas. Ed. Guil. Dindorf. Ed. V cur. C. Hentze. 2 partes. [je *M.* —.75 1.10.] *M.* 1.50 2.20.
 Pars I: ll. 1—12. Pars II: ll. 13—24.
 [—] Illadis carm. XVI. Schol. in usum ed. A. Koechly. *M.* 3.— 3.60.
 — Odyssea. Ed. Guil. Dindorf. Ed. V cur. C. Hentze. 2 partes. [je *M.* —.75 1.10.] *M.* 1.50 2.20.
 Pars I: Od. 1—12. Pars II: Od. 13—24.
- Homeri Odyssea.** Rec. A. Ludwich. 2 voll. Ed. minor. *M.* 1.50 2.20.
 Vol. I: Od. 1—12. *M.* —.75 1.10.
 — II: Od. 13—24. *M.* —.75 1.10.
- Hymni Homerici acc. epigrammatis et Batrachomyomachia.** Rec. A. Baumeister. *M.* —.75 1.10.
- Hyperidis orationes.** Ed. Fr. Blas. Ed. III. *M.* 2.10 2.50.
- Iamblichi protrepticus.** Ed. H. Pistelli. *M.* 1.80 2.60.
 — de communi math. scientia I. Ed. N. Festa. *M.* 1.80 2.60.
 — in Nicomachi arithm. Introduct. I. Ed. H. Pistelli. *M.* 2.40 2.80.
- Ignatii Diaconus: s. Nicephorus.**
- Inc. auct. Byzant. de re milit. I.** Rec. R. Vahl. *M.* 2.40.
- Ioannes Philoponus: s. Philoponus.**
- Iosephi opera.** Rec. Bekker-Naber. 8 voll. *M.* 21.20 24.40.
 — Rec. I. Bekker. 6 voll. Vol. VI. *M.* 2.10.
- Isaei orationes.** Ed. C. Scheibe. *M.* 1.20 1.60.
- Isocratis orationes.** Rec. Benseler-Blass. 2 voll. *M.* 2.70 3.60.
- Iuliani imp. quae supers. omnia.** Rec. C. F. Hertlein. 2 voll. *M.* 6.75 7.60.
- Iustiniani imp. novellae.** Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal. 2 partes. *M.* 10.50 11.60.
 ———— Appendix (I). *M.* —.60 1.—
 ———— Appendix (II). De dioecesi Aegyptiaca lex ab imp. Iustiniano anno 554 lata. *M.* 1.20 1.60.
- Leonis diatyposis: s. Georgius Cyprius.**
- Luciani opera.** Rec. C. Jacobitz. 3 voll. *M.* 6.30 7.80.
- Lycophronis Alexandra.** Rec. G. Kinkel. *M.* 1.80 2.20.
- Lycurgi or. in Leocratem.** Edd. Scheibe-Blass. Ed. maior. *M.* —.90 1.30. Ed. minor. *M.* —.60 —.90.
- Lydi I. de ostentis et Calendaria Graeca omnia.** Ed. C. Wachsmuth. Ed. II. *M.* 6.— 6.60.
 ———— Ed. I. *M.* 2.70.
 — de mensibus I. Ed. B. Wünsch. *M.* 5.20 5.60.
 — de magistratibus I. Ed. B. Wünsch. [In Vorbereitung.]
- Lysiae orationes.** Rec. Th. Thalheim. Ed. maior. *M.* 3 — 3.60. Ed. minor. *M.* 1.20 1.60.
- Manethonis apotelesmaticorum qui fer. II. VI.** Ed. A. Koechly. Acc. Dorothei et Anubionis fragmm. astrologica *M.* 1.50 2.—
- Marci Diaconi vita Porphyrii, episcopi Gazensis.** Edd. soc. philol. Bonn. sodales *M.* 2.40 2.80.

- Maximi et Ammonis carminum de actionum auspiciis rell. Acc. anecdota astrologica. Rec. A. Ludwich. *M.* 1.80 2.20.
- Metrici scriptores Graeci. Ed. B. Westphal. Vol. I: Hephaestion. *M.* 2.70 3.20.
- Metrologorum scriptorum reliquiae. Ed. F. Hultsch. Vol. I: Scriptores Graeci. *M.* 2.70 3.20. [Vol. II: Scriptores Latini. *M.* 2.40 2.80.] 2 voll. *M.* 5.10 6.—
- Moschus: s. Bucolici.
- Musici scriptores Graeci. Aristoteles, Euclides, Nicomachus, Bacchius, Gaudentius, Alypius et melodiarius veterum quidquid exstat. Rec. C. Ianus. Ann. s. tabulae. *M.* 9.— 9.80.
- Supplementum: Melodiarum rell. *M.* 1.20 1.60.
- Mythographi Graeci. Vol. I: Apollodori bibliotheca, Pedastrmi lib. de Herculis laboribus. Ed. R. Wagner. *M.* 3.60 4.20.
- Vol. II. Fasc. I: Parthenii lib. *περί ἱερῶν παθῆμάτων*, ed. P. Sakolowski I. Antonii Liberalis *μεταμορφώσεων συναγωγῆ*, ed. E. Martini. *M.* 2.40 2.80.
- Suppl.: Parthenius, ed. E. Martini. *M.* 2.40 2.80.
- Vol. III. Fasc. I: Eratosthenis catasterismi. Ed. Olivieri. *M.* 1.20 1.60.
- Vol. III. Fasc. II: Palaephati *περί ἀπίστων*, Heracliti lib. *περί ἀπίστων*, Excerpta Vaticana (vulgo Anonymus de incredibilibus). Ed. N. Festa. *M.* 2.80 3.20.
- Naturalium rerum scriptores Graeci minores. Vol. I: Paradoxographi, Antigonus, Apollonius, Phlegon, Anonymus Vaticanus. Rec. O. Keller. *M.* 2.70 3.10.
- Nicephori archiepiscopi opusce. hist. Ed. C. de Boor. Acc. Ignatii Diaconi vita Nicephori. *M.* 3.30 3.70.
- Nicephori Blemmydae curr. vitae et carmina. Ed. A. Heisenberg. *M.* 4.— 4.40.
- Nicomachi Geraseni introductionis arithm. II. II. Rec. R. Hoche. *M.* 1.80 2.10.
- : s. a. Musici.
- Nonni Dionysiacorum II. XLVIII. Rec. A. Koechly. 2 voll. *M.* 9.— 10.—
- paraphrasis s. evangelii Ioannel. Ed. A. Scheindler. *M.* 4.50 5.—
- Onosandri de imperatoris off. I. Rec. A. Koechly. *M.* 1.20 1.60.
- Palaephatus: s. Mythographi.
- Parthenius: s. Mythographi.
- Patrum Nicaenorum nomina graece, latine, syriace, coptica, arabice, armeniace. Edd. H. Geizer, H. Hilgenfeld, O. Cuntz. *M.* 6.— 6.60. (Scriptores sacri et profani. Fasc. II.)
- Pausaniae descriptio Graeciae. Rec. I. H. Chr. Schubart. 2 voll. *M.* 3.60 4.40.
- Rec. F. Spiro. Vol. I. *M.* 2.80 3.40.
- Pedastrmus: s. Mythographi.
- Philodemi volumina rhetorica. Ed. S. Sudhaus. 2 voll. u. Suppl. *M.* 11.— 12.60.
- de musica II. Ed. I. Kempe. *M.* 1.50 2.—
- Philoponi de officio mundi II. Rec. W. Reichardt. 4.— 5.60. (Scriptores sacri et profani. Fasc. I.)
- de aeternitate mundi c. Proclum. Ed. H. Rabe. *M.* 10.— 10.80.
- Philostrati (mal.) opera. Ed. C. L. Kayser 2 voll. *M.* 8.25 9.25.
- imagines. Rec. O. Benndorf et C. Schenkl. *M.* 2.80 3.30.
- Philostrati (min.) imagines et Callistrati descriptiones. Rec. C. Schenkl et Aem. Reisch. *M.* 2.40 2.80.
- Physiognomonici scriptores Graeci et Latini. Rec. R. Foerster. 2 voll. [Vol. I. *M.* 8.— 8.60. Vol. II. *M.* 6.— 6.60.] *M.* 14.— 15.20.
- Pindari carmina. Ed. W. Christ. Ed. II. *M.* 1.80 2.20.
- Platonis dialogi secundum Thrasylli tetralogias dispositi. Ex recogn. C. F. Hermannii et M. Wohlrabi. 6 voll. [Voll. I III—VI. je *M.* 1.80 2.30. Vol. II. *M.* 1.50 2.—] *M.* 10.50 13.50.
- Auch in folgenden einzelnen Abteilungen:
- Nr. 1. Euthyphro. Apologia Socratis. Crito. Phaedo. *M.* —.60 —.90.
- 2. Cratylus. Theaetetus. *M.* —.90 1.30.
- 3. Sophista. Politicus. *M.* —.90 1.30.
- 4. Parmenides. Philebus. *M.* —.75 1.10.
- 5. Convivium. Phaedrus. *M.* —.60 [—].90.
- 6. Alcibiades I et II. Hipparchus. Erastae. Theages. *M.* —.60 —.90.
- 7. Charmides. Laches. Lysis. *M.* —.60 —.90.
- 8. Euthydemus. Protagoras. *M.* —.60 —.90.
- 9. Gorgias. Meno. *M.* —.90 1.30.
- 10. Hippias I et II. Io. Menoxenus Clitophon. *M.* —.60 —.90.
- 11. Rei publicae libri decem. *M.* 1.50 2.—
- 12. Timaeus. Critias. Minos. *M.* —.75 1.10.
- 13. Legum libri XII. Epinomis. *M.* 1.50 2.—
- 14. Platonis quae feruntur epistolae XVIII. Acc. definitiones et septem dialogi spurii. *M.* 1.20 1.60.
- 15. Appendix Platonica continens isagogas vitasque antiquas, scholia Timaei, glossar., indices. *M.* 1.50 2.—
- Inhalt von Nr. 1—3 = Vol. I.
— 4—6 = Vol. II.
— 7—10 = Vol. III.
— 11. 12 = Vol. IV.
— 13 = Vol. V.
— 14. 15 = Vol. VI.
- Plotini opera. Rec. A. Kirchhoff. 2 voll. Vol. II. *M.* 3.—

- Plotini Ennéades praemisso Porphyrii de vita Plotini deque ordine librorum eius libello. Ed. B. Volkmann. 2 voll. *M* 9.—10.10.
- Plutarchi vitae parallelae. Rec. C. Sintenis. 5 voll. [Vol. I. *M* 1.80 2.30. Vol. II. *M* 2.10 2.60. Voll. III.—V. je *M* 1.50 2.—] *M* 8.40 10.90.
- Auch in folgenden einzelnen Abteilungen:
- Nr. 1. Theseus et Romulus, Lycurgus et Numa, Solon et Publicola. *M*—90 1.30.
- 2. Themistocles et Camillus, Pericles et Fabius Maximus, Alcibiades et Coriolanus. *M*—90 1.30.
- 3. Timoleon et Aem. Paulus, Pelopidas et Marcellus. *M*—90 1.30.
- 4. Aristides et Cato, Philopomen et Flaminius, Pyrrhus et Marius. *M*—90 1.30.
- 5. Lysander et Sulla, Cimon et Lucullus. *M*—90 1.30.
- 6. Nicias et Crassus, Sertorius et Eumenes. *M*—75 1.10.
- 7. Agesilaus et Pompeius. *M*—75 1.10.
- 8. Alexander et Caesar. *M*—75 1.10.
- 9. Phocion et Cato minor. *M*—60—90.
- 10. Agis et Cleomenes, Tib. et C. Gracchi. *M*—60—90.
- 11. Demosthenes et Cicero. *M*—60—90.
- 12. Demetrius et Antonius. *M*—60—90.
- 13. Dio et Brutus. *M*—75 1.10.
- 14. Artaxerxes et Aratus, Galba et Otho. *M*—90 1.30.
- Inhalt von Nr. 1. 2 = Vol. I.
— 3—5 = Vol. II.
— 6—8 = Vol. III.
— 9—12 = Vol. IV.
— 13. 14 = Vol. V.
- moralla. Rec. G. N. Bernardakis. 7 voll. je *M* 4.—4.60.
- Poetarum Graecorum eclogae. Scholarum in usum composuit H. Stadtmueller. *M* 2.70 3.20.
- Polemonis declamationes duae. Rec. H. Hinck. *M* 1.—1.40.
- Polyanae strategematon II. VIII. Rec. Woelfflin-Melber. *M* 7.50 8.—
- Polybii historiae. Rec. L. Dindorf. 4 voll. Voll. I. II. III. Ed. II cur. Th. Büttner-Wobst. je *M* 3.60 4.20. [Vol. IV u. d. Pr.]
- Porphyrii opusce. sel. Rec. A. Nauck. Ed. II. *M* 3.—3.50.
- Procli Lycii carmina: s. Eudocia Augusta.
- Procli Diadochi in primum Euclidis elementorum librum commentarii. Rec. G. Friedlein. *M* 6.75 7.30.
- in Platonis rem publicam commentarii. Ed. G. Kroll. Vol. I. *M* 5.—5.60. Vol. II. *M* 8.—8.60.
- Ptolemaei opera. Vol. I. Syntaxis, ed. I. L. Heiberg. Pars I. *M* 8.—8.60. Pars II. *M* 12.—13.—
- Quinti Smyrnaei Posthomericon II. XIV. Rec. A. Zimmermann. *M* 3.60 4.20.
- Rhetores Graeci. Rec. L. Spengel. 3 voll. Vol. I. Ed. C. Hammer. *M* 3.60 4.20. [Voll. II u. III vergriffen.]
- Scriptores erotici, siehe: Erotici scriptores.
- metrici, siehe: Metrici scriptores.
- metrologici, siehe: Metrologici scriptores.
- originum Constantinopolit. Rec. Th. Preger. Fasc. I. *M* 4.—4.60.
- physiognomonici, siehe: Physiognomonici scriptores.
- sacri et profani.
- Fasc. I: s. Philoponus.
- Fasc. II: s. Patrum Nicaen. nomm.
- Fasc. III: s. Zacharias Rhetor.
- Fasc. V: E. Gerland, neue Quellen z. Gesch. d. latein. Erabistums Patras *M* 6.—6.60.
- Sereni Antinoensis opuscula. Ed. I. L. Heiberg. *M* 5.—5.50.
- Sillographorum Graecorum reliquiae. Rec. C. Wachsmuth. (Corpusc. poes. ep. Graec. ludib. Fasc. II.) *M* 3.—3.50.
- Simeonis Sethi syntagma. Ed. B. Langkavel. *M* 1.80 2.20.
- Sophoclis tragoediae. Rec. Guil. Dindorf. Ed. VI cur. S. Mekler. Ed. maior. *M* 1.65 2.20. Ed. minor. *M* 1.35 1.80. Einzeln jede Tragödie (Ajax. Antigone. Electra. Oedipus Col. Oedipus Tyr. Philoctetes. Trachiniae) *M*—30—60.
- [—] Scholia in S. tragoedias vetera. Ed. P. N. Papageorgius. *M* 4.80 5.40.
- Stobaei florilegium. Rec. A. Meineke. 4 voll. Vol. IV. *M* 2.40.
- eclogae. Rec. A. Meineke. 3 voll. *M* 6.—7.—
- Strabonis geographica. Rec. A. Meineke. 3 voll. *M* 7.80 9.50.
- Syriani in Hermogenem comm. Ed. H. Rabe. 2 voll. *M* 3.20 4.10.
- Themistii paraphras. Aristotelis rell. Ed. L. Spengel. 2 voll. *M* 6.70 7.20.
- Theocritus: s. Bucolici.
- Theodori Prodromi catomyomachia. Ed. B. Hercher. *M*—50—75.
- Theonis Smyrnaei expositio rer. mathematic. ad leg. Platonem util. Rec. E. Hiller. *M* 3.—3.50.
- Theophrasti Eresii opera. Rec. F. Wimmer. 3 voll. Vol. III. *M* 2.40.
- Theophylacti Simocattae historiae. Ed. de Boor. *M* 6.—6.60.
- Thucydidis de bello Peloponnesico VIII. Ed. G. Boehme. Ed. I. [je *M* 1.20 1.80.] *M* 2.40 3.60

Die fetten Ziffern verstehen sich für gebundene Ex

- Thucydides de bello Peloponnesiaco II. VIII. Rec. C. Hude. Ed. maior. 2 voll. [Je *M.* 2.40 3.—] *M.* 4.80 6.— Ed. minor. 2 voll. [Je *M.* 1.20 1.80] *M.* 2.40 3.60.
- Tryphiodori et Colluthi carm. Ed. G. Weinberger. *M.* 1.40 1.80.
- Xenophontis expeditio Cyri. Rec. A. Hug. Ed. mai. *M.* 1.20 1.60.
— Rec. W. Gemoll. Ed. mai. *M.* 1.20 1.60. Ed. min. *M.* —.75 1.10.
— historia Graeca. Rec. O. Keller. Ed. min. *M.* —.90 1.30.
— Rec. L. Dindorf. *M.* —.90.
— institutio Cyri. Rec. A. Hug. Ed. mai. *M.* 1.50 2.— Ed. min. *M.* —.90 1.30.
— commentarii. Rec. W. Gilbert. Ed. mai. *M.* 1.— 1.40. Ed. min. *M.* —.45 —.75.
— scripta minora. Rec. L. Dindorf 2 fasc. *M.* 1.35 2.10.
- Zacharias Rhetor, Kirchengeschichte. In deutsch. Übersetz. hrsg. v. K. Ahrens u. G. Krüger. (Scriptores sacri et profani. Fasc. III.) *M.* 10.— 10.80.
- Zonarae epitome historiarum. Ed. L. Dindorf. 6 voll. *M.* 19.50 22.90.
- Novum Testamentum Graece ed. Ph. Buttmann. Ed. V. *M.* 2.25 2.75.
- b. Lateinische Schriftsteller.
- [Acro.] Pseudacronis scholia in Horatium vetustiora. Rec. O. Keller. Vol. I. *M.* 9.— 10.—
- Amiani Marcellini rer. gest. rell. Rec. V. Gardthausen. 2 voll. *M.* 7.20 8.40.
- Ampellus, ed. Woelfflin, siehe: Florus.
- Anthimi de observatione ciborum epistola. Ed. V. Rose. Ed. II. *M.* 1.— 1.25.
- Anthologia Latina sive poesis Latinae supplementum.
Pars I: Carum. in codd. script. rec. A. Riese. 2 fasc. Fasc. I. Ed. II. *M.* 4.— 4.60. Fasc. II vergr.
— II: Carum. epigraphica conl. Fr. Buecheler. 2 fasc. *M.* 9.20 10.35.
Suppl.: s. Damasus.
- Anthologie a. röm. Dichtern v. O. Mann. *M.* —.60 —.90.
- Apulei metamorph. II. XI. Ed. J. v. d. Vliet. *M.* 3.— 3.50.
— apologia et florida. Ed. J. v. d. Vliet. *M.* 4.— 4.50.
- Augustini de civ. dei II. XXII. Rec. B. Dombart. Ed. II. 2 voll. *M.* 6.— 7.20.
— confessionum II. XII. Rec. P. Knöll. *M.* 2.70 3.20.
- Aulularia sive Querulus comoedia. Ed. R. Peiper. *M.* 1.50 2.—
- Ausonii opuscula. Rec. R. Peiper. Adi. est tabula. *M.* 6.60 7.20.
- Avieni Aratea. Ed. A. Breysig. *M.* 1.— 1.40.
- Benedicti regula monachorum. Rec. Ed. Woelfflin. *M.* 1 60 2.—
- Boetii de instit. arithmetica II. II, de instit. musica II. V. Ed. G. Friedlein. *M.* 5.10 5.60.
— commentarii in I. Aristotelis *περὶ ἁρμονίας*. Rec. C. Meiser. 2 partes. *M.* 8.70 9.70.
- Caesaris commentarii cum A. Hirtii aliorumque supplementis. Rec. B. Kübler. 3 voll.
Vol. I: de bello Gallico. Ed. min. *M.* —.75 1.10. Ed. mai. *M.* 1.20 1.60.
— II: de bello civili. Ed. min. *M.* —.60 —.90. Ed. mai. *M.* —.90 1.30.
— III. P. I: de b. Alex., de b. Afr. Rec. E. Woelfflin. Ed. min. *M.* —.60 1.— Ed. mai. *M.* 1.— 1.40.
— III. P. II: de b. Hispan., fragmenta, indices. *M.* 1.50 1.90.
— commentarii etc. Rec. B. Dinter. Ausg. in 1 Band (ohne d. krit. praefatio) *M.* 1.50 2.10.
— de bello Gallico. Ed. minor. Ed. II. *M.* —.75 1.10.
— de bello civili. Ed. minor. Ed. II. *M.* —.60 —.90.
- Calpurni Flacci declamationes. Ed. G. Lehnert. *M.* 1.40.
- Cassii Fellicis de medicina I. Ed. V. Rose. *M.* 3.— 3.40.
- Catonis de agri cultura I. Rec. H. Keil. *M.* 1.— 1.40.
- Catulli lib. Acc. Laevii, aliorum rell. et Priapea. Rec. L. Mueller. *M.* —.45 —.75.
- Tibulli, Propertii carmina. Rec. L. Mueller. *M.* 2.70 3.20.
- Celsi de medicina II. Ed. C. Daremberg. *M.* 3.— 3.50.
- Censorii de die natali I. Rec. Fr. Hultsch. *M.* 1.20 1.60.
- Ciceronis scripta. Edd. F. W. Müller et G. Friedrich. 5 partes. 11 voll.
Pars I: Opera rhetorica, ed. Friedrich. 2 voll. [Vol. I. *M.* 1.35 1.80. Vol. II. *M.* 2.10 2.60.] *M.* 3.45 4.40.
— II: Orationes, ed. Müller. 3 voll. [Je *M.* 2.10 2.60.] *M.* 6.30 7.80.
— III: Epistulae, ed. Müller. 2 voll. [Vol. I. *M.* 3.60 4.20. Vol. II. *M.* 4.20 4.80.] *M.* 7.80 9.—
— IV: Scripta philosophica, ed. Müller. 3 voll. [Je *M.* 2.10 2.60.] *M.* 6.30 7.80.
— V: Indices. [Vergr., Neubearbeitung in Vorbereitung.]
- Auch in folgenden einzelnen Abteilungen:
Nr. 1. Rhetorica ad Herennium, ed. Friedrich. *M.* —.75 1.10.
— 2. De inventione, ed. Friedrich. *M.* —.75 1.10.

Die fetten Ziffern verstehen sich für gebundene Exemplare.

Ciceronis scripta. Edd. F. W. Müller et G. Friedrich.

- Nr. 3. De oratore, ed. Friedrich. *M.* 1. — 1.40.
 — 4. Brutus, ed. Friedrich. *M.* — .60 — .90.
 — 5. Orator, ed. Friedrich. *M.* — .45 — .75.
 — 6. De optimo genere oratorum, partitiones et topica, ed. Friedrich. *M.* — .45 — .75.
 — 7. Orationes pro P. Quinctio, pro Sex. Roscio Amerino, pro Q. Roscio comoedo, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 8. Divinatio in Q. Caecilium, actio in C. Verrem I, ed. Müller. *M.* — .45 — .70.
 — 9a. Actionis in C. Verrem II sive accusationis II I—III, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.
 — 9b. — — II. IV. V, ed. Müller. *M.* — .45 — .75.
 — 10. Orationes pro M. Tullio, pro M. Fonteio, pro A. Caecina, de imperio Cn. Pompeii (pro lege Manilla), ed. Müller. *M.* — .45 — .75.
 — 11. Orationes pro A. Cluentio Habito, de lege agr. tres, pro C. Rabirio perduellionis reo, ed. Müller. *M.* — .75 1.10.
 — 12. Orationes in L. Catilinam, pro L. Murena, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 13. Orationes pro P. Sulla, pro Archia poeta, pro Flacco, ed. Müller. *M.* — .45 — .75.
 — 14. Orationes post reditum in senatu et post reditum ad Quirites habitae, de domo sua, de haruspicum responso, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 15. Orationes pro P. Sestio, in P. Vatinius, pro M. Caelio, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 16. Orationes de provinciis consularibus, pro L. Cornelio Balbo, in L. Calpurnium Pisonem, pro Cn. Plancio, pro Rabirio Postumo, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 17. Orationes pro T. Annio Milone, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro rege Deiotaro, ed. Müller. *M.* — .45 — .75.
 — 18. Orationes in M. Antonium Philippicæ XIV, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.
 — 19. Epist. ad fam. I. I—IV, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.
 — 20. Epist. ad fam. I. V—VIII, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.
 — 21. Epist. ad fam. I. IX—XII, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.
 — 22. Epist. ad fam. I. XIII—XVI, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.

Ciceronis scripta. Edd. F. W. Müller et G. Friedrich.

- Nr. 23. Epistulae ad Quintum fratrem, Q. Ciceronis de petitione ad M. fratrem epistula, eiusdem versus quidam de signis XII, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 24. Epist. ad Att. I. I—IV, ed. Müller. *M.* 1. — 1.40.
 — 25. Epist. ad Att. I. V—VIII, ed. Müller. *M.* 1. — 1.40.
 — 26. Epist. ad Att. I. IX—XII, ed. Müller. *M.* 1. — 1.40.
 — 27. Epist. ad Att. I. XIII—XVI, ed. Müller. *M.* 1. — 1.40.
 — 28. Epist. ad Brutum et epist. ad Octavianum, ed. Müller. *M.* — .60 — .85.
 — 29. Academica, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 30. De finibus, ed. Müller. *M.* — .90 1.30.
 — 31. Tusculanae disputationes, ed. Müller. *M.* — .75 1.10.
 — 32. De natura deorum, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 33. De divinatione, de fato, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 34. De re publica, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 35. De legibus, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 36. De officiis, ed. Müller. *M.* — .60 — .90.
 — 37. Cato Maior de senectute, Laelius de amicitia, Paradoxa, ed. Müller
 Inhalt von [*M.* — .45 — .75].
 Nr. 1. 2 = Pars I, vol. I.
 — 3—6 = Pars I, vol. II.
 — 7—9 = Pars II, vol. I.
 — 10—14 = Pars II, vol. II.
 — 15—18 = Pars II, vol. III.
 — 19—23 = Pars III, vol. I.
 — 24—28 = Pars III, vol. II.
 — 29—31 = Pars IV, vol. I.
 — 32—35 = Pars IV, vol. II.
 — 36. 37 = Pars IV, vol. III.
 — orationes selectae XXI. Rec. C. F. W. Müller. 2 partes. [je *M.* — .75 1.10.] *M.* 1.50 2.20.
 Pars I: Oratt. pro Roscio Amerino, in Verrem II. IV et V, pro lege Manilla, in Catilinam, pro Murena.
 — II: Oratt. pro Sulla, pro Archia, pro Sestio, pro Plancio, pro Milone, pro Marcello, pro Ligario, pro Deiotaro, Philippicæ I. II. XIV.
 — orationes selectae XIX. Edd., indices adiecc. A. Eberhard et C. Hirschfelder. Ed. II. *M.* 2. — 2.50.
 Oratt. pro Roscio Amerino, in Verrem II. IV. V, de imperio Pompei, in Catilinam IV, pro Murena, pro Ligario, pro rege Deiotaro, in Antonium Philippicæ I. II, divinatio in Caecilium.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Ciceronis epistolae. Rec. A. S. Wesenberg. 2 voll. [je *M* 3.— 3.60.] *M* 6.— 7.20.
- epistolae selectae. Ed. R. Dietsch. 2 partes. [P. I. *M* 1.— 1.40. P. II. *M* 1.50 2.—] *M* 2.50 3.40.
- philosophische Schriften. Auswahl f. d. Schule nebst einer Einleitung in die Schriftstelleret Ciceros und in die alte Philosophie von Professor Dr. O. Weigenfels. Mit Titelbild. *M* 2.—
- in einzelnen und Vorbemerkungen u. s. w. versehenen Heften:
1. Heft: Einleitung in die Schriftstelleret Ciceros und die alte Philosophie. Mit Titelbild. *art. M* — 90.
 2. Heft: De officiis libri III. *art. M* — 60.
 3. Heft: Cato Maior de senectute. *art. M* — 30.
 4. Heft: Laelius de amicitia. *art. M* — 30.
 5. Heft: Tusculanarum disputationum libri V. *art. M* — 60.
 6. Heft: De natura deorum libri III und de finibus bonorum et malorum I, 9—21. *art. M* — 30.
 7. Heft: De re publica. *art. M* — 30.
- rhetorische Schriften. Auswahl f. d. Schule nebst Einleitung u. Vorbemerkungen von Prof. Dr. O. Weigenfels. *M* 1.80.
- in einzelnen und Vorbemerkungen u. s. w. versehenen Heften:
1. Heft: Einleitung in die rhetorischen Schriften Ciceros nebst einem Abriss der Rhetorik. *art. M* 1.—
 2. Heft: De oratore und Brutus. Ausgewählt, mit Vorbemerkungen und Analysen. *art. M* 1.—
 3. Heft: Orator. Vollständiger Text nebst Analyse. *art. M* — 60.
- Claudiani carmina. Rec. J. Koch. *M* 3.60 4.20.
- Claudii Hermeri mulomedicina Chronica. Ed. E. Oeder. *M* 12.— 12.50.
- Commodiani carmina. Rec. E. Ludwig. 2 partt. *M* 2.70 3.50.
- [Constantinus.] Inc. auct. de C. Magno elusque matre Helena libellus. Ed. E. Heydenreich. *M* — 60 — 90.
- Cornelius Nepos: a. Nepos.
- Curtii Rufi hist. Alexandri Magni. Rec. Th. Vogel. *M* 1.20 1.60.
- Damasi epigrammata. Acc. Pseudodamasiana. Rec. M. Ihm. Adi. est tabula. *M* 2.40 2.80.
- Daretis Phrygii de excidio Troiae hist. Rec. F. Meister. *M* 1.20 1.60.
- Dictys Cretensis ephem. belli Troiani II. VI. Rec. F. Meister. *M* 1.50 2.—
- Donati comm. Terenti. Ed. Wessner I. *M* 10.— 10.50.
- Dracontii carm. min. Ed. Fr. de Duhan. *M* 1.20 1.60.
- Eclogae poetar. Latin. Ed. S. Brandt. Ed. II. *M* 1.— 1.40.
- Eutropii breviarum hist. Rom. Rec. Fr. Rühl. *M* — 45 — 75.
- Firmici Materni matheseos II. VIII. Edd. W. Kroll et F. Skutsch. Fasc. I. *M* 4.— 4.50.
- Flori, L. Annaei, epitomae II. II et P. Anni Flori fragmentum de Vergilio. Ed. O. Rossbach. *M* 2.80 3.20.
- epitomae II. II, rec. C. Halm. L. Ampelli liber memorialis, rec. E. Woelfflin. *M* 1.— 1.40.
- Frontini strategematon II. IV. Ed. G. Gundermann. *M* 1.50 1.90.
- Fulgentii, Fabii Planciadis, opera. Acc. Gordiani Fulgentii de aetatibus mundi et hominis et S. Fulgentii episcopi super Thebaiden. Rec. R. Helm. *M* 4.— 4.50.
- Gai institutionum iuris civilis comment. quattuor. Rec. Ph. Ed. Huschke. Ed. V. *M* 2.70 3.20.
- Gelli nocturnum Attic. II. XX. Rec. O. Hosius. 2 voll. *M* 6.80 8.—
- Geminii elementa astronomiae. Rec. C. Manitius. *M* 8.— 8.60.
- Germanici Caesaris Aratea. Ed. A. Brey-sig. Ed. II. Acc. Epigrammata. *M* 2.— 2.40.
- Hieronymi de vir. illustr. I. Acc. Gennadi catalogus viror. illustr. Rec. G. Herding. *M* 2.40 2.80.
- Historia Apollonii, regis Tyri. Rec. A. Riese. Ed. II. *M* 1.40 1.80.
- Historicorum Roman. fragmenta. Ed. H. Peter. *M* 4.50 5.—
- Horatii Flacci opera. Rec. L. Mueller. Ed. mai. *M* 1.— 1.40. Ed. min. *M* — 75 1.10.
- Hygini gromatici l. de mun. castr. Rec. G. Gemoll. *M* — 75 1.10.
- Iurisprudentiae antelustinianae quae supersunt. In usum maxime academicum rec., adnot. Ph. Ed. Huschke. Ed. V. *M* 6.75 7.40. — Indices ed. Fabricius [Vergriffen].
- Supplement: Bruchstücke a. Schriften röm. Juristen. Von E. Huschke *M* — 75.
- antehadrianae quae supersunt. Ed. F. P. Bremer. P. I. *M* 5.— 5.60.
- Pars II. Sectio I. *M* 8.— 8.60. Sectio II. *M* 8.— 8.80.
- Iustiniani institutiones. Ed. Ph. Ed. Huschke. *M* 1.— 1.40.
- Iustini epitoma hist. Philipp. Pompel Trogi ex rec. Fr. Rühl. Acc. prologi in Pompeium Trogum ab A. de Gutschmid rec. *M* 1.50 2.—
- Iuvenalis satirarum II. Rec. C. F. Hermann. *M* — 45 — 75.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Iuvenii ll. evangelicorum IV.** Rec. C. Marold. *M.* 1.80 2.40.
- Lactantius Placidus: s. Statius. Vol. III.** **Livi ab urbe condita libri.** Rec. Weissenborn - Müller. 6 partes. [Je *M.* 1.—1.50; Part. I—IV auch in je 2 fasc. zu *M.* — 60 1.—] *M.* 6.— 9.—
 Pars I fasc. I: Lib. 1—3. Ed. II.
 — I fasc. II: Lib. 4—6.
 — II fasc. I: Lib. 7—10. Ed. II.
 — II fasc. II: Lib. 21—23. Ed. II.
 — III fasc. I: Lib. 24—26. Ed. II.
 — III fasc. II: Lib. 27—30. Ed. II.
 — IV fasc. I: Lib. 31—35. Ed. II.
 — IV fasc. II: Lib. 36—38. Ed. II.
 — V: Lib. 39—140.
 — VI: Fragmenta et index.
- Lucani de bello civ. ll. X.** Ed. C. Hosius. *M.* 3.60 4.20.
- Lucreti Carl de rerum natura ll. VI.** Ed. A. Brieger. Ed. emend. M. Appendix. *M.* 2.10 2.40.
 Appendix einzeln *M.* —.30.
- Macrobius.** Rec. F. Eyssenhardt. Ed. II. *M.* 6.— 6.60.
- Marcelli de medicamentis.** Ed. G. Helmreich. *M.* 3.60 4.20.
- Martialis epigrammaton ll.** Rec. W. Gilbert. *M.* 2.70 3.20.
- Martianus Capella.** Rec. F. Eyssenhardt. Acc. scholia in Caesaris Germanici Aratea. *M.* 4.50 5.—
- Mela de chorographia ll. III.** Rec. C. Frick. *M.* 1.20 1.60.
- Metrologicorum scriptorum reliquiae.** Ed. F. Hultsch. Vol. II: Scriptores Latini. *M.* 2.40 2.80. [Vol. I: Scriptores Graeci. *M.* 2.70 3.20.] 2 voll. *M.* 5.90 6.—
- Minaeli Felicis Octavianus.** Ed. Aem. Baehrens. *M.* 1.35 1.75.
- Nepotii vitae.** Edd. Halm-Fleckeisen. *M.* —.30 —.60.
 — m. Schulwörterbuch v. H. Haacke. 13. Auflage. *M.* 1.— 1.30.
- Orosii histt. adv. paganos ll. VII.** Rec. C. Zangemeister. *M.* 3.— 3.50.
- Ovidius Naso.** Rec. R. Merkel. 3 tomi. *M.* 2.90 4.10.
 Tom. I: Amores. Heroides. Epistulae. Medicamina faciei femineae. Ars amatoria. Remedia amoris. Ed. II cur. R. Ehwald. *M.* 1.— 1.40.
 Tom. II: Metamorphoses. Ed. II. *M.* —.90 1.30.
 Tom. III: Tristia. Ibis. Ex Ponto libri. Fasti. Halieutica. Ed. II. *M.* 1.— 1.40.
 — tristium ll. V. *M.* —.45 —.75.
 — fastorum ll. VI. *M.* —.60 —.90.
 — metamorphoseon delectus Siebellianus. Ed. Polle. Mit Index. *M.* —.60 —.90.
- Palladii opus agriculturae.** Rec. J. C. Schmitt. *M.* 5.20 5.60.
- Panegyrici Latini XII.** Rec. Aem. Baehrens. *M.* 3.60 4.20.
- Patrum Nicaenorum nomina graece, latinae, syriace, coepte, arabice, armeniace.** Edd. H. Geizer, H. Hilgenfeld, O. Cuntz. *M.* 6.— 6.60.
- Pelagonii ars veterinaria.** Ed. M. Ihm. *M.* 2.40 2.90.
- Persii satirarum l.** Rec. C. Hermann. *M.* —.30 —.60.
- Phaedri fabulae Aesopiae.** Rec. L. Mueller. *M.* —.30 —.60.
 — mit Schulwörterbuch von A. Schaubach. *M.* —.90.
- Physiognomonici scriptores Graeci et Latini.** Rec. R. Foerster. 2 voll. [Vol. I. *M.* 8.— 8.60. Vol. II. *M.* 6.— 6.60.] *M.* 14.— 15.20.
- Plauti comediae.** Rec. F. Goetz et Fr. Scholl. 7 fasc.
 Fasc. I. Amphitruo, Asinaria, Aulularia. Praec. de Plauti vita ac poesi testim. *M.* 1.50 2.—
 — II. Bacchides, Captivi, Casina. *M.* 1.20 1.60.
 — III. Cistellaria, Curculio, Epidicus. *M.* 1.— 1.40.
 — IV. *Menaechmi, Mercator, *Miles glor. *M.* 1.50 2.—
 — V. *Mostellaria, Persa, *Poenulus. *M.* 1.50 2.—
 — VI. *Pseudolus, *Rudens, Stichus. *M.* 1.50 2.—
 — VII. *Trinummus, Truculentus, fragmenta. Acc. conspectus metrorum. *M.* 1.50 2.—
 Einzeln die mit * bezeichneten Stücke je *M.* —.60 —.90, die übrigen je *M.* —.45 —.75. Supplementum (De Plauti vita ac poesi testimonia. Conspectus metrorum) *M.* —.45 —.75.
 — Rec. A. Fleckeisen. Tom. I. II. *M.* 2.70.
 Tom. I. Amphitruo, Captivi, Miles glor., Rudens, Trinummus. *M.* 1.50.
 — II. Asinaria, Bacchides, Curculio, Pseudulus, Stichus. *M.* 1.20.
 Einzeln jedes Stück *M.* —.45. [Fortsetzung erscheint nicht.]
- Plinii naturalis historia.** 6 voll. Rec. C. Mayhoff. Vol. II. *M.* 3.— 3.50. Vol. III. *M.* 4.— 4.50. Voll. IV. V. je *M.* 6.— 6.60. Vol. VI (Index.) Ed. Jan. *M.* 3.— 3.50. [Vol. I vergr.; neue Aufl. in Vorbereitung.]
 — II. dubii sermonis VIII rell. W. Beck. *M.* 1.40 1.80.
 — (Iun.) epistulae. Rec. C. F. V. *M.* 2.80 3.40.

- Plinii Secundi quae fertur una cum Gargilli Martialis medicina. Ed. V. Rose. *M.* 2.70 3.10.
- Poetae Latini minores. Rec. Aem. Bachrens. 6 voll. *M.* 20.10 23.40.
- Poetarum Roman. fragm. Ed. Aem. Bachrens. *M.* 4.20 4.80.
- Porphyrii commentarii in Horatium. Rec. G. Meyer. *M.* 4.20 4.80.
- Prisciani euporiston II. III. Ed. V. Rose. Acc. Vindiciani Afri quae feruntur rell. *M.* 5.— 5.60.
- Propertii elegiae. Rec. L. Mueller. *M.* —.60 —.90.
- Quintilianii instit. orat. II. XII. Rec. Ed. Bonnell. 2 voll. *M.* 2.40 3.25.
- — — liber decimus. Rec. C. Halm. *M.* —.80 —.60.
- — — declamationes. Rec. O. Ritter. *M.* 4.80 5.40.
- Romigii Antislodori in art. Donati min. commentum. Ed. W. Fox. *M.* 1.80 2.20.
- Rutilii Namatiiani de reditu suo II. Rec. L. Mueller. *M.* —.75 1.10.
- Sallustii Catilina, Iugurtha, ex historiae orationes et epistulae. Ed. A. Eussner. *M.* —.45 —.75.
- Scenicae Romanorum poesis fragmenta. Rec. O. Ribbeck. Ed. III. Vol. I. Tragicorum fragm. *M.* 4.— 4.60. Vol. II. Comicorum fragm. *M.* 5.— 5.60.
- Scribonii Largi compositiones. Ed. G. Helmreich. *M.* 1.80 2.20.
- Scriptores historiae Augustae. Iterum rec. H. Peter. 3 voll. *M.* 7.50 8.60.
- Senecae (philosophi) opera. Rec. Fr. Haase. 3 voll. Vol. I. *M.* 2.10 2.60. Vol. II. *M.* 2.40 3.20. [Vol. III. vergr.] Suppl. *M.* 1.80 2.40.
- opera. Vol. I. Fasc. I. Dialogi. Ed. E. Hermes. [In Vorbereitung.]
- — — Vol. I. Fasc. II. De beneficiis. De clementia. Ed. C. Hosius. *M.* 2.40 2.80.
- — — Vol. II. Quaestiones natural. II. Ed. A. Gercke. [In Vorbereitung.]
- — — Vol. III. Ad Lucillum epist. moral. Ed. O. Hense. *M.* 5.60 6.20.
- — — tragoediae. Rec. R. Peiper et G. Richter. Ed. II. *M.* 5.60 6.20.
- — — (rhetoris) oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores. Ed. A. Kießling. *M.* 4.50 5.—
- Sidonius Apollinaris. Rec. P. Mohr. *M.* 4.— 4.60.
- Silli Italici Punica. Ed. L. Bauer. 2 voll. *M.* 4.80 5.60.
- Sorani gynaecolorum vetus translatio una cum add. Graeci textus rell. Ed. ose. *M.* 4.80 5.40.
- Statius. Edd. A. Klotz, al.
- Vol. I: Silvae. Rec. A. Klotz. *M.* 2.— 2.50.
- II. Fasc. I: Achilleis. Rec. A. Klotz. *M.* —.75.
- II. Fasc. II: Thebais. Rec. Ph. Kohlmann. *M.* 4.80 5.40.
- III: Lactantii Placidi scholia in Achilleidem. Ed. R. Jahnke. *M.* 8.— 8.60.
- Suetonii rell. Rec. C. L. Roth. *M.* 1.50 2.—
- Tacitus. Rec. C. Halm. Ed. IV. 2 tomi. *M.* 2.40 3.20.
- Tomus I. Libb. ab excessu divi Augusti. *M.* 1.20 1.60. [Fasc. I: Lib. I—VI. *M.* —.75 1.10. Fasc. II: Lib. XI—XVI. *M.* —.75 1.10.]
- II. Historiae et libb. minores. *M.* 1.20 1.60. [Fasc. I: Historiae. *M.* —.75 1.10. Fasc. II: Germania. Agricola Dialogus. *M.* —.45 —.75.]
- Terentii comediae. Rec. A. Fleckeisen. Ed. II. *M.* 2.10 2.60.
- Jedes Stück (Hecyra, Phormio, Adalphoe, Andria, Hauton Timorumenos, Eunuchus) *M.* —.45 —.75.
- [—] Scholia Terentiana. Ed. Fr. Schlee. *M.* 2.— 2.40.
- Tibulli II. IV. Rec. L. Mueller. *M.* —.80 —.60.
- Ulpiani fragmenta. Ed. E. Huschke. Ed. V. *M.* —.75 1.10.
- Valerii Maximi factorum et dictorum memorab. II. IX. Cum Iulii Paridis et Iansarii Nepotiani epitomis. Rec. C. Kempf. Ed. II. *M.* 4.50 5.—
- Valerii Alexandri Polemi res gestae Alexandri Macedonis. Rec. B. Kuebler. *M.* 2.70 3.20.
- Valerii Flacci Argonautica. Rec. Aem. Bachrens. *M.* 1.50 2.—
- Verronis rer. rustic. rell. Rec. H. Keil. *M.* 1.50 2.—
- Vegetii Renati epitoma rei milit. Rec. C. Lang. Ed. II. *M.* 3.90 4.40.
- Vellei Patreculi hist. Roman. rell. Ed. C. Halm. *M.* 1.— 1.40.
- — — Rec. Fr. Haase. *M.* —.60 —.90.
- Vergilii Maronis opera. Rec. O. Ribbeck. Ed. II. *M.* 1.50 2.—
- — — Aeneis. *M.* —.90 1.30.
- — — Bucolica et Georgica. *M.* —.45 —.75.
- — — Bucolica, Georgica, Aeneis. Rec. O. Güthling. 2 tomi. *M.* 1.35 2.—
- Tom. I: Bucolica. Georgica. *M.* —.45 —.75.
- II: Aeneis. *M.* —.90 1.30.
- Virgilii Grammatici opera. Ed. Huemer. *M.* 2.40 2.80.
- Vitruvii de architectura II. X. Ed. V. Rose. Ed. II. *M.* 5.— 5.60.

1b. Bibliotheca scriptorum medii aevi Teubneriana. [8.]

Alberti Stadensis Trollus. Ed. Th. Merzdorf. <i>M</i> 3.— 3.40.	Gullelmi Blesensis Aldae comoedia. Ed. C. Lohmeyer. <i>M</i> —.80 1.20.
Amarcili sermonum II. IV. Ed. M. Manitius. <i>M</i> 2.25 2.60.	Hildegardis causae et curae. Ed. P. Kaiser. <i>M</i> 4.40 4.80.
Canabuzae in Dionysium Halle. comm. Ed. M. Lehnerdt. <i>M</i> 1.80 2.20.	Odonis abbatis Cluniacensis occupatio. Ed. A. Swoboda. <i>M</i> 4.— 4.60.
Christus patiens. Tragoedia Gregorio Nazianzeno falso attributa. Rec. I. G. Brambs. <i>M</i> 2 25 2.60.	Thlofridi Epternacensis vita Willibrordi metrica. Ed. K. Rossberg. <i>M</i> 1.80 2.20.
Comoediae Horatianae tres. Ed. R. Jahnke. <i>M</i> 1.20 1.60.	Vitae sanctorum novem metricae. Ed. Guil. Harster. <i>M</i> 3 — 3.60.

1c. Bibliotheca scriptorum Latinorum recentioris aetatis.
Edidit Iosephus Frey. [8.]

Epistolae sel. viror. clar. saec. XVI. XVII. Ed. E. Weber. <i>M</i> 2.40 2.80.	Mureti scripta sel. Ed. I. Frey. 2 voll. <i>M</i> 2.40 3.20.
Manutii, Pauli, epistolae sel. Ed. M. Fickelscherer. <i>M</i> 1.60 2.—	Ruhnkenii elogium Tib. Hemsterhusii. Ed. I. Frey. <i>M</i> —.45 —.70.

2. Sammlung wissenschaftlicher Kommentare zu griech. u. röm. Schriftstellern. [gr. 8.]

Aetna. Von S. Sudhaus. <i>M</i> 6.— 7.—	Plautus Rudens. Von F. Marx.
Lucretius de rer. nat. Buch III. Von R. Heinze. <i>M</i> 4.— 5.—	Tacitus Germania. Von G. Wissowa.
Vergilius Aeneis Buch VI. Von E. Norden. <i>M</i> 12.— 13.—	Mit dem Plan, eine Sammlung wissenschaftlicher Kommentare zu griechischen und römischen Literaturwerken erscheinen zu lassen, hofft die Verlagsbuchhandlung einem wirklichen Bedürfnis zu begegnen. Das Unternehmen soll zu einer umfassenderen und verständnisvolleren Beschäftigung mit den Hauptwerken der antiken Literatur als den vornehmsten Äußerungen des klassischen Altertums auffordern und anleiten, zum Nutzen für die Pflege der philologischen Wissenschaft überhaupt wie für den einzelnen Philologen.
Sophokles Elektra. Von G. Kaibel. <i>M</i> 6.— 7.—	

In Vorbereitung sind:

- Alchristl. Apologeten. Von J. Geffcken.
Clemens Alex. Pädagogos. Von Schwartz.
Luklan Philopseudes. Von R. Wunsch.
Ovid Herolden. Von R. Ehwald.
Pindar Pythien. Von O. Schröder.

3. Einzeln erschienene Ausgaben und Schriften zu einzelnen Autoren und Schriftwerken [gr. 8, wenn nichts anderes bemerkt].

Die meisten der nachstehend aufgeführten Ausgaben sind bestimmt, wissenschaftlichen Zwecken zu dienen. Sie enthalten daher mit wenigen Ausnahmen den vollständigen kritischen Apparat unter dem Texte; zum großen Teil sind sie — wie dies dann in der Titelangabe bemerkt ist — mit kritischem und exegetischem Kommentar versehen.

a. Griechische Schriftsteller.

Acta apostolorum: s. Lucas.	Aeschylli Orestie mit erklärend. Anmerk von N. Wecklein. <i>M</i> 6.—
Aeschlinis orationes. Ed., scholia adi. F. Schultz. <i>M</i> 8.—	Daraus einzeln je <i>M</i> 2.—:
— orat. in Ctesiphontem. Rec., expl. A. Weidner. <i>M</i> 3.60	I. Agamemnon.
Aeschylli Agamemno. Ed. R. H. Klausen. Ed. alt. cur. R. Enger. <i>M</i> 3.75.	II. Die Choephoeren.
	III. Die Eumeniden.
	— fabulae et fragm. Rec. G. Dindorf 4. <i>M</i> 4.—

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene Exemplare**.

- Aeschylus** Agamemnon. Griech. u. deutsch m. Komm. von K. H. Keck. *M.* 9.—
— Septem ad Thebas. Rec. Fr. Rit-schelius. Ed. II. *M.* 3.—
- Dindorf, lexicon Aeschyleum. *M.* 16.—
Richter, z. Dramaturgie d. Ä. *M.* 6.50.
Westphal, Prolegomena zu Ä' Tragö-dien. *M.* 5.—
- Alciphron** rhet. epistolae. Ed. A. Mei-neke. *M.* 4.—
Ἀλφίφρωνος τῆς ἀγάπης. Das ABC der Liebe. E. Sammlung rhod. Liebeslieder. Hrg. v. W. Wagner. *M.* 2.40.
- Anthologiae Planudeae** appendix Barbe-rino-Vaticana. Rec. L. Sternbach. *M.* 4.—
- Apollonius** von Kitium illustr. Kommen-tar z. d. Hippokrat. Schrift π. ἄρ. ἰατρ. Hrg. v. H. Schöne. Mit 31 Tafeln in Lichtdr. 4. *M.* 10.—
- Apollonii Rhodii Argonautica**. Ed. R. Merkel. Scholia ed. H. Keil. *M.* 15.—
[Aristarchus.] Ludwich, Aa Homer. Textkritik. 2 Teile. *M.* 28.—
- Aristophanis fabulae et fragm.** Rec. G. Dindorf. 4. *M.* 6.—
— equites. Rec. A. von Velsen. Ed. II cur. K. Zacher. *M.* 3.—
— ranae. Rec. A. von Velsen. *M.* 3.—
— Plutus. Rec. A. von Velsen. *M.* 2.—
— ecclesiazusae. Rec. A. von Velsen. *M.* 2.40.
— thesmophoriazusae. Rec. A. von Velsen. Ed. II. *M.* 2.—
- Müller-Strübing, A. u. d. hist. Kritik. *M.* 16.—
Roemer, Aristophanesstudien. I. *M.* 8.—
Zacher, d. handschriften u. klassen d. Aristophanesscholien. *M.* 6.—
- Aristotelis ars rhet.** cum adnotatione L. Spengel. Acc. vet. translatio Latina. 2 voll. *M.* 16.—
— politica cum vet. translatione G. de Moerbeka. Rec. Fr. Sussemihl. *M.* 18.—
— ethica Nicomachea. Ed. et comment. instr. G. Ramsauer. Adi. est Fr. Sussemihlii epist. crit. *M.* 12.—
- Heitz, die verl. Schriften d. A. *M.* 6.—
Rose, Aristoteles pseudepigraphus. *M.* 14.—
- Artemidori onirocritica**. Rec. R. Hercher. *M.* 8.—
- Bionis epitaphius Adonidis**. Ed. H. L. Ahrens. *M.* 1.50.
- Bucolicorum Graec. Theocriti, Bionis et Moschi** rell. Ed. H. L. Ahrens. 2 tomi. *M.* 21.60.
- Hiller, Beitr. zur Textgesch. d. gr. Buko-licher. *M.* 3.20.
- Callimachea**. Ed. O. Schneider 2 voll. *M.* 33.—
Vol. I. Hymni cum scholiis vet. *M.* 11.—
— II. Fragmenta. Indices. *M.* 22.—
- [Callisthenes.] Pseudo-C., hrgg. von H. Meusel. *M.* 2.40.
- Carmina Graeca medii aevi**. Ed. G. Wag-ner. *M.* 9.—
— popularia Graeciae recentioris. Ed. A. Passow. *M.* 14.—
- Christianor. carm.** Anthologia Graeca. Edd. W. Christ et M. Paranikas. *M.* 10.—
- Comicoorum Atticorum fragmenta**. Ed. Th. Kock. 2 voll. *M.* 48.—
Vol. I. Antiquae comoediae fragmenta. *M.* 18.—
— II. Novae comoediae fragmenta. Pars I. *M.* 14.—
— II. Novae comoediae fragmenta. Pars II. Comicoorum incertae aetatis fragmenta. Fragmenta incertorum pos-tarum. Indices. Supplementa. *M.* 16.—
- Demosthenis oratt.** de corona et de falsa legatione. Cum argumentis Graecae et Latinae ed. I. Th. Voemelius. *M.* 16.—
— orat. adv. Leptinem. Cum argumentis Graecae et Latinae ed. I. Th. Voemelius. *M.* 4.—
— de corona oratio. In usum schol. ed. I. H. Lipsius. Ed. II. *M.* 1.60.
- Fox, die Kranzrede d. D., m. Rücksicht a. d. Anklage d. Aeschines analysiert u. gewürdigt. *M.* 5.60.
- Preuss, index Demosthenicus. *M.* 10.—
Schaefer, D. u. s. Zeit. 3 Bde. 2. Auf. *M.* 30.—
- Ἐπι διαλέκτων* excerptum ed. R. Schneider. *M.* —.60.
- Didymi Chalcenteri fragmenta**. Ed. M. Schmidt. *M.* 9.—
- Dionysii Thracis ars grammatica**. Ed. G. Uhlig. *M.* 8.—
- Eratosthenis carminum rell.** Disp. et expl. Ed. E. Hiller. *M.* 3.—
— geographische Fragmente, Hrg. von Berger. *M.* 8.40.
- Euripidis fabulae et fragm.** Rec. G. Dindorf. 4. *M.* 9.—
— Edd. R. Prinz et N. Wecklein *M.* 46.60.
Vol. I. Pars I. Medea. Ed. II. *M.* 2.40
— I. — II. Alcestis. Ed. II. *M.* 1.80
— I. — III. Hecuba. Ed. II. *M.* 2.40
— I. — IV. Electra. *M.* 2.—
— I. — V. Ion. *M.* 2.80.
— I. — VI. Helena. *M.* 3.—
— I. — VII. Cyclops. *M.* 1.40.
— II. — I. Iphigenia Taurica *M.* 2.40.
— II. — II. Supplices. *M.* 2.—
— II. — III. Bacchae. *M.* 2.—

- Euripides fabulae.** Edd. R. Prinz et N. Wecklein.
- Vol. II. Pars IV. Heraclidae. *M.* 2.—
 — II. — V. Hercules. *M.* 2.40.
 — II. — VI. Iphigenia Auliden-
 sis. *M.* 2.80.
 — III. — I. Andromacha. *M.* 2.40.
 — III. — II. Hippolytus. *M.* 2.80.
 — III. — III. Orestes. *M.* 2.80.
 — III. — IV. Phoenissae. *M.* 2.80.
 — III. — V. Troades. *M.* 2.80.
 — III. — VI. Rhesus. *M.* 3.60.
- **tragoediae.** Edd. Pflugk-Klotz-
 Wecklein. (Mit latein. Kommentar.)
 Medea. Ed. III. *M.* 1.50. — Hecuba
 Ed. III. *M.* 1.20. — Andromacha. Ed. II.
M. 1.20. — Heraclidae. Ed. II. *M.* 1.20.
 — Helena. Ed. II. *M.* 1.20. — Alcestis.
 Ed. II. *M.* 1.20. — Hercules furens.
 Ed. II. *M.* 1.80. — Phoenissae. Ed. II.
M. 2.25. — Orestes. *M.* 1.20. — Iphigenia
 Taurica. *M.* 1.20. — Iphigenia quae est
 Aulide. *M.* 1.20.
- [**Etymologica.**] Reitzenstein, Geschichte
 d. griech. E. Mit 2 Tafeln. *M.* 18.—
- Eusebii canonum epitome ex Dionysii
 Telmaharenis chronico petita.** Verterunt
 notisque illustrant C. Siegfried et
 H. Gelzer. 4. *M.* 6.—
- Galenii de placitis Hippocratis et Platonis.**
 Rec. I. Müller. Vol. I. Prolegg., text.
 Graec., adnot. crit., vers. Lat. *M.* 20.—
- Gnomica I. Sexti Pythagorici, Clitarchi,
 Euagrii Pontici sententiae.** Ed. A. Elter.
 gr. 4. *M.* 2.40.
 — II. Epicteti et Moschionis sententiae.
 Ed. A. Elter. gr. 4. *M.* 1.60.
- Grammatici Graeci cogniti et apparatu
 critico instructi.** 8 partes. 15 voll. Lex.-8.
 Pars II. Vol. I. Et. s. t.: Apollonii
 Dyscoli quae supersunt. Rec. R.
 Schneider et G. Uhlig. Fasc. I.
 Apollonii scripta minora a R. Schnei-
 dero edita. *M.* 10.—
- Pars IV. Et. s. t.: Theodosii Alexan-
 drini canones, Georgii Choerobos-
 cisci scholia, Sophronii patri-
 archae Alexandrini excerpta.
 Rec. A. Hilgard.
 Vol. I. Theodosii canones et Choerobos-
 cisci scholia in canones nomi-
 nales. *M.* 14.—
 — II. Choerobosci scholia in cano-
 nes verbales et Sophronii excerpta
 e Characis commentario. *M.* 22.—
 [Fortsetzung in Vorber.]
- Herodas' Mimnamben,** hrg. v. R. Meister.
 Lex.-8. *M.* 5.—
- Crusius, Untersuch. z. d. Mimnamben d.
 Herodas. *M.* 6.—
- Herodiani ab excessu d. Marci II. VIII.**
 Ed. L. Mendelssohn. *M.* 6.80.
- Herodiani technici rell.** Ed., expl. A.
 Lentz. 2 tomi. Lex.-8. *M.* 54.—
- Herodots II. Buch m. sachl. Erläut.** hrg.
 v. A. Wiedemann. *M.* 13.—
- 'Hoióðou τὰ ἀπαντα ἐς ἴσχυρας** *M.*
Σττλ. *M.* 10.—
- Hesiodi quae fer. carmina.** Rec. R. Rzach.
 [In Vorbereitung.]
 — Rec. A. Köchly, lect. var. subscr.
 G. Kinkel. Pars I. *M.* 5.—
 [Fortsetzung erscheint nicht.]
 — Rec. et Ill. C. Goettling. Ed. III
 cur. I. Flach. *M.* 6.60.
- [—] **Glossen und Schollen zur Hesiodi-
 schen Theogonie mit Prolegomena** von
 J. Flach. *M.* 8.—
- Dimitrijevic, studia Hesiodica. *M.* 6.—
 Steitz, d. Werke u. Tage d. H. nach
 ihrer Compos. gepr. u. erkl. *M.* 4.—
- Hesychii Milesii onomatologi rell.** Ed. I.
 Flach. Acc. appendix Pseudohesychiana,
 indd., spec. photolithogr. cod. A. *M.* 9.—
- Hipparch, geograph. Fragmente,** hrg. von
 Berger. *M.* 2.40.
- Homericarum.** Rec. A. Ludwig. Pars I
 Ilias. 2 voll. Vol. I. *M.* 16.— 18.— Pars II
 Odyssea. 2 voll. *M.* 16.— 20.—
 — Odyssea. Ed. I. La Roche. 2 part.
M. 13.—
 — Ilias. Ed. I. La Roche. 2 part.
M. 22.—
 — Iliadis carmina sejanota, discreta,
 emendata, prolegg. et app. crit. instructa
 ed. G. Christ. 2 part. *M.* 16.—
 [—] **D. Homer. Hymnen** hrg. u. erl. v.
 A. Gemoll. *M.* 6.80.
 [—] **D. Homer. Batrachomachia des
 Pigres** nebst Schollen u. Paraphrase hrg.
 u. erl. v. A. Ludwig. *M.* 20.—
- Autenrieth, Wörterb. s. d. Homer. Ge-
 dichten.** 8, Aufl. *M.* 3.— 3.60.
Ebeling, lexicon Homericum. 2 voll.
M. 60.—
Frohwein, verbum Homericum. *M.* 3.60.
Gehring, index Homericus. *M.* 16.—
Gladstone's Homer. Studien, bearb. v.
 Schuster. *M.* 9.—
Kammer, d. Einheit d. Odyssee. *M.* 16.—
La Roche, die Hom. Textkritik i. Altert.
M. 10.—
**Ludwich, d. Homervulgata als vor-
 alexandrinisch erwiesen.** *M.* 6.—
Nutzhorn, d. Entstehungsweise d. Hom.
Gedichte. *M.* 5.—
**Volkmann, Gesch. u. Krit. d. Wolfschen
 Prolegomena.** *M.* 8.—
- Incerti auctoris epitome rerum g
 Alexandri Magni.** Ed. O. V
M. 3.—

- Inscriptiones Graecae metricae ex scriptoribus praeter Anthologiam collectae. Ed. Th. Preger. *M.* 8.—
- Invento sanctae crucis. Ed. A. Holder. *M.* 2.80.
- [Iohannes.] Evangelium sec. Iohannem. Ed. F. Blas. *M.* 5.60.
- Iuliani II. contra Christianos: s. Scriptorum Graecorum c. q. s. — deutsch v. J. Neumann. *M.* 1.—
- Kyrrillos, d. h. Theodosios: s. Theodosios.
- Leges Graecorum sacrae e titulis coll. Edd. J. de Protte et L. Ziehen. 2 fasc. Fasc. I. Fasti sacri. Ed. J. de Protte. *M.* 2.80.
- Lexicographi Graeci recogniti et apparatus critico instructi. Etwa 10 Bände. gr. 8. [U. d. Presse, bez. in Vorbereitung.]
- I. Lexika zu den zehn Rednern (G. Wentzel).
- II. Phrynichus, Aelius Dionysius, Pausanias und and. Atticisten (L. Cohn).
- III. Homerlexika (A. Ludwich).
- IV. Stephanus von Byzanz.
- V. Cyrill, Bachmannsches Lexikon und Verwandtes, insbesondere Bibelglossare (G. Wentzel).
- VI. Photios.
- VII. Suidas (G. Wentzel).
- VIII. Hesych.
- IX. Pollux. Ed. E. Bethe. Fasc. I. *M.* 14.—
- X. Verschiedene Specialglossare, namentlich botanische, chemische, medicinische u. dergl.
- [Näheres s. Teubners Mitteilungen 1897 No. 1 S. 2.]
- [Lucas.] Acta apostolorum. Ed. F. Blas. *M.* 2.—
- [—] Evangelium sec. Lucam. Ed. F. Blas. *M.* 4.—
- Lykophon's Alexandra. Hrg., übers. u. erklärt von C. v. Holzinger. *M.* 15.—
- [Lysias.] Pseudol. oratio funebris. Ed. M. Erdmann. *M.* —.80.
- [Mathematici.] Heiberg, philolog. Studien z. griech. Mathematikern. I—IV. *M.* 3.—
- [Matthaeus.] Evangelium sec. Matthaeum. Ed. F. Blas. *M.* 3.60.
- Metrodori Epicurei fragm. coll., script. inc. Epicurei comment. morale sub. A. Koerte. *M.* 2.40.
- Musaios, Hero u. Leander. Eingel. u. übers. v. H. Oelschläger. 16. *M.* 1.—
- Nicanderi theriaca et alexipharmaca. Rec. O. Schneider. Acc. scholia. *M.* 9.—
- [Oratores.]
- Blaß, d. attische Beredsamkeit. 3 Abt. *M.* 56.—
- Drerup, üb. d. b. d. att. Rednern eingel. Urkunden. *M.* 5.20.
- Westermann, Unters. üb. d. i. d. att. Redner eingel. Urkunden. *M.* 3.—

- Περὶ παθῶν excerpta ed. R. Schneider. *M.* —.80
- Papyrus magica mus. Lugd. Bat. a C. Leemans ed. Denuo ed. A. Dieterich. *M.* 2.—
- Philoдеми Epicurei de ira I. Ed. Th. Gomperz. Lex.-8. *M.* 10.80.
- περὶ ποιημάτων I. II fragm. Ed. A. Hausrath. *M.* 2.—
- Pindari carmina rec. O. Schroeder. (Poet. lyr. Graec. coll. Th. Bergk. Ed. quinta. I, 1.) *M.* 14.—
- Stageslieder, erkl. v. Fr. Mezger. *M.* 8.—
- carmina prolegg. et comment. instructa ed. W. Christ. *M.* 14.—
- versetzel kritikal és Magyarászó jegyzetekkel kiadta Hómann Ottó. I. Kötet. *M.* 4 — [Ohne Fortsetzung.]
- Rumpel, lexicon Pindaricum. *M.* 12.—
- Platonis opera omnia. Rec., prolegg. et comment. instr. G. Stallbaum. 10 voll. (21 sectiones.) (Mit latein. Kommentar.) Die nicht aufgeführten Schriften sind vergriffen.
- Apologia Socratis et Crito. Ed. V. cur. M. Wohlrab. *M.* 2.40. — Phaedo. Ed. V. cur. M. Wohlrab. *M.* 2.70. — Protagoras. Ed. IV. cur. I. S. Kroschel. *M.* 2.40. — Phaedrus. Ed. II. *M.* 2.40. — Menexenus, Lysis, Hippias uterque, Io. Ed. II. *M.* 2.70. — Laches, Charmides, Alcibiades I. II. Ed. II. *M.* 2.70. — Meno et Euthyphro itemque incertiscriptoris Theages, Erastae et Hipparchus. Ed. II. cur. A. R. Fritzsche. *M.* 6.—
- Theaetetus. Ed. M. Wohlrab. Ed. II. *M.* 3.60. — Sophista. Ed. II. cur. O. Apelt. *M.* 5.60. — Politicus et incerti auctoris Minos. *M.* 2.70. — Philebus. *M.* 2.70. — Leges. 3 voll. [je *M.* 3.60.] *M.* 10.80. [Vol. I. Lib. I—IV. Vol. II. Lib. V—VIII. Vol. III. Lib. IX—XII et Epinomis.]
- Timaeus interprete Chalcido cum eiusdem commentario. Ed. I. Wrobel. *M.* 11.20.
- Immisch, philolog. Studien z. P. I. Heft: Axiochus. *M.* 3.—. II. Heft: De recens. Plat. praesidiis atque rationibus. *M.* 3.60.
- Peipers, Unters. über das System P. s. I. Teil: D. Erkenntnistheorie P. s. *M.* 16.80.
- ontologia Platonica. *M.* 14.—
- Ritter, P. s. Gesetze. Darstellg. d. Inhalts. *M.* 3.20.
- — — Kommentar z. griech. Text. *M.* 10.—
- Schmidt, krit. Commentar z. P. s. Theaetet. *M.* 4.—; exeget. Commentar. *M.* 3.20.
- Susemihl, d. genet. Entwicklg. d. Plat. Philosophie. 2 Teile. *M.* 21.—

- Plutarchi de musica. Ed. B. Volkmann. *M.* 3. 60.
- de proverbis Alexandrinorum. Rec. O. Crusius. Fasc. I. 4. *M.* 2. 80.
- — — Fasc. II. Commentarius. 4. *M.* 3. —
- Themistokles. F. quellenkrit. Übung n. comm. u. hrsg. v. A. Bauer. *M.* 2. —
- τὸ ἐν Ἀλγοῦς Ε. Ed. G. N. Bernardakis. *M.* 1. 50.
- Poetae lyrici Graeci. Rec. Th. Bergk. Ed. IV. 3 voll. Vol. III: Poetae melici. *M.* 13. 60. [Voll. I. II vergr.]
- — — Ed. V. 2 voll.
- Vol. I. 1. Pindari carmina. Recens. O. Schröder. *M.* 14. —
- II. Poetae eleg. et iambogr. Rec. O. Crusius. [In Vorber.]
- Poetarum sceniorum Graecorum Aeschyll, Sophoclis, Euripidis et Aristophanis fabulae et fragmenta. Rec. Guil. Dindorf. Ed. V. 4. *M.* 20. —
- Pollucis onomasticorum. Rec. E. Bethé. (Lexicographi Graeci IX.) Fasc. I. *M.* 14. —
- Porphyril quaest. Homer. ad Iliadem pertin. rell. Ed. H. Schrader. 2 fasc. gr. Lex.-8. *M.* 16. —
- — — ad Odysseam pertin. rell. Ed. H. Schrader. gr. Lex.-8. *M.* 10. —
- Ptolemaei περὶ κρισησιῶν καὶ ἡγεμονικῶν lib. Rec. Fr. Hanow. gr. 4. *M.* 1. —
- Boll, Studien üb. Claud. Ptol. *M.* 5. 60.
- [Quintus Smyrnaeus.]
- Zimmermann, krit. Unters. zu Q. S. *M.* 4. —; krit. Nachlese zu Q. S. *M.* 4. —
- [Sylax.] Anonymi vulgo Scylacis Caryandensis periplus maris interal cum appendice. Rec. B. Fabricius. Ed. II. *M.* 1. 20.
- Scriptorum Graecorum qui christ. impugn. relig. quae supers. Fasc. III: Iuliani imp. contra Christianos quae supers. Ed. C. I. Neumann. Insunt Cyrilli Alex. fragm. Syriaca ab E. Nestle edita. *M.* 6. —
- Sophoclis tragoediae et fragm. Rec. G. Dindorf. 4. *M.* 5. —
- — — Recc. et explann. Wunderus-Wecklein. 2 voll. *M.* 10. 80.
- Philoctetes. Ed. IV. *M.* 1. 50. — Oedipus Rex. Ed. V. *M.* 1. 50. — Oedipus Coloneus. Ed. V. *M.* 1. 80. — Antigona. Ed. V. *M.* 1. 50. — Electra. Ed. IV. *M.* 1. 80. — Aiax. Ed. III. *M.* 1. 30. — Trachiniae. Ed. III. *M.* 1. 50.
- König Oidipus. Griechisch u. deutsch m. Kommentar von F. Ritter. *M.* 5. —
- Antigone. Griech. u. deutsch hrsg. v. A. Böckh. Nebst 2 Abhandl. üb. diese Tragödie (Mit Porträt Aug. Böckh's.) *M.* 4. 40.
- Plus, S. Elektra. Eine Auslegung. *M.* 3. —
- Staatsverträge des Altertums. Hrsg. v. von Scala. I. Teil. *M.* 8. —
- Stolorum veterum fragmenta. Ed. J. v. Arnim. Vol. II. *M.* 14. —
- [Theocritus.] Rumpel, lexicon Theocriteum. *M.* 8. —
- Theodoros, der h. Theodosios: a. Theodosios.
- [Theodosios.] D. hell. Theodosios. Schriften d. Theodoros u. Kyrius, hrsg. von Usener. *M.* 4. —
- Theophanis chronographia. Rec. C. de Boor. 2 voll. *M.* 50. —
- Theophrasts Charaktere. Hrsg., erkl. u. übersetzt v. d. Philolog. Gesellschaft zu Leipzig. *M.* 6. —
- Thucydids historiae. Recens. C. Hude Tom. I: Libri I—IV. *M.* 10. —
- II: Libri V—VIII. Indices. *M.* 12. —
- de bello Peloponnesiaco II. VIII. Explann. E. F. Poppo et I. M. Stahl 4 voll. [8 sectiones.] *M.* 22. 80.
- Lib. 1. Ed. III. *M.* 4. 50. — Lib. 2. Ed. III. *M.* 3. — — Lib. 3. Ed. II. *M.* 2. 40. — Lib. 4. Ed. II. *M.* 2. 70. — Lib. 5. Ed. II. *M.* 2. 40. — Lib. 6. Ed. II. *M.* 2. 40. — Lib. 7. Ed. II. *M.* 2. 70. — Lib. 8. Ed. II. *M.* 2. 70.
- Herbst, zu Thukydidēs. I u. II. *M.* 6. 40.
- Stahl, quaestiones gramm. ad Th. pertinentes. Ed. II. *M.* 1. 60.
- Tragicorum Graecorum fragmenta. Rec. A. Nauck. Ed. II. *M.* 26. —
- Xenokrates. Darstellg. d. Lehre u. Sammlg. d. Fragmente v. Heinze. *M.* 5. 60.
- Xenophontis hist. Graeca. Rec. O. Keller. Ed. maior. *M.* 10. —
- Xenophontis opera omnia, recensita et commentariis instructa. De Cyri Minoris expeditione II. VII (Anabasis), rec. Kühner. *M.* 3. 60.
- Oeconomicus, rec. L. Breitenbach. *M.* 1. 50.
- Hellenica, rec. L. Breitenbach. 2 partt. *M.* 6. 60.
- Part I. Libri I et II. Ed. II. *M.* 1. 80.
- II. Libri III—VII. *M.* 4. 80
- Zosimi historia nova. Ed. L. Mendelssohn. *M.* 10. —

b. Lateinische Schriftsteller.

- Anecdota Helvetica. Rec. H. Hagen. Lex.-8. *M.* 19. —
- Aurelii imp. epistt.: s. Fronto, ed. Naber.
- Averrois paraphrasis in l. poeticae Aristotelis. Ed. F. Heidenhain. Ed. II. *M.* 1. —
- Aviani fabulae. Ed. G. Froehner. gr. 12. *M.* 1. 20.

- [Caesar.] *Pollionis de b. Africo comm.*: s. Polio.
- Ebeling, Schulwörterb. zu Caesar. 4. Aufl. *M.* 1.— 1.30.
- Menge et Preuss, lexicon Caesarianum. *M.* 18.—
- Caesii Bassi, Atilii Fortunatiani de metris II. Rec. H. Keil. gr. 4. *M.* 1.60.
- Catonis praeter libr. de re rust. quae extant. Rec. H. Jordan. *M.* 5.—
- de agri cult. I., Varro's rer. rust. II. III. Rec. H. Keil. 3 voll. *M.* 33.40.
- Vol. I. Fasc. I. Cato. *M.* 2.40.
- I. — II. Varro. *M.* 6.—
- II. — I. Comm. in Cat. *M.* 6.—
- II. — II. Comm. in Varr. *M.* 8.—
- III. — I. Ind. in Cat. *M.* 3.—
- III. — II. Ind. in Varr. *M.* 8.—
- Catullus I. Recensuit et interpretatus est Aem. Baehrens. 2 voll. *M.* 16.40.
- Vol. I. Ed. II cur. K. P. Schulze. *M.* 4.—
- II. Commentarius. 2 fasc. *M.* 12.40.
- Hrsg. u. erkl. v. A. Riese. *M.* 4.—
- Ciceronis, M. Tullii, epistularum II. XVI. Ed. L. Mendelssohn. Acc. tabulae chronolog. ab Aem. Koerner et O. E. Schmidtio confectae. *M.* 12.—
- ad M. Brut. orator. Rec. F. Heerdeggen. *M.* 3.20.
- [—] ad Herennium II. VI: s. Cornificius und [Herennius].
- Q. Tullii, rell. Rec. Fr. Buecheler. *M.* 1.60.
- Schmidt, d. Briefwechsel d. Cicero von s. Proconsulat in Cilicien bis zu Caesars Ermordg. Nebst Neudruck d. XII. u. XIII. Buches d. Briefe an Atticus. *M.* 12.—
- d. handschriftl. Überlief. d. Briefe C's an Atticus, Q. Cicero, M. Brutus in Italien. Mit 4 Taf. *M.* 6.—
- Zielinski, Cicero im Wandel d. Jahrhunderte. kart. *M.* 2.40.
- Claudiani carmina. Rec. L. Jeep. 2 voll. *M.* 20.40.
- Commentarii notarum Tironianarum. Cum prolegg., adnot. crit. et exeg. notarumque indice alphabet. Ed. Guil. Schmitz. [132 autograph. Tafeln.] Folio. In Mappe *M.* 40.—
- Cornificii rhetoricorum ad C. Herennium II. VIII. Rec. et interpret. est C. L. Kayser. *M.* 8.—
- Corpus glossarior. Latinor. a G. Loewe incohatum auspiciis Societatis litterarum regiae Saxonicae comp., rec., ed. G. Goetz. 7 voll. Lex.-8. *M.*
- Vol. II. Glossae Latinograecae et Graecolatinae. Edd. G. Goetz et G. G. Undermann. Acc. minorae utriusque linguae glossaria. Adiectae sunt 3 tabb. phototyp. *M.* 20.—
- Corpus glossarior. Latinor. a G. Loewe incohatum auspiciis Societatis litterarum regiae Saxonicae comp., rec., ed. G. Goetz. Vol. III. Hermeneumata Pseudodiositheana. Ed. G. Goetz. Acc. hermeneumata medicobotanica vetustiora. *M.* 22.—
- IV. Glossae codicum Vaticanis 3321, Sangallensis 912, Leidensis 67 F. Ed. G. Goetz. *M.* 20.—
- V. Placidi liber glossarum, glossaria reliqua. Ed. G. Goetz. *M.* 22.—
- VI. Thesaurus glossarum emendatarum. Conf. G. Goetz. Pars prior. 2 fasc. je *M.* 18.—
- VII. Thesaurus glossarum emendatarum. Conf. G. Goetz. Pars posterior. Acc. index Graecus G. Heraei. Fasc. I. *M.* 24.—
- Dialectorum Italicarum aevi vetust. exempla sel. Ed. E. Schneider. Vol. I. Dialecti Lat. prisc. et Falisc. exempla. Pars I. *M.* 3.60.
- Didascaliae apostolorum fragmenta Veronensia Latina. Acc. canonum qui dic. apostolorum et Aegyptiorum reliquiae. Prim. ed. E. Hauler. Fasc. I. Praefatio, fragmenta. Mit 2 Tafeln. *M.* 4.—
- Exuperantius, Epitome. Hrsg. v. G. Landgraf u. C. Weyman. *M.* —.60.
- Fragmentum de iure fisci. Ed. P. Krueger. *M.* 1.60.
- Frontonis et M. Aurelii imp. epistulae. Rec. S. A. Naber. *M.* 8.—
- Gedichte, unedierte lateinische, hrsg. von E. Baehrens. *M.* 1.20.
- Glossae nominum. Ed. G. Loewe. Acc. eiusdem opuscula glossographica coll. a G. Goetz. *M.* 6.—
- Goetz, der Liber Glossarum. M. 1 Facs. *M.* 8.—
- Grammatici Latini ex rec. H. Keilii. 7 voll. Lex.-8. *M.* 139.20.
- Vol. I. Fasc. 1. Charisii ars gramm. ex rec. H. Keilii. *M.* 9.—
- I. Fasc. 2. Diomedis ars gramm. ex Charisii arte gramm. excerpta ex rec. H. Keilii. *M.* 10.—
- II. Fasc. 1 et 2. Prisciani institutiones gramm. ex rec. M. Hertzii. Vol. I. *M.* 19.—
- III. Fasc. 1. Prisciani institutiones gramm. ex rec. M. Hertzii. Vol. II. *M.* 12.—
- III. Fasc. 2. Prisciani de figuris numerorum, de metris Terentii, de praexercitamentis rhetoricis libri, institutio de nomine et pronomine et verbo, partitiones duodecim versusum Aeneidos principalium, accedit Prisciani qui dic. liber de accentibus ex rec. H. Keilii. *M.* 7.—

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

Grammatici Latini ex rec. H. Keilii.

- Vol. IV. Fasc. 1. Probi catholica, instituta artium, de nomine excerpta, de ultimis syllabis liber ad Caelestinum ex rec. H. Keilii. — Notarum laterculi edente Th. Mommsen. *M* 11. —
- IV. Fasc. 2. Donati ars grammatica, Marii Servii Honorati commentarius in artem Donati, de finalibus, de centum metris, de metris Horatii, Sergii de littera, de syllaba, de pedibus, de accentibus, de distinctione commentarius, explanationes artis Donati, de idiomatibus ex rec. H. Keilii. *M* 8. —
- V. Fasc. 1. Clodii ars gramm., Pompeii commentum artis Donati, excerpta ex commentariis in Donatum ex rec. H. Keilii. *M* 9. —
- V. Fasc. 2. Consentius, Phocas, Eutycheus, Augustinus, Palaemon, Asper, de nomine et pronomine, de dubiis nominibus, Macrobii excerpta ex rec. H. Keilii. *M* 10. —
- VI. Fasc. 1. Marius Victorinus, Maximus Victorinus, Caesius Bassus, Atilius Fortunatianus ex rec. H. Keilii. *M* 9. —
- VI. Fasc. 2. Terentianus Maurus, Marius Plotius Sacerdos, Rufinus, Mallius Theodorus, fragmenta et excerpta metrica ex rec. H. Keilii. *M* 14. —
- VII. Fasc. 1. Scriptores de orthographia Terentius Scaurus, Velius Longus, Caper, Agroecius, Cassiodorius, Martirius, Beda, Albinus. *M* 10. —
- VII. Fasc. 2. Audacis de Scauri et Palladii libris excerpta, Dosithei ars gramm., Arusiani Messii exempla elocutionum, Cornelli Frontonis liber de differentiis, fragmenta gramm., index scriptorum. *M* 11. 20.
- Supplementum continens anecdota Helvetica ex rec. H. Hageni. Lex. 8. *M* 19. —
- [Herennius.] Incerti auctoris de ratione dicendi ad C. H. II. IV. [M. Tulli Cicero ad Herennium libri VI.] Recens. F. Marx. *M* 14. —
- Historicorum Romanorum reliquiae. Ed. H. Peter. Vol. I. *M* 16. —
- Horatii opera. Recensuerunt O. Keller et A. Holder. 2 voll. gr. 8.
Vol. I. Carmina, epodi, carmen saec. Iterum rec. O. Keller. *M* 12. —
— II. Sermones, epistulae, de arte poet. *M* 10. —
- — — Editio minor. *M* 4. —
- carmina. Rec. L. Mueller. 16. *M* 2. 40, eleg. geb. m. Goldschnitt *M* 3. 60.
- Satiren. Krit. hergestellt, metr. übersetzt u. m. Kommentar vers. v. C. Kirchner u. W. S. Teuffel. 2 voll. *M* 16. 40.

- Horatii Satiren. Lat. u. deutsch m. Erläuter. von L. Döderlein. *M* 7. —
- — — siehe auch: Satura, v. Blümner.
- Episteln. Lat. u. deutsch m. Erläut. von L. Döderlein. [B. I vergr.] B. II *M* 3. —
- Briefe, im Versmaß der Urschrift verdeutsch't von M. Sacmeister u. D. Keller. 8. *M* 2. 40 3. 20.

- Friedrich, Q. Hor. Flaccus. Philol. Unters. *M* 6. —
- Keller, Epilegomena zu H. 3 Tle. *M* 24. —
- Mueller, Q. Hor. Flaccus. E. lit.-hist. Biographie. *M* 2. 40.
- Plüss, Horazstudien. Alte u. neue Aufs. üb. Horaz. Lyrik. *M* 6. —
- [Iuris consult.] Kalb, Roma Juristen nach ihrer Sprache. *M* 4. —
- Iuvenalis saturae. Erkl. v. A. Weidner 2. Aufl. *M* 4. 40.
- — — siehe auch: Satura, v. Blümner.
- [Lucanus.] Scholia in L. bellum civile ed. H. Usener. Pars I. *M* 8. — [Fortsetzung erscheint nicht.]
- Luclii saturarum rell. Recens., enarravit F. Marx. [In Vorber.]

- Mueller, Leben u. Werke d. L. *M* 1. 20.
- Nepotis quae supersunt. Ed. O. Halm. *M* 2. 40.
- Noni Marcelli compendiosa doctrina. Emend. et adnot. L. Mueller. 2 partes *M* 32. —
- Novatians epist. de cibis Indalcis. Hrg. v. G. Landgraf u. C. Weyman. *M* 1. 20.
- Optatiani Porfyrii carmina. Rec. L. Müller. *M* 3. 60.
- Orestis tragedia. Ed. I. Maehly. 16. *M* 1. 20.
- Ovidii ex Ponto II. Ed. O. Korn. *M* 5. —
- Elegien der Liebe. Deutsch von H. Oelschläger. 2. Aufl. Min.-Ausg. *M* 2. 40, eleg. geb. 3. 20.

- Siebelis's. Belle, Wörterbuch. 3. D. 3 Metamorph. 5. Aufl. *M* 2. 70 3. 10.
- Stange, kleines Wörterb. 3. D. 3 Metamorph. *M* 2. 50.
- Persius, siehe: Satura, v. Blümner.
- [Petronius.] Segebade et Lommatzsch, lexicon Petronianum. *M* 14. —
- Phaedri fabulae Aesopiae. Ed. L. Müller. *M* 3. —
- Placidi glossae. Rec. et illustr. A. Deuring. *M* 2. 80.
- Plauti comediae. Recensuit, instrumento critico et prolegomenis auxit F. Bitschellus sociis operae adsumptis G. Loewe, G. Goetz, F. Schoell. 4 tomi *M* 91. 20.
- Tomii I fasc. I. Trinummus. Rec. F. Bitschl. Ed. III cur. F. Schoell. *M* 5. 60.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

Planti comediae.

- Tomii I fasc. II. Epidicus. Rec. G. Goetz. *M* 3.—
 — I fasc. III. Curculio. Rec. G. Goetz. *M* 2.40.
 — I fasc. IV. Asinaria. Rec. G. Goetz et G. Loewe. *M* 3.60.
 — I fasc. V. Truculentus. Rec. F. Schoell. *M* 4.80.
 — II fasc. I. Aulularia. Rec. G. Goetz. *M* 2.40.
 — II fasc. II. Amphitruo. Rec. G. Goetz et G. Loewe. *M* 3.60.
 — II fasc. III. Mercator. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. G. Goetz. *M* 3.60.
 — II fasc. IV. Stichus. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. G. Goetz. *M* 3.60.
 — II fasc. V. Poenulus. Rec. F. Ritschellii schedis adhibitis G. Goetz et G. Loewe. *M* 5.—
 — III fasc. I. Bacchides. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. G. Goetz. *M* 4.—
 — III fasc. II. Captivi. Rec. F. Schoell. *M* 4.—
 — III fasc. III. Rudens. Rec. F. Schoell. *M* 5.60.
 — III fasc. IV. Pseudolus. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. G. Goetz. *M* 5.60.
 — III fasc. V. Menaechni. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. F. Schoell. *M* 5.60.
 — IV fasc. I. Casina. Rec. F. Schoell. *M* 5.60.
 — IV fasc. II. Miles gloriosus. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. G. Goetz. *M* 6.—
 — IV fasc. III. Persa. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. F. Schoell. *M* 5.60.
 — IV fasc. IV. Mostellaria. Rec. F. Ritschl. Ed. II cur. F. Schoell. *M* 6.—
 — IV fasc. V. Cistellaria. Rec. F. Schoell. Acc. deperditarum fabularum fragmenta a G. Goetz recensita. *M* 5.60.
 — Ex rec. et cum app. crit. F. Ritschellii. [Vergriffen außer:]
 Tomus I. Pars 3. Bacchides. *M* 3.—
 — III. Pars 2. Mercator. *M* 3.—
 — Scholarum in usum rec. F. Ritschellii. [Vergriffen außer:]
 Bacchides, Stichus, Pseudolus, Persa, Mercator. Einzeln je *M* —.50.
 — miles gloriosus. Ed. O. Ribbeck. *M* 2.80.

- Analecta Plaut. scrips. F. Schoell, G. Goetz, G. Loewe. *M* 6.—
 Ribbeck, Übers. d. Miles gloriosus, in: B., Alazon. *M* 4.40.
 Bitchl, prolegomena de rationibus crit., gramm., prosod., metr. emendationis Plaut. *M* 4.—

- Polemii Silvii laterculus. Ed. Th. Mommsen. Lex.-8. *M* —.80.
 Pollionis de bello Africo comm. Edd. E. Wölfflin et A. Miodowski. Adl. est tab. photolithograph. *M* 6.80.
 [Pompelius Trógus.] v. Gutschmid, üb. d. Fragm. d. P. T. u. d. Glaubwürdigkeit ihrer Gewährsmänner. *M* 2.70.
 [Probus.] Die Appendix Probl. Hrsg. v. W. Heraeus. *M* 1.20.
 Propertii elegiae. Rec. A. Bachrens. *M* 5.60.
 Psalterium, das tironische, der Wolfenbütteler Bibliothek. Hrsg. v. Kgl. Stenograph. Institut zu Dresden. Mit Einleitung und Übertragung des tiron. Textes von O. Lehmann. *M* 10.—
 Quintilliani institutionis orator. II. XII. Rec. C. Halm. 2 partes. [Pars I vergr.] Pars II: Libb. VII—XII. *M* 9.—
 Rhetores Latini minores. Ed. C. Halm. Lex.-8. *M* 17.—
 Salliarum carminum rell. Ed. B. Maurenbrecher. *M* 1.—
 Sallusti Crispi quae supersunt. Rec. Rud. Dietsch. 2 voll. [Vol. I vergr.] Vol. II: Historiarum rell. Index. *M* 7.20.
 — historiarum fragmenta. Ed. Fr. Kritzius. *M* 9.—
 — historiarum rell. Ed. B. Maurenbrecher.
 Fasc. I. Prolegomena. *M* 2.—
 Fasc. II. Fragmenta argumentis, commentariis, apparatu crit. instructa. Acc. indices. *M* 8.—
 Satura. Ausgew. Satiren d. Horaz, Persius u. Juvenal in freier metr. Übertragung von H. Blümner. *M* 5.—5.80.
 Scenicae Romanorum poesis fragmenta. Rec. O. Ribbeck. 2 voll. Ed. II. *M* 23.—
 Vol. I. Tragicorum fragmenta. *M* 9.—
 — II. Comicorum fragmenta. *M* 14.—
 [Seneca (philosophus).] Geroke, Seneca-Studien. *M* 9.—
 Servii grammatici qui fer. in Vergilii carmina commentarii. Rec. G. Thilo et H. Hagen. 3 voll.
 Vol. I fasc. I. In Aen. I—III comm. Rec. G. Thilo. *M* 14.—
 — I fasc. II. In Aen. IV—V comm. Rec. G. Thilo. *M* 10.—
 — II fasc. I. In Aen. VI—VIII comm. Rec. G. Thilo. *M* 10.—
 — II fasc. II. In Aen. IX—XII comm. Rec. G. Thilo. *M* 10.—
 — III fasc. I. In Buc. et Georg. comm. Rec. G. Thilo. *M* 10.40.
 — III fasc. II. App. Serviana. *M* 20.—
 [— III fasc. III (Indices) in Vorber.]
 Staatsverträge des Altertums. Hrsg. v. von Scala. I. Teil. *M* 8.—
 Statii silvae. Hrsg. von Fr. Vollmer. *M* 16.—

Die fetten Ziffern verstehen sich für gebundene Exemplare.

Statii Thebais et Achilleis cum scholiis.

Rec. O. Müller. Vol. I: Thebaidos II.

I—VI. *M.* 8.—

Symmachi relationes. Rec. Guil. Meyer. *M.* 1.60.

Syrisententiae. Rec. Guil. Meyer. *M.* 2.40.

— Rec. E. Woelfflin. *M.* 3.60.

Taciti de origine et situ Germanorum I.

Rec. A. Holder. *M.* 2.—

— dialogus de oratoribus. Rec. Aem. Baehrens. *M.* 2.—

Draeger, üb. Syntax u. Stil d. T. 3. Aufl. *M.* 2.80.

Gerber, Greef et John, lexicon Taciteum. *M.* 57.60.

[Tertullianus.] Hoppe, Syntax u. Stil d. T. *M.* 8.—

[Tiro.] Comm. not. Tir. ed. Schmitz, siehe: Commentaril.

[—] D. tiron. Psalterium, siehe: Psalterium.

Varronis saturarum Menippearum rell. Rec. A. Riese. *M.* 6.—

— rerum rusticarum II. III, rec. Keil, siehe: Cato.

— antiquitatum rer. divin. II. I. XIV. XV. XVI. Praemissae sunt quaest. Varr. Ed. R. Agahd. *M.* 9.20.

Vergilii Maronis opera app. crit. in artius contracto iterum rec. O. Ribbeck. 4 voll. *M.* 22.40.

Vol. I. Bucolica et Georgica. *M.* 5.—

— II. Aeneidos libri I—VI. *M.* 7.20.

— III. Aeneidos libri VII—XII. *M.* 7.20.

— IV. Appendix Vergiliana. *M.* 3.—

— Ed. I. [Vergriffen außer:]

Vol. III. Aeneidos lib. VII—XII. *M.* 8.—

— IV. Appendix Vergiliana. *M.* 5.—

[—] Scholla Bernensia ad Vergilii Buc. et Georg. Ed. H. Hagen. *M.* 6.—

Comparetti, V. im Mittelalter, deutsch von Dütschke. *M.* 6.— [14.—

Heinze, V. s. epische Technik. *M.* 12.—

Plüss, V. u. d. epische Kunst. *M.* 8.—

Sonntag, V. als bukol. Dichter. *M.* 5.—

Weidner, Commentar zu V. s. Aen. B. I u. II. *M.* 8.—

Vitruvii de architectura II. X. Edd. V. Rose et H. Müller-Strübing. *M.* 7.—

— Rec. et in German. serm. vertit C. Lorentzen. Vol. I. Pars I. *M.* 4.50.

Nohl, index Vitruvianus. *M.* 5.—

Volusii Maeciani distributio partium. Ed. Th. Mommsen. *M.* —.30.

4. Meisterwerke der Griechen und Römer in kommentierten Ausgaben. [gr. 8.]

Die Ausgaben beabsichtigen, nicht nur den Schülern der oberen Gymnasialklassen, sondern auch angehenden Philologen sowie Freunden des klassischen Altertums, zunächst zu Zwecken privater Lektüre, verlässliche, nach gemeinsam vereinbarten Grundsätzen verfaßte und die neuesten Fortschritte der philologischen Forschung verwertende Texte und Kommentare griechischer und lateinischer, von der Gymnasiallektüre selten oder gar nicht berücksichtigter Meisterwerke darzubieten.

I. Aischylos' Perser, von Jurenka. 2 Hefte. *M.* 1.40.

II. Isokrates' Panegyrikos, von Mesk. 2 Hefte. *M.* 1.40.

III. Auswahl a. d. röm. Lyrikern (m. griech. Parallel.), v. Jurenka. 2 Hefte. *M.* 1.60.

IV. Lysias' Reden geg. Eratosthenes und üb. d. Ölbaum, von Sewera. 2 Hefte. *M.* 1.20.

V. Ausgewählte Briefe Ciceros, von Gschwind. 2 Hefte. *M.* 1.20.

5. B. G. Teubners Schulausgaben griechischer und lateinischer Klassiker mit deutschen erklärenden Anmerkungen. [gr. 8.]

Bekanntlich zeichnen sich diese Ausgaben dadurch aus, daß sie das Bedürfnis der Schule ins Auge fassen, ohne dabei die Ansprüche der Wissenschaft unberücksichtigt zu lassen. Die Sammlung enthält fast alle in Schulen gelesenen Werke der klassischen Schriftsteller.

a. Griechische Schriftsteller.

Aeschylos' Agamemnon. Von R. Enger. 3. Aufl., von Th. Plüß. *M.* 2.25 2.75.

— Perser. Von W. S. Teuffel. 4. Aufl., von N. Wecklein. *M.* 1.50 2.—

Aeschylos' Prometheus. Von N. Wecklein. 3. Aufl. *M.* 1.80 2.25.

— Von L. Schmidt. *M.* 1.20.

— die Sieben geg. Theben. Von N. Wecklein. *M.* 1.20 1.50.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Aeschylus' die Schutzflehenden.** Von N. Wecklein. *M.* 1.60 2.—
- Aristophanes' Wolken.** Von W. S. Teuffel. 2. Aufl., von O. Kaehler. *M.* 2.70 3.20.
- **Wespun.** Von O. Kaehler. [In Vorber.]
- Aristoteles, der Staat der Athener.** Der historische Hauptteil (Kapp. I—XXI). Von K. Hude. *M.* —.60 —.85.
- Arrians Anabasis.** Von K. Abicht. 2 Hefte. [I. Heft. *M.* Karte. *M.* 1.80 2.25. II. Heft. *M.* 2.25 2.75.] *M.* 4.05 5.—
- Demosthenes' ausgewählte Reden.** Von C. Rehdantz u. Fr. Blaß. 2 Teile. *M.* 6.60.
- I. Teil. A. u. d. T.: IX Philipp. Reden. 2 Hefte. *M.* 4.50.
- Heft I: I—III. Olynthische Reden. IV. Erste Rede geg. Philippos. 8. Aufl., von Fr. Blaß. *M.* 1.20 1.70.
- II. Abt. 1: V. Rede über den Frieden. VI. Zweite Rede gegen Philippos. VII. Hegesippos' Rede über Halonnes. VIII. Rede über die Angelegenheiten im Cherrones. IX. Dritte Rede gegen Philippos. 5. Aufl., von Fr. Blaß. *M.* 1.50 2.—
- II. Abt. 2: Indices. 4. Aufl., von Fr. Blaß. *M.* 1.80 2.25.
- II. Teil. Die Rede vom Kranze. Von Fr. Blaß. *M.* 2.10 2.60.
- Euripides' ausgewählte Tragödien** von N. Wecklein.
- I. Bdch. Medea. 3. Aufl. *M.* 1.80 2.25.
- II. Bdch. Iphigenia im Taurierland. 2. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- III. Bdch. Die Bacchen. *M.* 1.50 2.—
- IV. Bdch. Hippolytos. *M.* 1.50 2.—
- V. Bdch. Phönissen. *M.* 1.80 2.25.
- Herodotos.** Von K. Abicht. 5 Bände. *M.* 11.70.
- Band I. Heft 1. Buch I nebst Einleitung u. Übersicht über den Dialekt. 4. Aufl. *M.* 1.80 2.25.
- I. Heft 2. Buch II. 3. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- II. Heft 1. Buch III. 3. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- II. Heft 2. Buch IV. 3. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- III. Buch V und VI. 3. Aufl. *M.* 1.80 2.30.
- IV. Buch VII. Mit 2 Karten. 4. Aufl. *M.* 1.80 2.30.
- V. Buch VIII u. IX. Mit 2 Karten. 4. Aufl. *M.* 1.80 2.30.
- Homers Illas, erklärt** von J. La Roche. 6 Teile.
- Teil I. Gesang 1—4. 3. Auflage. *M.* 1.50 2.—
- II. Gesang 5—8. 3. Auflage. *M.* 1.50 2.—
- III. Gesang 9—12. 3. Auflage. *M.* 1.50 2.—
- Homers Illas, erklärt** von J. La Roche. Teil IV. Gesang 13—16. 3. Auflage. *M.* 1.50 2.—
- V. Gesang 17—20. 2. Auflage. *M.* 1.50 2.—
- VI. Gesang 21—24. 2. Auflage. [Vergriffen.]
- Von K. Fr. Ameis u. C. Hentze. 2 Bände.
- Band I. Heft 1. Gesang 1—3. 5. Aufl. *M.* —.90 1.30.
- I. Heft 2. Gesang 4—6. 5. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- I. Heft 1/2 zusammen in 1 Band *M.* 2.60.
- I. Heft 3. Gesang 7—9. 4. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- I. Heft 4. Gesang 10—12. 4. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- I. Heft 3/4 zusammen in 1 Band *M.* 3.30.
- II. Heft 1. Gesang 13—15. 3. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- II. Heft 2. Gesang 16—18. 3. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- II. Heft 1/2 zusammen in 1 Band *M.* 3.—
- II. Heft 3. Gesang 19—21. 3. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- II. Heft 4. Gesang 22—24. 3. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- II. Heft 3/4 zusammen in 1 Band *M.* 3.30.
- — — Anhang:
- Heft 1. Ges. 1—3. 3. Aufl. *M.* 2.10 2.60.
- 2. Ges. 4—6. 2. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- 3. Ges. 7—9. 2. Aufl. *M.* 1.80 2.30.
- 4. Ges. 10—12. 2. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- 5. Ges. 13—15. 2. Aufl. *M.* 1.80 2.30.
- 6. Ges. 16—18. 2. Aufl. *M.* 2.10 2.60.
- 7. Ges. 19—21. *M.* 1.50 2.—
- 8. Ges. 22—24. *M.* 1.80 2.30.
- **Odyssee.** Von K. Fr. Ameis und C. Hentze. 2 Bände.
- Band I. Heft 1. Gesang 1—6. 11. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- I. Heft 2. Gesang 7—12. 10. Aufl. *M.* 1.35 1.80.
- II. Heft 1. Gesang 13—18. 8. Aufl. *M.* 1.35 1.80.
- II. Heft 2. Gesang 19—24. 9. Aufl. *M.* 1.40 1.80.
- — — Anhang:
- Heft 1. Ges. 1—6. 4. Aufl. *M.* 1.50 2.—
- 2. Ges. 7—12. 3. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- 3. Ges. 13—18. 3. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
- 4. Ges. 19—24. 3. Aufl. *M.* 2.10 2.60.
- Isokrates' ausgewählte Reden.** Von O. Schneider. 2 Bändchen. *M.* 3.— 3.95.
- I. Bändchen. Demonicus, Euagoras, Areopagiticus. 3. Aufl., v. M. Schneider. *M.* 1.20 1.70.
- II. Bändchen. Panegyricus u. Philippus. 3. Aufl. *M.* 1.80 2.25.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Lucians ausgewählte Schriften.** Von C. Jacobitz. 3 Bändchen. *M.* 3.60 5.10.
I. Bändchen. Traum. Timon. Prometheus. Charon. 3. Aufl., von K. Bürger. *M.* 1.20 1.70.
II. Bändchen. Die Totengespräche. Ausgewählte Göttergespräche. Der Hahn. 2. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
III. Bändchen. Demonax. Der Fischer. Anacharsis. *M.* 1.20 1.70.
- Lykurgos' Rede gegen Leokrates.** Von C. Rehdantz. *M.* 2.25 2.75.
- [**Lyriker.**] **Anthologie a. d. griech. Lyr.** Von E. Buchholz. 2 Bdchn. *M.* 4.20 5.20.
I. Bändchen. Elegiker u. Iambographen. 5. Aufl., von R. Peppmüller. *M.* 2.10 2.60.
II. Bändchen. Die melischen und chorischen Dichter und die Bukoliker. 2. Aufl., von Sitzler. *M.* 2.10 2.60.
- Lysias' ausgew. Reden.** Von H. Frohberger. 2 Hefte. *M.* 3.60.
I. Heft. Prolegomena. — R. gegen Eratosthenes. — R. geg. Agoratos. — Verteidigung geg. die Anklage wegen Umsturzes der demokratischen Verfassung. — R. f. Mantischos. — R. geg. Philon. 3. Aufl., v. Th. Thalheim. *M.* 1.80 2.25.
II. Heft. Reden gegen Alkibiades. — R. geg. Nikomachos. — R. üb. d. Vermögen d. Aristophanes. — R. üb. d. Ölbaum. — R. geg. die Kornhändler. — R. geg. Theomnestos. — R. f. d. Gebrechlichen. — R. geg. Diogeiton. 2. Auflage, von Th. Thalheim. *M.* 1.80 2.25.
- Größere Ausgabe. 3 Bde. [Bd. II u. III vergriffen.]
I. Bd. R. geg. Eratosthenes, Agoratos. Verteidigung geg. die Anklage wegen Umsturzes d. Verfassung. 2. Aufl., von G. Gebauer. *M.* 4.50.
- Platons ausgew. Schriften.** Von Chr. Cron, J. Deuschle u. a.
I. Teil. Die Verteidigungsreden d. Sokrates. Kriton. Von Chr. Cron. 11. Aufl., von H. Uhle. *M.* 1.— 1.40.
II. Teil. Gorgias. Von J. Deuschle. 4. Aufl., von Chr. Cron. *M.* 3.10 2.60.
III. Teil. 1. Heft. Laches. Von Cron. 5. Aufl. *M.* —.75 1.20.
III. Teil. 2. Heft. Euthyphron. Von M. Wohlrab. 4. Aufl. *M.* —.60 —.90.
IV. Teil. Protagoras. Von Deuschle u. Cron. 5. Aufl., v. E. Boehmann. *M.* 1.20 1.70.
V. Teil. Symposion. Von A. Hug. 2. Aufl. *M.* 3.— 3.50.
VI. Teil. Phaedon. Von M. Wohlrab. 3. Aufl. *M.* 1.50 2.—
VII. Teil. Der Staat I. Buch. Von M. Wohlrab. *M.* —.60 —.90.
- Plutarchs ausgew. Biographien.** Von Otto Siefert und Fr. Blaß. 6 Bändchen.
I. Bändchen. Philopoemen u. Flamininus. Von O. Siefert. 2. Aufl., von Fr. Blaß. *M.* —.90 1.30.
II. Bändchen. Timoleon u. Pyrrhos. Von O. Siefert. 2. Aufl., von Fr. Blaß. *M.* 1.50 2.—
III. Bändchen. Themistokles u. Perikles. Von Fr. Blaß. 2. Aufl. *M.* 1.50 2.—
IV. Bändchen. Aristides u. Cato. Von Fr. Blaß. 2. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
V. Bändchen. Agis u. Kleomenes. Von Fr. Blaß. *M.* —.90 1.30.
VI. Bändchen. Tiberius und Gajus Gracchus. Von Fr. Blaß. *M.* —.90 1.30.
- Sophokles.** Von Gust. Wolff und L. Bellermaan.
I. Teil. Aias. 5. Aufl. *M.* 1.50 2.—
II. — Elektra. 4. Aufl. *M.* 1.50 2.—
III. — Antigone. 6. Aufl. *M.* 1.50 2.—
IV. — König Oidipus. 4. Aufl. *M.* 1.50 2.—
V. — Oidipus auf Kolonos. *M.* 1.20 2.—
- Supplementum lect. Graecae.** Von C. A. J. Hoffmann. *M.* 1.50 2.—
- Testamentum novum Graece.** Das Neue Testament. Von Fr. Zelle.
I. Evangelium d. Matthäus. Von Fr. Zelle. 1.80 2.25.
IV. Evangelium d. Johannes. Von B. Wohlfahrt. *M.* 1.50 2.—
V. Apostelgeschichte. Von B. Wohlfahrt. *M.* 1.80 2.25.
- Thukydides.** Von G. Böhme u. S. Widmann. 9 Bändchen. [je *M.* 1.20 1.70.]
M. 10.80 15.30.
1. Bändchen. 1. Buch. 6. Auflage.
2. — 2. — 6. —
3. — 3. — 5. —
4. — 4. — 5. —
5. — 5. — 5. —
6. — 6. — 5. —
7. — 7. — 5. —
8. — 8. — 5. —
9. Bdchn. Einleitung u. Register. 5. Aufl.
- Xenophons Anabasis.** Von F. Vollbrecht. 9. (bez. 8., 7.) Aufl.
Ausgabe m. Kommentar unter d. Text.
I. Bdchn. B. I. II. M. 2. Figurentaf. u. 1 Karte. *M.* 1.35 1.80.
II. — B. III. IV. *M.* —.90 1.20.
III. — B. V—VII. *M.* 1.20 1.50.
 — dasselbe. Buch I—IV. Text u. Kommentar getrennt.
Text. M. e. Übersichtskarte. *M.* —.90 1.20.
Kommentar. Mit Holzschnitten und Figurentafeln. *M.* 1.35 1.80.
- **Kyropädie.** Von L. Breitenbach. 2 Hefte. [je *M.* 1.50 2.—] *M.* 3.— 4.—
I. Heft. Buch I—IV. 4. Auflage, von B. Büchschütz.
II. — Buch V—VIII. 3. Aufl.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene Exemplare.**

- Xenophons griech. Geschichte. Von B. Büchschütz. 2 Hft. [je *M* 1.50 2.—]
M 3.— 4.—
 I. Hft. Buch I—IV. 6. Aufl.
 II. — Buch V—VII. 4. Aufl.
 — Memorabillen. Von Raph. Kühner. 6. Aufl., von Rud. Kühner. *M* 1.60 2.20.
 — Agesilaos. Von O. Gütling. *M* 1.50 2.—

b. Lateinische Schriftsteller.

- Caesaris belli Gallici libri VII und Hirtii liber VIII. Von A. Doberenz. 9. Aufl., von B. Dinter. 3 Hefte. *M* 2.55 4.—
 I. Hft. Buch I—III. M. Einleit. u. Karte v. Gallien. *M* — 90 1.40.
 II. — Buch IV—VI. *M* — 75 1.20.
 III. — Buch VII u. VIII u. Anhang. *M* — 90 1.40.
 — comm. de bello civili. Von A. Doberenz. 5. Aufl., v. B. Dinter. *M* 2.40 2.90.
 Cicero de oratore. Von K. W. Piderit. 6. Aufl., von O. Harnecker. 3 Hefte. *M* 4.80 6.25.
 I. Hft. Einleit. u. Buch I. *M* 1.80 2.25.
 II. — Buch II. *M* 1.50 2.—
 III. — Buch III. M. Indices u. Register z. d. Anmerkungen. *M* 1.50 2.—
 Aus Hft III besonders abgedruckt:
 Erklär. Indices u. Register d. Anmerkgn. *M* — 45.
 — — — 5. Auflage, von Adler. In 1 Band. *M* 4.50.
 — Brutus de claris oratoribus. Von K. W. Piderit. 3. Aufl., von W. Friedrich. *M* 2.25 2.75.
 — orator. Von K. W. Piderit. 2. Aufl. *M* 2.— 2.60.
 — partitiones oratoriae. Von K. W. Piderit. *M* 1.— 1.40.
 — Rede f. S. Roscius. Von Fr. Richter. 3. Aufl., v. A. Fleckesen. *M* — 90 1.30.
 — div. in Caeciliam. Von Fr. Richter. 2. Aufl., von A. Eberhard. *M* — 45 — 80.
 — Reden gegen Verres. IV. Buch. Von Fr. Richter. 3. Aufl., von A. Eberhard. *M* 1.50 2.—
 — V. Buch. Von Fr. Richter. 2. Aufl., von A. Eberhard. *M* 1.20 1.70.
 — Rede üb. d. Imperium d. Cn. Pompejus. Von Fr. Richter. 5. Aufl., von A. Eberhard. *M* — 75 1.20.
 — Reden g. Catilina. Von Fr. Richter. 6. Aufl., von A. Eberhard. *M* 1.— 1.40.
 — Rede f. Murena. Von H. A. Koch. 2. Aufl., von G. Landgraf. *M* — 90 1.30.
 — Rede f. Sulla. Von Fr. Richter. 2. Aufl., von G. Landgraf. *M* — 75 1.20.
 — Rede f. Sestius. Von H. A. Koch. 2. Aufl., von A. Eberhard. *M* 1.— 1.40.

- Ciceros Rede f. Plancius. Von E. Köpke. 3. Aufl., von G. Landgraf. *M* 1.20 1.70.
 — Rede f. Milo. Von Richter-Eberhard. 4. Aufl., von H. Nohl. *M* 1.— 1.40.
 — I. u. II. Philipp. Rede. Von H. A. Koch. 3. Aufl., v. A. Eberhard. *M* 1.20 1.70.
 — I., IV. u. XIV. Philipp. Rede. Von E. E. Gast. *M* — 60 — 90.
 — Reden f. Marcellus, f. Ligarius u. f. Deiotarus. Von Fr. Richter. 3. Aufl., von A. Eberhard. *M* — 90 1.30.
 — Rede f. Archias. Von Fr. Richter. 4. Aufl., von H. Nohl. *M* — 45 — 80.
 — Rede f. Flaccus. Von A. du Mesnil. *M* 3.60 4.10.
 — ausgew. Briefe. Von J. Frey. 6. Aufl. *M* 2.20 3.—
 — Tusculanae disputationes. Von O. Heine. 2 Hefte. *M* 2.85 3.30.
 I. Hft. Lib. I. II. 4. Aufl. *M* 1.20 1.70.
 II. — Lib. III—V. 4. Aufl. *M* 1.65 2.16.
 — Cato maior. Von C. Meißner. 4. Aufl. *M* — 60 1.—
 — somnium Scipionis. Von C. Meißner. 4. Aufl. *M* — 45 — 80.
 — Laellius. Von C. Meißner. 2. Aufl. *M* — 75 1.20.
 — de finibus bon. et mal. Von H. Holstein. *M* 2.70 3.20.
 — de legibus. Von A. du Mesnil. *M* 3.90.
 — de natura deorum. Von A. Goethe. *M* 2.40 2.90.
 [—] Chrestomathia Ciceroniana. Ein Lesebuch f. mittlere u. obere Gymnasialklassen. Von C. F. Lüders. 3. Aufl., bearb. v. O. Weissenfels. Mit Titelbild. *M* 2.80.
 [—] Briefe Ciceros u. s. Zeitgenossen. Von O. E. Schmidt. I. Hft. *M* 1.— 1.40.
 Cornelius Nepos, siehe: Nepos.
 Curtius Rufus, Von Th. Vogel. 2 Bändchen. *M* 4.35 5.35.
 I. Bändchen. Buch III—V. 3. Auflage *M* 2.10 2.60.
 II. — Buch VI—X. Mit Karte. 2. Aufl. *M* 2.25 2.75.
 [Elegiker.] Anthologie a. d. El. der Römer. Von C. Jacoby. 2. Aufl. 4 Hft. *M* 3.50 5.16.
 1. Hft: Catull. *M* — 90 1.30.
 2. Hft: Tibull. *M* — 60 1.—
 3. Hft: Propert. *M* 1.— 1.40.
 4. Hft: Ovid. *M* 1.— 1.40.
 Horaz, Oden u. Epoden. Von C. W. Nauck. 15. Aufl., v. O. Weissenfels. *M* 2.25 2.75.
 [—] Auswahl a. d. griech. Lyrik z. Gebrauch b. d. Erklärg. Horaz. Oden, von Großmann. *M* — 15.
 — Satiren und Episteln. Von G. T. A. Krüger. 2 Abt. [je *M* 1.80 2.30.] *M* 3.60 4.60.
 I. Abt. Satiren. 14. Aufl., v. G. Krüger.
 II. — Episteln. 14. Aufl., v. G. Krüger

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Horaz, Sermonen.** Von A. Th. Fritzsche.
2 Bände. *M.* 4.40 5.40.
I. Bd. Der Sermonen Buch I. *M.* 2.40 2.90.
II. — Der Sermonen Buch II. *M.* 2. — 2.50.
- Livius, ab urbe condita libri.**
Lib. 1. Von M. Müller. 2. Aufl. *M.* 1.50 2.—
Lib. 2. Von M. Müller *M.* 1.50 2.—
Lib. 3. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 4. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 5. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 6. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 7. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 8. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 9. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 10. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 21. Von E. Wölfflin. 5. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 22. Von E. Wölfflin. 3. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 23. Von E. Wölfflin u. F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 24. Von H. J. Müller. 2. Aufl. *M.* 1.35 1.80.
Lib. 25. Von H. J. Müller. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 26. Von F. Friedersdorff. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 27. Von F. Friedersdorff. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 28. Von F. Friedersdorff. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 29. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
Lib. 30. Von F. Luterbacher. *M.* 1.20 1.70.
- Nepos.** Von Siebelis - Jancovius.
12. Aufl., von O. Stange. Mit 3 Karten.
M. 1.20 1.70.
— Von H. Ebeling. *M.* — 75.
— Ad historiae fidem rec. et usui scholarum accomm. Ed. Ortman. Editio V.
M. 1. — 1.40.
- Ovidii metamorphoses.** Von J. Siebelis
u. Fr. Polle. 2 Hefte. [je *M.* 1.50 2.—]
M. 3. — 4.—
I. Hft. Buch I—IX. 16. Aufl.
II. — Buch X—XV. 14. Aufl.
— **fastorum libri VI.** Von H. Peter.
2 Abteilungen. *M.* 3.60 4.50.
I. Abt. Text u. Kommentar. 3. Aufl.
M. 2.70 3.20.
II. — Krit. u. exeget. Ausführungen.
3. Aufl. *M.* — 90 1.30.
— **ausgew. Gedichte m. Erläut.** für den
Schulgebr. Von H. Günther. *M.* 1.50 2.—
- Phaedri fabulae.** Von Siebelis u. Eckstein.
6. Aufl., v. Polle *M.* — 75 1.20.
- Plautus' ausgewählte Komödien.** Von
E. J. Brix. 4 Bdchn. *M.* 5. — 6.80.
I. Bdchn. Trinummus. 4. Aufl., von
M. Niemeyer. *M.* 1.20 1.40.
Captivi. 5. Aufl. *M.* 1. — 1.40.
II. —
III. — Menaechmi. 4. Auflage, von
M. Niemeyer. *M.* 1. — 1.40.
IV. — Miles gloriosus. 3. Auflage.
M. 1.80 2.30.
- Plinius' d. J. ausgewählte Briefe.** Von
A. Kreuser. *M.* 1.50 2.—
- Quintilianus Institut. orat. liber X.** Von
G. T. A. Krüger. 3. Aufl., von G. Krüger.
M. 1. — 1.40.
- Sallusti Crispi bell. Catil., bell. Jugurth.,
orat. et epist. ex historis excerptae.**
Von Th. Opitz. 3 Hefte. *M.* 2.05 3.20.
I. Hft.: Bellum Catilinae. *M.* — 60 1.—
II. — Bellum Jugurthinum. *M.* 1.—
[1.40.]
III. — Reden u. Briefe a. d. Historien.
M. — 45 — 80.
- Tacitus' Historien.** Von K. Heraeus.
2 Teile. *M.* 3.90 4.85.
I. Teil. Buch I u. II. 4. Aufl. *M.* 1.80 2.25.
II. — Buch III—V. 4. Auflage, von
W. Heraeus. *M.* 2.10 2.60.
— **Annalen.** Von A. Draeger. 2 Bände.
M. 5.70 7.50.
I. Band. 2 Hefte: Buch I. II. Buch III—VI.
6. Aufl., v. Becher. je *M.* 1.50 2.—
II. — 2 Hefte: Buch XI—XIII. Buch
XIV—XVI. 4. Aufl., v. Becher
je *M.* 1.35 1.75.
— **Agricola.** Von A. Draeger 5. Aufl.
M. — 60 — 90.
— **dialogus de oratoribus.** Von G. An-
dresen. 3. Aufl. *M.* — 90.
— **Germania.** Von E. Wolff. *M.* 1.35 1.75.
- Terentius, ausgewählte Komödien.** Von
C. Dziatzko.
I. Bändchen. Phormio. 3. Aufl., von
Hauler. *M.* 2.40 2.90.
II. — Adelphoe. 2. Aufl., v. Kauer.
M. 2.40 2.90.
- Vergils Aeneide.** Von K. Kappes. 4 Hefte.
I. Hft. Buch I—III. 5. Aufl. *M.* 1.20 1.70.
II. — 3 Abt. Buch IV, V, VI. 4. Aufl., von
E. Wörner. je *M.* — 50 — 80.
II. — Buch IV—VI (4. Aufl.) in 1 Band
M. 2.—
III. — Buch VII—IX. 3. Aufl. *M.* 1.20
1.70.
IV. — 3 Abt. Buch X, XI, XII. 3. Aufl.,
von M. Fickelscherer.
je *M.* — 50 — 80.
IV. — Buch X—XII (3. Aufl.) in 1 Band.
M. 2.—

6. Schultexte der „Bibliotheca Teubneriana“. [gr. 8. geb.]

Die Schultexte der „Bibliotheca Teubneriana“ bieten in denkbar bester Ausstattung zu wohlfeilem Preise den Zwecken der Schule besonders entsprechende, in keiner Weise aber der Tätigkeit des Lehrers vorgeifende, unverkürzte und zusatzlose Texte. Sie geben daher einen auf kritischer Grundlage ruhenden, aber aller kritischen Zeichen sich enthaltenden, in seiner inneren wie äußeren Gestaltung vielmehr inhaltliche Gesichtspunkte zum Ausdruck bringenden 'lesbaren' Text. Die Schultexte enthalten als Beigaben eine Einleitung, die in abrißartiger Form das Wichtigste über Leben und Werke des Schriftstellers, sowie über sachlich im Zusammenhange Wissenswerthes bietet; ferner gegebenenfalls eine Inhaltsübersicht oder Zeittafel (jedoch keine Dispositionen) sowie ein Namenverzeichnis, das außer geographischen und Personennamen auch sachlich wichtige Ausdrücke enthält, bez. kurz erklärt.

Caesar de bello Gallico. Von J. H. Schmalz. *M.* 1.20.

Ciceros Catilinar. Reden. Von C. F. W. Müller. *M.* —.55.

— Rede üb. d. Oberbefehl des Cn. Pompeius. Von C. F. W. Müller. *M.* —.50.

— Rede für Milo. Von C. F. W. Müller. *M.* —.55.

— Rede für Archias. Von C. F. W. Müller. *M.* —.40.

— Reden geg. Verres. IV. V. Von C. F. W. Müller. *M.* 1.—

Horaz. Von G. Krüger. *M.* 1.80.

Livius B. XXI—XXIII. Von M. Müller. *M.* 1.60.

Sallusts Catilinar. Verschwörung. Von Th. Opitz. *M.* —.55.

Sallusts Jurgurthin. Krieg. Von Th. Opitz. *M.* —.80.

Beides zusammengeb. *M.* 1.20.

Demosthenes' neun Philipp. Reden. Von Th. Thalheim. *M.* 1.—

Herodot B. V—IX. Von A. Fritsch. *M.* 2.—

Lysias' ausgew. Reden. Von Th. Thalheim. *M.* 1.—

Thukydides B. I—III. Von S. Widmann *M.* 1.80.

Einzeln: Buch I, Buch II. je *M.* 1.—

— B. VI—VIII. Von S. Widmann *M.* 1.80.

Xenophons Anabasis. Von W. Gemoll 2. Aufl. *M.* 1.60.

— Buch I—IV. *M.* 1.10.

— Memorabilien. Von W. Gilbert. *M.* 1.10.

7. B. G. Teubners Schülerausgaben griech. u. lat. Schriftsteller. [gr. 8. geb.]

Jedes Bändchen zerfällt in 3 Hefte:

1. Text enthält diesen in übersichtlicher Gliederung, mit Inhaltsangaben über den Hauptabschnitten und am Rande, nebst den Karten und Plänen;
 2. Hilfsheft enthält die Zusammenstellungen, die die Verwertung der Lektüre unterstützen sollen, nebst den erläuternden Skizzen und Abbildungen;
 3. Kommentar enthält die fortlaufenden Erläuterungen, die die Vorbereitung erleichtern sollen.
2. 3. als Erklärungen auch zusammengebunden erhältlich.

Die Sammlung soll wirkliche „Schülerausgaben“ bringen, die den Bedürfnissen der Schule in dieser Richtung in der Einrichtung wie der Ausstattung entgegenkommen wollen, in der Gestaltung des „Textes“, wie der Fassung der „Erklärungen“, die sowohl Anmerkungen als Zusammenfassungen bieten, ferner durch das Verständnis fördernde Beigaben, wie Karten und Pläne, Abbildungen und Skizzen.

Das Charakteristische der Sammlung ist das zielbewußte Streben nach organischem Aufbau der Lektüre durch alle Klassen und nach Hebung und Verwertung der Lektüre nach der inhaltlichen und sprachlichen Seite hin, durch Einheit der Leitung, Einmütigkeit der Herausgeber im Ganzen bei aller Selbständigkeit im Einzelnen, wie sie deren Namen verbürgen, und ernstes Bemühen, wirklich Gutes zu bieten, seitens des Verlegers.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

Ziel und Zweck der Ausgaben sind, sowohl den Fortschritt der Lektüre durch Wegräumung der zeitraubenden und nutzlosen Hindernisse zu erleichtern, als die Erreichung des Endzieles durch Einheitlichkeit der Methode und planmäßige Verwertung der Ergebnisse zu sichern.

- Nepos' Lebensbeschreibungen in Auswahl.** Von Fügner.
 1. Text. 4. Aufl. M. 3 Karten. *M.* 1.—
 2. Hilfsheft. 4. Aufl. }
 Mit Abbild. i. Text. } 2/3. Erklärungen.
M. 1.— } 3. Aufl. *M.* 1.40.
 3. Komment. 3. Aufl. }
M. —.90.
- Caesars Gallischer Krieg.** Von Fügner.
 1. Text. M. 3 Karten, sowie 8 Plänen u. 3 Abb. i. Text. 5. Aufl. *M.* 1.80.
 2. Hilfsheft. 4. Aufl. }
 Mit Abb. im Text. } 2/3. Erklärungen.
M. 1.20. } 3. Aufl. *M.* 2.40.
 3. Komment. 4. Aufl. }
M. 1.60.
 || Text B. M. Einleitg. 5. Aufl. *M.* 2.—
 Dazu Komment. 4. Aufl. *M.* 1.60.
- **Bürgerkrieg.** Von Fügner.
 1. Text. Mit 2 Karten. *M.* 1.60.
- Livius, Römische Geschichte im Auszuge.** Von Fügner.
 I. Der zweite punische Krieg.
 1. Text. 2. Aufl. Mit 3 Karten. *M.* 2.—
 2. Hilfsheft. *M.* 2.—
 3. Komment. 2 Hefte. je *M.* 1.20.
 II. Auswahl aus der 1. Dekade
 1. Text. *M.* 1.40.
 Verkürzte Auswahl aus der 1. u. 3. Dekade.
 1. Text. *M.* 2.—
- Ovids Metamorphosen in Auswahl.** Von Fickelscherer.
 1. Text. 3. Auflage. *M.* 1.20.
 2. Hilfsheft. 2. Aufl. }
 M. Abbild. im Text. } 2/3. Erklärungen.
M. 1.40. } 2. Aufl. *M.* 2.20.
 3. Komment. 3. Aufl. }
M. 1.40.
- Wörterbuch. 2. Aufl. steif geh. *M.* —.50.
 || Text B. M. Einleitg. 3. Aufl. *M.* 1.35.
 Dazu Komment. 3. Aufl. *M.* 1.40.
- Ciceros Catilinar. Reden u. Rede de imperio.** Von Stegmann.
 1. Text. 2. Auflage. Mit Titelbild u. 3 Karten. *M.* 1.10.
 2. Hilfsh. *M.* 1.10. } 2/3. Erklärungen.
 3. Komment. 3. Aufl. } *M.* 1.60.
 3. Aufl. *M.* —.80. }
 || Text B. M. Einleit. 2. Aufl. *M.* 1.35.
 Dazu Komment. 3. Aufl. *M.* —.80.
- **Rede f. S. Roscius u. Rede f. Archias.** Von Hänsel.
 1. Text. *M.* —.80.
 3. Komment. Mit Einleitung. *M.* —.60.
- Ciceros Cato maior de senectute.** Von Weissenfels.
 1. Text. steif geh. *M.* —.50.
 3. Komment. steif geh. *M.* —.50.
 — Auswahl a. d. philosoph. Schriften. Von Weissenfels.
 1. Text. *M.* 1.60.
 [—] **Ausgew. Briefe a. Ciceronischer Zeit.** Von C. Bardt.
 1. Text. Mit Karte. *M.* 1.80.
 2. Hilfsheft. steif geh. *M.* —.60.
 2/3. Komment. Mit Einleitung.
 I. Heft: Brief 1—61. *M.* 1.80 2.20.
 II. Heft: Brief 62—114. *M.* 1.60 2.—
- Sallusts Catilinar. Verschwörung.** Von Stegmann.
 1. Text. Mit Karte. *M.* —.70.
 2/3. Erklärungen. *M.* —.60.
- Tacitus' Annalen i. Ausw. u. d. Bataveraufstand d. Civilis.** Von Stegmann.
 1. Text. Mit 4 Karten u. 1 Stammtafel. *M.* 2.20.
 3. Komment. *M.* 1.40.
 Ausgabe in 2 Teilen:
 I. Ann. B. I—VI a. Text. *M.* 1.—
 b. Kommentar. *M.* 1.—
 II. Ann. B. XI—XVI. Historien B. IV/V. a. Text. *M.* —.80. b. Kommentar. *M.* —.80.
 III. Zeittafel, Namenverz. u. Kart., z. beid. Teilen. *M.* —.80.
- Vergils Aeneide i. Ausw.** Von Fickelscherer.
 1. Text. 2. Aufl. Mit Karte. *M.* 1.40.
 2. Hilfsh. *M.* —.60. } 2/3. Erklärungen.
 3. Komm. *M.* 1.60. } *M.* 2.—
 || Text B. Mit Einleitung. Mit Karte. *M.* 1.60.
- Horatius, Gedichte.** V. Schimmelpfeng
 1. Text. Mit Karte u. Plan. *M.* 2.—
 3. Komment. *M.* 1.60.
-
- Xenophons Anabasis i. Ausw.** Von Sorof.
 1. Text. 4. Aufl. Mit Karte u. Plänen im Text. *M.* 1.80.
 2. Hilfsheft. 2. Aufl. } 2/3. Erklärungen.
 Mit Abb. im Text. } 2. Aufl. *M.* 1.80.
M. —.80. }
 3. Komment. 3. Aufl. } *M.* 1.40.
 || Text B. Mit Einleit. 4. Aufl. *M.* 2.—
 Dazu Komment. 3. Aufl. *M.* 1.40.
 Wörterbuch. *M.* 1.20.

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Xenophons Hellenika in Auswahl.** Von Sorof.
 1. Text. 2. Aufl. Mit Karte u. Plänen im Text. *M.* 1.80.
 2/3. Komment. Mit Einleitung. *M.* 1.—
 — Memorabillen in Auswahl. Von Rösiger.
 1. Text. *M.* 1.—
 3. Komment. steif geh. *M.* —.80.
- Homer. I: Odyssee.** Von Henke.
 1. Text. 2 Bdehn.: B. 1—12. 3. Aufl. — B. 13—24. 2. Aufl. Mit 3 Karten. je *M.* 1.60. — B. 1—24 in 1 Band *M.* 3.20.
 2. Hilfsheft. 2. Aufl. Mit zahlr. Abb. *M.* 2.—
 3. Komment. 3 Aufl. 2 Hefte. steif geh. je *M.* 1.—. Zus. in 1 Bd. geb. *M.* 1.80. Inhaltsübersicht (nur direkt) *M.* —.05.
 — II: Ilias. Von Henke.
 1. Text. 2 Bdehn.: B. 1—13. 2. Aufl. — B. 14—24. Mit 3 Karten. je *M.* 2.—. — B. 1—24 in 1 Band *M.* 4.—
 2. Hilfsheft. Mit zahlr. Abb. *M.* 2.—
 3. Komment. 2. Aufl. 2 Hefte. steif geh. *M.* 1.60 u. *M.* 1.20. Zusammen in 1 Bd. geb. *M.* 2.40.
- Herodot I. Ausw.** Von Abicht.
 1. Text. 2. Aufl. M. Karte u. 4 Plänen im Text. *M.* 1.80.
 2. Hilfsheft. M. Abb. i } 2/3. Erklärungen. Text. *M.* —.80. *M.* 2.40.
 3. Komm. *M.* 1.80. }
 || Text B. Mit Einleitung. 2. Aufl. *M.* 2.—
 Dazu Komment. *M.* 1.80.
- Demosthenes, ausgew. politische Reden.** Von Reich.
 1. Text. *M.* 1.20.
 2. Hilfsheft. *M.* 1.—
 3. Komment. I. II. steif geh. je *M.* —.80. } 2/3. Erklärungen. Zus. in 1 Bd. geb. *M.* 2.20.
M. 1.40.
- Thukydides I. Ausw.** Von Lange.
 1. Text. Mit Titelbild u. 3 Karten. *M.* 2.20.
 2. Hilfsheft. Mit Abb. i } 2/3. Erklärungen. Text. *M.* —.70. *M.* 2.—
 3. Komment. *M.* 1.60. }
 || Text B. Mit Einleitung. *M.* 2.60.
 Dazu Komment. *M.* 1.60.
- Ausgabe in 2 Teilen:**
 I. B. I—V. a. Text. *M.* 1.40. b. Komment. *M.* 1.—
 II. B. VI—VIII. a. Text. *M.* 1.—
 b. Komment. *M.* 1.—
 III. Zeittafel, Namenverz. u. Karten, a. beid. Teil. *M.* —.50.
- Platons Apologie u. Kriton nebst Abschn. a. d. Phaidon u. Symposion.** Von Rösiger.
 1. Text. steif geh. *M.* —.80.
 3. Komment. steif geh. *M.* —.80.
- Sophokles' Tragödien.** Von Conradt.
 1. Text: I. Antigone. M. Titelbild. *M.* —.70.
 II. König Oedipus. *M.* —.80. III. Alas. *M.* —.80. Text I u. II zus.-geb. *M.* 1.10.
 2. Hilfsheft. *M.* —.70.
 3. Komment.: I. Antigone. *M.* —.70.
 II. König Oedipus. *M.* —.70. III. Alas. *M.* —.80.
 2/3. Erklärungen (Hilfsheft u. Komment. I u. II zus.-geb.). *M.* 1.60.

Wichtige Handbücher und neuere Erscheinungen aus dem Gebiete der klassischen Philologie.

Die auf einzelne Schriftsteller (oder Literaturgattungen) bezüglichen Schriften s. o. S. 12 ff.

- Archiv für Papyrusforschung** und verwandte Gebiete, hrsg. von U. Wilcken. Jährlich 4 Hefte. *M.* 20.—
- Archiv für lateinische Lexikographie u. Grammatik**, hrsg. v. E. Wölfflin. Preis f. d. Band von 4 Heften *M.* 12.—
Band 1—7 auf einmal bezogen *M.* 42.—
- Byzantinische Zeitschrift**, herausg. von K. Krumbacher. Preis f. d. Band von jährlich 4 Heften *M.* 20.—
- Neue Jahrbücher f. das klass. Altertum, Geschichte u. deutsche Literatur u. f. Pädagogik**, herausg. v. J. Ilberg und B. Gerth. Jährlich 10 Hefte. *M.* 30.—
- Bender**, Grundriß d. römischen Literaturgeschichte f. Gymnasien. *M.* 1.—
- Bethe**, Homer u. die Heldensage. *M.* — 80.
- Blaß**, die attische Beredsamkeit. 2. Aufl. *M.* 56.— 64.—
I. Abt. [Von Gorgias bis zu Lysias.] *M.* 14.— 16.—
II. — [Isokr. u. Isaios.] *M.* 14.— 16.—
III. — 1. Abschnitt. [Demosthenes.] *M.* 16.— 18.—
III. — 2. Abschnitt. [Demosthenes' Genossen u. Gegner.] *M.* 12.— 14.—
- Wisch**, d. ständlichen u. sozialen Stämpfe in Rom 3. Zeit d. Republik. *M.* 1.— 1.25.
— Alkestisstudien. *M.* 2.—
- Blümner**, Technologie u. Terminologie d. Gewerbe u. Künste bei Griechen u. Römern. Mit zahlr. Abb. 4 Bände. *M.* 50.40.
- Boeckh**, Encyclopädie u. Methodologie d. philolog. Wissenschaften. Herausgegeben von E. Bratuscheck. 2. Aufl., von R. Klaußmann. *M.* 14.—
[—] Lebensbeschreibung u. Auswahl a. s. wissenschaftl. Briefwechsel. Von M. Hoffmann. *M.* 12.—
- Voßner**, Cicero u. f. Freunde. Studie üb. d. röm. Gesellschaft zu Cäsars Zeit. Deutsch bearb. v. Döhler. *M.* 4.50 6.—
- Boll**, Sphaera. Texte und Untersuchungen z. Geschichte d. Sternbilder. Mit 6 Tafeln und 19 Textabbildungen. *M.* 24.—
- Bretzl**, botan. Forschungen des Alexanderzuges. *M.* 12.— 14.—
- Brunn's kleine Schriften**. 3 Bände.
I. Band. Röm. Denkmäler. Altital. u. etrusk. Denkmäler. M. d. Bildn. d. Verf. u. 65 Abb. *M.* 10.—
II. u. III. Band in Vorbereitung.
- Bursian**, Geographie von Griechenland. 2 Bände *M.* 18.—
I. Band. D. nördl. Griechenland. Mit 7 lith. Tafeln. *M.* 6.—
II. Band. Peloponnesos u. Inseln. Mit 8 lith. Tafeln u. 1 von H. Lange gezeichnet. Karte v. Griechenland. *M.* 12.—
Der II. Band auch in 3 Abteilungen:
1. Abt. Argolis, Lakonien, Messenien. Mit 6 lith. Tafeln. *M.* 3.60.
2. — Arkadien, Elis, Achaja. Mit 3 lith. Tafeln. *M.* 3.—
3. — Die Inseln. Mit Karte von Griechenland, gez. v. H. Lange. *M.* 5.60.
- Cantor**, Vorlesungen über Geschichte der Mathematik. I. Band: Von den ältesten Zeiten bis 1200 n. Chr. 2. Aufl. *M.* 22.—
- Christ**, Metrik der Griechen und Römer. 2. Aufl. *M.* 11.60.
- Cumont**, die Mysterien des Mithra, deutsch v. Gehrich. *M.* 5.— 5.60.
- Delorme**, Cäsar u. f. Zeitgenossen. Betrachtung d. röm. Sitten gegen d. Ende d. Republik. Deutsch bearb. v. Döhler. *M.* 3.75 5.40.
- Diels**, Elementum. *M.* 3.—
- Dieterich**, Mithrasliturgie. *M.* 6.— 7.—
- Draeger**, histor. Syntax d. latein. Sprache. 2. Aufl. 2 Bände. *M.* 26.—
- Dziatzko**, Untersuchungen über ausgew. Kapitel d. antiken Buchwesens. *M.* 6.—

Die **fetten** Ziffern verstehen sich für **gebundene** Exemplare.

- Ziffen**, das Zeitalter des Petrus. Deutsch bearb. v. Döhler. 2 Bände. *M.* 12.—
- Gardthausen**, griech. Paläographie. Mit 12 Tafeln u. vielen Textillustrat. *M.* 18. 40.
- Augustus u. seine Zeit. 2 Teile.
I. Teil. 1. Band *M.* 10.— 2. Band *M.* 12.—
II. — (Anmerkungen). 1. Band *M.* 6.—
2. Band. *M.* 9.—
[I, 3 u. II, 3 (Schluß) in Vorbereitung.]
- Sammlungen u. Kataloge griechischer Handschriften. *M.* 6.—
- Gilbert, Gustav**, Handbuch d. griech. Staatsaltertümer. 2 Bde. *M.* 13. 60.
I. Band. D. Staat d. Lakedaemonier u. d. Athener. 2. Aufl. *M.* 8.—
II. — *M.* 5. 60.
- **Otto**, Geschichte u. Topographie der Stadt Rom i. Altertum. 3 Abt. *M.* 24.—
- Grammatik**, historische, d. latein. Sprache. Bearbeitet von H. Blase, A. Dittmar, J. Golling, G. Herbig, G. Landgraf, C. F. W. Müller, J. H. Schmalz, Fr. Stolz, Jos. Thüssing u. A. Weinhold. In mehreren Bänden. I. Band. Von Fr. Stolz. 1. Hälfte: Einleitung u. Lautlehre. 2. Hälfte: Stammbildungslehre. je *M.* 7.— [Fortsetzung unter der Presse.]
- Helbig**, d. Homer. Epos a. d. Denkmälern erläutert. Archäologische Untersuchungen. [Zur Zeit vergriffen. 3. Aufl. in Vorbereitung.]
- Führer durch die öffentl. Sammlungen d. klass. Altertümer in Rom. 2 Bände. 2. Aufl. *M.* 15.— [Die Bände werden nicht einzeln abgegeben.]
- auf extradünnes Papier gedruckt und mit Schreibpapier durchschossen, zum Handgebrauch für Fachlehrte. *M.* 17.—
- Herzog**, Geschichte u. System d. römischen Staatsverfassung. 2 Bände. *M.* 33.—
I. Band. Königszeit u. Republik. *M.* 15.—
II. — Die Kaiserzeit von der Diktatur Cäsars b. z. Regierungsantritt Diocletians.
1. Abt. Geschichtl. Übersicht. *M.* 10.—
2. — System d. Verfassung d. Kaiserzeit. *M.* 8.—
- Holder**, alt-celtischer Sprachschatz. In ungefähr 18 viermonatlichen Lieferungen zu je 8 Bogen. I. Band. (A—H.) *M.* 64.—
— 9.—14. Lieferung. (I—Sextus.) Jede Lieferung *M.* 8.—
- Hoppe**, Bilder z. Mythologie u. Geschichte d. Griechen u. Römer. 30 Blatt Lichtdruck, 39/53 cm. Komplett in Schulmappe mit Text (Text apart *M.* 1.—) *M.* 12.—, in Geschenkmappe (Leinwand) *M.* 16.—
- Imhoof-Blumer**, Porträtköpfe auf röm. Münzen der Republik und der Kaiserzeit. 2. Aufl. kart. *M.* 3. 20.
- Porträtköpfe auf antiken Münzen hellenischer und hellenisierter Völker. kart. *M.* 10.—
- Imhoof-Blumer und Keller**, Tier- und Pflanzenbilder auf Münzen und Gemmen des klass. Altertums. kart. *M.* 24.—
- Kaerst**, Geschichte des hellenistischen Zeitalters. In 3 Bänden. I. Band: Die Grundlegung des Hellenismus. *M.* 12.— 14.—
— die antike Idee der Oekumene. *M.* 1. 20.
- Keller**, latein. Volksetymologie und Verwandtes. *M.* 10.—
- Klotz**, Handbuch d. lat. Stilistik. *M.* 4. 80.
- Lehrs**, populäre Aufsätze a. d. Altertum, vorzugsweise zur Ethik u. Religion der Griechen. 2. Aufl. *M.* 11.—
- Leo**, die griech.-röm. Biographie nach ihrer literarischen Form. *M.* 7.—
- Lexikon**, ausführliches, d. griech. u. röm. Mythologie. Im Verein mit vielen Gelehrten herausg. von W. H. Roscher. Mit zahlreichen Abbildungen. 3 Bände.
I. Band (A—H.) *M.* 34.—
II. — (I—M.) *M.* 38.—
III. — [Im Erscheinen.] 37.—46. Lieferung. (Nabaiiothes—Paris.) Jede Lieferung *M.* 2.—
Supplemente: I. Bruchmann, epitheta deorum quae apud poetas Graecos leguntur. *M.* 10.—
II. Carter, epitheta deorum. *M.* 7.—
- Führer's Reallexikon des klass. Altertums für Gymnasien**. 7. verb. Auflage, herausgegeben von Erler. Mit zahlreichen Abbildungen. *M.* 14.— 16. 50.
- Majors**, Ägypten und Assyrien. Geschichtliche Erzählungen f. Schule u. Haus. Deutsch von Birnbaum. Mit 190 Abb. nach Zeichn. v. Faucher-Gudin. Wohlh. Ausg. *M.* 3.—
- Mittels**, a. griech. Papyrusurkunden. *M.* 1. 20.
- Norden**, d. antike Kunstprosa vom VI. Jahrh. v. Chr. bis in der Zeit der Renaissance. 2 Bände. *M.* 28.—
- Peter**, d. geschichtl. Literatur üb. d. röm. Kaiserzeit bis Theodosius I. und ihre Quellen. 2 Bände. *M.* 24.—
— der Brief in der römischen Literatur. *M.* 6.—
- Pfeiffer**, antike Münzbilder für den Schulgebrauch. *M.* 1. 60.
- Quellenbuch** zur alten Geschichte f. obere Gymnasialklassen. Bearb. von Herbst, Baumeister und Weidner. 2 Abtlg. 5 Hefte. *M.* 10. 20.
I. Abteilung. Griechische Geschichte.
1. Heft Bearb. von Herbst u. Baumeister. 3. Aufl. *M.* 1. 50. [Vergr.]
2. Heft. Bearbeitet von Baumeister. 3. Aufl. *M.* 1. 80 2. 30.
II. Abteilung. Römische Geschichte. Bearbeitet von Weidner.
1. Heft. 2. Aufl. *M.* 1. 80 2. 30.
2. — 2. Aufl. *M.* 2. 40 3.—
3. — 2. Aufl. *M.* 2. 70 3. 30.

- Ribbeck**, Reden u. Vorträge. *M.* 6. — 8. —
Riese, d. rheinische Germanien i. d. antiken
 Literatur. *M.* 14. —
- Roßbach** und **Westphal**, Theorie der
 musischen Künste der Hellenen. (Als
 3. Aufl. d. Roßbach-Westphal'schen Metrik.)
 3 Bände. *M.* 36. —
 I. Band. (Griech. Rhythmik v. West-
 phal.) *M.* 7.20.
 II. — (Griech. Harmonik u. Melo-
 die v. Westphal.) *M.* 6.80.
 III. — I. Abt. (Allgem. Theorie d. griech.
 Metrik von Westphal und
 Gleditsch.) *M.* 8. —
 III — II. Abt. (Griech. Metrik m. besond.
 Rücksicht auf die Strophen-
 gattungen u. d. übrigen meli-
 schen Metra v. Roßbach u.
 Westphal.) *M.* 14. —
- Schaefer**, Demosthenes u. s. Zeit. 2. Ausg.
 3 Bände. *M.* 30. —
- Schmidt**, Synonymik der griech. Sprache.
 4 Bände. *M.* 54. —
 — Handbuch d. lat. u. griech. Synonymik.
M. 12. —
- Schneider**, das alte Rom. Entwicklung
 seines Grundrisses und Geschichte seiner
 Bauten. 12 Seiten Text, 12 Karten, 14 Tafeln
 mit 287 Abbildungen u. 1 Plan d. heutigen
 Stadt auf Karton. Quer-Folio. *M.* 16. —
- Schulze**, Grundriß d. Logik u. Übersicht üb. d.
 griech. Philosophie. *M.* 1.60 2. —
- Schwartz**, Charakterköpfe a. d. antiken
 Literatur. *M.* 2. — 2.60.
- Sitzler**, Abriss d. griech. Literaturgeschichte.
 I. Band. D. nationale klass. Literatur
 von der ältesten Zeit bis zum Tode
 Alexanders des Großen. *M.* 4. —
- Stoll**, Handbuch d. Religion u. Mythologie
 d. Griechen u. Römer. *M.* 2.25.
 — d. Götter u. Heroen b. klass. Altertum.
 Populäre Mythologie b. Griechen u. Römer.
 Hochf. Ausg. *M.* 3.60.
- Stoll**, b. Sagen b. klass. Altertum. Erzählungen
 a. b. alten Welt. Hochf. Ausgabe. 2 Bände.
 5. Aufl. *M.* 4.50.
- Studniczka**, die Siegesgöttin. Entwurf d.
 Geschichte e. antiken Idealgestalt. Mit
 12 Tafeln. *M.* 2. —
- Susemihl**, Geschichte d. Griechischen Lite-
 ratur in der Alexandrinerzeit. 2 Bände.
M. 30. — 34. —
- Teuffel**, Geschichte d. röm. Literatur. 2 Bde.
 5. Aufl., bearb. v. Schwabe. *M.* 14.40 18. —
 — Studien u. Charakteristiken z. griech.
 u. röm. Literaturgeschichte. 2. Auflage.
M. 12. —
- Thesaurus linguae Latinae editus auctori-
 tate et consilio academiarii quinque
 Germanicarum Berolinensis, Göttingensis,
 Lipsiensis, Monacensis, Vindobonensis.**
 gr. 4. Jeder Fascikel *M.* 7.30.
 (Erschienen sind bis jetzt: Vol. I
 Fasc. I—V. Vol. II Fasc. I—V.)
- Hhle**, Plutarchs Lebensbeschreibungen großer
 Helden Griechenlands und Roms. Hochf.
 Ausg. 2 Bände. je *M.* 3. —
- Vaníček**, griech.-lat. etymolog. Wörterbuch
 2 Bände. *M.* 24. —
 — etymolog. Wörterbuch d. lat. Sprache.
 2. Aufl. *M.* 6. —
- Volkmann**, d. Rhetorik d. Griechen u. Römer.
 2. Aufl. *M.* 12. —
- Wachsmuth**, die Stadt Athen im Altertum.
 I. Band. *M.* 20. —
 II. — I. Abt. *M.* 12. —
- Weicker**, d. Seelenvogel i. d. alten Litera-
 tur u. Kunst. Mit 103 Abb. *M.* 28. —
- Weise**, Charakteristik d. lat. Sprache. 2. Aufl.
M. 2.40 3. —
- Wendland**, Christentum u. Hellenismus in
 ihren literar. Beziehungen. *M.* —.60.
- Wisslencus**, astronom. Chronologie. *M.* 5. —
- Wohlfarth**, die altklassischen Realfien im Gymna-
 sium. 5. Aufl. *M.* 1.20.

Schulwörterbücher im Verlage von B. G. Teubner.

Die Ausstattung beider Wörterbücher ist durch Wahl eines größeren Formats, weiteren Satzes, übersichtlicherer Druckeinrichtung eine allen Anforderungen genügende, die die meisten anderen Schulwörterbücher weit übertrifft.

Der Inhalt wird allein durch die Namen der Bearbeiter als den Ergebnissen der Wissenschaft wie den Bedürfnissen der Schule entsprechend gewährleistet erscheinen.

Heinichen-Wagener: lateinisches Schulwörterbuch.

7. Aufl. [XXVI u. 937 S.] Lex.-8. Geh. M. 6.30, dauerh. in Halbfr. geb. M. 7.50.

Die „Südwestdeutschen Schulblätter“ 1898, 1 urteilen: „Wir werden die Frage „Welches lateinische Schulwörterbuch sollen wir unsern Schülern empfehlen?“ dahin beantworten: „Empfehlung verdient nur ein Schulwörterbuch, welches mit allem überflüssigen Ballast gründlich aufräumt, somit sich auf das Nötige beschränkt und dies in einer Anordnung und einer Darstellung bietet, welche dem Schüler die gesuchte Hilfe auch wirklich an die Hand gibt und ihn geistig fördert.“ . . . Seitdem die von Wagener besorgte Neubearbeitung des Heinichenschen Lexikons erschienen ist, trage ich kein Bedenken, dieses Buch zu empfehlen. . . . Die Verlagsbuchhandlung hat das Buch auch äußerlich vortrefflich ausgestattet, so daß es eine Zierde der angehenden Bibliothek jedes Sekundaners bilden kann.“

Benseler-Kaegi: griechisches Schulwörterbuch.

11. Aufl. [VIII u. 916 S.] Lex.-8. Geh. M. 6.75, dauerh. in Halbfr. geb. M. 8.—

Neues Korrespondenzblatt f. d. gel. und Realschulen Württembergs 1900, Nr. 12: „Nach vier Jahren ist auf die zehnte, schon von Kaegi besorgte Auflage die elfte gefolgt, und sie darf sich mit demselben oder noch höherem Recht als jene auf dem Titel als „vielfach verbessert“ bezeichnen. Der Arbeitskraft und dem praktischen Geschick des um den griechischen Unterricht so hoch verdienten Herausgebers stellt diese Auflage wiederum ein glänzendes Zeugnis aus, und sie ist ein neuer Beweis, daß die Bearbeitung des Wörterbuches in keine besseren Hände hätte gelegt werden können. Schon äußerlich empfiehlt sich diese Auflage durch wesentlich verbesserte Ausstattung: größeres Format, weiteren Satz, übersichtlicheren Druck (in der Hauptsache nach dem Muster des lateinischen Wörterbuchs von Heinichen-Wagener, 6. Aufl.); das Buch ist aber dabei sehr handlich geblieben mit 916 Seiten gegen 929 der 10. Auflage.“

Probeexemplare stellt den Herren Direktoren und Lehrern gegen Vorhereinsendung von M. 3.— für das geheftete und von M. 4.— für das gebundene Exemplar zur Verfügung die Verlagsbuchhandlung von B. G. Teubner in Leipzig, Poststraße

NEUE JAHRBÜCHER FÜR DAS KLASSISCHE ALBERTUM, GESCHICHTE UND DEUTSCHE LITERATUR U. FÜR PÄDAGOGIK

HRSSEG. V. J. ILBERG U. B. GERTH.
Verlag von B. G. TEUBNER in Leipzig. Jährlich 10 Hefte zu 8 Bogen.

Die erste Abteilung der „Neuen Jahrbücher“ soll für die drei im Titel genannten Wissenschaftsgebiete, die durch zahllose Fäden miteinander verbunden die Grundlage unserer historischen Bildung im weiteren und tieferen Sinne ausmachen, einem bei der zunehmenden Ausdehnung aller Forschungszweige immer dringender werdenden Bedürfnis dienen. Es soll dem Einzelnen, der überhaupt nicht oder nur auf kleinem Gebiete selbstforschend tätig sein kann, die Möglichkeit erleichtert werden, den hauptsächlichsten Fortschritten der Wissenschaft auf den ihm durch den Beruf und eigene Studien naheliegenden Gebieten zu folgen.

Die zweite Abteilung will Fragen der theoretischen und praktischen Pädagogik an höheren Schulen erörtern und der Erforschung ihrer Geschichte dienen.

Wie die „Jahrbücher“ bisher der hiermit gestellten Aufgabe nachzukommen sind, zeigt wohl am besten folgende Mitteilung

aus dem Inhalt der letzten Hefte:

1. Abteilung:

C. Ritter, die Sprachstatistik in Anwendung auf Platon und Goethe.	H. Schwarz, Lindners Geschichtsphilosophie.
J. Tolckeln, Ovids Liebeskunst.	A. Deißmann, die Hellenisierung des semitischen Monotheismus.
L. Schmidt, die Ursachen der Völkerwanderung.	W. Nestle, Kritias. Eine Studie.
O. Ladendorf, Wielands Sonnenhymne.	A. Wahl, einiges über historische Objektivität.
M. Schanz, der Lucrezübersetzer Max v. Seydel.	R. Petsch, Fr. Hebbels dramatische Fragmente.
H. Boehmer-Romundt, ein neues Werk des Wulfila?	

2. Abteilung:

A. Rausch, die Stoa. Ein Beitrag zur philosophischen Propädeutik.	R. Hofmann, Justus Mörsers Gedanken über Erziehung und Unterricht.
M. Siebourg, die Philosophie im Gymnasialunterricht.	O. Weise, Schülerkommentare zu deutschen Klassikern.
P. Cauer, die Kasseler Versammlung der Reformschulmänner und was aus ihr zu lernen ist.	H. Morsch, die Reifeprüfung an den höheren Schulen Deutschlands und Österreichs.
O. Richter, Elementarmathematik.	W. Henze, die neuen Lehrpläne der französischen höheren Knabenschulen.

Ausführliche Prospekte und Probehefte unberechnet durch jede Buchhandlung wie
_____ postfrei von der Verlagshandlung.

Vergils epische Technik. Von Richard Heinze. gr. 8. geh. *M.* 12.—, geb. *M.* 14.—

..... Aber auch die wissenschaftlichen Kontroversen neuerer Zeit, die sich um Vergil und was mit ihm zusammenhängt, bewegten, haben deutlich gezeigt, daß keine Aufgabe dringlicher war als die in diesem Buch gelöste. Wenn das Urteil über eine der literarischen Weltgrößen wieder einmal schwankend geworden ist, so beweisen zwar diese Größen immer, daß sie erstaunlich fest auf ihren Füßen stehen, aber damit das Urteil nicht umfalle, müssen die Bedingungen, aus denen das Werk selbst hervorgegangen ist, die persönlichen, nationalen, die im Zusammenhang der geistigen Bewegung liegenden neu untersucht werden; dann werden die reicheren Mittel der Zeit das Verständnis des Werkes gegenüber der Bewunderung früherer Zeiten fester begründen. Nicht immer erzeugt die wissenschaftliche Bewegung das Buch, auf das sie hindrängt; in diesem Falle ist es geschehen. Das Buch ist, so weit ich die Literatur kenne, das beste, was bisher über Vergil geschrieben worden ist. Es hat aber auch allgemeine Bedeutung als durchgeführtes Beispiel der Analyse und wissenschaftlichen Würdigung eines der großen literarischen Kunstwerke.

F. Leo i. d. „Deutschen Literaturztg.“

Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance. Von Eduard Norden 2 Bände. gr. 8. geh. *M.* 28.—

(Einzeln jeder Band *M.* 14.—)

„Dies grandiose Werk wird wohl für immer die erste Etappe auf dem kaum betretenen Wege der Geschichte des Prosaatils bilden. . . . Aber nicht nur die gewaltige Receptivität des Verfassers, der namentlich in den gelehrten Noten einen künftig für alle behandelten Fragen unentbehrlichen Apparat zusammengetragen hat, auch die Gewandtheit in der Auffassung der stilistischen Individualität und das frische Urteil fordern meistens hohe Anerkennung.“

(Zeitschrift für das deutsche Altertum.)

Führer durch die öffentlichen Sammlungen klassischer Altertümer

in Rom. Von Wolfgang Helbig. 2 Bde. 2. Aufl. 8. Geschmackv. geb. *M.* 15.— Ausgabe mit Schreibpapier durchschossen geb. *M.* 17.— (Die Bände sind nicht einzeln käuflich.)

„Die zweite Auflage von Helbigs wohlbekanntem Führer bedarf kaum einer lobenden Einführung. Es ist ein unentbehrliches Buch nicht bloß für den Romfahrer, sondern für jeden Freund der antiken Kunst. Mit unermüdlichem Fleiße hat der Verf. überall gebessert und nachgetragen, er hat auch den Umfang der besprochenen Denkmäler ganz wesentlich erweitert.“

(Literar. Centralblatt.)

Charakterköpfe aus der antiken Literatur. Von Prof. Dr. H. Schwartz in Göttingen. Fünf Vorträge: 1. Hesiod und Pindar, 2. Thukydides und Euripides, 3. Sokrates und Plato, 4. Polybios und Poseidonios, 5. Cicero. [VI u. 120 S.] gr. 8. geb. *M.* 2.—, geb. *M.* 2.60.

„... Gewiß ist vor allem zu wünschen, daß der weite Kreis, an den es sich wendet, die reiche Belehrung suche, die er finden kann; . . . aber ich wüßte nicht, wer ein solches Buch zu genießen befähigter wäre als der Fachgenosse. Erst wer die Dinge selbst wiederholt durchdacht hat, wird würdigen, was z. B. mit einem Worte Schönes und Wahres über Euripides' Alkestis oder Ciceros Brutus gesagt ist.“

U. v. Wilamowitz-Möllendorff in der Deutschen Literaturzeitung“.

Die griechisch-römische Biographie nach ihrer literarischen Form von Friedrich Leo. gr. 8. geb. *M.* 7.—

Aus einer Untersuchung über die literarische Form der biographischen Schriften Suetons ist ein Buch geworden, das den Versuch macht, die wichtigsten Entwicklungslinien der biographischen Literatur des Altertums aufzuzeichnen. Diese Linien sind natürlich nicht durchweg gerade Linien, und die Wege, die der Verfasser gehen mußte, darum nicht immer gerade Wege; doch darf er hoffen, daß sie zum Ziele führen. Vor der christlichen Biographie hat der Verfasser Halt gemacht, aber die heidnische bis auf ihre antiken Ausläufer verfolgt.

NEUE JAHRBÜCHER FÜR DAS KLASSISCHE ALtertUM, GESCHICHTE UND DEUTSCHE LITERATUR U. FÜR PÄDAGOGIK HRS. GEG. V. J. ILBERG U. B. GERTH. Verlag von B. G. TEUBNER in Leipzig. ☞ Jährlich 10 Hefte zu 8 Bogen für Mk. 30.—

Die erste Abteilung der „Neuen Jahrbücher“ soll für die drei im Titel genannten Wissenschaftsgebiete, die durch zahllose Fäden miteinander verbunden die Grundlage unserer historischen Bildung im weiteren und tieferen Sinne ausmachen, einem bei der zunehmenden Ausdehnung aller Forschungszweige immer dringender werdenden Bedürfnis dienen. Es soll dem einzelnen, der überhaupt nicht oder nur auf kleinem Gebiete selbstforschend tätig sein kann, die Möglichkeit erleichtert werden, den hauptsächlichsten Fortschritten der Wissenschaft auf den ihm durch den Beruf und eigene Studien naheliegenden Gebieten zu folgen.

Die zweite Abteilung will Fragen der theoretischen und praktischen Pädagogik an höheren Schulen erörtern und der Erforschung ihrer Geschichte dienen.

Wie die „Jahrbücher“ bisher der hiermit gestellten Aufgabe nachgekommen sind, zeigt wohl am besten folgende Mitteilung

aus dem Inhalt der letzten Hefte:

1. Abteilung:

- F. Bläß: Die doppelte Form der dritten Philippika des Demosthenes.
W. Schmid: Der griechische Roman.
R. Fritzsche: Der Anfang des Heilentums.
E. Ziebarth: Ein attisches Stammbuch.
E. Lammert: Die neuesten Forschungen auf antiken Schlachtfeldern in Griechenland.
M. Hennig: Über Ideen in der Geschichte.
F. Panzer: Dichtung und bildende Kunst des deutschen Mittelalters in ihren Wechselbeziehungen.
G. Egelhaaf: Das Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte von Below und Meinecke.

- A. Werminghoff: Felix Hemmerli, ein schweizerischer Publizist des XV. Jahrhunderts.
O. Hense: Friedrich Hölderlin.
F. Kunze: Die Legende von der „guten Tochter in Wort und Bild.“
A. Götze: Die Entstehung der zwölf Artikel der Bauern.
J. Franck: Eine literarische Persönlichkeit des XII. Jahrhunderts in den Niederlanden.
F. Hähne: Die Charaktere Manuels und Cesars in der Braut von Messina.
H. Klemmer: Friedrich Hebbels Sämtliche Werke.
Anzeigen und Mitteilungen.

2. Abteilung:

- M. Hartmann: Der erste Verbandstag der Vereine akademisch gebildeter Lehrer Deutschlands.
P. Vogel: Die Hygiene in der höheren Schule. — Der Nachmittagsunterricht.
P. Gauer: Das griechische Lesebuch von Wilamowitz, seine wissenschaftliche und seine praktische Bedeutung.

- J. Petzoldt: Sonderschulen für hervorragend Befähigte.
G. Lauteschläger: Über Anschauung und Anschauungsmittel im Unterricht.
B. Huebner: Bericht über die 41. Versammlung des Vereins rheinischer Schullehrer 1904.
Anzeigen und Mitteilungen.

Ausführliche Prospekte und Probehefte unberechnet durch jede Buchhandlung wo postfrei von der Verlagshandlung.

Stanford University Libraries

3 6105 124 430 013

PA

6104

S4

1905

cop.

THESAURVS LINGVAE LATINAE

EDITVS AVCTORITATE ET CONSILIO
ACADEMIARVM QVINQVE GERMANICARVM
BEROLINENSIS GOTTINGENSIS LIPSIENSIS
MONACENSIS VINDOBONENSIS.

Vol. I. Lieferung 1-6. Vol. II. Lieferung 1-7.

**Stanford University Libraries
Stanford, California**

Return this book on or before date due.

UL 26 1987

AUG 18 1988

JUN

1939

SEP 24 1988

NOV 1 1988

DEC 13 1969

FEB 22 1989

JUN 1990

Das Werk w
Erscheinung
Lieferungen
für den Bog
Aufwendun

Ausführliche

Zu
Sophokl
geb.

Lucrez
geb.

Aetna.

Vergil
geb.

Altehris

Clemen

Lukian

Ovid H

Pindar

Plautus

Tacitus

